

Information och engagemang



Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm
Adress: Sveavägen 65, Box 6501, 113 83 Stockholm

grundades år 1929

är en vetenskaplig forskningsinstitution vid Handelshögskolan i Stockholm

arbetar helt oberoende av politiska och ekonomiska gruppintressen

bedriver teoretisk och empirisk forskning inom företagsekonomin och samhällsekonomin olika områden och ger i samband därmed avancerad utbildning

söker välja forskningsprojekt efter forskningsområdenas behov av teoretisk och praktisk vidareutveckling, projektens metodologiska intresse samt problemställningarnas generalitet

utför inte konsultuppdrag

offentliggör alla sina forskningsresultat: detta sker i institutets tryckta eller stencilerade skriftserier samt ofta också i artikelform

består av ett 80-tal forskare, främst ekonomer men också psykologer, sociologer och statistiker

har organiserat sin forskningsverksamhet i följande sektioner och fristående program

- A Personaladministration och företagsorganisation
 - B Redovisning och finansiering
 - C Kostnadsintäktsanalys och administrativ ekonomi
 - D Distributionsekonomi, strukturekonomi och marknadspolitik
 - F Förvaltningsekonomi
 - G Ekonomisk geografi
 - I Ekonomisk informationsbehandling
 - P Ekonomisk psykologi
 - S Samhällsekonomi
 - MI Programmet för medinflytande och organisationsutveckling
-

Ytterligare information om EFI:s pågående forskning och publicerade forskningsrapporter återfinns i institutets projektkatalog, som kan rekvideras direkt från EFI.

GÖRAN HEDEBRO

information och engagemang

individuella och miljömässiga förutsättningar
för deltagande i det lokala samhällslivet:
exemplet skola.

© EFI

UDK 659.3
301.16

ISBN 91-7258-066-6

CEBE Grafiska
Stockholm 1976

Innehållsförteckning

sid

FÖRETAL

FÖRORD

KAPITEL 1.	UNDERSÖKNINGENS BAKGRUND OCH UPPLÄGGNING	1
1.1	Informationen i samhället	1
1.2	Information och aktivt deltagande	5
1.3	Sammanfattning av undersökningens syften	7
1.4	Referensram	8
1.4.1	S-O-R-modellen	8
1.4.2	Undersökningsmodell	10
1.4.3	Kausalitet och tolkning av resultaten	12
1.4.4	Sambandet informationsinhämtande - aktivt engagemang	14
1.4.5	Avgränsning av modellen	17
1.5	Undersökningens uppläggning	17
1.5.1	Ämnesområde	17
1.5.2	Närmiljö	18
1.5.3	Urval av interjupersoner	21
1.6	Rapportens fortsatta uppläggning	23
KAPITEL 2.	INFORMATIONSINHÄMTANDE - REFERENS RAM	25
2.1	Avgränsning av referensramen	25
2.1.1	Specificering av undersökningens frågeställningar	25
2.1.2	Definitioner och avgränsningar	26
2.2	Teoretiska utgångspunkter	28
2.2.1	Tidigare undersökningsansatser	28
2.2.2	Personlig situation	29
2.2.3	Psykologiska egenskaper	35
2.2.4	Närmiljö	39
2.3	Relationer mellan de oberoende variablerna	40
2.4	Sammanfattning av undersökningens frågeställningar med avseende på informationsinhämtande	42
2.5	Förväntade samband mellan förklaringsvariabler och informationsinhämtande	43

	<u>sid</u>
KAPITEL 3. INFORMATIONSMÄTTNING - RESULTAT FRÅN DEN EMPIRISKA UNDERSÖKNINGEN	44
3.1 Inledning	44
3.2 De oberoende variablerna	44
3.2.1 Personlig situation	44
3.2.2 Psykologiska egenskaper	47
3.2.3 Samband mellan de oberoende variablerna	48
3.3 De beroende variablerna: Informationsmätning	50
3.4 Relationen oberoende variabler - informations- mätning	52
3.4.1 Nollordningskorrelationer	52
3.4.2 Multipel korrelationsanalys	55
3.4.3 Diskussion av resultaten	57
3.5 Kombinationer av kanaler	61
3.6 Avslutande kommentarer	62
KAPITEL 4. AKTIVT ENGAGEMANG - REFERENSRAM	65
4.1 Inledning	65
4.1.1 Specificering av undersökningens fråge- ställningar	65
4.1.2 Definitioner och avgränsningar	66
4.1.3 Aktivt engagemang i skolfrågor	70
4.2 Teoretiska utgångspunkter	72
4.2.1 Tidigare undersökningsansatser	72
4.2.2 Personlig situation	74
4.2.3 Psykologiska egenskaper	80
4.2.4 Närmiljö	86
4.3 Sammanfattning av undersökningens frågeställning- ar med avseende på aktivt engagemang	87
4.4 Förväntade samband mellan förklaringsvariabler och aktivt engagemang	87
KAPITEL 5. AKTIVT ENGAGEMANG - RESULTAT FRÅN DEN EMPIRISKA UNDERSÖKNINGEN	89
5.1 Inledning	89
5.2 Aktivt deltagande	89
5.2.1 Deskription	89
5.2.2 Nollordningskorrelationer	94

	<u>sid</u>
5.2.3 Multipel korrelationsanalys	96
5.3 Aktivt intresse	100
5.3.1 Deskription av problemupplevelse	100
5.3.2 Deskription av problemaktivitet	104
5.3.3 Nollordningskorrelationer	107
5.3.4 Multipel korrelationsanalys	109
5.4 Relationer aktivt deltagande - aktivt intresse	111
5.5 Sammanfattande diskussion	113
 KAPITEL 6. SAMBAND MELLAN INFORMATIONSSINHÄMTANDE OCH AKTIVT ENGAGEMANG	 116
6.1 Inledning	116
6.2 Teoretiska utgångspunkter	117
6.2.1 Problemställning	117
6.2.2 Konsistent och inkonsistent beteende	121
6.2.3 Avgränsningar	122
6.3 Resultatredovisning	123
6.3.1 Uppläggning	123
6.3.2 Nollordningskorrelationer	123
6.3.3 Multipel korrelationsanalys	125
6.3.4 Sambandet informationsinhämtande - aktivt engagemang under olika betingelser	126
6.4 Avslutande diskussion	132
 KAPITEL 7. INTERAKTIONER, BEHOV AV MER INFORMATION, EXTREMGRUPPER	 134
7.1 Frågeställningar	134
7.2 Interaktionseffekter	135
7.2.1 Teoretiska utgångspunkter	135
7.2.2 Resultat	137
7.2.3 Sammanfattning	140
7.3 Behov av mer information	141
7.3.1 Teoretiska utgångspunkter	141
7.3.2 Resultat	143
7.3.3 Sammanfattning	147
7.4 Extremgrupper	148
7.4.1 Utgångspunkter	148
7.4.2 Resultat och diskussion	150
7.5 Avslutning	152

	<u>sid</u>
KAPITEL 8. SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	154
8.1 Inledning	154
8.2 Generalitet och perspektiv	155
8.3 Sammanfattning och diskussion av resultaten	157
8.3.1 En distinktion	157
8.3.2 Informationsinhämtande respektive aktivt engagemang	157
8.3.3 Sambandet informationsinhämtande - aktivt engagemang	164
8.3.4 Kommunikationssvaga grupper	168
8.4 Avslutande reflexioner	170
BILAGA 1. Urval och bortfall	172
BILAGA 2. Frågeformuläret med svarsfördelning i procent	175
BILAGA 3. De 25 ursprungliga oberoende variablerna inom gruppen personlig situation	212
BILAGA 4:1. Korrelationer mellan de 25 ursprungliga oberoende variablerna inom gruppen personlig situation. Område I	213
BILAGA 4:2. Korrelationer mellan de 25 ursprungliga oberoende variablerna inom gruppen personlig situation. Område II.	214
BILAGA 5:1. Korrelationer mellan de 24 attitydpåståendena i frågeformuläret. Område I	215
BILAGA 5:2. Korrelationer mellan de 24 attitydpåståendena i frågeformuläret. Område II	216
BILAGA 6:1. Nollordningskorrelationer oberoende variabler - aktivt intresse. Område I	217
BILAGA 6:2. Nollordningskorrelationer oberoende variabler - aktivt intresse. Område II	218
BILAGA 7. Medelvärden (standardavvikelser) för bakgrundsvariabler. Urval I+II+III	219
BILAGA 8. Variansanalyser, informationsinhämtande	220
BILAGA 9. Variansanalyser, aktivt engagemang	221
BILAGA 10:1 Extremgrupper	222
BILAGA 10:2 Extremgrupper (forts)	223
LITTERATURFÖRTECKNING	224
SUMMARY IN ENGLISH	230

Företal

Föreliggande arbete utgör resultatet av ett forskningsprojekt som genomförts vid sektionen för ekonomisk psykologi vid Ekonomiska Forskningsinstitutet. Projektet ingår som en del i ett forskningsprogram med titeln Information i massmedia - dess användning och effekter, vilket under senare år bedrivits vid sektionen.

Författaren har haft full frihet att självständigt utforma projektets uppläggning och avrapportering.

Institutet är tacksamt för det finansiella stöd från Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond som möjliggjort projektets genomförande.

Stockholm i juli 1976

EKONOMISKA FORSKNINGSinSTITUTET
vid Handelshögskolan i Stockholm

Karl-Erik Wärneryd
Institutets chef

Förord

Det forskningsprojekt som avrapporteras med denna avhandling ingår i ett forskningsprogram med titeln Information i massmedia - dess användning och effekter. Programmet har pågått sedan 1968 vid sektionen för ekonomisk psykologi vid Ekonomiska Forskningsinstitutet och detta är det sista delprojektet.

Arbetet med undersökningen påbörjades år 1972 och jag vill här gärna framföra ett varmt tack till alla personer som på olika sätt stött och uppmuntrat mig under årens lopp. Främst vill jag tacka docent Kjell Nowak, som framför allt under projektets senare hälft givit mig många värdefulla synpunkter av teoretisk och metodologisk art. Även övriga kolleger har kommit med konstruktiva synpunkter på preliminära utkast, och det goda kamratskap som finns mellan sektionens medlemmar har för mig utgjort en stimulans att arbeta vidare.

Ett varmt tack går även till sektionens chef, professor Karl-Erik Wärneryd, som med sin stora erfarenhet och överblick av forskningsområdet kunnat ge mig många värdefulla råd. Dessutom vill jag tacka ekon dr Dan Lundberg - en av initiativtagarna till forskningsprogrammet - för fruktbara diskussioner speciellt i undersökningens inledande skede.

För all administrativ hjälp vill jag i första hand framföra ett tack till sektionens sekreterare Harriet Lundh som i olika omgångar hjälpt mig med utskrift av flera preliminära utkast. Avhandlingen har i sin slutgiltiga form ställts samman och skrivits ut av fru Barbro Orrung.

Charlyn Hultén har gjort mig en stor tjänst genom att svara för språkgranskning av den engelska sammanfattningen.

Allra sist vill jag också rikta ett tack till Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond för finansiering av projektet.

Stockholm i juli 1976

Göran Hedebrö

Kapitel 1 Undersökningens bakgrund och uppläggning

1.1 INFORMATIONEN I SAMHÄLLET

Dagens svenska samhälle kännetecknas av en stark expansion av informationsverksamheten inom företag, myndigheter och organisationer såväl när det gäller mängden av meddelanden som sätten att sprida dessa meddelanden. Denna utveckling är märkbar både inom den offentliga och den privata sektorn och är en följd av ett antal olika faktorer som kännetecknar det svenska samhällets förändring.

En betydelsefull faktor utgörs av de koncentrationstendenser som skett inom olika delar av samhällslivet. Produktionen av varor och tjänster sammanslås till allt större enheter i de flesta branscher; befolkningen koncentreras till tätorter och storstäder. Detta medför att budskap som tidigare gick via personliga kanaler och kontakter nu minskar i betydelse och i stället förmedlas genom informationsvägar av opersonlig karaktär, t ex massmedier.

En annan faktor är en ökad medvetenhet om, och ibland stark tilltro till de möjligheter systematiskt informationsspridande har att påverka och styra människors attityder och beteende. Denna ökade medvetenhet är ett resultat av erfarenheter från olika områden - reklam, politisk propaganda, upplysningsverksamhet av olika slag (hälsovård, trafiksäkerhet etc).

En tredje faktor utgörs av den tekniska utvecklingen som nu möjliggör distribution av information på ett helt annat sätt än för t ex 10 år

sedan. Nya informationskanaler och medier gör det tekniskt möjligt inte enbart att öka mängden meddelanden utan också att i högre grad än tidigare anpassa dessa efter olika potentiella mottagargrupper.

Ytterligare en faktor värd att uppmärksamma är det förhållandet att ett flertal institutioner av olika slag (myndigheter, organisationer, företag) under senare år har intensifierat den externa informationen, bl a som en följd av de krav som i den allmänna samhällsdebatten framförts om ökad insyn och ökat medinflytande. Åtminstone större institutioner har numera någon organisatorisk enhet med huvudsaklig uppgift att sprida information om i första hand den egna verksamheten. Detta är också att se som ett uttryck för vad som tidigare sagts om möjligheterna att med information påverka den omvärld som omger det egna företaget eller organisationen.

En naturlig förklaring till statliga och kommunala myndigheters ökade informationsverksamhet är den offentliga sektorns tillväxt, framför allt markerat genom intresse för en rad nya frågor. Det kan t ex noteras att myndigheterna i takt med de snabba förändringar samhället genomgår tagit på sig ett ansvar då det gäller att informera allmänheten om de konsekvenser samhällsförändringarna har för de enskilda medborgarna. Som exempel härpå kan nämnas information om förhållanden inom arbetsmarknaden, bostadssektorn etc.

Den statliga Informationsutredningen diskuterar i betänkandet Vidgad Samhällsinformation (SOU 1969:48) den offentliga sektorns informationsverksamhet och framför som huvudprincip att medborgarna i första hand måste informeras om sina rättigheter och skyldigheter för att över huvud kunna fungera i samhället. Detta är dock inte en tillräcklig målsättning utan information från myndigheter till medborgare - samhällsinformation - måste också i vissa fall sättas in som förebyggande åtgärd för att styra utvecklingen i rätt riktning. Här nämns i utredningens betänkande som exempel narkotikafrågor, miljövard, förebyggande hälsovård, brottsförebyggande insatser. Medborgarna har också rätt att få sådan information och sådana kunskaper genom samhällsinformationen att de kan hävda sina idéer och intressen i den demokratiska processen. Detta leder till ett krav på insyn i den offentliga förvaltningen.

Utbudet av information är emellertid endast ett led i en informationsprocess. Ett minst lika viktigt led är mottagarnas behandling av de meddelanden som utgör utbudet. Vilka som blir mottagare och användare av den information som utgår från myndigheter avgörs av en mängd faktorer, varav några av de allra mest betydelsefulla är den enskildes individens personliga och sociala karakteristika. Till viss del uppmärksammas detta av Informationsutredningen, och man pekar på faktorer som t ex personens utbildning, intresse och vanor, fysisk och psykisk kondition, ålder. Samtidigt som det konstateras att reell tillgång till och utnyttjande av information om samhällsföreteelser i hög grad varierar mellan olika grupper sätter utredningen som målsättning att myndigheter skall ge likvärdig information till alla medborgare. Extra ansträngningar skall sättas in för att nå svårtillgängliga medborgare: "...kontaktåtgärderna måste differentieras med avseende på utformning, kanaler och frekvens. Endast härigenom kan medborgare med olika beteende-, erfarenhets-, kunskaps- och utbildningsmässiga förutsättningar få ett likvärdigt utbyte av myndigheternas kontaktåtgärder." (SOU 1969:48, sid 22)

Hur dessa differentierade kontaktvägar konkret skall utformas lämnas åt de enskilda myndigheterna med stöd av den av utredningen föreslagna och senare inrättade Nämnden för Samhällsinformation.

För att kunna uppnå de formulerade målen om likvärdig information för alla är det nödvändigt att vid det praktiska informationsarbetet ha ingående kunskaper om och förståelse för hur människor väljer, tolkar, bedömer och använder information. Ser man till de kunskaper som föreligger - detta kommer att behandlas i främst kapitel 2 - kan sammanfattningsvis sägas att kunskaperna inte på något sätt är fullständiga eller tillräckliga. När det gäller utnyttjande av information om olika samhällsföreteelser vet man knappast klart hur det faktiskt ser ut, än mindre har man någon säker kännedom om vilka faktorer som ligger bakom de existerande förhållandena. Det har dock i olika sammanhang konstaterats att stora grupper i samhället har en mycket begränsad informationstillgång när det gäller skilda samhällsfrågor. "...människor vet inte att information finns, inte var den finns, de har inte praktisk möjlighet att skaffa den, de tror inte de har nytta av den, de förstår inte dess innebörd, de vet

inte hur informationen kan utnyttjas, osv." (Nowak, 1971, sid 15-16)

När det gäller kunskapsunderlaget för att förverkliga de högt ställda målsättningarna om likvärdig information är bristerna uppenbara och det praktiska informationsarbete som har som syfte att undanröja eller åtminstone reducera skillnaderna mellan olika grupper måste i hög grad baseras på intuition och osäkra antaganden. Föreliggande studie har som ett första syfte att belysa hur olika förhållanden kan tänkas ha betydelse för människors benägenhet att ta del av information om samhällsfrågor. Detta görs genom att inom ett konkret ämnesområde studera hur människor faktiskt utnyttjar olika informationskanaler samt genom att relatera detta beteende till olika slag av förklaringsfaktorer. Därigenom erhålls kunskap om hur mycket olika bakgrundsförhållanden kan betyda för val av information, vad som kännetecknar grupper med olika informationsbeteende etc. Det underlag som därvid erhålls kan vara av stort värde vid praktisk informationsverksamhet.

Det andra syftet härrör från den pågående samhällsdebatten angående människors möjligheter att delta i sådant beslutsfattande som på olika sätt berör eller har direkt betydelse för deras egen situation. Inom olika områden av samhällslivet har krav rests på att fler människor än vad som nu är fallet skall delta i - eller åtminstone ha möjlighet att delta i - beslutsfattande som på ett väsentligt sätt rör deras egen livssituation. Diskussioner har förts bl a inom det politiska livet, utbildningssektorn, konsumentområdet, och krav har framförts under olika beteckningar som ökad insyn, medinflytande, närdemokrati.

En viktig utgångspunkt för de ökande kraven är diskrepansen mellan ideal och verklighet när det gäller hur demokrati skall förverkligas. Något förenklat torde man kunna säga att det som ideal finns en "demokratisk ideologi" (jfr Dahlström, 1969) som i stort säger att en jämn fördelning av inflytande mellan medlemmar i ett socialt system är att föredra framför en ojämn, under förutsättning att detta inte hotar systemets överlevande och effektivitet inom vissa gränser. Då det gäller existerande förhållanden är det knappast någon överdrift att generellt säga att ett stort antal institutioner i samhället avviker från ett sådant ideal genom en hierarkisk

organisationsstruktur med ojämn maktfördelning mellan olika nivåer. Det avgörande inflytandet är i många fall samlat hos en liten grupp människor. Det är bl a mot bakgrund av denna skillnad ideal-verklighet som utvecklingen mot krav på ökat medbestämmande skall ses, dvs att fler människor än nu skall ha möjlighet att göra sig hörda vid beslutsfattande på olika nivåer och inom olika samhällsområden.

Samtidigt kan det också konstateras att en hög grad av oklarhet präglar debatten om människors participation i samhällslivet. En sådan oklarhet kan t ex spåras när det gäller de begrepp som används för att beskriva aktivt deltagande, deras innebörd och relationer till varandra. Vidare präglas debatten om ökat deltagande ofta av osäkra antaganden om det aktiva deltagandets faktiska omfattning samt vilka förhållanden som kan tänkas ha betydelse för detta engagemang. Undersökningens andra syfte är därför att begreppsmässigt strukturera det aktiva engagemanget samt att studera hur olika bakgrundsfaktorer kan användas för att förklara den enskilde individens grad av sådant aktivt deltagande.

1.2 INFORMATION OCH AKTIVT DELTAGANDE

I samband med diskussionen kring ökat deltagande har speciellt informationens roll uppmärksamats, och då från några olika utgångspunkter. Ekecrantz (1971, 1972, 1975) diskuterar i anslutning till den tidigare nämnda Informationsutredningens betänkande (SOU 1969:48) ett antal risker som kan vara förknippade med systematisk informationsverksamhet. Han menar att frågor om information är frågor om makt (jfr även Nowak, 1971 och Bråten, 1973). Om det finns stora skillnader i maktförhållanden i ett kommunikationssystem - t ex mellan sändare och mottagare - finns det risk för att utbytet av information kommer att ske helt på den dominerande partens villkor. Såväl målen som medlen för kommunikationsverksamheten kan komma att utformas från enbart den ena partens utgångspunkter. Inom samhällsinformationsområdet är det t ex möjligt att information kan komma att användas som ett sätt att styra intresse och engagemang från egentliga sakfrågor till frågor av mindre vikt. En annan risk i ett system med ojämna maktförhållanden är att information inom samhällsområdet kan användas som

ett medel efter det att beslut är fattade och då i avsikten att legitimera vad som redan bestämts.

I vilken utsträckning sådana risker också kommer att förverkligas kan givetvis inte avgöras utan hänsyn till en mängd andra faktorer utanför informationsområdet. En sådan diskussion faller dock utanför ramen för föreliggande arbete. Det kan emellertid utan vidare konstateras att frågorna om makt och informationsflöden inrymmer väsentliga problemställningar som är i behov av ytterligare belysning.

En annan utgångspunkt för diskussionen om informationens roll i detta sammanhang utgörs av de eventuella möjligheter som finns att med information höja graden av aktivt deltagande i samhällsbeslut på olika nivåer. Det har anförts att ökade informationsflöden till medborgarna utgör en nödvändig förutsättning för att deltagande i eller påverkan av beslut skall komma till stånd. I vissa fall kan man spåra en så stark tilltro till information att det är berättigat att tala om en övertro på informationens möjligheter (Wärneryd, 1971). Därvid betraktas engagemang i samhällsfrågor närmast som ett informationsproblem, dvs om bara människor får information kommer olika slag av aktivt engagemang till stånd närmast automatiskt. Information utgör med en sådan utgångspunkt inte enbart en nödvändig utan också en tillräcklig förutsättning.

Ett sådant synsätt bygger dock på en mängd osäkra antaganden och kan kritiseras för att förenkla hela problematiken kring aktivt deltagande. För att kunna bedöma informationens roll i ett sådant sammanhang måste också en mängd andra förhållanden beaktas. Det är rimligt att anta att information i många fall måste betraktas som ett helt otillräckligt medel för att åstadkomma aktivt intresse och beslutsdeltagande, och att det i stället framför allt är andra åtgärder som är nödvändiga, t ex förändringar av ekonomisk eller politisk art.

Den undersökning som här presenteras har som tredje syfte att något närmare belysa informationens roll för aktivt deltagande och participation i

vid mening. Detta görs genom att för ett konkret ämnesområde studera samband mellan utnyttjande av tillgänglig information och graden av aktivt engagemang. Av speciellt intresse är att studera hur detta samband ser ut under olika betingelser av personlig och social art och att med utgångspunkt härifrån diskutera vilka mekanismer som kan tänkas påverka sambandets utseende. Det är också möjligt att diskutera eventuella orsakssamband mellan informationsinhämtande och aktivt engagemang.

Det är här på sin plats att understryka att undersökningen inte i första hand syftar till att ge svar på vissa bestämda frågor för att direkt kunna användas i tillämpad informationsverksamhet. En utgångspunkt för föreliggande arbete har varit uppfattningen att innan specifikt åtgärdsinriktade undersökningar genomförs är det nödvändigt att ge en bred belysning av några för området centrala problemställningar. Detta betyder givetvis inte att undersökningens resultat inte kan utnyttjas för praktisk verksamhet. Tvärtom är det en förhoppning att både de teoretiska avsnitten och resultaten på olika sätt skall visa sig användbara för sådana aktiviteter. För att erhålla ett mer fullständigt underlag för åtgärder behöver dock hänsyn tas till ett flertal förhållanden, som inte ingår i själva undersökningen.

1.3 SAMMANFATTNING AV UNDERSÖKNINGENS SYFTEN

1. Att beskriva människors utnyttjande av olika informationskällor inom ett ämnesområde som ur samhällets och den enskilda individens synpunkt kan betecknas som väsentligt. Detta utnyttjande relateras därefter till förklaringsvariabler av skilda slag och dessas relativa betydelse värderas.
2. Att beskriva människors grad av aktivt engagemang inom samma ämnesområde, dvs i vilken utsträckning och på vilka sätt människor använder de möjligheter som står till buds att påverka den egna situationen. Även dessa data relateras därefter till samma förklaringsvariabler som för informationsinhämtande och dessas relativa betydelse värderas.

3. Att belysa vilka samband som finns mellan inhämtande av information och aktivt engagemang inom ämnesområdet under olika betingelser av personlig och social art samt att diskutera de förhållanden som kan tänkas förklara eventuella skillnader i detta samband.

1.4 REFERENSRAM

1.4.1 S-O-R-modellen

Den modell som utövat det största inflytandet vid konstruktion och utformning av den empiriska undersökning som rapporteras i följande kapitel är den s k S-O-R-modellen. Beteckningen S står i denna modell för stimulus, O för organism och R för reaktion eller respons. I sin ursprungliga tillämpning inom psykologisk teori har modellen använts både som ett klassificeringsschema och som ett sätt att förklara olika slag av beteenden. Organismvariablerna har därvid huvudsakligen betraktats som inskjutna variabler, vilka ökat möjligheterna att med utgångspunkt från stimulusfaktorer förklara vissa slag av reaktioner eller aktioner (se vidare t ex Wärneryd, 1967).

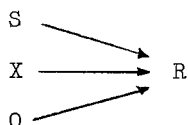
Uttryckt i mer allmänna termer innebär modellen att både faktorer i individens miljö (S) och dispositioner inom individen (O) används för att förklara beteende (R). Det är också i denna mening modellen haft betydelse för konstruktion av undersökningsmodell för föreliggande undersökning. Jämfört med det synsätt som kännetecknar de ursprungliga tankegångarna i S-O-R-modellen finns dock två principiella olikheter.

För det första betraktas här organismvariablerna inte som inskjutna variabler mellan S och R, vilka kan öka möjligheten att förklara variationen i R. O-variablerna ses här som en självständig grupp faktorer, vars närvaro i förklaringsmodellen inte motiveras av att högre förklaringsvärden därmed kan erhållas. De utgör en viktig förutsättning för att man skall kunna förstå de mekanismer som ligger bakom ett visst slag av beteende. Samtidigt implicerar en sådan syn på O-variablerna att man mer än i den tidigare modellen ger människan en aktiv roll, vilket ligger i linje med

vad som blivit mer framträdande i senare års forskning (se t ex Bowers, 1973, för en översikt).

Den andra principiella avvikelser från S-O-R-modellen i dess klassiska tillämpning är närmast att rubricera som ett tillägg. Det anknyter till den debatt som under lång tid förts inom det socialpsykologiska området rörande stimulus- och organismfaktorers roll vid förklaring av beteende. Beroende på hur stimulus/situation respektive organism/person definieras och operationaliseras framkommer skilda resultat angående dessa faktorerers relativa förklaringsvärden. Av den ovan nämnda översikten (Bowers, 1973) framgår att det inte enbart är de enskilda faktorerna var och en för sig som är viktiga, utan också interaktionen mellan stimulus- och organism-faktorer. Det tycks till och med vara så i flera undersökningar att just denna term inkluderande två eller flera variabler har givit större bidrag till det totala förklaringsvärdet än var och en av de enskilda variablerna.

Därför inkluderas i undersökningsmodellen en sådan term, vilken läggs till de bägge övriga faktorerna. Den är alltså ett uttryck för ovanstående tankegång och termen kommer i analysen i första hand att beräknas som en statistisk interaktion, vilken liksom stimulus- och organismfaktorerna kan användas för att förklara variationer i beteende. Därmed kan den reviderade S-O-R-modellen tecknas på nedanstående schematiska sätt (där X symboliserar den ovan diskuterade termen):



Figur 1:1. Schematisk modell för undersökningen

I nästa avsnitt diskuteras modellen med utgångspunkt från den empiriska undersökningen. Där tas också upp frågan om i vilken mån det kan föreligga andra relationer mellan variablerna än vad som uttrycks av ovanstående modell. Dels kan det tänkas föreligga ett samband mellan stimulusvariabler och organismvariabler, dels kan relationen mellan S och O gentemot R tänkas uppvisa ett mer komplext utseende än vad figuren ovan antyder.

1.4.2 Undersökningsmodell

Undersökningens två första syften är att beskriva och förklara två slag av beteenden: informationsinhämtande och aktivt engagemang. Dessa utgör alltså R_1 och R_2 med den terminologi som används i figur 1:1. De bägge företeelserna kommer mer ingående att definieras och avgränsas i kapitel 2 respektive 4, men för resonemanget här måste deras innebörd anges översiktligt. Med informationsinhämtande inom ett ämnesområde avses en individs grad av kontakt med de olika kanaler genom vilka det är möjligt att få kunskap om förhållanden inom det aktuella ämnesområdet. Med aktivt engagemang avses en individs deltagande i de kanaler för beslutsfattande som finns inom ämnesområdet samt hennes aktivitet för att lösa problem eller missförhållanden hon upplever föreligga inom området. I texten används också uttrycket kommunikativt beteende som en sammanfattning av dessa bägge förhållanden. Det anger att det första beteendet avser inhämtande av information och det andra i stor utsträckning refererar till avgivande av information.

Det är alltså de bägge företeelserna ovan som skall förklaras med utgångspunkt från olika förklaringsfaktorer av stimulus- och organismkaraktär. Ett antal förhållanden som i samhällsvetenskaplig forskning används för att förklara beteende är emellertid av sådan art att de inte direkt kan hänföras till den ena eller andra gruppen av förklaringsfaktorer. Ett exempel härpå är individens utbildning, vilken i ett stort antal undersökningar visat sig vara av central betydelse för beteende av skilda slag. Samtidigt som utbildningsvariabeln på sätt och vis representerar ett stimulusförhållande uppvisar den också klara drag av organism-variabel. Utbildning används ju ofta som en sammanfattning för förhållanden som hänger nära samman med individens prestationsförmåga - minne, färdigheter etc.

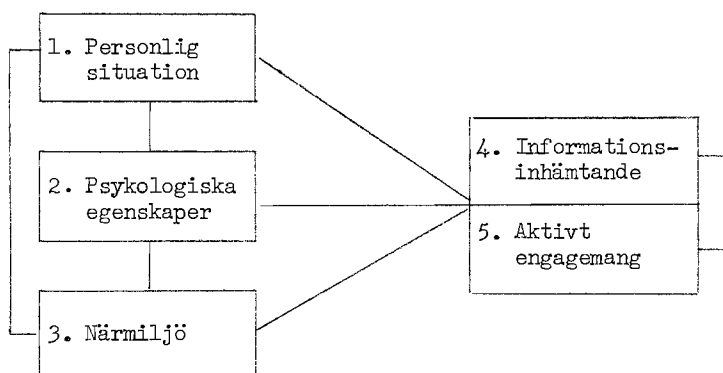
Även om alltså utbildning och andra företeelser som uttrycker individens socio-ekonomiska situation kan klassificeras som S-variabler, vilket också skett (se t ex Ölander & Seipel, 1970), finns det för föreliggande undersökning skäl att hålla dem åtskilda från stimulusvariabler av mer renodlad karaktär, främst då yttre miljöfaktorer. Sålunda betraktas förhållanden som anger individens socio-demografiska position som en särskild grupp av

variabler, som inrymmer aspekter av både S och O. De benämnes här individens personliga situation. En sådan terminologi anknyter till vad som av Harré och Secord (1972, sid 58) benämnes personliga parametrar.

Med denna uppdelning är de tre huvudgrupperna av förklaringsfaktorer alltså:

1. Förhållanden som uttrycker individens personliga situation
2. Förhållanden som uttrycker individens psykologiska egenskaper
3. Förhållanden som uttrycker individens omgivande miljö, benämnes här närmiljö

Undersökningens modell eller schema kan därvid tecknas i nedanstående figur:



Figur 1:2. Undersökningsmodell

I figur 1:2 har olika boxar förbundits med varandra, inte genom pilar som i figur 1:1, utan med heldragna linjer för att markera att det kan antas föreligga ömsesidiga påverkansförhållanden. Detta gäller både de inbördes relationerna mellan de oberoende variablerna (box 1, 2 och 3) och relationen mellan dessa och de beroende variablerna (box 4 och 5).

Utan att här närmare gå in på hur de tre grupperna av förklaringsfaktorer har operationaliserats är det rimligt att anta att de inte är oberoende av

varandra utan att de på något sätt är relaterade till varandra. Det är sannolikt att en persons personliga situation kan ha betydelse för hennes psykologiska dispositioner och att även dessa kan ha inflytande över den personliga situationen och benägenheten att förändra densamma. På liknande sätt är det inte svårt att se övriga interrelationer mellan de oberoende variablerna. I vilken utsträckning det ena eller andra påverkansförhållandet mellan två faktorer kan bedömas som mer troligt eller vanligt beror dock på exakt vilka förhållanden som inkluderas i de olika grupperna och hur de mäts. Det finns därför anledning att närmare återkomma till dessa inbördes samband då de tre grupperna av förklaringsvariabler specificerats närmare.

Av figur 1:2 framgår vidare att även relationen oberoende-beroende variabler har antagits vara av ömsesidig karaktär. Då det är just denna relation som ligger till grund för belysning av undersökningens två första syften är det på sin plats att nedan klargöra hur denna kommer att betraktas vid tolkningen av resultaten.

1.4.3 Kausalitet och tolkning av resultaten

När relationen mellan de tre grupperna av förklaringsfaktorer och informationsinhämtande respektive aktivt engagemang beskrivits som ömsesidig betyder detta alltså att en förändring i de förra kan leda till en förändring i de senare, men att det även kan antas att förändringar i de beroende variablerna kan resultera i förändringar i förklaringsvariablerna. Det är t ex fullt tänkbart att en person som av någon anledning blir mer aktivt engagerad härigenom kommer att skaffa sig sådana kunskaper och erfarenheter att hon förändrar sina föreställningar (psykologiska dispositioner) om sådan verksamhet. Det är naturligtvis också möjligt att hon genom detta engagemang får sådana erfarenheter att hon upplever ett incitament till att ändra sin personliga situation, t ex skaffa sig kompletterande utbildning.

På liknande sätt kan även övriga relationer kausalt tänkas gå både från faktorerna 1, 2 och 3 till faktorerna 4 och 5 och i andra riktningen. Givetvis kan även här den ena riktningen i vissa fall bedömas som mer

sannolik eller betydelsefull än den andra, men rent principiellt är kausalitetsrelationen ömsesidig, vilket är innebörden i figur 1:2.

I föreliggande undersökning är det inte meningen att i detalj studera dessa ömsesidiga orsakssamband. Som närmare kommer att framgå av kapitel 2 och 4 är det kunskapsunderlag som finns om dessa frågor så begränsat att det inte är möjligt att konstruera en teoretisk grund för hur en sådan process kan se ut. Det är naturligtvis också möjligt att en beskrivning av sådant slag kräver att man använder andra kausalitetsrelationer än de enkla. Buckley (1967) diskuterar i anslutning till en beskrivning av systemteorins grundläggande karakteristika olika alternativ till enkla orsakssamband. Han nämner bland annat följande tre, vilka skulle kunna vara tillämpliga i ett sådant sammanhang.

1. Stegvisa funktionssamband. En variabel har ingen märkbar effekt på en annan förrän dess värde nått upp till en vis miniminivå.
2. Buffertmekanismer. En variabel eller flera variabler tillsammans fördröjer effekter av en förändring hos en annan variabel.
3. Cirkulära kausalkedjor. Förändringar i en variabel påverkar en annan variabel, vilken påverkar en tredje variabel, som i sin tur påverkar den första variabeln, osv.

Syftet för den undersökning som här presenteras är alltså mer begränsat och skall ses som ett inledande steg mot konstruktion av en mer sammansatt teori.

För undersökningens två första målsättningar - att förklara informationsinhämtande och aktivt engagemang - används en linjär modell för att beräkna samband mellan förklaringsvariablerna och de nämnda beroende variablerna. Härigenom kan redovisas den andel av variationen i den beroende variabeln som kan hänföras till skilda oberoende variabler. För att ge ett sådant mått en närmare innebörd - att söka förstå resultaten - görs kausala tolkningar i diskuterande form. Dessa tolkningar har karaktären av hypoteser, vilka kan komma att kräva närmare prövning i kommande undersökningar. Dessa resonemang kommer huvudsakligen att inriktas på hur för-

klaringsvariablerna kan tänkas påverka de två aspekter av kommunikativt beteende som utgör undersökningens beroende variabler.

Det skall också tilläggas att när här talas om beroende och oberoende variabler (eller förklaringsvariabler) är detta i första hand ett sätt att klassificera de olika grupperna av faktorer. Det uttrycker alltså inte ett enkelriktat kausalitetsförhållande, som också framgått av resonemanget tidigare i detta avsnitt.

1.4.4 Sambandet informationsinhämtande - aktivt engagemang

Den modell som angivits i föregående avsnitt är av direkt relevans för undersökningens två första syften. När det gäller undersökningens tredje syfte är det dock nödvändigt att komplettera modellen med några ytterligare synpunkter. Syftet är alltså att studera relationen informationsinhämtande - aktivt engagemang. Här betraktas detta samband liksom övriga tidigare diskuterade samband som en ömsesidig relation.

Rent intuitivt är det rimligt att anta att inhämtande av information utgör en positiv förutsättning för aktivt engagemang. Genom en högre grad av kontakt med informationskanaler inom ett ämnesområde kan det förväntas att individen får bättre kunskaper om de aktuella problemen och detta borde underlätta för henne att utöva ett aktivt engagemang. Ett sådant synsätt på information ligger nära t ex Johansson (1971), vilken i Låginkomstutredningen utgår från att tillgång till information utgör en politisk resurs. Detta i sin tur ökar individens benägenhet att mobilisera sina övriga resurser i olika former av politiskt deltagande. En liknande - om ej identisk - syn på information förekommer även hos Martinussen (1973), Kjellmor (1974) och Stolt (1976 a och 1976 b).

Det kan givetvis hävdas att det inte är inhämtandet av information i sig som utgör en resurs, utan det är informationens innehåll, värderingar och synsätt som är avgörande för huruvida informationen skall betecknas som en positiv eller negativ betingelse för ett aktivt beslutsdeltagande. Detta senare skulle kunna vara tänkbart om informationen hade som syfte att förhindra aktivt engagemang och var utformad därefter. Det är naturligtvis

helt klart att innehållet i informationen är av stor betydelse för vilka effekter som kan komma att uppstå. Samma information kan emellertid upplevas och användas på helt skilda sätt av olika människor och det är inte alls säkert att ett visst innehåll ger samma reaktioner hos alla. Om man således tar hänsyn till innehållets karaktär och söker avgöra vilka slag av meddelanden som utgör positiva respektive negativa betingelser för ett aktivt engagemang närmar man sig ett annat problemområde. För föreliggande undersökning är syftet att undersöka problemet på en generell nivå, där sambandet mellan människors utnyttjande av olika informationskanaler och deras aktiva engagemang utgör grunden för analysen.

Samtidigt som inhämtande av information kan tänkas utgöra en positiv betingelse för aktivt engagemang är givetvis den andra påverkansriktningen också möjlig. Delvis är ju de bägge företeelserna uttryck för en och samma sak, nämligen ett markerat intresse för ämnet i fråga.

Undersökningens tredje syfte är att beskriva hur detta samband ser ut under några olika förutsättningar samt med ledning härav framföra tolkningar om orsaken till sambandets varierande utseende. I vissa fall förs då också resonemang i kausala ordalag och tolkningar görs därvid i form av hypoteser.

Detta samband är som kommer att framgå av kapitel 6 knappast alls studerat. När man vill belysa sambandets utseende under olika betingelser är man hänvisad till att konstruera sådana betingelser utifrån mer allmänna utgångspunkter. Till föreliggande undersökning valdes därför två principiellt olika slag av faktorer, vilka båda kan bedömas utgöra betydelsefulla förutsättningar för kommunikativt beteende. Dessa faktorer kan benämnas individuella och miljömässiga förutsättningar för inhämtande och angivande av information. Längre fram i detta kapitel kommer närmare att anges hur dessa faktorer operationaliserats.

Schematiskt kan de konstruerade betingelserna för studium av undersökningens tredje syfte anges som i figur 1:3.

		Miljömässiga förutsättningar	
		Goda	Mindre goda
Individuella förutsättningar	Goda		
	Mindre goda		

Figur 1:3. Individuella och miljömässiga förutsättningar för kommunikativt beteende

Avsikten är alltså att belysa sambandet mellan informationsinhämtande och aktivt engagemang i dessa 4 celler samt att söka relatera de skillnader som eventuellt finns till skillnader i individuella och miljömässiga förutsättningar. Det är också möjligt att diskutera eventuella kausalitetsförhållanden inom de 4 cellerna mellan inhämtande och avgivande av information.

Det är också just denna kombination av individuella och miljömässiga karaktistika som utgör den interaktionsterm (X) som beskrivits i den schematiska undersökningsmodellen (figur 1:1). Undersökningens strävan är alltså att belysa i vilken mån variationer i informationsinhämtande respektive aktivt engagemang kan hänföras till kombinationer av individuella och miljömässiga förutsättningar.

En sådan interaktion kan bedömas som intressant från den allmänna utgångspunkten om individ- och miljöfaktorers betydelse för det kommunikativa beteendet. Finns det sådana variationer i de beroende förhållandena som kan hänföras till de bägge slagen av förklaringsfaktorer i samspel med varandra? Kan t ex goda miljömässiga förutsättningar uppvägas eller åtminstone kompensera bristande individuella förutsättningar? Problematiken kommer närmare att behandlas i kapitel 7, både från teoretiska utgångspunkter och vid tolkningen av den empiriska undersökningens resultat. Analysen kommer där att göras med utgångspunkt från ovanstående fyrfälts-tabell.

1.4.5 Avgränsning av modellen

Innan en redogörelse för undersökningen lämnas är det nödvändigt att med några ord inplacera modellen och undersökningen i ett något vidare perspektiv. Det är givet att en ytterst betydelsefull faktor när det gäller kommunikativt beteende utgörs av de faktiska möjligheter som finns att utnyttja informationskanaler, att söka information etc. Det är en förutsättning att sådan information verkligen bjuds ut, att det finns kanaler för information. På samma sätt måste det också för att aktivt engagemang skall kunna artikuleras finnas kanaler som gör detta möjligt - det måste t ex finnas kanaler till beslutsfattare (jfr Wärneryd, 1971).

Dessa strukturella förutsättningar har inflytande på det kommunikativa beteendet genom att de - åtminstone på kort sikt - anger de ramar inom vilka handlandet kan ske. De har också en indirekt inverkan genom att de genom sin utformning påverkar uppfattningen om vad som utgör legitimt kommunikativt beteende. Den undersökning som här rapporteras har inte närmare gått in på sådana strukturella variabler utan inriktas i första hand på människors kommunikativa beteende inom ett ämnesområde med utgångspunkt från existerande kanalstruktur.

1.5 UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING

1.5.1 Ämnesområde

För att empiriskt kunna studera de frågeställningar som angivits ovan var det nödvändigt att välja ut ett ämnesområde som exempel på sådana samhällsfrågor som var av primärt intresse. Ämnesområdet skulle uppfylla följande kriterier:

1. Det skulle uppfattas som angeläget ur individens och samhällets synvinkel att ha tillgång till information samt att kunna utöva ett aktivt intresse/aktivt deltagande.
2. Det skulle röra sig om en fråga med anknytning till det lokala bostadsområdet.
3. Det skulle finnas möjligheter att utnyttja ett större antal informationskällor.
4. Inom ämnesområdet skulle olika former av engagemang vara möjliga.

5. Aktiviteten skulle kunna vara kontinuerlig och inte endast möjlig vid enstaka tillfällen.
6. Det skulle finnas extremgrupper i informations- och aktivitets- hänseende så att speciellt studium av dessa var möjligt

På grundval av dessa kriterier utvaldes ett ämnesområde som kan betitlas "Hem-skola. Hur föräldrar får information om sina barns skolförhållanden och på vilka sätt föräldrar deltar i skolarbetet för sina barn."

1.5.2 Närmiljö

En av de faktorer som konstituerar en väsentlig aspekt av individens yttre miljö, är det lokala bostadsområde inom vilket hon bor. Inom senare års bostadssociologiska forskning har just närmiljön i betydelsen det lokala bostadsområdet uppmärksammats i allt större utsträckning. Bland annat har förortsområden studerats från olika utgångspunkter (se t ex Bengtzon et al. 1970; Gordon & Molin, 1972; Flemström & Ronnby, 1972 och Daun, 1974).

I flera av dessa studier har visats att när det gäller intresse och deltagande i lokala frågor av den karaktär som skolfrågor representerar är relationerna med andra människor i bostadsområdet av central betydelse. Om det i ett område finns goda möjligheter för kontakt människor emellan innebär detta att det finns positiva förutsättningar för att ett intresse för gemensamma lokala frågor skall uppstå eller ytterligare förstärkas. Dessutom kan sådana gynnsamma förhållanden tänkas underlätta för personer inom området att utöva ett aktivt engagemang genom att de i stor utsträckning redan är bekanta med varandra i andra sammanhang.

Till föreliggande undersökning valdes sålunda just denna dimension som grund för operationalisering av de förhållanden som kan sägas utgöra närmiljön och benämnas här kontaktpotential. För att göra det möjligt att belysa betydelsen av en sådan faktor vid förklaring av informationsinhämtande, aktivt engagemang och sambandet dem emellan var det nödvändigt att erhålla åtminstone två nivåer på denna variabel. Detta ledde till ett behov att närmare specificera vilka faktorer inom bostadsområdet som kan ha betydelse för uppkomsten av sociala kontakter.

Ser man till den del av den bostadssociologiska forskningen som tagit upp frågan om grannrelationer kännetecknas dock resultaten av att de långtifrån är entydiga, i många fall motstridiga. Bell och Westius (1972) skiljer i en omfattande litteraturöversikt mellan tre olika sätt att betrakta faktorer som har inverkan på grannrelationer:

1. Det fysiska betraktelsesättet innebär att grannrelationer betingas av bostädernas och den fysiska miljöns utformning. Ett ledande namn är här Perry (1939), som menade att ett grannskap uppbyggt på visst sätt med ett bestämt antal människor och ett bestämt fysiskt utseende skulle befordra igenkänningskontakter. Detta skulle i sin tur leda till bildandet av primärgrupper och skapa socialt liv i området. Synsättet har mött kritik, men äger fortfarande aktualitet.
2. Det social-psykologiska betraktelsesättet betonar andra variablers betydelse, vilket framgår av t ex Hatt och Reiss (1957). En central tanke är bl a att olika primärgrupper (familjen, grannskapet och kamratgruppen) kommit att upplösas under trycket av det urbana samhällets heterogenitet och anonymitet. Individen blir därför mer beroende av sekundära organisationer. Empiriska undersökningar visar dock ytterst motstridiga resultat, varför teorin i olika sammanhang måst revideras.

En annan riktning utgörs av studier med utgångspunkt från begreppen homogenitet och klass. Även här är resultaten motstridiga. Det har inte entydigt gått att visa att en speciell samhällsklass kännetecknas av särskilt intensiva eller omfattande grannkontakter.

3. Områdescentrerade studier, vilka närmast haft karaktären av fallstudier. I flera av dessa har pekats på mer speciella förhållanden som haft betydelse för kontaktmönstret i ett visst område. Det är dock svårt att dra några generella slutsatser utifrån sådana studier.

Den grund som kan erhållas av litteraturen för att välja bostadsområden med olika kontaktpotential är således inte speciellt klar eller entydig. Det mått som kom att användas bestämdes därför inte enbart utifrån tidigare genomförda undersökningar utan i lika stor grad genom personliga samtal med ledande funktionärer inom hem-skola-verksamhet och

personal inom socialvårdande myndigheter. De faktorer som tillsammans kom att utgöra grunden för val av områden var:

1. Stabilitet i boendet, dvs in- och utflyttning i området
2. Föreningsverksamhet
3. Möjligheter till andra gemensamma aktiviteter inom området
4. Homogenitet hos de boende

Det är inte svårt att i litteraturen finna stöd för att detta är faktorer som har betydelse för grannrelationer, även om resultaten alltså långt ifrån är entydiga. De har dock i detta fall både en teoretisk och i viss mån pragmatisk förankring genom att som kriterier medtagits faktorer som olika oberoende bedömare angivit som väsentliga.

1.5.2.1 Val av undersökningsområden

De två områden som valdes är belägna i en större stad i mellansverige och ligger cirka 7 km från varandra. De är av ungefär samma storlek till yta och befolkningstäthet och avgränsade från övriga områden av vägar och gator. Område I är ett egnahemsområde med mycket låg in- och utflyttning, relativt hög föreningsverksamhet (bl a en villaförening), goda möjligheter till utomhusaktiviteter (grönområden) och allmänt bedömt som ett "trivsamt område".

Område II är ett hyreshusområde med relativt hög in- och utflyttning, relativt låg föreningsverksamhet, koncentrerad bebyggelse med parkeringsutrymmen mellan husen, ett stort modernt köpcentrum mitt i området. Det var vid tiden för undersökningens genomförande av flera bedömt som något av ett "genomgångsområde". Område II hade bland sina boende en viss andel invandrare, i en del fall icke svensktalande, vilket inte var fallet för område I.

Det är viktigt vid tolkningen av resultaten att hålla i minnet att de personer som bor i undersökningens två områden inte utgör några kontrollerat slumpmässiga experimentgrupper. I stället handlar det om två naturliga grupper av människor. Slutsatserna kan därför givetvis inte dras på samma sätt som vid ett kontrollerat experiment, utan de tolkningar som kan

göras angående kontaktpotentialens betydelse måste ta hänsyn härtill. Detta förhållande kommer att behandlas ytterligare på olika ställen längre fram i avhandlingen.

1.5.3 Urval av intervjupersoner

Till intervjuundersökningen bestämdes att mödrar till elever i företrädesvis mellanstadiet skulle utgöra undersökningsgrupp. Anledningen till att just den kvinnliga föräldern valdes är att det uppenbarligen är så att mödrarna är mer involverade i skolarbetet än fäderna. Mellanstadiet valdes för att det på denna nivå finns de största möjligheterna att finna olikheter i aktivitetshänseende. I de lägsta klasserna är en stor andel av föräldrarna aktiva, i högstadiet ytterligt få. I mellanklasserna finner man i allmänhet en större variation i detta avseende.

För att belysa undersökningens två första syften - att förklara informationsinhämtande respektive aktivt engagemang - drogs ett slumpmässigt urval om 100 personer från vart och ett av de bägge områdena. Detta benämns urval I och dess urvalsram respektive bortfall anges i Bilaga 1. Till följd av bortfallet blev antalet observationer 88 stycken i område I (hög kontaktpotential) och 81 stycken i område II (låg kontaktpotential).

Det visade sig av urval I att variabeln kontaktpotential var korrelerad med utbildning på ett sådant sätt att område I genomsnittligt hade högre utbildning och en högre socio-ekonomisk status, medan område II uppvisade en större andel lägre utbildade.

För undersökningens tredje syfte - sambandet mellan informationsinhämtande och aktivt engagemang - drogs därför ytterligare ett urval, vilket avsåg att så långt möjligt ge de fyra betingelserna i figur 1:3 lika stort antal observationer. Därvid valdes utbildning som en sammanfattande beteckning för vad som i den tidigare texten benämnts individuella förutsättningar. Den primära anledningen till att just utbildning valdes var att den i ett stort antal tidigare undersökningar visat sig vara en bra indikator på individens personliga situation. Dessutom gavs det vissa praktiska möjligheter att använda utbildning som stratifieringsvariabel. Urval II drogs alltså med

syfte att finna lågutbildade i område I och högutbildade i område II.

Via elevförteckningarna (elevkorten) erhöles männens yrken. Då det kan antas att lågutbildade män till största delen är gifta med lågutbildade kvinnor och på samma sätt för högutbildade, fick detta styra urvalet. Sålunda klassificerades personerna som inte kommit med i urval I på detta sätt, och därigenom uttogs 54 personer i varje område som potentiellt hög- respektive lågutbildade.

För att ytterligare fylla fyrfältstabellen i figur 1:3 kompletterades de två första urvalen med ett urval III, som omfattade ytterligare 30 potentiellt hög- och lågutbildade inom varje område. Detta drogs från klass 3. Se vidare Bilaga 1 för en detaljerad beskrivning av hela urvalsförfarandet.

Genom dessa tre urval fördelar sig observationerna för undersökningens tredje syfte och för analysen av interaktioner enligt tabell 1:1.

Tabell 1:1. Antalet observationer inom de olika betingelserna

	Hög kontakt- potential Område I	Låg kontakt- potential Område II
Hög utbildning	n=84	n=40
Låg utbildning	n=64	n=94

Intervjuundersökningen genomfördes i mars-april 1973 av sammanlagt sju speciellt utbildade intervjuare. Varje intervju tog ungefär 1,5 timme och omfattade de frågeområden som angivits i undersökningsmodellen, figur 1:2. Frågeformuläret återfinns som Bilaga 2, där också svarsfrekvens för de flesta frågor med fasta svarsalternativ redovisas. Denna redovisning avser svar för urval I inom varje område, dvs beräknade på 88 observationer i område I och 81 observationer inom område II.

1.6 RAPPORTENS FORTSATTA UPPLÄGGNING

Undersökningens tre syften behandlas i följande kapitel huvudsakligen vart och ett för sig. Sålunda ägnas de två närmaste kapitlen åt informationsinhämtande. Kapitel 2 ger en teoretisk bakgrund till denna fråga och i kapitel 3 redovisas den empiriska undersökningens resultat för detta syfte. I kapitlen 4 och 5 behandlas aktivt engagemang på samma sätt, dvs med ett kapitel ägnat åt den teoretiska bakgrunden och ett åt undersökningens resultat.

I kapitel 6 behandlas undersökningens tredje syfte, alltså sambandet informationsinhämtande - aktivt engagemang under olika betingelser. I kapitel 7 behandlas så de interaktioner mellan utbildning och kontaktpotential som diskuterats. I detta kapitel presenteras dessutom ytterligare några resultat som gör det möjligt att diskutera de individuella och miljömässiga förutsättningarnas tänkbara betydelse för det kommunikativa beteendet. Slutligen görs i kapitel 7 också en beskrivande analys av vissa extremsgruppers karakteristika.

Därefter följer ett avslutande kapitel med en sammanfattande analys och diskussion.

Interaktioner. Det är i detta inledande kapitel också på sin plats att klargöra hur interaktioner kommer att behandlas i resultatredovisningen. Som angivits i den schematiska undersökningsmodellen i figur 1:1 ses interaktioner som en principiellt viktig faktor när det gäller att förklara beteende. Där har talats om ett samspel mellan stimulus och organismfaktorer. Den interaktion som i den här undersökningen angivits som den centrala, alltså Utbildning x Kontaktpotential, kan dock med den terminologi som använts inte beskrivas som en renodlad S x O-interaktion. Kontaktpotential är visserligen en S-variabel, men som diskuterats tidigare ses utbildning som en variabel som har både stimulus- och organismkaraktär. Den hänförs här till personlig situation. Den interaktion som studeras närmare består alltså av en stimulusfaktor och en faktor som är en central indikator på individens personliga situation.

Vid behandlingen av denna interaktion görs analysen med utgångspunkt från fyrfältstabellen i tabell 1:1. Detta sker i kapitel 7.

Man bör alltså inte sammanblanda denna analys med redovisningen i kapitel 3 och 5. Där beräknas på grundval av det slumpmässiga urvalet olika beroende variablers bidrag till förklaring av informationsinhämtande och aktivt engagemang. Även i dessa analyser finns dock vissa möjligheter att diskutera hur kontaktpotential kan tänkas interagera med andra förhållanden. Resultaten presenteras i kapitel 3 och 5 nämligen för varje bostadsområde för sig. Eventuella skillnader mellan resultaten i de bägge områdena kan hänföras till bl a skillnader i kontaktpotential eller kontaktpotential i samspel med någon annan faktor.

Den egentliga analysen av interaktioner görs dock alltså i kapitel 7 och då på ett något annorlunda sammansatt urval än i kapitel 3 och 5. Analyserna får därför betraktas som fristående från varandra.

För att ytterligare skapa klarhet om de olika resultatbearbetningar som kommer att presenteras i olika kapitel ges nedan en sammanfattning av analysplanen.

Tabell 1:2. Sammanfattning av analysplanen

Kapitel	Undersökningssyfte	Görs på urval
Kapitel 3	Syfte 1: Informationsinhämtande	Urval I, dvs 88 obs i omr I och 81 obs i omr II
Kapitel 5	Syfte 2: Aktivt engagemang	Urval I
Kapitel 6	Syfte 3: Sambandet informationsinhämtande - aktivt engagemang	{ Analys 1. Urval I Analys 2. Urval I+II+III, dvs fyrfältstabellen i tabell 1:1
Kapitel 7	a. En speciell del av syfte 1 och 2: Interaktioner	Urval I+II+III
	b. Syfte 3 - ytterligare belysning	Urval I+II+III
	c. En speciell del av syfte 1 och 2: Extremgrupper	Urval I+II+III

I nästa kapitel anges så de teoretiska utgångspunkterna för beskrivning och analys av informationsinhämtande.

Kapitel 2 Informationsinhämtande — referensram

2.1 AVGRÄNSNING AV REFERENSRAMEN

I detta kapitel diskuteras med utgångspunkt från ett antal tidigare undersökningar vilka förhållanden bland olika förklaringsfaktorer som kan tänkas vara relaterade till informationsinhämtande. Denna genomgång omfattar således de tre faktorerna personlig situation, psykologiska egenskaper och närmiljö, vilka i föregående kapitel angivits som oberoende variabler i undersökningsmodellen.

Det är inte fråga om att konstruera eller redovisa en till alla delar genomarbetad modell för informationssökande - så omfattande kunskap finns inte tillgänglig inom området - utan mer att peka på sådana förhållanden som empiriskt visats ha betydelse för detta beteende.

En sådan variabelinventering görs med utgångspunkt från de tre grupperna av oberoende variabler och utgör grunden för val av oberoende variabler till den empiriska undersökningen.

2.1.1 Specificering av undersökningens frågeställningar

I detta och nästa kapitel behandlas sålunda undersökningens första syfte. Detta har i kapitel 1 beskrivits i allmänna termer och nedan anges den mer specifika innebörden av detta syfte:

1. Beskrivning av informationsinhämtande via olika kanaler
2. Förklaring av mängden informationsinhämtande med hjälp av olika bakgrundsvariabler, för var och en av de tillgängliga informationskanalerna och totalt

3. Analys av individens grad av utnyttjande av kombinationer av kanaler

2.1.2 Definitioner och avgränsningar

I inledningskapitlet har olika uttryck använts för att bestämma de frågeställningar och problem som här diskuteras. De olika begreppen, speciellt rörande kommunikativt beteende, måste emellertid specificeras något närmare så att det står fullt klart vad som avses.

Ett centralt begrepp är först information. Som i viss mån har antytts i föregående kapitel är det vissa slag av kunskaper och meddelanden som här är av större intresse än andra. Det som här avses med information är sådana meddelanden eller kunskaper som ger individen en ökad möjlighet till kontroll av den egna sociala situationen i olika avseenden. Denna avgränsning ligger nära vad Weibull (1972) menar med kunskaper som bidrar till individens sociala orientering, och är också i linje med vad som av Johansson (1971) i samband med diskussion om effekter av utbildning benämnes kontrollrelevant kunskap.

Det är givetvis svårt att ge en exakt avgränsning av vad som med en sådan definition är information och vad som inte är det, men vad som här avses kan något närmare bestämmas genom att hänvisa till Lundberg (1974). I en diskussion om inom vilka områden s k informationsklyftor är av intresse att studera framhålles att det gäller sådana meddelanden som

... möjliggör överblick och förståelse av det samhälle vi lever i - det må gälla samhälle i snävt lokal eller vidare mening - samt deltagande i det samhällseliga beslutsfattandet. Mer konkret kan den information som härmed kommer i blickpunkten exemplifieras med information i frågor om arbetsmarknad och arbetsförhållanden, utbildningsmöjligheter, bostadsplanering, hälsovård, miljövard, etc. En annan typ av information som med dessa utgångspunkter blir intressant gäller den allmänna uppbyggnaden av "samhällsapparaten", vilka institutioner och organ som finns, tillgängliga kontakt- och påverkanskanaler, existerande rättigheter och skyldigheter, m m.
(Lundberg, 1974, sid VII:1)

Ser man till mer traditionella teorier för information, diskuterade exempelvis av Wiio (1974), är ovanstående definition eller avgränsning närmast

att hänföra till vad som brukar benämnas en pragmatisk användning av begreppet. Utgångspunkten är att meddelanden har något slag av värde för användaren och detta värde varierar beroende på innehållet och användarens karakteristika. Det är dock väsentligt att än en gång påpeka att innehållet i meddelandena inte ägnas någon speciell uppmärksamhet i föreliggande studie, utan människors kontakter med olika kanaler betraktas som indikator på de kunskaper individen tillägnar sig.

Människors konsumtion av olika meddelanden som kan betecknas som information, kan karakteriseras längs olika dimensioner. En dimension utgörs av den grad av aktivitet och målinriktning med vilken individen ägnar sig åt informationssökandet. Man kan tänka sig ett kontinuum med ändpunkterna passivt mottagande - aktivt sökande.

Denna dimension kan i viss utsträckning knytas till de olika informationskanaler som står till buds. Det är skillnad i aktivitetshänseende att i hemmet råka se ett TV-program om en viss fråga jämfört med att gå på ett informations- eller opinionsmöte om samma fråga.

En sådan distinktion anknyter till vad som av Clarke (1971) benämnes informationssökande respektive informationsdelande (information-sharing). Det första begreppet avser individens avsiktliga sökande efter information, medan informationsdelande bland annat omfattar exponering som kännetecknas av en viss grad av slumpmässighet.

Att enbart knyta graden av aktivitet till karakteristika hos kanalerna är dock en förenkling - det är fullt rimligt att tänka sig ett aktivt TV-tittande och ett passivt deltagande på ett möte. Likafullt kan en sådan dimension tjäna syftet att översiktligt strukturera de olika formerna av konsumtion av information.

Andra dimensioner som kan vara av hjälp då konsumtionen skall kännetecknas kan utgöras av den tidsmässiga omfattningen, individuell eller kollektiv konsumtion, graden av ömsesidigt utbyte av information mellan sändare och mottagare. När en individs totala konsumtion av information skall karakteriseras är det lämpligt att för de olika kanaler hon använder beskriva

dem med ett eller flera kännetecken som särskiljer en viss kanal från de övriga. För kontakter och personliga samtal med andra människor om en viss fråga kan det ömsesidiga utbytet av information markeras. För kontakter med massmedier är den mer eller mindre ensidigt riktade informationen ett kännetecken som skiljer denna kanal från övriga.

I den fortsatta framställningen - både i detta kapitel och rapporten i övrigt - tillämpas ett sådant förfarande för att översiktligt särskilja de olika kanalerna från varandra. Som ett sammanfattande och övergripande uttryck för en persons konsumtion av information inom ett visst ämnesområde används begreppet informationsinhämtande.

2.2 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

2.2.1 Tidigare undersökningsansatser

När det gäller att finna sådana förklaringsvariabler som kan ha betydelse för informationsinhämtande är det naturligt att i första hand utgå från tidigare undersökningar inom närliggande forskningsområden.

Ett första forskningsfält utgörs av undersökningar som behandlar konsumtion av skilda slag av innehåll i massmedier, främst radio- och TV-konsumtion samt vilka faktorer som kan antas bestämma denna. Ett andra område är de undersökningar som kan betecknas som studier av samhällsinformation, även om dessa till antalet är relativt få. En tredje undersökningsgrupp utgörs av studier angående de personliga kontakternas betydelse som informationskanaler. En fjärde grupp slutligen, utgörs av sådana studier som närmast i experimentell form behandlat informationssökande i en arrangerad och konstruerad problemlösningssituation. Denna grupp av studier ligger något perifert i förhållande till de frågor som studeras här och behandlas därför i ytterst liten omfattning.

Det är också på sin plats att påpeka att det inom detta område dessutom finns teoretiska ansatser med syfte att skapa generella modeller för informationssökande och informationsbeteende i stort. Ett stort antal begrepp och relationer har utvecklats på teoretisk väg - och delvis också prövats

empiriskt - men resultaten synes än så länge vara av en så tentativ karaktär att de inte är direkt tillämpliga i detta sammanhang. Se dock t ex Sepstrup (1973, 1975) för en aktuell framställning av sättet att definiera och angripa problemet.

Därmed har kortfattat nämnts de slag av undersökningar som kan ge vägledning för val av sådana förhållanden bland de oberoende variablerna som kan användas för att förklara variationer i informationsinhämtande. I den följande texten diskuteras de tre grupperna av förklaringsfaktorer var och en för sig, deras inbördes relationer och relationer med de olika måtten på informationsinhämtande.

2.2.2 Personlig situation

Med variabler som uttrycker individens personliga situation avses här närmast sådana förhållanden som gäller individens sociala situation i olika avseenden. Allt efter de värden individen erhåller på de enskilda variablerna kan sägas att det föreligger positiva respektive negativa betingelser för informationsinhämtande, dvs konsumtion av de slag av meddelanden som avgränsats tidigare. Med en annan terminologi kan också begreppet resurser användas, även om både innebörden och avgränsningen av detta begrepp synes något oklar.

Variablerna inom denna grupp kan vidare vara av olika karaktär. Vissa förhållanden kan vara av sådan art att de utgör närmast rent fysiskt positiva eller negativa betingelser, t ex den rent fysiska närheten till informationen, förekomsten av tvingande aktiviteter som omöjliggör kontakt med informationskällan. Andra gäller mer personliga färdigheter i så måtto att de underlättar eller försvårar möjligheterna att tillgodogöra sig informationen, t ex därigenom att den framstår som mer eller mindre begriplig. Bägge dessa slag av faktorer sammanförs här alltså under beteckningen personlig situation, och har också i varierande utsträckning behandlats i tidigare undersökningar.

Den variabel som i olika undersökningssammanhang visat de mest konsistenta resultaten är sannolikt utbildning. Ett stort antal undersökningar har

visat att högutbildade generellt har större benägenhet än lågutbildade att ta del av information. För sammanfattning av ett flertal undersökningar där sådana resultat erhållits, se t ex Nowak et al. (1966), Lundberg och Hultén (1968), SR/PUB (1972) och Robinson (1972). Liknande slutsatser kan också dras från den statliga Pressutredningen (SOU 1975:78 och Weibull, 1976). Resultaten från olika undersökningar är givetvis inte identiska i detta avseende, men det finns ändå grund för ovanstående allmängiltiga påstående.

Utbildningens generella betydelse är på många punkter helt rimlig och det är naturligt att se utbildning som en positiv betingelse som gör sig gällande genom ett flertal olika mekanismer. För det första torde det stå klart att en högre eller längre utbildning ger en ökad förmåga att ta emot, behandla och förstå sådana slag av meddelanden som kännetecknas av en viss komplexitet och svårighetsgrad. Vidare har pekats på att högre utbildning ger en ökad motivation och beredskap att ta emot sådana meddelanden genom att individen genom denna sin utbildning tillägnar sig ett vidare livsperspektiv, hon blir mer intresserad av fler aspekter av sin omgivning, hon vill ha kunskaper om flera delar av tillvaron (Samuelson et al., 1963 och Augedal, 1972).

En tredje positiv betingelse som en följd av utbildning är att denna ökar sannolikheten för att individen i sin arbetssituation och yrkesverksamhet kommer i kontakt med andra högutbildade. Detta ger en ytterligare ökning av intresse för information samtidigt som det ger ökad träning av förmågan att hantera informationen. Detta gäller sannolikt även för individens sociala umgänge i övrigt (grannar, vänner, bekanta) varför man här kan tala om kumulativa effekter.

Slutligen torde en högre utbildning ge individen ökade möjligheter att använda informationen i olika sammanhang där det gäller att aktivt avge information till andra människor. Det är t ex ett bekant faktum att högutbildade till större del än lågutbildade är medlemmar i organisationer och politiska partier (se t ex Örtendahl, 1969 och SOU 1975:78). Detta är ett exempel på sådana områden där avgivande av information i olika former utgör en förutsättning för att ett aktivt deltagande skall kunna utövas.

I många olika sammanhang är det dock inte enbart individens egna egenskaper som utgör grunden för handlande, utan det är rimligt att se faktorer hos familjen/hushållet som styrande och begränsande. I generell mening kan man då tala om familjens socio-ekonomiska situation som en sådan övergripande faktor, vilken innefattar utbildning, inkomst, arbetssituation. Sådana olika variabler kan användas var för sig, men genom den ofta höga korrelationen dem emellan är det motiverat att se till deras sammantagna effekt.

Frågor av det slag som här studeras empiriskt, alltså skolfrågor, är troligen i hög grad en gemensam angelägenhet för familjen. Faktorer som uttrycker familjens situation i olika avseenden blir därför av vikt som förklaringsfaktorer. I och för sig kan själva familjen eller hushållet användas som analysenhet i undersökningar av sådana frågor. Detta görs dock inte här - främst av praktiska skäl - utan i stället används en begränsad uppsättning data angående familjens situation som en speciell förklaringsvariabel.

En annan variabel som på liknande sätt som utbildning kan antas utgöra en generellt positiv betingelse för informationsinhämtande har redan antytts, nämligen föreningsverksamhet (medlemskap och/eller aktivitet i organisationer). Martinussen (1973) fann i en omfattande undersökning detta vara den variabel som bättre än någon annan förklarade olika former av politiskt deltagande. Även om utbildning och föreningsverksamhet till viss del följs åt betyder resultaten att aktivitet i föreningar har samband med informationsinhämtande också då utbildning hålls konstant. Liknande resultat har konstaterats i andra undersökningar, bl a Birgersson et al. (1971).

Föreningsverksamhetens betydelse för informationssökande ligger i att den kan stimulera individen till ett ökat intresse för olika delar av omvärlden, speciellt sådana delar som omfattas av den egna organisationens verksamhet. Samtidigt ger den också individen träning i att behandla information genom ett aktivt deltagande i organisationens möten. På flera sätt liknar alltså detta de effekter som ofta följer av utbildning, och det finns också andra förhållanden i individens sociala situation som kan stimulera det kommunikativa beteendet på liknande sätt.

Ett sådant specifikt förhållande utgörs av individens arbetssituation. Under förutsättning att en person förvärvsarbetar utanför hemmet kan detta ge möjligheter till kontakt med arbetskamrater och andra människor i varierande grad. Goda möjligheter att samtala och diskutera under arbetstid ger en kommunikativ träning, vars effekter kan komma att sprida sig till andra sociala sammanhang. Mindre goda möjligheter i detta avseende medför alltså utebliven stimulans eller träning och det är fullt tänkbart att isolering på arbetsplatsen kan ha negativa följder även på andra delar av individens livssituation. Härom är den empiriska kunskapen emellertid alltför begränsad för att tillåta säkra slutsatser (jfr Gardell, 1971 och Kornhauser, 1965).

Martinussen (1973) har dock i samma undersökning som nämnts ovan använt en variabel benämnd "frihet i arbetssituationen" och funnit denna ge signifikant bidrag till förklaring av kommunikativt beteende. En viss positiv korrelation gäller även här i förhållande till utbildning, men också då denna kontrolleras kvarstår effekten.

När det gäller lokala angelägenheter av det slag som skolfrågor representerar är det rimligt att anta att en generell stimulans till ökat informationsinhämtande kan härstamma från graden av faktisk kontakt i det lokala bostadsområdet. Omfattande kontakter ökar troligen intresset för gemensamma angelägenheter och kontakterna ger i sig möjlighet till ett ömsesidigt informationsutbyte. Det ger också ökade möjligheter för de enskilda människorna att hålla sig à jour med vilka informationskällor som är tillgängliga vid olika tidpunkter. Vidare är det fullt möjligt att tänka sig att en hög nivå på det personliga umgänget utgör incitament till ett ökat utnyttjande av andra källor för att användas som underlag vid de personliga samtalen och diskussionerna.

Några exakta hypoteser låter sig dock inte ställas om hur och på vilka sätt varierande grad av socialt umgänge människor emellan inverkar på benägenheten att ta del av information inom ett visst ämnesområde. För individer i ett lokalt bostadsområde med överlag begränsade kontakter kan exempelvis olika mekanismer tänkas. Få personliga kontakter kan komma att ersättas av en större kontakt med andra kanaler/medier. Det är däremot

också tänkbart att goda möjligheter till personliga kontakter leder till minskat utnyttjande av övriga kanaler då individen kan uppfatta de kunskaper hon får genom dessa personliga kontakter som fullt tillräckliga. Således måste en rad olika omständigheter beaktas innan man kan göra ett antagande om vilka processer som blir de dominerande.

Hittills har diskuterats sådana förhållanden som kan sägas utgöra varierande grad av positiva betingelser för informationsinhämtande. Ett något annat slag av variabler är sådana faktorer som på ett direkt sätt begränsar de möjligheter individen har att ägna sig åt informationsinhämtande. Härmed avses sådana omständigheter som individens arbetsförhållanden och arbetstider, hälsotillstånd, familjeförhållanden, förekomsten av tvingande aktiviteter inom familjen (barntillsyn, hemmets skötsel) etc. De är ett slags externa faktorer (jfr Nowak & Nowak, 1975) och utgör - med hänvisning till den tidigare använda terminologin - en bestämd form av restriktioner, som sätter gränser för och påverkar möjligheterna till informationsinhämtande via olika kanaler.

Dessa restriktioner är i första hand att se som variabler vilka bestämmer individens disponibla tid för andra aktiviteter än de rent nödvändiga/tvingande. På detta sätt sätts gränser både för de kanaler/medier hon har möjlighet att använda och de ämnesområden hon kan ägna sig åt. Om individen exempelvis endast har kvällar fria för annat än tvingande aktiviteter betyder det att hennes möjligheter att få information om skolfrågor begränsas till framför allt massmedier och möjligen informationsträffar anordnade av skolan eller föräldraförening. Hennes möjligheter att få kontakt med t ex andra elever än de egna barnen minskas däremot väsentligt eller utesluts helt.

Naturligt nog finns det samband mellan variabler som avser individens personliga sociala situation, varav vissa diskuterats ovan, och hennes disponibla tid för olika aktiviteter. Ålder, kön, utbildning visar i olika undersökningar tämligen samstämmiga resultat i detta avseende. För utbildningens del gäller t ex det förhållandet att med högre utbildning följer arbetsuppgifter som inte sällan betyder kvälls- och hemarbete (Wikman, 1974) och dessutom ett högre engagemang i organisationer och föreningar (Johansson, 1971).

Detta begränsar möjligheterna till informationsinhämtande om t ex skolfrågor. Här föreligger alltså det förhållandet att vad som utgör en generellt positiv betingelse utgör också samtidigt en restriktion för informationsinhämtande. Detta är viktigt och innebär att bilden av hur olika delar av individens personliga situation inverkar på kommunikativt beteende blir mer mångtydig än vad som kan synas vid en första anblick. Det finns fler variabler än utbildning som är av denna dubbla natur.

Nowak och Nowak (1975) har belyst dessa frågor något närmare i en undersökning där de studerade olika förklaringsfaktorer till TV-tittandets omfattning. Där befanns socio-ekonomiska bakgrundsfaktorer, i första hand utbildning, ha förklaringsvärde både direkt i förhållande till den beroende variabeln (TV-tittande) och indirekt via sitt inflytande över variabler som individens tillgängliga fritid, mängden alternativa aktiviteter etc.

Därmed har variabelgruppen personlig situation uppdelats på två undergrupper:

1. Personliga förutsättningar för informationsinhämtande
2. Restriktioner

Kanalkombinationer. Diskussionen har hittills varit inriktad på hur dessa oberoende variabler kan tänkas inverka på individens möjligheter eller benägenhet till informationsinhämtande. Däremot har endast kort berörts hur individen utnyttjar flera kanaler tillsammans, alltså kombinationer av kanaler.

Denna fråga har behandlats i andra undersökningssammanhang, bl a Pietilä (1969), Augedal (1972) samt Pressutredningen (SOU 1975:78), men då från något andra utgångspunkter. I första hand har syftet för dessa studier varit inriktat på att belysa hur kontakt med olika medier, oftast massmedier, hänger samman med varandra utan inriktning på speciellt innehåll eller ämne. Av Augedals (1972) genomgång av ett antal tidigare undersökningar framgår att en fråga som tilldragit sig stort intresse är i vilken utsträckning mediekontakter kan antas vara kumulativa. Ofta framträder positiva korrelationer mellan kontakt med olika medier, men då

undantag finns är det mer adekvat att tala om partiellt kumulativt beteende.

Föreliggande undersökning tar dock upp ett något annorlunda problem: Hur sammanhänger individens kontakter med olika informationskanaler inom ett avgränsat ämnesområde (skolfrågor) med varandra? Det är naturligt att även med en sådan frågeställning anta att det finns ett generellt positivt samband mellan utnyttjande av skilda kontaktvägar. Ett principiellt intresse för ämnet medför sannolikt att individen försöker skaffa sig kunskaper och utbyta erfarenheter genom flera av de möjligheter som finns här till. Samtidigt finns det också andra faktorer som kan förhindra eller åtminstone begränsa möjligheterna för den intresserade att använda alla tänkbara informationsvägar. Ett tidskrävande förvärvsarbete gör det t ex svårt att komma i kontakt med andra föräldrar eller barnens kamrater i bostadsområdet.

På ett liknande sätt kan man också tänka sig att den ointresserade kan komma i kontakt med information om skolan även om detta inte är den direkta avsikten. Individen kan t ex ägna en stor del av sin fritid åt att se på TV och kan då komma att titta på programinslag om skolfrågor, även om hon inte är speciellt intresserad och inte heller använder andra informationsvägar i någon större utsträckning.

Man kan alltså å priori peka på förhållanden som kan tänkas påverka sambandet i negativ riktning. Undersökningen betecknas därför för denna del i första hand som explorativ.

Det skall här också påpekas att en analys av hur människor kombinerar olika medier/informationsvägar görs även i kapitel 7. Där inkluderas även sådana former av aktivt deltagande som för den enskilda individen ger möjlighet både till inhämtande och avgivande av information.

2.2.3 Psykologiska egenskaper

Ett annat slag av faktorer som i olika sammanhang visats ha förklaringsvärde till informationsinhämtande är psykologiska variabler av skilda slag. Ett flertal undersökningar har gjorts angående generella person-

lighetsdrag respektive mer situationsspecifika förväntningar eller attityder och dessas samband med kommunikativa beteenden av olika slag. Det finns också en lång forskningstradition som tagit upp frågan om sambandet attityder - beteende och hur de ensidigt eller ömsesidigt påverkar varandra under olika betingelser.

En skiljelinje mellan olika undersökningar går att dra efter hur stabila de studerade attityderna eller föreställningarna antas vara. En första kategori av studier använder samma mätinstrument i ett flertal olika undersökningssituationer och bygger därmed på ett antagande om att individen besitter ett antal mer eller mindre befästa dispositioner eller karaktärsdrag, vilka ger utslag i de mest skiftande situationer. Exempel på sådana studier utgörs av exempelvis McLeod et al. (1965), Pietilä (1970) Seeman (1959, 1963, 1966), Seeman och Evans (1962), vilka har studerat begreppet alienation (upplevelser av maktlöshet, meningslöshet, normlöshet). En annan stor grupp av sådana studier har inriktats på variabeln intern-extern kontroll (se t ex Rotter, 1966; Lefcourt, 1966). Ett antal andra förhållanden under olika beteckningar har också mätts och använts i skilda undersökningssammanhang.

En andra kategori av studier utgår från ett något annorlunda synsätt, där mer specifika förväntningar/inställningar antas verka styrande på beteendet. Mischel (1973) menar i en omfattande genomgång att vad som vanligen benämnes personlighetsdrag (den första kategorin ovan) är att se som sammanfattande rubriker för ett visst beteendemönster. När det däremot gäller att förutsäga eller förklara beteende är dessa variabler emellertid otillräckliga.

For this purpose, the person variables of greatest interest are the subject's expectancies. While it is often informative to know what an individual can do and how he construes events and himself, for purposes of specific prediction of behavior in a particular situation it is essential to consider his specific expectancies about the consequences of different behavioral possibilities in that situation.
(Mischel, 1973, sid 269)

Betydelsen av sådana förväntningar för val av informationskanaler och innehållskategorier har belysts i olika undersökningar rörande kommunikativt beteende. Med utgångspunkt från den s k användningsmodellen (se närmare Lundberg & Hultén, 1968) har visats att ett förhållande som kan ha väsentlig betydelse för detta val utgörs av de möjligheter individen upplever sig ha att kunna använda informationen i skilda sammanhang. Bauer (1965) skiljer på två principiella slag av sådana användningssituationer, dels problemlösningssituationer, dels sociala situationer där samspillet och utbytet med andra människor är det primära.

I ett antal undersökningar har man också studerat vad den förväntade användningssituationen betyder för mängden information och val av informationskällor (Clarke, 1966; Clarke & James, 1967; Clarke & Jackson, 1968; Sears & Freedman, 1967; Atkin, 1972). I två experiment visade Lundberg (1973) och Hedebo (1970) vad olikheter i förväntad användning (problemlösning vs. socialt umgänge) betyder för effekterna av speciella egenskaper hos den utnyttjade informationen, i detta fall källans trovärdighet. Variabeln trovärdighet visades ha betydelse huvudsakligen för det fall då individen förespeglades en problemlösningssituation. Då samtal med kamrater aktualiserades var andra faktorer viktigare vid val av meddelanden, t ex informations originalitet.

Till föreliggande undersökning är det denna andra kategori av psykologiska variabler - förväntningar snarare än personlighetsdrag - som används för att förklara informationsinhämtande och aktivt engagemang. Det skall tilläggas att skillnaden mellan dessa båda synsätt inte alltid behöver vara speciellt stor. Detta gäller speciellt om man ser till nyare sätt att betrakta personlighetsdrag (se vidare t ex Seeman, 1972).

När det gäller kommunikativt beteende är det inte omedelbart klart vilka slag av förväntningar som är mest relevanta som förklaringsfaktorer. Ett mycket stort antal inställningar/förväntningar kan tänkas vara av betydelse på ett eller annat sätt. Till undersökningen konstruerades därför ett antal dimensioner, vilka efter en empirisk förprövning kunde reduceras till nedanstående tre:

1. Vikten av en god kontakt mellan hemmet och skolan
2. Tillit till den egna förmågan att framföra synpunkter
3. Föräldrarnas faktiska möjligheter till påverkan
 - a) Lyssnar skolan till enskilda föräldrar?
 - b) Lyssnar skolan lika till alla?
 - c) Är skolan rätt instans att lösa problemen?

Dimensionerna 2 och 3 har delvis inspirerats av Martinussen (1973), som benämner dessa Subjektiv kompetens respektive Systemtillit i sin undersökning av politiskt deltagande.

För var och en av dessa dimensioner utformades ett antal påståenden, vilka återfinns i frågeformuläret, Bilaga 2. Där anges också svarsfördelning för varje bostadsområde för sig.

På samma sätt som för föregående variabelgrupp Personlig situation kan dessa dimensioner/psykologiska egenskaper antas vara positivt eller negativt relaterade till i första hand mängden informationsinhämtande. En uttalad upplevelse av att det är väsentligt med kontakt hem-skola bör sålunda innebära att det finns högre incitament till att inhämta kunskaper och utbyta åsikter om skolfrågor.

På liknande sätt borde en stark tilltro till den egna förmågan att göra sig hörd vid samtal med skolans personal också öka benägenheten att ta del av skilda informationskanaler. Lika klart är det emellertid inte i fråga om relationen systemtillit - informationsinhämtande. Om man som förälder tycker att skolan inte lyssnar till ens synpunkter är det rimligt att tro att detta medför ett lägre intresse från föräldrarnas sida jämfört med om det motsatta förhållandet är för handen. Samtidigt kan en sådan låg systemtillit naturligtvis också verka stimulerande på enskilda föräldrars vilja att försöka förändra just detta förhållande. Härigenom kan deras informationsinhämtande i stället tänkas öka.

För just denna dimension uppställs alltså inget antagande om ett enkelt samband, utan undersökningens resultat på denna punkt får ge upphov till diskussion av vilket förhållande som synes mest sannolikt.

2.2.4 Närmiljö

I kapitel 1 har redogjorts för hur närmiljö har operationaliserats genom variabeln kontaktpotential. Den grundläggande tankegången är att möjligheterna till kontakt med andra människor i bostadsområdet har betydelse för det kommunikativa beteendet. En hög kontaktpotential kan tänkas stimulera intresset för lokala gemensamma angelägenheter och därmed också benägenheten att söka information om sådana frågor.

Av variabelgenomgången i detta kapitel har emellertid framgått att som oberoende variabel inom gruppen Personlig situation också inkluderats de faktiska kontakter en individ har med grannar och andra personer i bostadsområdet. Det är detta senare mått som kommer att användas som förklaringsvariabel till informationsinhämtande i kapitel 3 och aktivt engagemang i kapitel 5 som uttryck för kontakternas betydelse.

Kontaktpotential är en variabel som uttrycker förutsättningar för kontakter. Det är ett mått som hänför sig till situationen för en grupp av människor, medan den enskilda människans faktiska kontakter är ett individmått. Det finns anledning att anta att de faktiska kontakterna genomsnittligt är högre i området med hög kontaktpotential än i området med låg kontaktpotential. I analysen hålls de två områdena åtskilda och det finns således möjlighet att göra jämförelser av olika förklaringsfaktors vikt i de båda områdena.

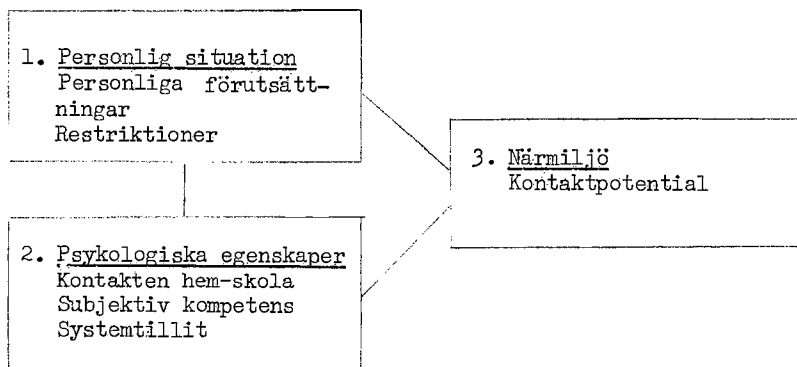
Man kan säga att de båda bostadsområdena utgör två fallstudier, där det är möjligt att i diskuterande form relatera eventuella skillnader mellan de oberoende variabelernas förklaringsvärden till skillnader i kontaktpotential. Det är dock knappast möjligt att göra några bestämda förutsägelser av hur kontaktpotential kan tänkas ha betydelse i ett sådant sammanhang. Undersökningen får alltså på detta avsnitt betecknas som hypotessökande.

För att ytterligare göra klart hur närmiljö/kontaktpotential kommer att betraktas i fortsättningen skall också påpekas att den analys som genomförs i kapitel 6 och 7 är av ett annat slag. Den sker med utgångspunkt från fyrfältstabellen, tabell 1:1, och med utbildning och kontaktpotential som de två oberoende variabelerna. Här är det primära intresset att belysa vad

olika kombinationer av individuella och miljömässiga karakteristika kan betyda för det kommunikativa beteendet. Här ser man alltså till fyra olika grupper situation i detta hänseende.

2.3 RELATIONER MELLAN DE OBEROENDE VARIABLERNA

Det har betonats i tidigare avsnitt att de tre slagen av förklaringsvariabler inte är oberoende utan att det kan antas att de på olika sätt är relaterade till varandra. När nu dessa variabler har avgränsats och konkretiserats är det möjligt att mer i detalj diskutera hur interrelationerna dem emellan kan se ut. Det görs i anslutning till nedanstående figur.



Figur 2:1. Inbördes samband mellan de oberoende variablerna

Ser man först till relationen mellan boxarna 1 och 3 har det tidigare påpekats att de personer som bor i de bägge bostadsområdena naturligtvis inte är slumpmässigt fördelade på dessa betingelser. Det föreligger i stället en naturlig självselektion. För de valda undersökningsområdena gäller det förhållandet att området med högre kontaktpotential också kännetecknas av en genomsnittligt högre utbildning och socio-ekonomisk status.

Detta behöver inte nödvändigtvis vara ett samband med generell giltighet, men är ändå inte direkt överraskande. Med högre utbildning följer ökade möjligheter att kontrollera skilda aspekter av tillvaron, större val-möjligheter i fråga om arbete och bostad osv. Med lägre utbildning är in-

dividen mer begränsad i sina möjligheter i dessa avseenden.

Hög utbildning ger i högre grad möjlighet att välja ett område där man tror sig kunna trivas. Detta gör säkerligen benägenheten att flytta från området mindre och därigenom skapas förutsättningar för låg migration, vilket i sin tur utgör en positiv betingelse för personliga kontakter. Migration ingår som en del av variabeln kontaktpotential, som den definierats i avsnitt 1.5.2.

På liknande sätt kan antas att övriga i variabeln ingående delar - graden av föreningsverksamhet, gemensamma aktiviteter, homogenitet bland de boende - också är positivt relaterade till utbildning. Det finns emellertid en mängd andra faktorer som kan ha betydelse för i vilken mån kontaktpotentialen är att klassificera som hög eller låg, varför det inte alls är säkert att utbildningens betydelse är avgörande. I bostadssociologiska studier visas exempelvis hur betydeelsefulla förhållandena vid tillkomsten av ett område kan vara för dess framtid. Gemensamt uppbyggnadsarbete och informella kontakter i ett sådant skede kan komma att forma såväl områdets kontaktnät som enskilda individers trivsel i området för lång tid framöver.

Det finns även mer specifika samband mellan boxarna 1 och 3. En hög kontaktpotential har implikationer för individens personliga situation genom att ge ökade möjligheter till träning av den kommunikativa förmågan genom föreningar och personliga kontakter av skilda slag. Den kan också tänkas minska restriktionernas inverkan, t ex ge större möjligheter till gemensam berättelse.

Ser man så till relationerna mellan boxarna 1 och 2 finns det anledning att förmoda att det finns positiva samband mellan vissa av de variabler som uttrycker den personliga situationen och de psykologiska variablerna. Martinussen (1973) har visat att tilltro till den egna förmågan att kunna avge information, dvs subjektiv kompetens, är högt korrelerad med utbildning, inkomst och social status. Seeman och Evans (1962) har visat att med högre utbildning följer större tilltro till information och kunskaper som ett instrument att på olika sätt styra och påverka omgivningen.

Det är också fullt tänkbart att individen söker inrätta sin personliga situation på ett sådant sätt att den i mesta möjliga mån stämmer överens med de föreställningar hon har. För ämnesområdet Skola kan det tänkas att individen anser att föräldrarnas roll i relationerna hem - skola är så centrala att hon själv vill ägna stor del av sin tid åt att delta i sådant arbete. Hon väljer då kanske att avstå från förvärvsarbete på heltid för att i stället kunna ägna tid och intresse åt att anordna föräldramöten, sköta kontakter med andra föräldrar och lärare, etc. Detta förutsätter att hon har så gynnsamma förutsättningar i fråga om den personliga situationen att det finns möjligheter till sådan valfrihet.

Ett ömsesidigt påverkansförhållande kan även tänkas föreligga mellan de psykologiska egenskaperna och närmiljön (box 2 och 3 i figur 2:1). Om ett stort antal föräldrar tycker att skolfrågor är någonting som är viktigt, borde detta verka för att man t ex försöker skapa möjligheter att diskutera dessa problem. Därigenom kan kontaktpotentialen tänkas öka. Det är också sannolikt att de förutsättningar som finns till kontakt människor emellan i bostadsområdet har betydelse för t ex individens upplevelse av att kunna påverka de existerande förhållandena (subjektiv kompetens respektive systemtillit).

Därmed har de inbördes sambanden mellan förklaringsvariablerna schematiskt beskrivits. Vid analys och tolkning av resultaten kommer dessa relationer att beröras ytterligare.

2.4 SAMMANFATTNING AV UNDERSÖKNINGENS FRÅGESTÄLLNINGAR MED AVSEENDE PÅ INFORMATIONSMHÄMTANDE

De frågor rörande informationsinhämtande som kommer att behandlas inom undersökningens ram kan sammanfattas i nedanstående punkter:

1. Beskrivning av människors kontakter med olika informationskanaler som finns inom ämnesområdet
2. Förklaring av mängden informationsinhämtande med hjälp av variabelgrupperna Personlig situation, Psykologiska egenskaper och Närmiljö. I en speciell analys i kapitel 7 behandlas även i vilken mån inter-

aktion mellan utbildning och kontaktpotential bidrar till förklaring av informationsinhämtande.

3. Beskrivning och analys av hur människor kombinerar olika informationskanaler/kontaktvägar för det studerade ämnesområdet Skola. Detta görs till viss del i kapitel 3, men då även vissa slag av aktivt engagemang har karaktär av informationsinhämtande görs den slutliga analysen då även dessa presenterats, nämligen i kapitel 7.

2.5 FÖRVÄNTADE SAMBAND MELLAN FÖRKLARINGSVARIABLER OCH INFORMATIONSMÅLTÄND

Bland de förhållanden som används för att beskriva individens personliga situation utgör ett slag av faktorer positiva förutsättningar för informationsinhämtande. Man kan således förvänta ett positivt samband mellan detta slag av förutsättningar och utnyttjande av olika kanaler för inhämtande av information.

Ett annat slag av faktorer betecknas som yttre restriktioner, vilka begränsar individens möjligheter till annat än nödvändiga aktiviteter. Det antas föreligga ett negativt samband mellan förekomsten av restriktioner och inhämtande av information.

De psykologiska variablerna kan som framgått av den tidigare texten inte lika bestämt antas vara relaterade till inhämtande av information. Upplevelse av att det är viktigt med kontakt hem-skola borde dock åtföljas av högt informationsinhämtande, liksom uppfattningen av att man är subjektivt kompetent att klara kontakterna med skolan. I fråga om variabeln systemtillit betraktas undersökningen som explorativ.

Hög kontaktpotential antas öka informationsinhämtande via personliga kontakter inom det lokala bostadsområdet. Däremot kan inte förutses om övriga kanaler utnyttjas i högre eller lägre utsträckning.

Vad slutligen beträffar interaktionen utbildning x kontaktpotential kommer denna att diskuteras i kapitel 7, där också de empiriska resultaten presenteras.

Kapitel 3 Informationsinhämtande — resultat från den empiriska undersökningen

3.1 INLEDNING

Redovisningen av resultaten inleds med en genomgång och indexering av de oberoende variablerna och måtten på informationsinhämtande. Därefter presenteras i närmast följande avsnitt resultaten för de tre principiella frågor som specificerats i slutet av föregående kapitel.

3.2 DE OBEROENDE VARIABLERNA

3.2.1 Personlig situation

I intervjun tillfrågades ip om ett antal förhållanden som i den teoretiska referensramen benämnts personlig situation och psykologiska egenskaper. Totalt 25 variabler användes. De redovisas i Bilaga 3, där också anges de intervall eller skalor som konstruerades för varje variabel.

Variablerna 1 - 17 avser sådana förhållanden där varierande värden på variablerna i fråga utgör skilda grader av positiva betingelser för informationsinhämtande. Variablerna 20 - 25 är sådana som innebär tidsmässiga restriktioner. Variablerna 18 och 19 är två variabler som inte direkt kan klassificeras i någon av dessa båda kategorier.

I resultatframställningen redovisas genomgående de båda områdena var för sig. Att lägga samman dem till en gemensam analys är naturligtvis tekniskt möjligt, men risken är att resultat som i varje område för sig är intressant,

i en sammanlagd analys neutraliseras eller försvinner. Detta gäller framför allt de analyser som grundas på samband/korrelationer.

I Bilaga 4:1 och 4:2 redovisas interkorrelationer för varje område för sig mellan de 25 oberoende variablerna. Med hjälp av dessa matriser, men främst på teoretiska och logiska grunder, gjordes en reduktion av antalet variabler till nedanstående index, tabell 3:1.

Tabell 3:1. Index, oberoende variabler, personlig situation

Index med ingående variabler		Indexets variationsvidd
1.	Ip:s utbildning	0 - 6
2.	Familjens socio-ekonomiska situation ¹⁾	0 - 23
	a) ip:s utbildning (skalintervall 0 - 6)	
	b) makes utbildning (0 - 6)	
	c) ip:s tjänsteställning (0 - 3)	
	d) makes tjänsteställning (0 - 3)	
	e) familjens inkomst (0 - 5)	
3.	Kommunikativ träning	0 - 6
	a) förvärvsarbete (0 - 1)	
	b) samtalsmöjligheter under arbetstid (0 - 5)	
4.	Föreningsverksamhet	0 - 24
	a) medlemskap, totalt (0 - 6)	
	b) medlemskap, politiska föreningar (0 - 6)	
	c) uppdrag i föreningar, totalt (0 - 6)	
	d) uppdrag i politiska föreningar (0 - 6)	
5.	Kontakt och trivsel i området	0 - 13
	a) kontakt med grannar (0 - 3)	
	b) umgänge med grannar (0 - 3)	
	c) kännedom om grannar (0 - 3)	
	d) trivsel i området (0 - 4)	
6.	Hemkomsttid, ip och make ²⁾	0 - 14
	a) ip, arbetstider (0 - 4)	
	b) ip, hemkomsttid (0 - 5)	
	c) make, hemkomsttid (0 - 5)	
7.	Barn i hemmet	0 - 8
	a) antal barn i familjen (0 - 4)	
	b) antal barn under 7 år (0 - 4)	

1) De personer som inte är gifta/sammanboende (2 st i område I och 5 st i område II) har som värde för variablerna 2b, c och d givits områdets medelvärde.

2) Högre värden betyder senare hemkomsttider/längre arbetstider.

För att renodla indexen och för att eliminera sådana variabler som syntes överflödiga eller tvetydiga användes en klusteranalys enligt de principer som framförs av McQuitty (1957) och McKennell (1970). På detta sätt togs tre ursprungliga variabler bort från den fortsatta analysen (variablerna 12, 13 och 19, Bilaga 3). Vidare togs ålder bort som variabel då de flesta ipp var ungefär lika gamla. Inte heller den tid ipp ägnar åt föreningsarbete uppvisade någon större spridning och i den mån ipp ägnade tid åt sådan verksamhet var den så liten och så sporadisk att variabeln togs bort.

I tabell 3:2 nedan anges medelvärden och standardavvikelser för de oberoende variablerna. Det skall än en gång påpekas att resultaten hänförs sig till urval I, det slumpmässiga urvalet med 88 observationer i område I och 81 observationer i område II.

Tabell 3:2. Medelvärden (standardavvikelser) för oberoende variabler, personlig situation

Variabel	Område I		Område II	
	M	S	M	S
1. Utbildning, ip	3,27	(2,15)	1,49	(1,81) ¹⁾
2. Familjens socio-ekonomiska situation	14,61	(4,44)	7,83	(4,80) ¹⁾
3. Kommunikativ träning	4,05	(3,02)	3,35	(2,66)
4. Föreningsverksamhet	1,25	(1,58)	0,54	(0,87) ¹⁾
5. Kontakt och trivsel	7,37	(2,73)	5,35	(2,80) ¹⁾
6. Arbets- och hemkomsttider	3,62	(1,46)	3,86	(2,08)
7. Barn i hemmet	2,24	(0,82)	2,44	(1,13)

1) Signifikant skillnad mellan områden, $p \leq 0,05$.

Av dessa data framgår vissa skillnader mellan de bägge områdena som också berörts tidigare. Urvalet från område I kännetecknas av signifikant högre värden på utbildning, socio-ekonomisk status och föreningsverksamhet. Dessutom uppvisar område I en högre nivå vad gäller individernas kontakter och trivsel.

De bägge områdena skiljer sig alltså åt inte endast vad gäller potentialen för kontakt människor emellan utan också med avseende på de faktiska kontakterna och umgänget, vilket givetvis är ett rimligt förhållande.

Som angivits i kapitel 2 används detta senare mått i analysen i detta kapitel och kapitel 5 som uttryck för variationen i personliga kontakter. I analysen i kapitel 7 däremot är det i stället kontaktpotential som används som oberoende variabel.

3.2.2 Psykologiska egenskaper

Korrelationer mellan de 24 attitydpåståendena som återfinns i frågeformuläret redovisas i Bilaga 5:1 och 5:2. Varje påstående har behandlast som en skala där svaren givits 1 - 5 poäng med det högsta värdet för den inställning som allmänt kan antas uppvisa en positiv korrelation med informationsinhämtande. I frågeformuläret anges för varje påstående hur skalan har riktats.

Med ledning av interkorrelationerna valdes de påståenden ut som tillsammans gav den högsta reliabiliteten inom varje dimension, mätt genom koefficienten α (McKennell, 1970). I tabell 3:3 redovisas för varje index de påståenden som ingår och reliabilitetsmått.

Tabell 3:3. Index, oberoende variabler, psykologiska egenskaper

Index med ingående variabler	α	Indexets variationsvidd
8. Vikten av kontakt hem-skola Påståendena 3, 4, 11, 19, 22	0,46/0,42	5 - 25
9. Subjektiv kompetens Påståendena 10, 17, 21	0,51/0,59	3 - 15
10. Systemtillit Påståendena 1, 6, 9, 13, 15, 18, 20, 23, 24	0,73/0,76	9 - 45

På samma sätt som för den första gruppen av oberoende variabler anges så medelvärden och standardavvikelser för de bägge områdena.

Tabell 3:4. Medelvärden (standardavvikelser) för oberoende variabler, psykologiska egenskaper

Variabel	Område I		Område II	
	M	S	M	S
8. Vikten av kontakt hem-skola	15,50	(3,30)	16,30	(3,99)
9. Subjektiv kompetens	9,22	(2,73)	8,69	(2,82)
10. Systemtillit	31,93	(6,04)	29,80	(6,27)

Inga signifikanta skillnader framträder mellan de bägge områdena, vilket givetvis inte hindrar att skillnader kan uppträda i olika undergrupper till materialet - detta kommer något närmare att belysas längre fram.

3.2.3 Samband mellan de oberoende variablerna

Som tidigare diskuterats, bland annat i avsnitt 2.3, kan antas att de oberoende variablerna inte är okorrelerade med varandra utan att de uppvisar vissa bestämda samband med varandra. Sådana samband kan t ex förmodas uppträda mellan variabler som uttrycker individens personliga situation och variabler som här betecknas som kognitiva. En högre grad av utbildning kan sålunda antas vara positivt relaterad till individens upplevelse av den subjektiva kompetensen. På liknande sätt kan samband tänkas förekomma mellan olika variabler inom de olika variabelgrupperna.

Tabell 3:5 redovisar interkorrelationer mellan samtliga oberoende variabler för de bägge områdena var för sig.

I tabellen kan flera systematiska samband utläsas. De viktigaste kan för enkelhetens skull sammanfattas i nedanstående punkter.

1. Inom variabelgruppen Personlig situation (variablerna 1 - 7) föreligger genomgående positiva samband (med något enstaka undantag) mellan de fem första variablerna som uttrycker individens personliga förutsättningar. Mot bakgrund av vad som framförts i föregående kapitel om speciellt utbildningens centrala betydelse är detta ett

Tabell 3:5. Interkorrelationer mellan de oberoende variablerna inom personlig situation och psykologiska egenskaper.
Område I / Område II

	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Utb, ip	81/63	42/29	22/26	13/-09	06/-02	-06/-18	24/41	26/17	26/19
2. Familjens sit		32/11	25/09	20/04	-08/11	-06/-17	14/38	30/23	26/17
3. Komm. träning			23/12	06/-09	53/41	-24/-26	05/22	-04/-01	09/08
4. Fören.verks.				26/21	13/-28	-06/-07	07/25	-10/05	-17/11
5. Kontakt					02/-06	02/20	05/06	06/19	05/21
6. Arbets- och hemkonsttider						-20/-17	-05/06	-26/10	-15/12
7. Barn i hemmet							01/-11	-01/01	14/-13
8. Vikt, hem-skola								12/17	34/28
9. Subjektiv kompetens									54/61
10. Systemtillit									

För $r \geq /22/$, $p \leq 0,05$.

helt rimligt resultat, och avspeglar att med utbildning sammanhänger andra förhållanden som uttrycker den personliga situationen.

Det bör här observeras att den höga korrelationen mellan variablerna 1 och 2 till stor del är en följd av att variabel 1 (ip:s utbildning) även ingår i variabel 2 (familjens socio-ekonomiska situation). Anledningen till denna uppdelning av de oberoende variablerna är att det kan antas att även familjen just i dessa skolfrågor har värde som förklaringsfaktor. Man kan till och med fråga sig vilken av dessa variabler som har störst värde som prediktor till informationsinhämtande och aktivt engagemang.

2. Ett genomgående positivt samband uppträder likaledes mellan utbildning och de psykologiska variablerna. Med ökad utbildning följer en ökad upplevelse av att det är viktigt med kontakt mellan hem och skola, en ökad upplevelse av subjektiv kompetens och systemtillit. Detta betyder att undersökningens resultat på denna punkt bekräftar vad som anförts i den teoretiska referensramen och som tidigare visats av exempelvis Martinussen (1973).

Resultaten visar alltså på utbildningens kumulativa och förstärkande effekter på olika delar av individens personliga situation och psykologiska egenskaper. Därigenom utgör utbildning en positiv förutsättning för kommunikativt beteende både direkt och indirekt via andra förhållanden.

3. De bägge områdena visar stor överensstämmelse och de skillnader i korrelationskoefficienternas storlek som kan noteras är ganska små. Det finns därför inte underlag för några speciella kommentarer på denna punkt.

3.3 DE BEROENDE VARIABLERNA: INFORMATIONSMHÄMTANDE

I den personliga intervjun kartlades frekvens och omfattning av ip:s samtliga kontakter med olika informationskanaler inom det aktuella ämnesområdet. Dessa grupperades därefter till ett antal index, vilka bildades på teoretiska och logiska grunder.

Ett problem då man söker särskilja inhämtande av information och avgivande av information (aktivt engagemang) på det sätt som här görs är att vissa av kanalerna har en dubbel funktion. De ger både möjlighet till inhämtande och avgivande, ofta dessutom vid ett och samma kontakttillfälle. För skolfrågor exempelvis är det uppenbart att klassmöten tjänar bägge dessa funktioner.

Här har en uppdelning gjorts, så att till informationsavgivande har förts de kontaktvägar som kan förmodas ge individen möjlighet till en viss grad av beslutstagande/påverkan. Att dessa samtidigt ger individen möjlighet till inhämtande av information/kunskap betyder inte att den också förts till denna grupp, utan i informationsinhämtande har inkluderats sådana företeelser som ger individen tillfälle till inhämtande av information, men inte någon form av aktivt engagemang. Med en sådan avgränsning faller alltså klassmöten under begreppet aktivt engagemang och behandlas därför följaktligen först i nästkommande kapitel.

I tabell 3:6 anges de index med ingående variabler som konstruerades.

Tabell 3:6. Index, informationsinhämtande

Index med ingående variabler	Indexets variationsvidd
1. Massmediekonsumtion inom ämnesområdet ¹⁾	0 - 12
a) läsning av dagstidningar (fråga 19a och b i frågeformuläret, skalintervall 0-3)	
b) TV-tittande (fråga 15a, c, d, 20a, b/0-3)	
c) radiolyssnande (fråga 16a, c, d /0-3)	
d) läsning av veckopress/fackpress (fråga 17a, b, 21a, b, c /0-3)	
2. Personliga samtal om ämnesområdet	2 - 17
a) samtal med föräldrar till andra barn om skolfrågor (fråga 22a /1-4)	
b) samtal med andra vänner och bekanta om skolfrågor (fråga 22b /1-4)	
c) samtal med arbetskamrater om skolfrågor (fråga 22c /0-3)	
d) samtal med personer i föreningar om skolfrågor (fråga 23 /0-3)	
3. Kontakt med eget/egna barn och barnets kamrater	0 - 11
a) kontakt med barnen vid umgänge med grannar (fråga 11c /0-3)	
b) bedömning av tillgänglig tid för kontakt med egna barn (fråga 12b /0-2)	
c) kännedom om barnets klasskamrater (fråga 13a /0-3)	
d) samtal med barnets kamrater (fråga 13b /0-3)	
4. Informationsmottagande från skolan	0 - 12
a) hur många av totalt 12 utskickade meddelanden från skola, föräldraförening, Hem och Skola-förening ip minns sig ha läst (fråga 25, 26c)	
5. Totalt informationsinhämtande	0 - 12
a) en sammanläggning av kanalerna 1-4 genom att dessa uppdelades i kvartiler var och en för sig och där-efter summerades enkelt	

1) Detta index har konstruerats genom sammanläggning av konsumtion av fyra massmedier. Måtten för de skilda medierna baserar sig på olika antal frågor i frågeformuläret, vilka summerats och delats i kvartiler med skalintervallet 0 - 3.

Tabell 3:7. Medelvärden (standardavvikelser), informationsinhämtande

Variabel	Område I		Område II	
	M	S	M	S
1. Massmedier	4,34	(2,06)	3,83	(2,32)
2. Personliga samtal	7,44	(3,18)	6,68	(3,44)
3. Kontakt med barn	7,68	(2,07)	7,22	(2,35)
4. Informationsmott från skolan	6,12	(1,34)	5,43	(1,59)
5. Totalt informationsinhämtande	6,40	(2,33)	5,21	(2,44) ¹⁾

1) Signifikant skillnad mellan områden, $p \leq 0,05$.

Det kan konstateras att den enda skillnad som uppträder mellan de bägge områdena gäller det totala informationsinhämtandet, medan inga signifikanta skillnader står att finna i utnyttjandet av de olika enskilda kanalerna.

Anmärkningsvärt är här att trots att område I och II skiljer sig åt i fråga om kontakter och umgänge med grannar i bostadsområdet finns ingen skillnad med avseende på kontakter och samtal om skolfrågor (variabel 2 ovan). Detta betyder alltså att skillnaderna i kontakter mellan områdena avser samtal om annat än förhållanden som rör skolan. Dessa senare kan möjligen i många fall vara grunden för en första kontakt människor emellan. De utgör ju i allra högsta grad gemensamma angelägenheter där man ganska säkert vet att det är möjligt att skapa underlag för kontakt. Det är alltså inte helt oförklarligt att kontakterna/samtalen just om skolfrågor inte skiljer sig speciellt mycket åt.

3.4 RELATIONEN OBEROENDE VARIABLER - INFORMATIONSMHÄMTANDE

3.4.1 Nollordningskorrelationer

För att belysa vad de oberoende variablerna betyder som förklaringsfaktorer till de olika måtten på informationsinhämtande är det naturligt att utgå från de enkla sambanden mellan dessa. De antaganden som framförts

i det teoretiska avsnittet har gjorts i sådan form att det inte är frågan om att här genomföra hypotestestning i strikt mening. Det är snarare fråga om att med utgångspunkt från resultaten diskutera i vilken mån dessa styrker eller avviker från vad som à priori diskuterats samt att belysa olika variablers och variabelgruppers relativa betydelse.

I tabell 3:8 redovisas nollordningskorrelationer mellan de oberoende variablerna och informationsinhämtande.

Tabell 3:8. Korrelationer oberoende variabler - informationsinhämtande. Område I / Område II.

Oberoende variabler	Beroende variabler				
	1. Mass- medier	2. Pers samtal	3. Barn o kamrater	4. Info- mott	5. Tot info- inh
A. Personlig situation					
1. Utbildning ip	00/33	34/21	16/10	14/05	31/32
2. Familjens situation	-06/27	30/13	12/20	17/15	26/30
3. Komm träning	-02/-02	46/44	-04/00	19/11	28/18
4. Föreningsverksamhet	01/16	34/29	-09/37	15/13	17/39
5. Kontakt o trivsel	03/01	22/42	49/49	19/27	39/48
6. Arbets- o hemkomsttider	-12/07	27/07	-14/-08	25/17	11/-03
7. Barn i hemmet	14/08	-20/-06	09/11	-03/00	00/06
B. Psykologiska egenskaper					
8. Vikt, hem-skola	24/19	29/22	01/29	-12/25	20/42
9. Subjektiv kompetens	-09/13	06/-01	12/20	03/12	04/12
10. Systemtillit	02/06	07/08	08/36	11/06	13/21

För $r \geq /22/$, $p \leq 0,05$.

Resultaten stöder i viss utsträckning de antaganden som uppställts angående de personliga förutsättningarnas positiva relationer till informationsinhämtande. Dessa utgör de oberoende variablerna 1 - 5. Det mått på informationsinhämtande som uppvisar de genomgående lägsta korrelationerna med dessa personliga förutsättningar är massmediekonsumtion, vilket knappast är över-

raskande. Det är ett inte obekant faktum att kontakter med massmedier ofta bestäms av andra faktorer än ovanstående, t ex ålder, tillgänglig tid.

Däremot har inte restriktionsvariablerna (6 - 7) givit förväntat samband. Grundtanken var att dessa variabler indikerar ett slags hinder för informationsinhämtande och därför är negativt relaterade till informationsinhämtande. Det kan innebära att det behövs mer ytterlighetsbetonade värden på exempelvis arbetstider/hemkomsttider för att de skall ge ett signifikant utslag, åtminstone för det slag av beteende som studeras här.

Det finns dock ett negativt samband mellan å ena sidan arbets- och hemkomsttider och å den andra sidan samtal med det egna barnet och barnets kamrater. Detta samband är signifikant, och det ger möjligen en antydning om hur restriktionerna främst verkar här: de minskar möjligheterna att utnyttja vissa informations/kontaktvägar snarare än de utgör ett generellt hinder för informationsinhämtande.

Vad gäller de psykologiska variablernas samband med måtten på informationsinhämtande går resultaten i den riktning som å priori har antagits, men korrelationerna är tämligen svaga. Endast några av dem uppnår signifikans och det gäller uppfattningen om att det är viktigt med kontakt hem-skola. Däremot tycks de bägge övriga psykologiska egenskaperna subjektiv kompetens och systemtillit endast vara svagt relaterade till graden av informationsinhämtande.

Vad så slutligen gäller de skillnader som finns mellan korrelationskoefficienter i de bägge områdena är ett framträdande förhållande att område II kännetecknas av starkare samband. Det finns fler signifikanta samband i område II än i område I. Detta kan innebära att de här använda bakgrundsvariablerna är bättre som förklaringsvariabler för område II, medan det för område I finns utrymme för andra slag av förklaringsfaktorer att göra

sig gällande. Ett sådant påstående kan dock inte framföras utan att hänsyn tas även till interkorrelationerna mellan de oberoende variabler-na, vilket leder över till analysen i nästa avsnitt.

3.4.2 Multipel korrelationsanalys

För att få ytterligare mått på olika variablers förklaringsvärden genomfördes en multipel linjär korrelationsanalys för var och en av kanalerna för informationsinhämtande. Till följd av de oberoende variablernas inbördes korrelationer med varandra blir den förklaring av variansen varje variabel bidrar med beroende av i vilken ordning variablerna tas in i en sådan analys. Bland andra Cohen (1968), Overall och Spiegel (1969), Nunnally (1967) diskuterar denna problematik och olika principer för variabelordningen.

I den analys som här presenterats har använts en princip som innebär att

1. De två variabelgrupperna Personlig situation och Psykologiska egenskaper prövas mot varandra genom att jämföra deras bidrag till den totala variansförklaringen då den ena variabelgruppen placeras efter den andra.
2. De olika enskilda variablerna inom variabelgrupperna Personlig situation och Psykologiska egenskaper prövas mot varandra genom att jämföra deras bidrag till variabelgruppens förklaringsvärde då variabeln placeras efter övriga variabler inom gruppen.

Genom ett sådant förfarande, där variabelgruppers och enskilda variablers bidrag till variansförklaring beräknas sist i analysen är det möjligt att göra jämförelser mellan olika variabler. Det är däremot givetvis inte möjligt att uttala sig om olika variablers absoluta förklaringsvärden, då storleken av sådana värden alltså är beroende på i vilken ordning de tas in i analysen.

För den analysmetod som används här är det möjligt att testa signifikansen av det tillägg till andelen förklarad varians en variabel ger sist i den multipla korrelationsanalysen. Därvid används nedanstående formel från Cohen (1968):

$$F = \frac{(R_{y.ab}^2 - R_{y.a}^2) / b}{(1 - R_{y.ab}^2) / (n - a - b - 1)}$$

Antalet frihetsgrader: $b / n - a - b - 1$

$R_{y.ab}^2$: Determinationskoefficient baserad på variablerna a och b

$R_{y.a}^2$: Determinationskoefficient baserad på variabeln a

a: Antalet ursprungliga variabler

b: Antalet variabler som lagts till efter a i regressionen

n: Antalet observationer

I tabell 3:9 anges variabelgruppernas förklaringsvärden i procent då den ena gruppens bidrag till andelen förklarad varians beräknas efter den andra.

Tabell 3:9. Multipel korrelationsanalys, tillägg i procent av variabelgrupper. Område I / Område II.

	1. Mass- media	2. Pers samtal	3. Barn o kamrater	4. Info- mott	5. Tot info- inh
1. Total andel förklarad variens i procent med a) Personlig situation + b) Psykologiska egenskaper	12,1/16,3	34,4/45,2	32,4/42,2	17,4/18,3	26,9/48,0
2. Tillägg av a) Personlig situation efter b) Psy- kologiska egenskaper	5,0/11,3	29,9 29,9/39,7	31,0 31,0/25,9	12,6/10,9	22,2 22,2/29,7
3. Tillägg av b) Psykolo- giska egenskaper efter a) Personlig situation	6,2/0,7	2,6/1,5	0,4 0,4/7,1	4,2/4,3	2,0/4,5
✱ p ≤ 0,05					
✱✱ p ≤ 0,01					

Resultaten indikerar att det är variabler som är att hänföra till den personliga situationen som har störst betydelse som förklaringsfaktorer. Signifikans erhålls för 3 av de 5 måtten på informationsinhämtande. För de psykologiska variablerna är det endast för informationskanal 3. Kontakt med det egna barnet och barnets kamrater som signifikant resultat erhålls, och då endast för område II. Det bidrag denna grupp av variabler ger till den totala andelen förklarad varians är alltså marginell. Detta är inte heller något direkt överraskande resultat då nollordningskorrelationerna är tämligen låga för i första hand variabeln Subjektiv kompetens och Systemtillit.

I tabell 3:10a och 3:10b redovisas för varje variabelgrupp hur där ingående variabler bidrar till variabelgruppens totala förklaringsvärde. På samma sätt som tidigare har här varje enskild variabel placerats sist inom variabelgruppen för att kunna jämföra enskilda variablers relativa vikt. Områdena redovisas i var sin tabell på de två närmast följande sidorna.

3.4.3 Diskussion av resultaten

Av resultaten kan vid en detaljerad genomgång noteras att det är framför allt i område II som bakgrundsvariablerna ger signifikanta tillägg som också kan betecknas som intressanta. Vissa av de signifikanta resultaten är nämligen av en ganska självklar natur. Sålunda är det t ex helt naturligt att kommunikativ träning ger ett bidrag till variabeln Personliga samtal om skolfrågor. I det index som utgör denna beroende variabel ingår samtal med arbetskamrater om skolfrågor som en variabel. Man kan i stället säga att det är märkligt att kommunikativ träning inte ger ett än större bidrag till förklaring av detta sätt att inhämta information om ämnesområdet. Det skall också noteras att den inte ger något bidrag till förklaring av övriga beroendevariabler.

På samma sätt är det ganska naturligt att kontakt med föräldrar i bostadsområdet och trivsel där ger bättre förutsättningar att få kontakt med barnen i området. Det intressanta är emellertid att denna variabel svarar för ett sådant avsevärt bidrag. Det gäller också dess bidrag till det totala informationsinhämtandet i de bägge områdena.

Tabell 3:10a. Multipel korrelationsanalys, enskilda variablers tillägg i procent till andelen förklarad varians av varje variabelgrupp. Område I.

	1. Mass- medier	2. Pers samtal	3. Barn o kamrater	4. Info- mott	5. Totalt info- inh
A. Personlig situation					
1. Utbildning, ip ¹⁾	1,0(0,1)	0,5(2,6)	2,7(2,1)	0,2(0,4)	1,4(3,7)
2. Familjens situation ¹⁾	2,2(1,3)	0,1(2,2)	0,9(0,3)	0,1(1,9)	0,1(0,9)
3. Kommunikativ träning	0,8	4,4 ^{**}	0,1	0,1	2,3
4. Föreningsverksamhet	0,2	3,5 ^{**}	3,7 ^{**}	0,2	0,1
5. Kontakt o trivsel	0,2	1,9	23,9 ^{***}	1,9	24,9 ^{***}
6. Arbets- o hemkomsttider	2,5	0,3	0,7	4,5 ^{**}	0,0
7. Barn i hemmet	1,4	0,9	0,3	0,1	0,2
B. Psykologiska egenskaper					
8. Vikt, hem-skola	5,6 ^{**}	3,8	0,1	3,0	2,8
9. Subjektiv kompetens	1,0	0,2	0,1	0,2	0,1
10. Systemtillit	0,1	0,1	0,1	2,4	0,6
** p ≤ 0,05					
*** p ≤ 0,01					

- 1) Då variabel 1 ingår i variabel 2 har även beräknats det tillägg som variabel 1 ger efter variablerna 3 - 7 respektive det tillägg variabel 2 ger efter variablerna 3 - 7. Härigenom erhålls en mer rättvisande bild av variablerna 1 och 2:s betydelse; dessa värden redovisas inom parentes. När sådan korrigering inte görs visar alltså redovisat värde den varians som variabel 1 förklarar då den läggs till efter övriga variabler, däribland 2 (där variabel 1 också ingår). Motsvarande gäller för variabel 2.

Tabell 3:10b. Multipel korrelationsanalys, enskilda variablers tillägg i procent till andelen förklarad varians av varje variabel-grupp. Område II.

	1. Mass- medier	2. Pers samtal	3. Barn o kamrater	4. Info mott	5. Totalt info- inh
A. Personlig situation					
1. Utbildning, ip ¹⁾	3,9 (6,9) ^{***}	0,3(0,7)	0,1(2,6)	0,2(0,2)	1,5(6,7) ^{***}
2. Familjens situation ¹⁾	0,7 (5,0) ^{***}	0,1(0,5)	1,9(2,5)	1,0(0,9)	1,3(6,4) ^{***}
3. Kommunikativ träning	0,8	15,2 ^{***}	0,1	0,2	1,4
4. Föreningsverksamhet	1,0	0,8	7,4 ^{***}	12,7 ^{***}	4,0 [*]
5. Kontakt o trivsel	0,1	17,1 ^{***}	14,1 ^{***}	5,3 [*]	17,0 ^{***}
6. Arbets- o hemkomsttider	0,0	0,4	0,5	2,5	0,0
7. Barn i hemmet	1,6	0,0	0,6	0,0	0,6
B. Psykologiska egenskaper					
8. Vikt, hem-skola	3,1	4,9	3,5	5,8 [*]	13,8 ^{***}
9. Subjektiv kompetens	1,6	0,6	0,1	1,2	0,1
10. Systemtillit	0,5	0,4	6,1 [*]	0,5	0,1

* $p \leq 0,05$

*** $p \leq 0,01$

1) Se not 1 föregående sida

Vad gäller övriga resultat uppvisar utbildning signifikans för två av de fem måtten i område II. Här är också föreningsverksamhet respektive kontakt och trivsel sådana förhållanden som är signifikant relaterade till informationsinhämtande. Bland de psykologiska egenskaperna är det som sagts tidigare upplevelse av ämnesområdets vikt som har den största betydelsen.

Analysen i tabell 3:10a och 3:10 b ger hänvisning till vilka variabler som är viktiga som förklaringsfaktorer, men den säger ingenting om det är en positiv eller negativ relation mellan bakgrundsvariabeln och de variabler som utgör måttet på informationsinhämtande. För att kunna ge resultaten en sådan

innebörd måste man se till nollordningskorrelationer (tabell 3:8) och interkorrelationer mellan bakgrundsvariablerna (tabell 3:5).

För område II är det rimligt att påstå att de signifikanta resultaten i tabell 3:10b är uttryck för positiva relationer. Motsvarande nollordningskorrelationer är starkt positiva och interkorrelationerna är sådana att de inte kan tänkas förändra tecknet på denna enkla korrelation när de hålls konstanta i den multipla analysen. Man kan alltså för område II säga att ju mer en person är aktiv inom föreningar, desto mer information söker och utnyttjar hon. Detta gäller alltså oavsett utbildning, familjens socio-ekonomiska situation etc.

Resultaten från område II bekräftar därmed i viss utsträckning de antaganden som framförts i kapitel 2. Utbildning, familjesituationen, föreningsverksamhet, kontakt och trivsel i området har alla ett eget positivt förklaringsvärde till individens grad av informationsinhämtande; däremot inte kommunikativ träning.

Det finns emellertid variationer mellan hur betydelsefulla de olika oberoende variablerna är som förklaringsfaktorer i förhållande till de fem måtten på informationsinhämtande. De två variabler som uppvisar de genomgående största bidragen till andelen förklarad varians är föreningsverksamhet respektive kontakt och trivsel. Man kan alltså säga att detta är de i detta sammanhang mest betydelsefulla bakgrundsvariablerna.

För område I är det få variabler som är betydelsefulla på samma sätt som i område II, men även här framstår föreningsverksamhetens betydelse. Ser man till nollordningskorrelationerna (tabell 3:8) finner man dock att denna är svagt negativt relaterad till variabeln Kontakt med det egna barnet och barnets kamrater. För att få fram vilken riktning sambandet antar vid den multipla analysen beräknades den partiella korrelationen mellan Föreningsverksamhet och Kontakt med det egna barnet och barnets kamrater. I beräkningen konstanthölls den faktor med vilken föreningsverksamhet har sitt högsta samband, nämligen kontakt med föräldrar och trivsel i bostadsområdet. Denna uppvisar också det högsta sambandet med måttet på informa-

tionsinhämtande. Den partiella korrelationskoefficienten beräknades till +0,27. Detta innebär alltså att högre föreningsaktivitet åtföljs av högre kontakt med barn och deras kamrater, då de andra oberoende variablerna hålls konstanta.

Restriktionernas betydelse har inte bestämt kunnat påvisas, vare sig i område I eller II. Detta har också kunnat förväntas på grundval av nollordningskorrelationerna.

Av den multipla analysen har också framgått att det är upplevelsen av att det är väsentligt med kontakt hem-skola som är den mest betydelsefulla psykologiska egenskapen. Den ger ett signifikant tillägg till variabelgruppen för två av de beroende variablerna i område II och en i område I. Det kan också utläsas att hög systemtillit hänger samman med hög kontakt med det egna barnet och barnets kamrater (område II). Ett sådant enstaka resultat är dock inte meningsfullt att ge en mer ingående tolkning.

3.5 KOMBINATIONER AV KANALER

Hittills har de olika måtten på informationsinhämtande behandlats var för sig. Som angivits i kapitel 2 är ett syfte också att diskutera hur olika kanaler används tillsammans. Detta görs här med utgångspunkt från samband mellan de skilda beroendemåtten. En mer utförlig beskrivning av denna fråga ges i kapitel 7, då även de institutionella formerna för aktivt engagemang presenterats. Den analysen görs framför allt med inriktning på olika grupperns kommunikativa beteenden.

Nedanstående korrelationer mellan i detta kapitel konstruerade mått på informationsinhämtande kan redovisas (tabell 3:11).

Det bör påpekas att de förhållandevis höga korrelationerna med variabel 5, Totalt info-inhämtande, är en följd av att i variabel 5 utgör en summering av variablerna 1 - 4.

Övriga korrelationer är genomgående positiva, men så låga att det är svårt att göra någon närmare tolkning av resultaten. Det är dock något överraskande att måtten är så oberoende av varandra. En närmare analys

Tabell 3:11. Interkorrelationer, informationsinhämtande. Område I/Område II.

	2	3	4	5
1. Massmedier	11/15	20/16	05/07	60/59
2. Personliga samtal		06/33	14/05	58/62
3. Barn och kamrater			22/07	58/65
4. Info-mottagande				47/41
5. Totalt info-inhämtande				
För $r \geq /22/$, $p \leq 0,05$				

av denna fråga görs alltså som nämnts i kapitel 7, men då från en något annorlunda utgångspunkt.

3.6 AVSLUTANDE KOMMENTARER

Undersökningens resultat kan sägas bekräfta vissa av de förhandsantaganden som uppställts angående sådana förhållanden som enligt den använda terminologin benämns personliga förutsättningar. De två förhållanden som framstår som de kanske mest centrala är föreningsverksamhet respektive kontakt och trivsel i bostadsområdet. Dessa är viktigare än t ex utbildning för att förklara variationer i informationsinhämtande.

Det är inte svårt att förstå att aktivitet i föreningar, kanske speciellt lokala föreningar, kan utgöra en positiv betingelse för informationsinhämtande. Genom sådan aktivitet tränar man dels sin förmåga att hantera information på olika sätt, dels kommer man genom sådan verksamhet i kontakt med en mängd andra människor som man sedan kanske träffar även i andra sammanhang. Man kan också träffa deras barn. Om organisationen dessutom är inriktad på något slag av samhällsaktuell företeelse ger föreningsaktiviteten också kunskaper och en ökad samhällsorientering, som kan vara värdefull vid kontakter med skolan.

En liknande kausal tolkning kan också göras av betydelsen av kontakt och trivsel i bostadsområdet. Om en person träffar och umgås med många andra

inom området, är det naturligt att intresset för gemensamma, lokala angelägenheter ökar. Detta kan i sin tur leda till att kontaktmönstren stabiliseras och förstärks. Ett sådant generellt ökat intresse kan vidare komma att innebära att individen blir mer intresserad av andra informationskanaler. I område II åtföljs högre kontakt av en signifikant större benägenhet att ta del av meddelanden som sänds ut från skolan.

De ovan beskrivna resultaten gäller i första hand för området med låg kontaktpotential (område II) och i mindre utsträckning för området som kännetecknas av hög kontaktpotential. En annan markerad skillnad mellan områdena är en genomgående högre förklaringsnivå för område II. Av tabell 3:9 framgår att för det totala informationsinhämtandet är andelen förklarad varians 48,0 procent för område II och 26,9 procent för område I. Samma tendens gäller för övriga mått.

Resultaten är ett uttryck för att observationernas spridning kring en tänkt regressionslinje är mindre i område II än i område I. Detta hänger dock inte samman med att områdena skiljer sig åt vad gäller spridningen i den beroende variabeln eller de oberoende variablerna. Detta framgår av tabell 3:2, 3:4 och 3:7. Här måste alltså finnas andra förklaringar. Det är dock knappast möjligt att på grundval av de presenterade resultaten ange en bestämd orsak till denna skillnad i förklaring av variationen i informationsinhämtande.

Den spekulativa tolkning som kan göras är att i ett bostadsområde som kännetecknas av intensiva kontakter människor emellan tenderar skillnader mellan olika grupper att utjämnas. Man kan t ex tänka sig att det generellt finns skillnader mellan hög- och lågutbildade vad gäller deras inställning till att hålla sig informerad om skolfrågor. Det är sannolikt att de högre utbildade uppfattar detta som mer väsentligt. Ju mer omfattande kontakter mellan dessa bägge grupper desto troligare att skillnaderna utjämnas.

För att få en uppfattning om i vilken riktning förändringar kan tänkas ske är det lämpligt att föra in ytterligare en faktor: majoritets- och minoritetsförhållanden. I område I finns en övervikt av högutbildade

och i område II en övervikt av lågutbildade. Det är rimligt att tänka sig att i den mån det sker förändringar i de inställningar olika grupper omfattar är det minoritetsgruppen som blir mer lik majoriteten. Detta skulle alltså betyda att de lågutbildade i område I (minoritetsgruppen) förändrar sina inställningar i riktning mot de högutbildades (majoritetsgruppens).

För område II är kontakterna inte av samma omfattning som i område I och detta är en anledning till att förändringarna generellt blir mindre än i område I. Dessutom - även om kontakterna vore lika höga som i område I - är det inte säkert att det här skulle gå till på samma sätt som i område I. I område II är det nämligen de högutbildade som är i minoritet, och det förefaller inte osannolikt att denna grupp kan vara mer obenägen att ändra sin inställning till att bli mer lik de lågutbildades inställning. Det skulle ju innebära att de ändrade sig till att bli mindre benägna att ta del av information, vilket förefaller osannolikt. Detta skulle strida mot vad som kan antas vara ett allmänt socialt önskvärt beteende - att hålla sig välinformerad på olika samhällsområden. Då sådana allmänna samhällsnormer ofta också är ett uttryck för de högutbildades normer skulle en sådan förändring också kunna innebära en förlust i status.

Man kan alltså tänka sig att diskussionen om majoritets- och minoritetsgrupper är giltig endast med hänsyn till att det kan finnas andra förhållanden som kan dominera över denna process. Hög utbildning kan tänkas vara en sådan dominerande faktor.

Om detta resonemang äger giltighet betyder det att ett antal lågutbildade i område I kan ändra sig till att bli lika de högutbildade i område I. I område II sker däremot betydligt mindre av en sådan förändringsprocess. Detta kan då också medföra en större spridning kring en hypotetisk regressionslinje i område I än i område II, vilket ger en lägre förklaringsnivå.

Det är här inte möjligt att vidare pröva en sådan hypotes, då problemet med naturliga grupper i de bägge områdena också är en tänkbar förklaring. Personerna som bor i de båda områdena kan redan från början kännetecknas av systematiska skillnader. Det finns dock anledning att återkomma till denna fråga längre fram vid redogörelse för olika empiriska avsnitt.

Kapitel 4 Aktivt engagemang — referensram

4.1 INLEDNING

I kapitel 2 och 3 har diskuterats inhämtande av information via olika kanaler och kontaktvägar. I detta och nästa kapitel görs så en genomgång av aktivt engagemang, vilket till stor del handlar om avgivande av information. På samma sätt som tidigare anges först de teoretiska utgångspunkterna och därefter ges i nästa kapitel en redovisning av undersökningens empiriska material.

4.1.1 Specificering av undersökningens frågeställningar

Som framgått av avsnitt 1.3 utgör studiet av aktivt engagemang undersökningens andra syfte. Följande tre frågeställningar kan specificeras:

1. Beskrivning av skilda former av aktivt engagemang
2. Förklaring av individens grad av aktivt engagemang med samma uppsättning bakgrundsvariabler som för informationsinhämtande
3. Belysning av individens deltagande i olika aktivitetsformer

Ytterligare ett syfte, men av en något annan karaktär än de två ovanstående, kan också anges. Som närmare kommer att framgå av de teoretiska utgångspunkterna råder det en viss oklarhet om hur aktivt engagemang kan struktureras och klassificeras liksom om de begrepp som används för att beskriva olika aktiviteter. Man kan också säga att det på flera punkter saknas en analys av vad olika termer står för och hur de är relaterade till varandra. I den här rapporten görs en ansats till en sådan begreppsmässig analys och det är också de begrepp som utvecklas där som kommer att användas vid

analysen av undersökningsmaterialet.

Denna analys följer i nedanstående avsnitt och därefter beskrivs de möjligheter som ges att uttrycka aktivt engagemang inom skolans värld.

4.1.2 Definitioner och avgränsningar

I föregående kapitel har något varierande uttryck använts för vad som i kapitel 1 angivits som aktivt engagemang och som behandlas närmare här. I vid mening handlar det om människors deltagande i samhällslivet i syfte att styra, påverka och kontrollera sina egna livsbetingelser och de samhällsförhållanden under vilka de lever.

Detta deltagande kan ske på många olikartade sätt. Att delta i allmänna val genom att avlämna sin röst för ett politiskt parti eller dess representanter är ett sätt att påverka samhällsförhållandena och den egna livssituationen, likaväl som deltagande i klassmöte är det. Givetvis finns stora principiella skillnader mellan dessa handlingar vad gäller t ex graden av direkt betydelse, tänkbara konsekvenser osv. Rent principiellt kan alltså i ovanstående avgränsning inrymmas ett stort antal tämligen olikartade handlingar med endast vissa beröringspunkter. Det är därför också svårt att finna en sammanfattande term för den stora mängd skiftande aktiviteter som kan inefattas i en sådan allmänt formulerad beskrivning och avgränsning.

Ett begrepp som ligger nära till hands i detta sammanhang är participation. Härmed avses vanligen den enskilda människans eller allmänhetens deltagande i landets styrelse (se t ex Lewin, 1970). Då termen i praktiken nära har sammankopplats med en speciell innebörd av deltagande, nämligen valdeltagande (se Johansson, 1971), synes den dock i detta sammanhang mindre lämplig. Här introduceras i stället begreppet aktivt engagemang som sammanfattning för de varierande aktiviteter som är tänkbara inom ovanstående avgränsning.

När man mer ingående söker strukturera de aktiviteter som inryms under detta samlande begrepp kan olika kriterier användas. Ett första sådant kriterium är grunden eller formen för handlandet. Här görs en åtskillnad efter denna dimension på två typsituationer vid vilka aktivt engagemang kan utövas.

Den enskilde kan för det första agera i anslutning till specifika beslut som skall fattas i något slags forum eller församling, där hon eventuellt själv ingår eller har möjlighet att ingå. Sådana slag av aktiviteter kan benämnas beslutspåverkan eller beslutsdeltagande.

För det andra kan individen agera också utan att någon speciell besluts-situation av detta slag är för handen.. Individen kan själv skapa underlaget för målinriktade styrningshandlingar genom att tolka sin levnads-situation på ett sådant sätt att vissa förhållanden framstår som så oönskvärda att en förändring av dem i en bestämd riktning upplevs som väsentlig. Under vissa betingelser kan olika slag av problem göra sig så påträngande att en förändring av den existerande situationen framstår som helt nödvändig. Sådana slag av handlingar som har sin grund i individens egen beskrivning och uppfattning av livssituationen är att beteckna som en form av aktiv problemlösning. För att kunna referera både till individens uppfattningar om att vissa icke önskvärda tillstånd föreligger och hennes handlingar i syfte att förändra dessa förhållanden används begreppet aktivt intresse.

Ett andra kriterium för strukturering av det aktiva engagemanget kan utgöras av sätten för beslutspåverkan respektive aktiv problemlösning. Man kan t ex skilja mellan direkt och indirekt agerande. Ett direkt förfarande innebär att individen själv vänder sig till den eller dem hon vill påverka, medan ett indirekt tillvägagångssätt innebär att hon agerar via något slag av representanter. I många fall föreligger möjlighet för individen att välja mellan dessa båda alternativ, men i andra fall är hon hänvisad endast till den ena formen för försök till påverkan. Här kan även noteras att denna distinktion i viss utsträckning anknyter till vad som i samhälleliga diskussioner brukar benämnas direktdemokrati och representativ demokrati. Det finns dock inte här möjlighet att närmare diskutera denna problematik, vilken utgör ett eget problem.

Vad vidare gäller formerna för det aktiva engagemanget kan det finnas fog att skilja mellan individuellt och kollektivt agerande. Den individuella formen innebär att individen handlar helt på egen hand, medan den kollektiva uttrycker ett samarbete med andra människor i någon form av gemen-

samma aktioner. Det finns givetvis olika grader av mer eller mindre utvecklat samarbete. Uppdelningen är därför inte att se som en dikotomisering, utan snarare som ändpunkter på ett kontinuum, som uttrycker graden av samverkan.

En naturlig vidareuppdelning med utgångspunkt från detta kriterium utgörs också av målen för det aktiva engagemanget. Förekomsten av gemensamma mål för flera människor befrämjar sannolikt uppkomsten av samordnade aktioner, medan upplevelse av att några sådana mål inte föreligger - men däremot individuella - verkar styrande i riktning mot övervägande individuellt agerande.

Det är också möjligt att skilja mellan olika engagemangsformer beroende på deras tidsmässiga utsträckning. Vissa slag av aktiviteter är av sådan art att individen mer eller mindre kontinuerligt söker utöva inflytande över de egna levnadsvillkoren eller mer allmängiltiga samhällsförhållanden. Detta gäller t ex deltagande i politiska organisationer eller föreningar av skilda slag.

Andra handlingar är däremot närmast att beteckna som enstaka åtgärder utan någon direkt regelbundenhet. Huruvida en individs aktiva engagemang kan klassificeras som endera av ovanstående två förhållanden är nära kopplat till problemområdets karaktär och i vilken utsträckning kanaler eller institutionaliserade former för inflytande föreligger.

Det politiska området är exempel på en del av samhället som i hög grad är reglerat och där det konstruerats ett system för inflytande över och deltagande i beslutsfattande. Individen har här jämfört med många andra samhällsområden goda möjligheter till kontinuerlig aktivitet. På många andra områden är möjligheterna till inflytande inte i lika hög grad institutionaliserade och detta kan ofta innebära att individens aktiviteter här blir sporadiska och av engångskaraktär. Ofta kan ett akut problem bli den omedelbara anledningen till individens aktivitet, men då problemet inte längre är aktuellt upplever individen inte behov av att vara aktiv.

Att problemet inte längre känns lika påträngande behöver naturligtvis inte betyda att det i någon direkt mening är löst. Man kan ju också tänka sig

att ett sätt att göra problem mindre besvärande är att skjuta undan dem. Det kan till och med vara svårt att bedöma i vilken grad individens aktiviteter syftar till en reell lösning av problemet eller till ett undanträngande av detsamma.

Sammanfattning. Med denna genomgång har översiktligt visats på några tänkbara dimensioner som kan användas för att beskriva och strukturera det aktiva engagemang. Det är sannolikt att möjligheterna till jämförelse mellan skilda undersökningar och möjligheter att konstruera mer generella teorier väsentligt ökar om klart avgränsade kriterier kan användas vid beskrivning av aktivt engagemang. Det torde knappast vara någon överdrift att påstå att det för närvarande finns stora brister i detta avseende.

Med de olika dimensionerna som utgångspunkt kan man beskriva det slag av aktivt engagemang som studeras genom att ange värden för de olika kriterierna. Nedan anges ett exempel på hur detta kan göras. Där betraktas det först diskuterade förhållandet aktivt beslutsdeltagande - aktiv problemlösning, som ett slags uppdelning på två typsituationer för aktivt engagemang. Övriga förhållanden ses som kontinuerliga.

	Aktivt beslutsdeltagande	Aktiv problemlösning
Direkt - indirekt		
Individuell - kollektiv		
Kontinuerlig - sporadisk		
etc		

I de teoretiska utgångspunkter som presenteras i avsnitt 4.2 diskuteras undersökningar som handlar om olika slag av aktivt engagemang. I undersökningens empiriska material, som därefter presenteras i kapitel 5, är det dock aktivt engagemang inom ämnesområdet Skola som är aktuellt. Det är därför på sin plats att något närmare ge en beskrivning av de möjligheter som existerar för föräldrar att delta i och söka påverka skolan samt att agera för att reducera specifika problem som kan tänkas uppkomma.

4.1.3 Aktivt engagemang i skolfrågor

Föräldrarnas möjligheter att utöva aktivt engagemang inom skolans område är flera. Dels finns möjligheter att på sedvanligt sätt utöva indirekt inflytande och kontroll via de politiska kanalerna (valdeltagande, aktivitet inom politiska organisationer och föreningar). Det gäller då framför allt inflytande över den skolpolitik som förs och som kommer till uttryck i formulerade målsättningar, kursinnehåll, organisation av skolväsendet, etc. På den lokala nivån finns möjlighet att vid de kommunala valen påverka sammansättningen i den lokala styrelsen.

När det gäller möjligheterna till deltagande på den lokala nivån är det dock främst de former där individen har möjlighet till direktkontakt med skolan och dess anställda som framstår som de centrala. De kan förtecknas i nedanstående punkter (efter Hagberg-Söderström och Jansson, 1973).

1. Föräldramöten. Dessa tjänar en allmänt informativ funktion och de finns också närmare beskrivna i Läroplan för grundskolan (1969). "Ett av medlen att uppehålla fortlöpande kontakter och överenskomma om fördelning av ansvar och arbete mellan skolan och hemmet är allmänna föräldramöten arrangerade av skolan, föräldraföreningen eller båda gemensamt. Vid dessa möten kan förekomma föredrag och diskussioner om allmänna pedagogiska problem (t ex skolans mål och ungdomsfrågor) eller om mer speciella problem som berör förhållandena på orten eller vid skolan (bioprogram, fickpengar, sovtider, trafiksäkerhet, fritidsverksamhet, samarbetet med närsamhället) och information om skolans organisation och arbetsliv. Mötet kan också gälla endast visst stadium och de frågor, som där aktualiserar t ex övergången från klass- till ämneslärarsystem." (SÖ, 1969, sid 22)
2. Klassmöten. Här diskuteras mellan föräldrarna till elever i en bestämd klass olika frågor med anknytning till situationen i skolan. Det kan t ex gälla fickpengar, rökning, klassfest. Ofta är klassens lärare närvarande.
3. Enskilda samtal föräldrar-lärare. Vid dessa ges föräldrarna möjlighet att med klassens huvudlärare/klassföreståndare diskutera det enskilda barnets speciella situation i klassen och skolan. Enskilda elevers situation får annars inte tas upp på klassmöten.

4. Åhörardagar. Sådana dagar anordnas någon gång per termin för att ge föräldrarna viss information om det vardagliga arbetet i skolan och öka kontakten föräldrar-lärare. Ibland kan det också förekomma att föräldrar får komma och följa arbetet i skolan när de själva önskar.
5. Hem och Skolaföreningen. Riksförbundet Hem och Skola har lokalavdelningar på de allra flesta platser över landet och föreningarna har löpande informations- och mötesverksamhet.
6. Klassfest. I vissa fall kan gemensamma aktiviteter anordnas för elever, lärare och föräldrar i form av en fest eller liknande arrangemang.
7. Personlig kontakt med speciell lärare. Denna möjlighet till kontakt blir oftast mest aktuell med anledning av något speciellt ärende. Inte sällan gäller det något problem med eleverna/de egna barnen.
8. För den ytterligare intresserade föräldern finns också möjlighet att i egenskap av representant/ombud för övriga föräldrar agera på dessas och sina egna vägnar. Detta förhållande gäller främst för klassen (som klassmamma/klaspappa) samt Hem och Skolaföreningen (som funktionär i föreningen).

Det finns alltså ett flertal sätt för den enskilde föräldern att komma i kontakt med skolan och dess anställda. Detta är dock långt ifrån synonymt med att påstå att föräldrar har stora möjligheter till beslutsdeltagande och beslutspåverkan eller att det finns förutsättningar för att via dessa kanaler lösa upplevda problem. Det finns t ex inte någonstans i Läroplan för grundskolan fastlagt att föräldrar har en bestämd rätt att kräva att deras synpunkter skall påverka verksamheterna. Där talas huvudsakligen om ett samarbete hem-skola.

Frågan om föräldrars inflytande över verksamheten i dagens skola faller dock utanför ramen för föreliggande arbete och behandlas inte ytterligare här. Det skall dock noteras att detta givetvis är en fråga av yttersta vikt och då dess belysning är ytterst ofullständig, är behovet av mer ingående undersökningar stort.

De ovan förtecknade kontaktformerna utgör således den enskilde förälderns huvudsakliga möjligheter till utövande av aktivt engagemang. Genom att det finns en viss regelbundenhet i en stor del av de organiserade sammankomsterna ger de individen möjlighet till en kontinuerlig aktivitet. Det kan dock ibland förflyta längre tid mellan de olika mötena/aktiviteterna.

Man kan förutom ovanstående kontaktvägar också tänka sig att föräldrar agerar på egen hand för att uppnå egna mål, och det är givetvis också tänkbart med ett gemensamt agerande för något visst syfte (eller i motstånd mot någon företeelse som betraktas som icke önskvärd). Sådant gemensamt agerande sker dock oftast genom de organiserade aktivitetsformerna, klassmötet eller Hem och Skolföreningen.

Aktiviteten kan också ske helt med utgångspunkt från egna upplevda problem rörande det egna barnets situation i skolan. I sådant fall kan upptäckt, definition och agerande utifrån ett bestämt missförhållande också ske i samarbete med andra föräldrar. Sannolikt är det dock så att många föräldrar upplever att ett stort antal problem är av privat art och därför också bör angripas individuellt. Det är alltså sådana förhållanden som utgör vad som tidigare definierats aktiv problemlösning, dvs agerande för att reducera ett visst problem.

Därmed har det aktiva engagemanget definierats i allmänna termer och en redogörelse har lämnats för de kanaler genom vilka föräldrar har möjlighet att utöva inflytande över skolans verksamhet. I resultatredovisningen från den empiriska undersökningen i nästa kapitel ges de operationella definitionerna för de olika företeelserna.

4.2 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

4.2.1 Tidigare undersökningsansatser

På liknande sätt som för informationsinhämtande är det studier inom några avgränsade ämnesområden som kan ge vägledning både för bestämning av betydelsefulla variabler och för antaganden om relationer mellan oberoende och beroende variabler. Ett första område utgörs ifråga om

aktivt engagemang av studier inom det statsvetenskapliga fältet. Här har man främst sysslat med människors deltagande i politiska processer av skilda slag (val, politiska organisationer etc). Ett andra område kan sägas bestå av studier med anknytning till samhällsinformation. Dessa härrör från varierande och disparata områden som arbetsliv, skola, planeringsfrågor etc. En tredje grupp av studier tar upp några olika psykologiska variablers betydelse för individers benägenhet att uttrycka ett aktivt engagemang.

Det finns också en rikhaltig litteratur som rör frågan om ökad demokratisering inom olika samhällsområden (se t ex Antritter, 1973, för en omfattande översikt). En stor andel av dessa studier är dock inte av direkt relevans för föreliggande undersökning.

I följande avsnitt görs liksom för informationsinhämtande en genomgång av olika bakgrundsförhållanden som kan tänkas vara relaterade till en persons grad av aktivt engagemang.

Ett område där man hade kunnat förvänta sig relevanta studier är inom företagsdemokratisektorn. Under senare år har diskussioner inom detta område förts med viss intensitet och det har även bedrivits forskning och praktisk försöksverksamhet. Vid närmare granskning kan dock sägas att de problem som där tas upp visserligen i viss grad är likartade de frågor som behandlas här, men sätten att strukturera och analysera problemen synes vara något annorlunda.

Inom företagsdemokratiområdet studeras olika faktorerers betydelse för benägenheten till deltagande från de anställdas sida i skilda former av beslutsfattande inom organisationen. De faktorer och variabler som i första hand studeras är av något annan karaktär än vad som i föreliggande undersökning utgör de primära förklaringsvariablerna, bl a organisatoriska förhållanden på arbetsplatsen, ledarskap, arbetsförhållanden. (Se t ex Blumberg, 1971, för en översikt.) I den undersökning som rapporteras här är perspektivet något annorlunda och det är främst individuella faktorer av skilda slag som används som förklaringsvariabler. Detta förhållande uttrycker inte någon motsättning i synsätt på problemen, utan är delvis en betoningsfråga, där resultaten kan komplettera varandra.

4.2.2 Personlig situation

På samma sätt som när det gäller informationsinhämtande finns det flera undersökningsresultat som talar för att utbildning och socio-ekonomisk status är av central betydelse även för aktivt engagemang. De olika mekanismer genom vilka utbildning kan tänkas utgöra positiva förutsättningar för skilda former av aktivt engagemang har tidigare diskuterats i kapitel 2. De kan dock specificeras närmare och ges en mer konkret innebörd just för beslutsdeltagande och aktiv problemlösning om man ser till några olika undersökningar som behandlat skilda former av aktivt engagemang.

Lewin (1970) fastslår i en omfattande genomgång av studier rörande politisk participation: "Det finns en egenskap som står i särklass vid analysen av variationen i medborgarnas politiska deltagande. Det är socio-ekonomisk status ..." "Ju högre status, desto större participation ..." (Lewin, 1970, sid 103).

Lewin hänvisar i en genomgång till flera författare som diskuterat just socio-ekonomisk status, speciellt då utbildning, bl a Knupfer (1947), Lane (1959), Milbrath (1965) och Bottomore (1966). Den slutsats han drar är att högre utbildning medför ett generellt större intresse för viktiga samhällsfrågor och politiskt deltagande. Dessutom kan graden av utbildning påverka individens självtillit så att en lägre utbildning ger en brist på tillit, vilket i sin tur ger en känsla av att stå utanför ett system och möjligheterna att påverka detsamma.

Lewin menar också att högre utbildning och högre status ofta kan innebära att individen får möjlighet till deltagande i beslutsfattande och maktutövning, vilket ger träning i att argumentera för egna åsikter och intressen. En lägre utbildad är i många avseenden utestängd från deltagande i beslutsprocesserna på arbetsplatsen, vilket säkerligen har konsekvenser för hennes förmåga att kunna tillgodose sina intressen inom andra delar av samhällslivet.

Utbildningens/statusens betydelse framgår också tydligt då man ser till deltagande i en av de mest väsentliga formerna för utövande av samhälleligt inflytande, nämligen organisations- och föreningsaktivitet. Johansson

(1971) redogör för låginkomstutredningens resultat på denna punkt och finner att andelen som någon gång yttrat sig på ett möte i form av inlägg eller anförande är klart högst (cirka 48 %) bland socialgrupp I jämfört med övriga socialgrupper (12 % för socialgrupp III). Andelen politiskt organiserade visar också samma generella mönster även om man bör beakta att vissa undergrupper (t ex jordbrukare) genom speciella gemensamma yrkesintressen har hög andel organiserade.

Det skall här också påpekas att det finns andra variabler än personliga karakteristika som kan ha inflytande över benägenheten till deltagande i organisationer. Örtendahl (1969) har inom Kommunalforskningsprojektet påvisat ett klart större organisationsdeltagande i mindre kommuner med relativt låg tätortsgrad än i större. Detta förklaras bl a av mindre reseavstånd och av det förhållandet att sannolikheten för personlig kontakt med personer i beslutsfattande ställning är större i mindre kommuner än i större.

Ett annat resultat som bekräftar sambandet mellan utbildning och organisationsaktivitet konstaterades av Häggroth (1971), vilken i en undersökning bland medlemmar i byalagrörelsen i Stockholm fann att bland de aktiva utgjordes 70 % av personer under 50 år med minst gymnasial utbildning. Den undersökta gruppen bestod av 40 % tjänstemän, 20 % fria yrkesutövare drygt 10 % arbetare och 30 % studerande. Den här organisationsaktiviteten är dock av ett ganska speciellt slag, och möjligen inte helt jämförbar med annan föreningsaktivitet.

Även från något annorlunda utgångspunkter framstår utbildning som väsentlig för benägenheten till deltagande i politiska processer. Campbell (1962) och Campbell et al. (1965) menar i likhet med bl a Martinussen (1973) att variationer i deltagande i stor utsträckning är att hänföra till skillnader i psykologiska variabler, vilka i sin tur är systematiskt relaterade till utbildning. Hög utbildning ökar möjligheterna att inhämta kunskaper och att förstå dessa. Detta kan i sin tur påverka vissa allmänna egenskaper som personlig självkänsla och en ökad känsla av att förstå och behärska politikens innehåll, vilket i sin tur kan öka motivationen att delta i politisk verksamhet. Olika undersökare har här utvecklat skilda

mått på inställningar/attityder med det gemensamma draget att a) dessa har ett nära samband med utbildning eller social integration i samhället och b) attityderna förklarar till viss del skillnader i politiskt deltagande.

Av lika stor vikt som att se till individens upplevelser av en större kompetens är att se till den faktiska kunskapen och förståelsen. Detta har studerats av bl a Tichenor et al. (1970) och Robinson (1972), vilka menar att människans förmåga att ta emot och införliva ny information är nära relaterad till hennes tidigare kunskaper. Rent generellt synes det sambandet föreligga att ju mer kunskap individen har, desto större är sannolikheten att ett nytt meddelande kan förstås och integreras i de tidigare kunskaperna.

Findahl och Höijer (1974) belyste dessa frågor i ett experiment där ett antal försökspersoner exponerades för ett fingerat TV-program, varefter de fick besvara frågor om programmets innehåll och ett från nyhetsprogrammet fristående kunskapstest. Resultaten visar för det första ett positivt samband mellan utbildning och kunskapsnivå. För det andra bekräftas hypotesen om en positiv relation mellan förkunskaper och förståelse (bl a erinran) av det åsedda programmet. Författarna diskuterar mot bakgrund av undersökningsresultaten vilka implikationer som kan dras i fråga om möjligheterna att med informationsåtgärder, bl a via massmedier, reducera kunskapsskillnader mellan olika grupper av människor. I perspektiv av undersökningsresultaten kan det inte uteslutas att sådana skillnader under vissa förutsättningar kan komma att förstärkas och accentueras snarare än minskas.

Förutom i undersökningar av politiskt deltagande har den sociala positionens betydelse visats i undersökningar inom några olika ämnesområden. I två enkla studier inom skolområdet (SIFO, 1970; Qvarfort, 1971) visades att föräldrar med högre utbildning/högre socio-ekonomisk ställning har bättre kunskaper om skolfrågor och kännetecknas av en högre grad av deltagande i klassmöten och andra aktiviteter som anordnas av skolan eller den närstående föreningar. Det visades också att med högre utbildning följde en högre aspirationsnivå med avseende på det egna deltagandet i skolarbetet.

I anslutning till en kampanj kallad "tyck om Nackablocket", där medborgarna i Nacka kommun gavs tillfälle att lämna synpunkter på den kommunala planeringen, genomfördes tre mindre studier för att utröna vilka människor som utnyttjade möjligheter att avge egna uppfattningar. De resultat som återfinns i Ek och Svehnilson (1972), Blücher och Nilsson (1971) samt Sundström (1971) är knappast speciellt överraskande och överensstämmer väl med de generella tankegångar som utvecklats ovan. De aktiva - bl a i kommunala studiecirklar - kännetecknades av att de var i övre medelåldern, hade få hemmavarande barn under 16 år, hade hög inkomst och var medlemmar i flera föreningar.

På liknande sätt som för informationsinhämtande har visats att vissa av de variabler som delvis kan tänkas vara en följd av den högre utbildningen också har ett eget förklaringsvärde till variationer i aktivt engagemang. Det gäller såväl organisationsmedlemskap som frihet i arbets-situationen (t ex Martinussen, 1973), vilka båda uppvisar ett positivt samband med politiskt deltagande då utbildningens inflytande elimineras. Den stimulans och ökning av intresse som kan uppnås genom deltagande i föreningsverksamhet respektive möjligheter att samtala med arbetskamrater på arbetsplatsen kan alltså vara av sådan karaktär att de generellt kan befrämja ett aktivt engagemang.

Personliga kontakter. Vid genomgången av informationsinhämtande har betydelsen av de personliga kontakterna med andra människor inom det lokala bostadsområdet berörts. De framstår som än mer väsentliga när det gäller aktivt engagemang.

För att beskriva de personliga kontakternas roll kan här införas begreppet socialt nätverk, vilket enligt Holter (1973) uttrycker formella och informella sociala relationer en individ (eller familj) har med andra individer i ett socialt system. Dessa förbindelser kan anta varierande utseende inom olika frågor/ämnesområden. Man kan också anta att det finns latent kontaktmönster som endast utlöses eller mobiliseras under speciella betingelser, t ex då systemet på ett eller annat sätt är hotat.

I den mening begreppet vanligen används avser det i första hand de stabila kontakter som generellt föreligger mellan medlemmarna i ett socialt system.

Dessa kontakter kan fylla flera funktioner, varav några av de mest betydelsefulla är:

1. Känslomässig kontakt
 2. Kunskaps- och erfarenhetsutbyte
 3. Social kontroll och socialt ansvar
- (jämför Bohm, 1975)

För det beteende som här studeras - aktivt engagemang - kan generellt sägas att individens integrering i det sociala nätverket utgör en positiv tillgång när det gäller att hantera de dagliga och mer långsiktiga problemen. I ju större utsträckning individen är inlemnad i det sociala nätverket i desto högre grad är hennes eget kontaktnät en tillgång i detta avseende. Karaktären av resurs synes speciellt förstärkas när det gäller frågor av lokal art. Förutom att många sociala kontakter kan tänkas medföra ett generellt större intresse för och större kunskap om gemensamma angelägenheter torde det underlätta möjligheterna för den enskilda individen att utöva ett aktivt engagemang, individuellt eller i samverkan med andra. Inte minst är detta förhållande sannolikt inom skolområdet, där det aktiva engagemanget ofta är av den arten att föräldrar får ta upp skilda frågor med övriga som åhörare.

En något annorlunda aspekt av individens kontaktnät tas upp av bl a Kline et al. (1970) och Chaffee et al. (1966). Här ses individens kontakter med övriga familjemedlemmar under uppväxttiden som betydelsefulla för individens benägenhet att uttrycka aktivt engagemang senare i livet. Resultaten från dessa empiriska undersökningar visar att ju mer öppen konversationen i hemmet är, desto större politisk aktivitet från individens sida är sannolik. Just detta förhållande behandlas dock inte i den empiriska undersökningen.

Restriktioner. Därmed har pekats på olika förhållanden i individens personliga situation, vilka utgör positiva förutsättningar för aktivt engagemang. I likhet med vad som tidigare diskuterats i kapitlet om informationsinhämtande är det också naturligt att beakta de tidsmässiga restriktioner som kan föreligga.

Krävande förvärs-/hemarbete, förekomsten av tvingande sysselsättningar i hemmet, barnskötsel etc begränsar givetvis individens möjligheter att uttrycka ett aktivt engagemang som är hänvisat till vissa bestämda tidpunkter eller som förutsätter en stor arbetsinsats från individens sida.

Just inom skolområdet finns det ofta bestämda mötestider för klassmöten, etc men det är samtidigt ganska få möten under ett läsår (1 - 3 st). Det är därför rimligt att anta att restriktionerna för deltagande i sådana aktiviteter är av mindre betydelse. Först när det handlar om aktiviteter som tar mer tid och är mer regelbundna, kan restriktionerna utgöra avgörande hinder. Detta skulle exempelvis kunna gälla engagemang som klassrepresentant/klassombud.

Restriktionerna kan tänkas ha en större betydelse för individens benägenhet att uppleva problem och agerande för att lösa eller reducera dessa. Man kan tänka sig att de har inverkan på två sätt. Det kan dels vara så att individen genom att hon har mindre möjlighet att ägna sig åt skolfrågor får en lägre kunskapsnivå än övriga och därför mindre förutsättningar att känna till de speciella problem som kan föreligga. Dels kan också en sådan situation leda till att individen upplever just dessa bristande kontaktmöjligheter med skola och andra föräldrar som ett problem, men att hon har begränsade möjligheter att ta itu med dessa. Restriktionerna kan alltså tänkas påverka både problemens art och de sätt på vilka individen har möjlighet att reducera problemen.

Detsamma kan även gälla för andra bakgrundsvariabler. Det är t ex möjligt att högre utbildning kan ge individen bättre möjligheter att upptäcka och definiera problem, en ökad grad av kritiskhet, en högre aspirationsnivå för vad som utgör en problemfri situation osv. Samtidigt kan dock med utbildning tänkas följa utvecklandet av sådana förhållanden som innebär att den objektiva grunden för problem minskar - bättre möjligheter att förstå skolans värld av i dag, större förutsättningar att klara av kontakterna med skolan etc.

Det är också möjligt att utbildning kan ge ett större intresse för frågor av komplex art, som t ex frågor om skolans målsättning. Åtminstone

torde utbildning ge individen bättre förmåga att handskas med problem av ett sådant slag.

Vad så gäller agerandet för att minska eller lösa problemen ifråga, kan det också antas att personliga förutsättningar har en icke oväsentlig roll. Här kan hänvisas till den tidigare genomgången i detta avsnitt om olika delar av individens personliga situation och dessas relation till aktivt engagemang i allmänhet. Samma principiella resonemang är tillämpligt också för den del av det aktiva engagemanget som benämnes aktiv problemlösningsaktivitet. Högre utbildning innebär bättre förutsättningar att ta itu med problemen och analogt för övriga variabler.

I nästa avsnitt behandlas så de psykologiska egenskapernas relationer till aktivt engagemang.

4.2.3 Psykologiska egenskaper

Ett flertal undersökningar har vid studium av psykologiska variablers relation till olika former av aktivt engagemang utgått från mer eller mindre befästa personlighetsegenskaper, i flera fall mätta genom ett stort antal attitydpåståenden. Ett begrepp som tilldragit sig visst intresse är det i kapitel 2 omnämnda intern/extern kontroll. Bl a Gore och Rotter (1963), och Solem och Troldahl (1970) har redovisat ett flertal undersökningsresultat av denna variabel med anknytning till aktivt engagemang. Den övergripande slutsats som kan dras är att internt orienterade personer är mer aktiva än externt orienterade i skilda samhällssammanhang. Detta gällde t ex inom medborgarrättsrörelsen. Man kan här också peka på undersökningar som använt det närliggande begreppet alienation (Seeman, 1966, Seeman & Evans, 1962).

Som framgått av avsnitt 2.2.3 riktas här intresset dock i första hand mot olika slag av förväntningar individen har rörande det kommunikativa beteendet. I det följande diskuteras ett antal sådana psykologiska variabler, vilka kan antas vara av betydelse för det aktiva engagemangets omfattning och inriktning. Endast tre specifika förhållanden behandlas dock i undersökningen.

Inledningsvis kan sägas att ett väsentligt incitament till engagemang är individens upplevelse av att ett specifikt problem föreligger eller att ett visst problem kan uppstå i händelse av att individen inte engagerar sig aktivt. Begreppet problem kan definieras på olika sätt, men här är utgångspunkten den definition som ges av Stolt (1976a och 1976b) i anslutning till en undersökning om människors aktivitet kring Regionplan 70.

Begreppet problemupplevelse diskuteras där med utgångspunkt från individens verklighetsbild och idealbild av förhållanden inom ett visst område. Verklighetsbild avser individens mer eller mindre välutvecklade föreställningar om en viss företeelse ur såväl kvalitativ som kvantitativ synvinkel. Denna kan grunda sig på egna och andras erfarenheter och antagandena kan vara mer eller mindre överensstämmande med verkligheten. Idealbild är individens uppfattning om de önskvärda förhållandena rörande denna företeelse. Även denna kan vara mer eller mindre välutvecklad i olika avseenden.

För att man skall kunna säga att individen upplever ett problem av något slag är det tillräckligt om individen bedömer de existerande förhållandena som icke önskvärda. Problemupplevelse föreligger också om individen upplever att de existerande förhållandena är tillfredsställande, men att de löper risk att förändras i en icke önskvärd riktning. Hon behöver däremot inte ha en exakt uppfattning om hur de ideala förhållandena skall se ut. Åtminstone bör hon dock ha en uppfattning om i vilken riktning verkligheten bör förändras. Den grad av konkretion individen kan ge sin idealbild är av betydelse för vilka handlingar som ter sig lämpliga för att lösa eller åtminstone reducera de icke önskvärda förhållandena.

Även om individen faktiskt upplever att ett problem föreligger är detta inte på något sätt en tillräcklig förutsättning för att hon skall handla aktivt. Hon kan t ex uppleva att problemet är mer eller mindre viktigt. Man kan tala om graden av problemengagemang, vilket antas vara en funktion av både styrkan hos problemupplevelsen och den vikt individen tillskriver problemet.

En faktor som hänger nära samman med uppfattningen om problemets vikt är upplevelse av problemets personliga relevans. Ju starkare individen upplever att problemet har direkta konsekvenser för hennes egen livssituation,

desto större är sannolikheten att hon kommer att uppfatta problemet som viktigt. Man kan också anta att både sannolikheten för upptäckt av ett problem och fördjupning av problemupplevelsen beror på den anknytning individen upplever att problemet har till hennes egen situation.

Individens bedömning av problemets personliga relevans kan för en stor mängd frågor i sin tur vara beroende av individens upplevelse av att ingå i ett system, vars funktionssätt och resursallokering har betydelse för hennes egen livssituation. Sådana föreställningar brukar benämnas systemmedvetande efter Almond och Verba (1963}. Om individen har en hög grad av systemmedvetande har man anledning att förmoda att ett stort antal frågeställningar av samhällskaraktär också uppfattas som personligt relevanta.

I flera undersökningar av politisk participation har visats på den betydelse som ligger i hur individen bedömer möjligheterna och värdet av att agera. Inom det statsvetenskapliga fältet brukar man tala om "political efficacy" (se t ex Almond & Verba, 1963; Campbell et al., 1965; Lewin 1970). Härmed ävses individens subjektiva bedömning av sitt inflytande över olika politiska processer, alltså inte hennes verkliga inflytande. Det gäller här generella instrumentalitet föreställningar om i vilken grad individen tror att beslutsfattare och andra personer i ansvarig ställning verkligen tar hänsyn till de synpunkter som framförs. Ett annat sätt att uttrycka detta förhållande är att det är fråga om individens föreställningar om i vilken grad politiskt deltagande också leder till politiskt inflytande.

Ett antal undersökningar har visat positiva samband mellan sådana föreställningar och politisk participation i form av röstning och politiskt intresse (se t ex Milbrath, 1965; Di Palma, 1970; Oscarsson, 1974).

Föreställningar om möjlighet till inflytande är i hög grad interrelaterade med individens uppfattning och bedömning av det system och de personer i beslutsfattande ställning hon har anledning att vända sig till i en speciell fråga. Martinussen (1973) och Stolt (1976b) använder i detta sammanhang termer som systemtillit respektive systemtilltro i vilka kan

innefattas olika underdimensioner.

En annan aspekt av individens grad av tillit till systemet är den uppfattning hon har om beslutsfattarnas behandling av synpunkter och åsikter som framförs. Ett speciellt spörsmål är den tro hon har på likvärdig behandling jämfört med andra medborgare. För flertalet människor utgör förekomsten av sådana föreställningar viktiga förutsättningar för aktivt engagemang. Om individen upplever att skilda synpunkter inte behandlas lika utan att det tvärtom för behandlingen är avgörande vem som har lämnat synpunkterna, behöver detta dock inte innebära att individen avstår från ett aktivt agerande. Man kan tänka sig att individen får incitament till att agera just för att råda bot på den bristande likabehandlingen. Ett annat alternativ är givetvis att en sådan uppfattning i stället passiviserar - individen avstår från att agera, då hon inte tror att det tjänar något till.

Till begreppet systemtillit kan också hänföras individens föreställningar om i vilken grad systemet och dess beslutsfattare verkligen kan och vill påverka de förhållanden individen vill ha ändring på. En person kan t ex ha en uppfattning om att de problem som formellt faller under ett visst ämnesområde i själva verket endast kan lösas genom åtgärder inom andra områden i samhället. Aktioner inom det formella området blir därför meningslösa, men betyder inte med nödvändighet att individen avstår från försök till påverkan och förändring. Tvärtom kan det tänkas att individen kan komma att agera i syfte att få det formella systemet att även integrera andra - för problemet relevanta - delar från andra system. Därigenom agerar hon närmast i syfte att öka den egna systemtilliten. Först därefter blir åtgärder rörande det direkta sakproblemet meningsfulla inom det formella systemet.

Den enskilde individen kan också i och för sig ha en uppfattning om att det system hon vänder sig till är det rätta för det specifika problem hon vill ha ändring på, men att beslutsfattarna inom systemet inte är de personer som i praktiken har det avgörande inflytandet över dessa frågor. Hon kan hysa den åsikten att beslutsfattarna i hög grad är bundna till olika intressegrupper utanför systemets ram, och att de tvingas att i stor utsträckning

ta hänsyn till synpunkter från dessa. Det rör sig alltså om tilltro till i vilken grad det formella systemet har möjlighet att på egna villkor lösa specifika problem.

Liksom tilltro till systemet är betydelsefull så är också individens tilltro till sig själv och sin egen förmåga av betydelse för hennes benägenhet att agera. Härmed avses främst individens upplevelse av sig själv som kompetent och likvärdig part i en förhandlingssituation. Detta benämnes individens subjektiva kompetens.

Denna dimension anknyter i viss utsträckning till "efficacy" ovan, och kan sägas utgöra en betydelsefull aspekt härav. Begreppet anknyter till föreställningar om "ego-strength" och "self-confidence" och är ett uttryck för den allmänna självkänslan. Det har inom statsvetenskaplig litteratur först använts av Almond och Verba (1963) och har sedan använts i andra undersökningar inom området. Resultaten är entydiga och ganska lättförståeliga - ju högre tillit till den egna förmågan, desto större politisk participation.

De olika inställningar eller dispositioner som här beskrivits kan samtliga antas vara av betydelse för individens benägenhet att uttrycka ett aktivt engagemang. Man får vidare tänka sig att vissa av de här beskrivna psykologiska variablerna kan vara mer betydelsefulla än andra, t ex så att vissa minimivärden måste föreligga på några av dessa dimensioner för att ett aktivt engagemang över huvud taget skall komma till stånd. Det kan här åter hänvisas till Stolt (1976b) som behandlat denna problematik mer ingående.

4.2.3.1 Undersökningens mått på psykologiska egenskaper

Som framgått av kapitlet om informationsinhämtande används i föreliggande undersökning följande tre mått på psykologiska egenskaper:

1. Vikten av kontakt hem-skola (anknyter till vad som ovan benämnts personlig relevans)
2. Subjektiv kompetens
3. Systemtillit

När man skall formulera antaganden om samband mellan dessa variabler och aktivt engagemang, finner man att detta inte kan göras på samma enkla sätt som t ex inom undersökningar av politiskt deltagande. Det beror i första hand på att aktivt engagemang, som det här avgränsats, även innefattar andra förhållanden än vad som vanligtvis ingår i politiskt deltagande.

Ser man först till den del av det aktiva engagemanget som inom skolans område är ett exempel på typsituationen aktivt beslutsdeltagande är det ett positivt samband med de tre variablerna som synes mest sannolikt. Ju viktigare man tycker att skolfrågor är, ju mer förtroende man har för skolan som system och ju större tilltro man har till den egna förmågan att handha kontakter med skolan, desto mer benägen borde individen vara att delta i klassmöten, gå på personliga samtal etc. För att markera att de inflytandeformer som står till buds för föräldrar inte handlar om att i strikt mening påverka speciella beslut som skall fattas används i fortsättningen begreppet aktivt deltagande för denna typsituation.

När det så gäller den andra typsituationen är det rimligt att också förvänta ett positivt samband mellan uppfattning om ämnesområdets vikt och benägenhet att uppleva problem. Om man inte anser att skolfrågor är speciellt viktiga eller att det är väsentligt med goda kontakter hem-skola är det knappast troligt att man har speciellt utvecklade föreställningar om hur skolan idealt bör vara inrättad eller på vilka sätt verklighetsbilden avviker från en sådan idealbild.

I fråga om sambandet mellan subjektiv kompetens respektive systemtillit mot upplevelse av problem är det snarast det motsatta förhållandet som är mest sannolikt. Om individen besitter en låg systemtillit respektive subjektiv kompetens, betyder detta att hon upplever möjligheterna att komma till tals med skolrepresentanter som små eller att hon tycker att detta inte tjänar någonting till. Detta är i sig anledning till att hon skall kunna ange dessa förhållanden som problem. Det betyder naturligtvis inte att personer som har en hög subjektiv kompetens och systemtillit upplever färre problem, men de kan möjligen vara av en annan art och inriktning. Det är dock svårt att mer ingående än i dessa allmänna ordalag ange på vilka sätt problemstrukturen kan skilja sig åt mellan personer med höga respektive låga värden på variablerna subjektiv kompetens och systemtillit.

När det så slutligen gäller den aktiva problemlösningen, dvs individens agerande för att lösa eller reducera problemen, kan man göra samma principiella antaganden som för det aktiva deltagandet. Dessa slag av aktivt engagemang är nämligen ganska likartade till sin karaktär, även om de skiljer sig åt i fråga om formerna för engagemanget. Det aktiva deltagandet avser utnyttjande av de institutionaliserade kanalerna för samverkan hem-skola. Den aktiva problemlösningen handlar om att hitta även andra vägar för att komma tillrätta med konkreta problem inom skolområdet.

4.2.4 Närmiljö

På samma sätt som beskrivits i avsnitt 2.2.4 rörande informationsinhämtande är det variationer i faktiska kontakter som använts som förklaringsvariabel till aktivt engagemang snarare än kontaktpotential. Hög kontaktpotential innebär gynnsamma förutsättningar för att en informell struktur med goda relationer mellan individerna i systemet skall uppstå och vidmakthållas. Dessa relationer i sin tur utgör i lokala frågor som skolan en gynnsam förutsättning för att aktivt engagemang skall uttryckas.

Det finns dock även här möjlighet att jämföra resultaten från de bägge bostadsområdena och att relatera dessa till det förhållande som utgör en väsentlig skillnad mellan områdena, alltså kontaktpotential. Här är dock inte möjligt att formulera några bestämda hypoteser om att vissa oberoende variabler skulle ha större förklaringsvärde i det ena området än det andra. Det finns heller knappast anledning att förmoda att eventuella skillnader skulle vara speciellt stora.

Det skall här också nämnas att forskningen kring kontakter och informella strukturer i lokala bostadsområden har ökat under senare år. Man har mer specifikt än tidigare kommit att intressera sig för hur denna struktur ser ut och vad möjligheterna till kontakter betyder för de boende i området. Som sagts tidigare är sådana studier dock ofta så knutna till något bestämt bostadsområde att det är svårt att konstruera mer generella teorier. En faktor som ytterligare försvårar detta är den mjukdatakaraktär som kännetecknar dessa arbeten (se Tengvald, 1973).

4.3 SAMMANFATTNING AV UNDERSÖKNINGENS FRÅGESTÄLLNINGAR MED AVSEENDE PÅ AKTIVT ENGAGEMANG

1. Beskrivning och analys av föräldrarnas deltagande i de olika kanaler som finns för att utöva inflytande över skolan.
2. Beskrivning och analys av föräldrarnas upplevelse av problem i och kring skolan samt deras aktiviteter för att reducera/lösa dessa problem.
3. Förklaring av det aktiva deltagandet, problemupplevelsen och problemlösningsaktiviteten med hjälp av variabelgrupperna Personlig situation, Psykologiska egenskaper och Närmiljö. I en speciell analys i kapitel 7 behandlas även i vilken mån interaktion mellan utbildning och kontaktpotential bidrar till förklaring av aktivt engagemang.
4. Belysning av hur de olika formerna av aktivt engagemang hänger samman med varandra.

4.4 FÖRVÄNTADE SAMBAND MELLAN FÖRKLARINGSVARIABLER OCH AKTIVT ENGAGEMANG

De förhållanden inom individens personliga situation som betecknats som personliga förutsättningar för kommunikativt beteende antas vara positivt relaterade till deltagande i samarbetskanaler hem-skola så att hög utbildning hänger samman med högt deltagande, etc. Den andra delen av den personliga situationen - restriktionerna - förväntas inte uppvisa något markant samband med aktivt engagemang, utom möjligen för sådant engagemang som är regelbundet tidsmässigt krävande, t ex förtroendeuppdrag.

På liknande sätt antas de psykologiska egenskaperna uppvisa ett positivt samband med deltagande i hem-skola-aktiviteter. En hög upplevelse av att det är viktigt med kontakt hem-skola en hög grad av subjektiv kompetens och hög systemtillit antas alla vara generellt positivt relaterade till det aktiva deltagandet.

Samma principiella antaganden görs också för det andra slaget av aktivt engagemang, dvs agerandet för att lösa problem som en individ upplever

föreligga inom ämnesområdet.

När det däremot gäller själva upplevelsen av problem, vilket givetvis är en förutsättning för den ovan nämnda problemlösande aktiviteten, kan däremot inte lika bestämda hypoteser ställas. Det är inte möjligt att entydigt göra sådana påståenden som t ex att hög utbildning sammanhänger med upplevelse av ett stort antal problem eller att dessa skulle vara av en speciell karaktär. Resonemanget har utvecklats i den tidigare texten och undersökningen får på denna punkt betecknas som explorativ.

I nästa kapitel presenteras så resultaten rörande aktivt engagemang från den empiriska undersökningen.

Kapitel 5 Aktivt engagemang — resultat från den empiriska undersökningen

5.1 INLEDNING

Resultaten redovisas med utgångspunkt från de två slag av aktivt engagemang som diskuterats i föregående kapitel. De presenteras alltså i resultatredovisningen var för sig. Först ges en beskrivning av vad som i föregående kapitel betecknats som deltagande i beslutspåverkande verksamhet. Denna företeelse benämnes här alltså aktivt deltagande. Därefter behandlas upplevelse av problem samt agerande för att lösa problemen. Detta benämnes med ett sammanfattande uttryck för aktivt intresse för skolfrågor.

För vart och ett av måtten på aktivt engagemang redovisas först vissa grundläggande deskriptiva data och dessa följs av en analys av de oberoende variablernas förklaringsvärden i förhållande till dessa beroende variabler. Detta sker med utgångspunkt från nollordningskorrelationer och därefter genom multipel korrelationsanalys på samma sätt som skett för informationsinhämtande i kapitel 3.

5.2 AKTIVT DELTAGANDE

5.2.1 Deskription

I kapitel 4 har beskrivits de huvudsakliga kanaler/samarbetsformer som existerar mellan hem och skola. I tabell 5:1 ges medelvärden och standardavvikelser för utnyttjandet av dessa kontaktvägar. För deltagande vid minst ett tillfälle inom respektive kanal har individen givits en 1:a, medan en 0:a har åsatts icke deltagande.

Tabell 5:1. Medelvärden (standardavvikelser), deltagande i kanaler hem - skola

	Område I		Område II	
	M	S	M	S
1. Klassmöte	0,80	(0,40)	0,74	(0,44)
2. Åhörardag	0,78	(0,41)	0,46	(0,50) ¹⁾
3. Klassfest	0,24	(0,43)	0,14	(0,35)
4. Enskilt samtal	0,86	(0,35)	0,61	(0,49) ¹⁾
5. Andra möten	0,12	(0,32)	0,13	(0,34)
6. Föräldraförening/ Hem och Skola-förening	0,51	(0,50)	0,46	(0,50)

1) Signifikant skillnad mellan områden, $p \leq 0,05$

Medelvärdena för de två områdena är jämförbara för samtliga kanaler utom för "klassfest" och "andra möten". I bägge områdena anordnades klassmöten, åhörardagar etc, som föräldrar hade möjlighet att bevista, men klassfest och andra möten anordnades i endast vissa klasser.

Områdena visar generellt stora likheter i fråga om utnyttjandegrad av de skilda kanalerna. Genom det här använda kodningsförfarandet uttrycker redovisade medelvärden också den andel inom varje område som någon gång under det gångna läsåret bevistat ett möte. Detta betyder alltså att de signifikanta skillnader som finns mellan områden kan formuleras så att en större andel av föräldrarna i område I har övervarit en åhörardag och ett enskilt samtal med klassläraren.

De här redovisade sex aktiviteterna utgör tillsammans de mest väsentliga möjligheter den enskilde individen har att löpande följa vad som händer i skolan och att samtidigt ge synpunkter på eller aktivt påverka skolans och elevernas värld. För att få ett sammanfattande mått på dessa bildades ett index på basis av kontaktvägarna hem-skola nr 1, 2, 4 och 6 ovan.²⁾ Dessutom inkluderades i indexet ip:s bedömning av i vilken utsträckning hon yttrat sig på möten av skilda slag (fråga 26 d i frågeformuläret med 1 för "varje möte eller nästan varje möte" samt "de flesta möten", övriga svarsalternativ 0). Detta index benämndes individens grad av kontinuerlig aktivitet.

2) Punkterna 3 och 5 togs inte med i indexet då endast vissa föräldrar haft möjlighet att delta.

En andra möjlighet att utöva aktivt deltagande består i att agera som representant eller ombud för andra föräldrar vid kontakten med skolans personal eller i någon av de organisationer som arbetar i nära anslutning till skolan, speciellt Hem och Skola-föreningen. Nedan redovisas medelvärden och standardavvikelser för dessa olika verksamheter. Kodningen är för punkterna 8 och 9 nedan samma som för måtten ingående i kontinuerlig aktivitet, dvs 1:a för aktivitet och 0:a för icke aktiv. För måttet på aktivitet som klassrepresentant kompletterades uppgiften om nuvarande aktivitet också med två ytterligare förhållanden:

1. Den tid ip haft sitt uppdrag (mer än 2 år gavs 1 poäng)
2. Annan tidigare aktivitet med anknytning till klassen (ett jakande svar gavs 1 poäng)

Dessa tillägg gjordes för att få ett mer tillförlitligt mått på ombudsaktiviteten just i klassen än vad som uttrycks av enbart den nuvarande aktiviteten. Ofta kan det vara tillfälligheter som påverkar vem som utses till klassrepresentant. Det här använda måttet uttrycker en mer stabil aktivitet i förtroendeställning.

Tabell 5:2. Medelvärden (standardavvikelser), aktivitet som representant/ombud

	Område I		Område II	
	M	S	M	S
7. Klassrepresentant	0,44	(0,49)	0,38	(0,37)
8. Föräldraförening/Hem- och Skola-förening	0,08	(0,27)	0,02	(0,14)
9. Annat uppdrag	0,02	(0,14)	0,02	(0,14)

Även för denna form av aktivt deltagande bildades ett index, bestående av ovanstående tre variabler samt ett mått på den tid ip varit aktiv på andra sätt än som klassrepresentant. Det senare syftade till att få fram de som är regelbundet aktiva som representanter (1:a för tid mer än ett läsår, annars 0). Indexet benämnes funktionsärsaktivitet och är liksom föregående sammanläggning en ovägd summering av ingående delar. För de bägge indexen kan följande medelvärden och standardavvikelser redovisas (med variationsvidd 0 - 5 för index 1 och 0 - 6 för index 2):

Tabell 5:3. Medelvärden (standardavvikelser), index aktivt deltagande

	Område I		Område II	
	M	S	M	S
<u>Index 1:</u> Kontinuerlig aktivitet	3,17	(1,22)	2,58	(1,34) ¹⁾
<u>Index 2:</u> Funktionärsaktivitet	1,15	(1,07)	0,94	(0,91)

1) Signifikant skillnad mellan områden $p \leq 0,05$.

Den kontinuerliga aktiviteten är alltså signifikant högre i område I, medan någon skillnad inte föreligger i fråga om funktionärsaktivitet.

Nedan redovisas så interkorrelationer mellan de variabler som ingår i indexen, utom för variablerna 8 och 9 (representant i föräldraförening eller annat sammanhang), vilka uppvisar en mycket sned svarsfördelning. Endast mycket få av ipp innehar sådant uppdrag.

Tabell 5:4. Interkorrelationer, aktivt deltagande. Område I/Område II.

	1	2	4	6	7
1. Klassmöte		49/47	23/31	18/15	19/21
2. Åhörardag			42/51	11/14	13/18
4. Enskilt samtal				08/07	08/14
6. Föräldraförening					14/17
7. Klassrepresentant					

För $r \leq /22/$, $p \leq 0,05$

Av tabell 5:4 framgår att det föreligger genomgående positiva samband mellan de olika måtten på aktivt deltagande. Deltagande i en samarbetsform innebär också sannolikt deltagande även i en eller flera andra kanaler. Det finns ingen direkt skillnad mellan de bägge områdena i detta avseende.

Avslutningsvis skall i detta deskriptiva avsnitt om det aktiva deltagandet också relationerna beröras mellan intervjupersonens (moderns) deltagande och hennes makes deltagande. Från vissa utgångspunkter kan hävdas att det

är familjen/hushållet som är den mest realistiska analysenheten för detta ämnesområde, men av främst praktiska skäl är det dock här enskilda individers (mödrars) handlande som studeras. Det finns därför anledning att något se till hur ip:s deltagande är relaterat till familjens aktivitet i dessa frågor. Nedan redovisas ip:s makes deltagande i de olika samarbetsformerna enligt ip:s rapportering.

Tabell 5:5. Medelvärden (standardavvikelser) makes deltagande i kanaler hem-skola.²⁾ Område I/ Område II.

	Område I		Område II	
	M	S	M	S
1. Klassmöte	0,58	(0,49)	0,60	(0,49)
2. Åhörardag	0,28	(0,45)	0,10	(0,30) ¹⁾
3. Klassfest	0,16	(0,37)	0,08	(0,27) ¹⁾
4. Enskilt samtal	0,54	(0,50)	0,20	(0,40)
5. Andra möten	0,07	(0,26)	0,13	(0,34)
6. Föräldraförening/Hem och Skola-förening	0,34	(0,47)	0,22	(0,41)
7. Klassrepresentant	0,28	(0,39)	0,19	(0,31)
8. Representant i Föräldraförening	0,02	(0,14)	0,01	(0,10)
9. Annat uppdrag	0,02	(0,14)	0,01	(0,10)

1) Signifikant skillnad mellan områden, $p \leq 0,05$.

Rent generellt visar resultaten att en mindre andel bland de manliga föräldrarna bevisar skilda aktiviteter. Sålunda har 86 % av intervjupersonerna i område I haft ett enskilt samtal med klasslärare medan 54 % av männen varit med på någonting sådant. Flera skillnader mellan de bägge områdena för ip:s aktivitet kvarstår även för det manliga deltagandet.

Här har även beräknats hur ip:s och makes deltagande i olika mötesaktiviteter skiljer sig genom att använda en annan fråga i formuläret, nämligen

²⁾ Beräknat endast för gifta/sammanboende, totalt 86 personer i område I och 76 personer i område II.

fråga 26 c: "Hur ofta, i allmänhet, brukar Ni och Er make gå på sådana här möten som anordnas i Ert/Era barns klasser?" Deltagandet i allmänhet ger möjlighet att få en bild av hur aktivitetsmängden över en längre tid skiljer sig åt, snarare än enbart den senaste terminens deltagande.

Måtten 1 - 6 i tabell 5:6 har ett skalintervall mellan 1 och 4; ju högre värde, desto mer frekvent mötesdeltagande. I tabellen anges medelvärden och standardavvikelser.

Tabell 5:6. Ip:s och makes allmänna deltagande. Område I/Område II.

	Medelvärden (standardavvikelser), deltagande i allmänhet							
	Område I				Område II			
	Ip		Make		Ip		Make	
	M	S	M	S	M	S	M	S
1. Klassmöte	3,54	(0,60)	2,27	(1,50) ¹⁾	3,05	(0,75)	1,94	(1,40) ¹⁾
2. Åhörardag	3,40	(1,28)	1,79	(1,04) ¹⁾	2,97	(1,18)	1,63	(1,15) ¹⁾
3. Klassfest	2,80	(1,59)	1,48	(1,06) ¹⁾	2,25	(1,63)	1,38	(1,08) ¹⁾
4. Enskilt samtal	3,52	(0,72)	2,36	(1,13) ¹⁾	3,14	(0,81)	2,01	(1,20) ¹⁾
5. Andra möten	2,28	(1,13)	1,20	(0,72) ¹⁾	2,18	(1,26)	1,10	(1,03) ¹⁾
6. Föräldraföre- ning/Hem och Skolaförening	2,99	(1,29)	1,71	(1,15) ¹⁾	2,43	(1,34)	1,43	(1,01) ¹⁾

1) Signifikant skillnad mellan ip:s och makes deltagande, $p \leq 0,05$.

Resultaten ger vid handen att ip (den kvinnliga föräldern) kännetecknas av en signifikant högre nivå av deltagande i var och en av de olika kanalerna hem-skola. Detta utesluter givetvis inte att föräldrarna tillsammans diskuterar de frågor och problem som är aktuella i skolan. I första hand tycks det dock vara den kvinnliga parten som framför eventuella synpunkter och åsikter genom ett personligt deltagande.

5.2.2 Nollordningskorrelationer

För frågan om de oberoende variablernas förklaringsvärden redovisas nedan nollordningskorrelationer mellan dessa och de bägge index som konstruerats i föregående avsnitt.

Tabell 5:7. Korrelationer oberoende variabler - aktivt deltagande.
Område I/Område II.

	1. Kontinuerlig aktivitet	2. Funktionärs- aktivitet
A. Personlig situation		
1. Utbildning, ip	-03/34	42/15
2. Familjens situation	08/43	32/15
3. Kommunikativ träning	-06/10	33/11
4. Föreningsverksamhet	-03/18	29/17
5. Kontakt och trivsel	11/34	10/18
6. Arbets- o hemkomst- tider	-05/02	16/07
7. Barn i hemmet	00/-01	-16/-03
B. Psykologiska egenskaper		
8. Vikt, hem-skola	02/21	29/08
9. Subjektiv kompetens	26/13	14/09
10. Systemtillit	12/22	15/12

För $r \geq .22$, $p \leq 0,05$

Resultaten stöder i viss utsträckning i föregående kapitel framförda antaganden om positiva samband mellan variabler som benämnts personliga förutsättningar (variablerna 1 - 5 ovan) och aktivt deltagande. Framför allt gäller detta för område II. För både kontinuerlig aktivitet och funktionärsaktivitet uppvisar utbildning och familjens situation högre korrelationer, och kontakten med övriga människor inom bostadsområdet tycks vara när relaterad till benägenheten att delta i klassmöten, etc. För aktivitet som representant för övriga utgör ip:s grad av kommunikativ träning (samt antagligen också hennes kommunikativa förmåga över huvud taget) en viktig faktor liksom tidigare erfarenhet av deltagande i andra organisationer och föreningar.

För restriktionernas del kan inte sägas att det föreligger några entydiga samband som gör det möjligt att ge resultaten en bestämd innebörd. I föregående kapitel angavs som utgångspunkt att det är främst för aktivitet

som funktionär/representant man kunde förvänta sig att de två här angivna förhållandena skulle kunna utgöra avgörande hinder. Resultaten ger dock inte stöd åt en sådan hypotes.

De psykologiska egenskapernas korrelationer med kontinuerlig aktivitet respektive funktionärsaktivitet är heller inte av sådan storleksordning att uppställda antaganden i föregående kapitel kan sägas ha helt bekräftats. Visserligen är samtliga samband positiva, men endast några av dem uppnår signifikans. Detta resultat kan ges tolkningen att det aktiva deltagandet kan kan vara avhängigt av andra förhållanden. När det gäller kontinuerlig aktivitet är det exempelvis troligt att ett förhållande som är betydelsefullt för om kontakter med skolan skall komma till stånd är den faktiska förekomsten av problem.

De skillnader som finns mellan de bägge områdena hänför sig i första hand till sambandet mellan de personliga förutsättningarna och den kontinuerliga aktiviteten respektive funktionärsaktivitet. För deltagande i klassmöten etc, uppvisar området med hög kontaktpotential (I) närmast nollkorrelationer för flera av dessa variabler, medan området med låg kontaktpotential visar signifikant positiva värden. För funktionärsaktiviteten är förhållandet närmast det omvända. Här görs ingen närmare tolkning av dessa resultat, utan detta får anstå till efter den multipla analysen i närmast följande avsnitt.

5.2.3 Multipl korrelationsanalys

På liknande sätt som för informationsinhämtande genomfördes en multipl linjär korrelationsanalys för de bägge måtten på aktivt beslutsdeltagande. Samma princip som tidigare används vid beräkning av de skilda variabelernas förklaringsvärden, dvs:

1. De två variabelgrupperna (personlig situation och psykologiska egenskaper) prövas mot varandra genom att deras bidrag till den totala variansförklaringen jämförs då variabelgruppen intas i analysen efter den andra.
2. Enskilda variabler inom variabelgrupperna personlig situation och psykologiska egenskaper prövas mot varandra genom att deras bidrag till variabelgruppens förklaringsvärde jämförs då variabeln placeras efter övriga variabler inom gruppen.

Samma formel som angivits på sid 56 användes för att signifikant testa det tillägg till andelen förklarad varians som ges av en variabelgrupp eller en enskild variabel.

Tabell 5:8. Multipel korrelationsanalys, tillägg i procent av variabelgrupper. Område I/Område II.

	1. Kontinuerlig aktivitet	2. Funktionärs- aktivitet
1. Total andel förklarad variens med a) Personlig situation + b) Psykologiska egenskaper	12,2/32,6	29,4/9,0
2. Tillägg av a) Personlig situation efter b) Psy- kologiska egenskaper	5,2 /25,3	20,5 /7,4
3. Tillägg av b) Psykolo- giska egenskaper efter a) Personlig situation	4,4/1,2	4,3/0,3

** $p \leq 0,01$

Av tabellen kan utläsas att det är endast variabelgruppen Personlig situation vars tillägg till den totala andelen förklarad varians är signifikanta. Som framgått av de tidigare redovisade nollordningskorrelationerna är det dock skillnad mellan de bägge områdena: för kontinuerlig aktivitet är det i område II som dessa variabler är signifikanta, för funktionärsaktiviteten är det i stället i område I som de ger ett signifikant tillskott.

När det gäller den första av de bägge beroende variablerna kan tolkningen göras från utgångspunkter som anknyter till den avslutande diskussionen i kapitel 3 om informationsinhämtande. I ett område med mindre goda möjligheter till kontakter människor emellan (område II) är det rimligt att tänka sig att de personliga förutsättningarna betyder relativt sett mer än i ett område med goda möjligheter till kontakt och umgänge (område I). Möjligheterna till och det faktiska utnyttjandet av sådana kontaktmöjligheter kan kompensera t ex en låg utbildning eller liten erfarenhet av förenings-/organisationsarbete.

Det kan alltså tänkas att i ett område där de yttre miljömässiga förutsättningarna för aktivt engagemang är mindre gynnsamma, blir de personliga förutsättningarna avgörande för i vilken grad ett aktivt engagemang av detta slag kommer att utövas.

Det är bara resultaten för den kontinuerliga aktiviteten som ger grund för antaganden av detta slag. I fråga om funktionärsaktivitet får man göra en något annan tolkning. Om man även här gör det antagandet att det finns något slag av påverkansförhållande från de oberoende variablerna till den beroende variabeln är det här i stället så att de personliga förutsättningarna betyder mest i området med hög kontaktpotential. Den tolkning som ligger nära till hands är att det urval av funktionärer/representanter i ett område där människor inte är speciellt bekanta med varandra (område II) till viss del sker efter tillfälligheter. I ett område där det är en mer frekvent kontakt mellan människor är möjligheterna större att välja representanter efter andra kriterier, t ex kunnighet, intresse för ämnesområdet. På så sätt kan man tänka sig att de personliga förutsättningarna kan vara av större betydelse i ett område med goda kontaktmöjligheter.

I tabell 5:9 redovisas så för varje variabelgrupp hur där ingående enskilda variabler bidrar till gruppens totala förklaringsvärde. Varje enskild variabel har på analogt sätt placerats efter att övriga variabler inom gruppen tagits in i analysen.

De enskilda variabler som ger signifikanta bidrag till variabelgruppens totala förklaringsvärde är för kontinuerlig aktivitet:

- Utbildning (område II)
- Familjens socio-ekonomiska situation (område II)
- Kontakt och trivsel (område II)
- Subjektiv kompetens (område I)

För funktionärsaktivitet är det följande variabler som faller ut:

- Utbildning (område I)
- Familjens socio-ekonomiska situation (område I)
- Föreningsverksamhet (område I)
- Upplevelse av det väsentliga i kontakt mellan hem och skola (område I)

Tabell 5:9. Multipel korrelationsanalys, enskilda variablers tillägg i procent till andelen förklarad varians av varje variabelgrupp. Område I/Område II.

	1. Kontinuerlig aktivitet	2. Funktionärs- aktivitet
A. Personlig situation		
1. Utbildning, ip ¹⁾	1,7(2,3)/1,3(4,6)*	5,1*(8,9)**/0,4(3,6)
2. Familjens situation ¹⁾	2,0(2,8)/5,2*(9,8)*	0,3(4,1)*/0,2(3,8)
3. Kommunikativ träning	0,1/0,2	0,6/0,1
4. Föreningsverksamhet	2,4/0,1	3,8*/1,3
5. Kontakt och trivsel	1,4/10,2**	0,1/2,6
6. Arbets- o hemkomst- tider	1,1/0,1	0,1/0,7
7. Barn i hemmet	0,1/0,1	0,9/0,1
B. Psykologiska egenskaper		
8. Vikt, hem-skola	0,3/2,4	6,1*/0,2
9. Subjektiv kompetens	5,1*/0,1	0,8/0,1
10. Systemtillit	0,1/1,8	0,1/0,5

* $p \leq 0,05$

** $p \leq 0,01$

1) Se sid 58, not 1.

Resultaten kan ges den innebörden att utbildning och familjens socio-ekonomiska situation är betydelsefulla på ett mer generellt sätt än övriga variabler, vilkas betydelse är mer specifikt knuten till det ena av måtten på aktivt deltagande. Att en hög grad av föreningserfarenhet hänger ihop med aktivitet som funktionär även i skolsammanhang är ganska naturligt. Det är heller inte märkligt att personer som är föreningsaktiva också kännetecknas av att de tycker att frågor som rör kontakten hem-skola är väsentliga.

Det enda av de signifikanta resultat som inte omedelbart kan ges en lika klar mening är den subjektiva kompetensen. Den innebörd som synes mest rimlig är i form av en kausal relation i riktning från den beroende variabeln till den oberoende. Det är ganska klart att de personer som går på olika

möten inom skolans ram genom kontakter med lärare och annan personal tränar sin förmåga att klara av sådana kontakter. Detta kan i sin tur resultera i att den enskilde individen uppfattar sig som mer kompetent. Ett sådant antagande, liksom övriga ovan, skall emellertid betraktas som en hypotes, vilken kräver närmare belysning innan dess giltighet kan bestämmas.

Det finns anledning att återkomma till de olika variablernas betydelse vid den sammanfattande diskussionen i slutet av kapitlet, då även den andra delen av aktivt engagemang presenterats. Detta görs i följande avsnitt.

5.3 AKTIVT INTRESSE

5.3.1 Deskription av problemupplevelse

Det andra slaget av aktivt engagemang utgörs alltså av vad som benämnts aktivt intresse, dvs individens upplevelse av att vissa icke önskvärda tillstånd föreligger och hennes agerande för att reducera/lösa dessa problem. Det är givet att häri inryms både kvantitativa och kvalitativa aspekter. Speciellt de senare kan vara svåra att fånga utan att använda mer djupgående intervjumetoder och frågetekniker. Den kvantitativa delen utgörs främst av det antal problem individen känner som påträngande och den aktivitetsmängd (t ex i tid) hon ägnar åt att angripa problemet, medan den kvalitativa sidan inrymmer frågor som gäller vilket slag av problem det gäller samt arten av den problemreducerande aktiviteten, dvs vad individen gör.

I föreliggande undersökning gjordes ansträngningar att belysa bägge dessa dimensioner. Även om det teoretiska underlaget härför är svagt gjordes sådana uppdelningar som kunde bedömas vara av principiellt intresse och leda till generering av hypoteser för fortsatta studier. Sålunda upprättades ett schema för klassificering av upplevelse av problem inom skolans område med utgångspunkt från de tre grupper som är primära i skolsituationen: lärare, elever och föräldrar. Relationerna mellan dessa grupper utgör potentiella källor till problem, vilket kan tecknas på nedanstående sätt med sammanlagt sex skilda slag av problem:

	Lärare	Elever	Föräldrar
Lärare	1.	2.	3.
Elever		4.	5.
Föräldrar			6.

Till dessa sex typer av problem lades ytterligare fyra kategorier, vilka kan vara aktuella i skolan, men inte direkt passar in i ovanstående schema:

7. Problem som direkt rör undervisningsfrågor
8. Problem rörande miljön i skolan
9. Principiella frågor/målsättningsfrågor
10. Det egna barnets situation

Antalet problemkategorier visade sig emellertid i efterhand alltför stort för de problem som intervjupersonerna uppfattade som väsentliga, varför en reduktion var nödvändig. Denna gjordes med utgångspunkt från att problemkategorierna i någon väsentlig mening skulle vara olikartade vad gällde problemets inriktning och i problemet involverade grupper av människor. Nedanstående kategorier konstruerades och används i den fortsatta analysen.

- A. Problem som gäller elevernas undervisningssituation, fysisk och psykisk miljö i och kring skolan (kategorierna 1, 2, 4, 7, 8 ovan)
- B. Problem som gäller föräldrarnas roll i skolarbetet (kategorierna 3, 5, 6 ovan)
- C. Problem som gäller skolans eller enskilda undervisningsmoments målsättning, syften etc (kategori 9 ovan)
- D. Problem som enbart berör det egna barnets situation i skolan (kategori 10 ovan)

I tabell 5:10 redovisas det antal problem som upplevdes föreligga inom varje problemkategori, och som besvarats på fråga 29 a - f i frågeformuläret. Vid denna beräkning har varje företeelse en individ uttryckt missnöje över eller sagt sig vilja ändra på, kodats som ett problem. Flera problem har kunnat anges inom varje kategori. I tabellen har även gjorts en sammanslagning av kategorierna A - D genom en ovägd summering. Detta index kallas E., Totala antalet problem, vilket även redovisas i tabellen nedan.

Tabell 5:10. Medelvärden (standardavvikelser), upplevelse av olika slag av problem

Typ av problem	Område I		Område II	
	M	S	M	S
A. Elevernas undervisnings-situation	1,40	(1,28)	1,94	(1,24) ¹⁾
B. Föräldrarnas roll	0,10	(0,09)	0,05	(0,22)
C. Målsättningsfrågor	0,55	(0,79)	0,23	(0,68) ¹⁾
D. Det egna barnets situa-tion	0,51	(0,68)	0,92	(0,98) ¹⁾
E. Totalt antal problem/person	2,55	(1,59)	3,15	(1,78) ¹⁾

1) Signifikant skillnad mellan områden, $p \leq 0,05$

För att ytterligare belysa förekomsten av problemupplevelse beräknades även den andel personer i respektive område som upplever problem. Utan en sådan beräkning vet man inte om det är många personer som var och en svarar för ett problem eller om det är få personer som svarar för ett större antal problem var för sig.

Tabell 5:11. Andel som upplever olika slag av problem

Typ av problem	Område I		Område II	
A. Elevernas undervisnings-situation	0,78		0,89 ¹⁾	
B. Föräldrarnas roll	0,09		0,05	
C. Målsättning	0,42		0,19 ¹⁾	
D. Eget barn	0,43		0,47	
E. Total andel, som upple-ver problem	0,94		0,98	

1) Signifikant skillnad mellan områden, $p \leq 0,05$.

Av dessa två tabeller kan utläsas att genomsnittligt fler problem upplevs av personerna i område II, men att problemen är av något annan karaktär än i område I. Framför allt är det förhållanden som gäller elevernas undervisningssituation och det egna barnet som är påträngande, medan personerna i område I i högre utsträckning nämner frågor som är mer principiellt inriktade (kategori C ovan).

Dessa resultat kan till viss del förklaras av att område II i betydligt högre grad än område I tycks vara belastat av skilda slag av problem, speciellt s k ungdomsproblem. Det finns anledning att tro att dessa problem på olika sätt även har kommit att beröra skolan och därigenom blivit påträngande även för föräldrarna. Möjligen kan detta också vara ett skäl till att det är en lika stor andel av föräldrarna som upplever problem rörande det egna barnets situation, men att föräldrarna i område II uttrycker genomsnittligt fler problem.

Självklart kan också de bägge urvalens skilda sammansättning tänkas vara en förklaring till att olika problemkategorier betonas mer än andra.

Problemkategori A är klart högst för de bägge områdena, följt av problem hos det egna barnet. Betydligt mindre kännbara och akuta är frågor som är av principiell natur och i än mindre utsträckning upplever föräldrarna att det finns några problem i relationerna mellan föräldrar, mellan föräldrar och lärare eller föräldrar - elever. Endast cirka 7 % av föräldrarna menar att det finns några problem av sådant senare slag.

I tabell 5:12 redovisas interkorrelationer mellan de olika problemkategorierna.

Tabell 5:12. Interkorrelationer mellan olika slag av upplevda problem.
Område I/Område II.

	A	B	C	D
A. Elevernas undervisnings-situation		03/05	25/10	20/36
B. Föräldrarnas roll			-05/06	09/07
C. Målsättning				22/13
D. Eget barn				
För $r \geq /22/, p \leq 0,05$				

Det är övervägande positiva samband mellan de slag av problemkategorier, där problem upplevs av en större andel av intervjupersonerna dvs kategorierna A, C och D. Detta tyder på ett slags generell benägenhet att upp-

leva och uttrycka problem. Det är sannolikt att upplevelse av problem inom en problemkategori hänger samman med upplevelse av problem även inom andra delar av skolans verksamhet.

Det är här inte avsikten att i detalj gå in på hur denna fördelning på olika slag av problem kan tolkas från skilda utgångspunkter. Den reflektionen kan dock göras, att av alla tänkbara frågor som kan utgöra problem inom och i anslutning till skolan är det en klar överrepresentation av konkreta, mindre frågor som rör den direkta undervisningen. Speciellt noterbart är givetvis att föräldrarna i så ytterst begränsad utsträckning ser några problem i sina egna relationer till andra föräldrar, skolan och eleverna. Detta betyder givetvis inte att alla föräldrar anser att dessa kontakter fungerar helt igenom bra. Det är möjligt att man avstår från att beteckna dessa relationer som problem, då detta i så fall skulle innebära att man själv som förälder skulle vara tvungen att aktivt ge sig in i en förändringsprocess. Det är enklare att säga att det finns problem i undervisningssituationen; därmed läggs ansvaret på skolan, vilken ju har skyldighet att se till att denna verksamhet fungerar. Dessa tankegångar framförs här emellertid endast som spekulativa antaganden.

5.3.2 Deskription av problemaktivitet

I fråga om den problemreducerande aktiviteten tillfrågades ip (frågorna 29 g och i) på vilka sätt och i vilken utsträckning hon sökt angripa uppgivna problem. Vid kodningen av denna fråga gavs 1:a om ip tagit upp och diskuterat problemet med någon eller några av nedanstående grupper av personer inom och utom skolan:

1. Barnet, make
2. Grannar, bekanta, andra föräldrar, klassombud, barnets kamrater
3. Klasslärare, Hem och Skola-representant (föräldraföreningsrepresentant)
4. Kurator/psykolog/sjuksyster, rektor/studierektor eller person i liknande befattning

Dessutom gavs 1:a för var och en av nedanstående aktiviteter:

5. Tagit upp problemet på klassmöte eller liknande
6. Skrivit på upprop, namnlista, författat insändare/artikel eller vidtagit liknande aktivitet

Mellan 0 och 6 aktivitetspoäng kunde alltså erhållas för varje problem. I tabell 5:13 redovisas genomsnittlig aktivitet per problem för varje problemkategori. Detta värde är således beräknat på grundval av de personer som upplever ett eller flera problem av detta slag; detta antal anges också i tabellen (n_I respektive n_{II}).

Tabell 5:13. Medelvärden (standardavvikelser), problemaktivitet

Typ av problem	Område I		n_I	Område II		n_{II}
	M	S		M	S	
A. Undervisningssituation	1,20	(1,12)	69	1,27	(1,06)	72
B. Föräldrarnas roll	0,88	(0,78)	81	0,00	(0,00) ¹⁾	4
C. Målsättning	1,03	(0,73)	37	0,47	(0,60) ¹⁾	15
D. Eget barn	1,17	(0,84)	38	1,53	(0,79)	38
E. Genomsnittlig aktivitet/ problem	1,14	(0,91)	83	1,13	(0,94)	79

1) Signifikant skillnad mellan områden, $p \leq 0,05$

Härav framgår att område I uppvisar en klart högre aktivitetsnivå för problemkategori C., Målsättningsfrågor. Detta gäller även för kategori B., Föräldrar, men här är antalet observationer i de bägge områdena så få, att det är svårt att dra mer långtgående slutsatser.

Av en variationsvidd på 0 - 6 aktivitetspoäng ligger medelvärdena kring 1. Detta betyder att ett stort antal föräldrar som upplever ett eller flera problem endast pratar med någon eller några personer om det. Nedan redovisas den andel som överhuvud taget samtalar med någon med anledning av ett bestämt problem, dvs de som har ett eller fler aktivitetspoäng.

Det finns inga signifikanta skillnader mellan de bägge områdena vad gäller den andel som på något sätt är aktiv för att reducera de upplevda problemen. De skillnader som trots allt finns i materialet (även om de alltså inte är

Tabell 5:14. Andel av dem som upplever problem som också är problemaktiva

Typ av problem	Område I	Område II
A. Undervisningssituationen	0,68	0,78
B. Föräldrarnas roll	0,50	0,00
C. Målsättning	0,76	0,40
D. Eget barn	0,76	0,82
E. Totalt antal problem ¹⁾	0,79	0,89

1) Dvs här de som upplever något problem över huvud taget.

signifikanta) är i viss mån en avspegling av föregående tabell, dvs det är möjligen så att personer i område I är mer benägna än personer i område II att angripa problem som rör principiella frågor, medan personer i område II i stället ägnar sig åt problem i undervisningssituationen samt åt det egna barnet.

Det skall här påpekas att det kvantitativa mått som i denna analys använts som uttryck för individens problemreducerande aktivitet med nödvändighet måste tolkas med viss försiktighet. Den kvalitativa aspekt som kan läggas på aktiviteten, dvs mer bestämt vad individen gör, med vilka andra hon talar, vid vilka tillfällen hon finner det lämpligt att agera i skilda former osv, ger givetvis en betydligt mer fullständig bild av individens handlande. En sådan analys på grundval av det i undersökningen insamlade materialet görs dock inte här, främst av följande skäl:

1. Vid den personliga intervjun visade det sig i många fall svårt för ip att exakt minnas vilka aktiviteter hon ägnat åt ett visst problem, vilket i många fall kanske dessutom varit aktuellt 3 - 4 månader tillbaka i tiden. Denna svårighet ökade om ip sagt sig uppleva flera problem. En ytterligare analys utöver vad som redovisats vore möjligen att gå alltför långt för att slutsatser skall kunna dras med någon större säkerhet.
2. En fortsatt analys av problemreducerande aktivitet skulle i hög grad också komma att handla specifikt om skolfrågor och faller därmed något utanför ramen för föreliggande arbete. Här är det den principiella sidan av aktivt engagemang som är av primärt intresse. En mer

detaljerad uppdelning av aktiviteten på olika kanaler skulle också kräva att denna relateras till de specifika problem som föreligger och därmed blir diskussionen med nödvändighet klart ämnesorienterad.

Avslutningsvis är det dock angeläget att betona att den kvalitativa sidan av problemreducerande aktivitet är av stor vikt och att det är önskvärt att både denna och den kvantitativa aspekten kan belysas samtidigt.

5.3.3 Nollordningskorrelationer

För belysning av de oberoende variablernas förklaringsvärden i förhållande till upplevelse av problem och problemaktivitet beräknades nollordningskorrelationer och en multipel analys utfördes analogt med tidigare analyser. I bilaga 6:1 och 6:2 redovisas de enkla korrelationerna för problemkategorierna A - D som diskuterats tidigare i texten. I tabell 5:15 redovisas koeficienter för indexmått, dvs kategorierna E., Totalt antal problem respektive E., Genomsnittlig aktivitet per problem. Det är dessa sammanfattande mått som kommer att prövas i den i nästa avsnitt följande multipla korrelationsanalysen. De enskilda problemtyperna uppvisar var och en för sig så få observationer att en sådan analys inte blir särskilt meningsfull.

Tabell 5:15. Nollordningskorrelationer oberoende variabler - aktivt intresse. Område I/Område II.

	3 E. Problemupp- levelse, totalt	4 E. Genomsnittlig ak- tivitet per problem
A. Personlig situation		
1. Utbildning, ip	21/15	20/20
2. Familjens situation	14/-08	11/09
3. Kommunikativ träning	13/-05	06/12
4. Föreningsverksamhet	13/22	25/19
5. Kontakt och trivsel	-01/-06	20/31
6. Arbets- o hemkomst- tider	20/-31	11/-21
7. Barn i hemmet	-11/02	-12/-13

(forts)

(forts)

	3 E. Problem- upplevelse totalt	4 E. Genomsnittlig akti- vitets per problem
B. Psykologiska egenskaper		
8. Vikt, hem-skola	06/21	12/23
9. Subjektiv kompetens	-07/-25	14/22
10. Systemtillit	-14/-21	02/-08
För $r \geq .22$, $p \leq 0,05$		

Den tolkning som görs i anslutning till dessa resultat syftar till att försöka skapa en helhetsbild av aktivt intresse, och därför görs tolkningen på grundval av tendenser i materialet snarare än enbart på signifikansnivåerna som enda kriterium för vilka förhållanden som kan betecknas som intressanta.

Resultaten kan tolkas så att i område I är det framför allt de personliga förutsättningarna som har betydelse för upplevelse av problem, medan det i område II i hög grad är de psykologiska egenskaperna. Sätter man detta i relation till de slag av problem som nämns mest är detta inte överraskande. I område I är det relativt sett en större inriktning på problem som rör principiella frågor/målfrågor och det är sannolikt så att goda personliga förutsättningar ökar benägenheten att uppfatta och uttrycka sådana problem.

I område II består en väsentlig del av problemstrukturen av frågor som har direkt anknytning till skolans konkreta verksamhet. Man kan tänka sig att upplevelse av sådana problem är nära relaterat till den subjektiva kompetens och systemtillit individen har. Det är till och med möjligt att det kan föreligga en direkt kausal relation så att t ex en låg grad av systemtillit kan leda till uppfattningen att det finns en mängd problem just i det dagliga arbetet inom skolans dörrar. Ett påverkansförhållande kan naturligtvis också tänkas i den motsatta riktningen. Då en person blir varse att det finns en mängd problem i skolan som är av en bestående natur minskar hennes tillit till skolan.

Det skall här också fästas uppmärksamhet på de stora skillnader mellan områdena som finns för sambandet mellan problemupplevelse och arbets-/hemsomstider. Någon tolkning görs inte här av detta resultat, utan den multipla analysen genomförs först för att se om dessa resultat faller ut lika markant då även interrelationerna mellan de oberoende variablerna beaktas.

När det så gäller problemaktiviteten bekräftas de antaganden som framförts om de personliga förutsättningarnas positiva samband med sådan verksamhet. Resultaten betyder alltså att ju högre utbildning, kommunikativ träning, etc, desto större aktivitet från individens sida. Samma tendens föreligger för två av de psykologiska egenskaperna. Däremot tycks systemtillit inte vara relaterad till denna form av aktivitet. Relationen har närmast karaktären av noll-samband.

Detta är inte något märkligt resultat, utan uttrycker helt enkelt att man kan agera även utan att ha en stark tilltro till det system man försöker influera. I och för sig skulle t o m en negativ relation varit tänkbar. Det är nämligen inte orimligt att tänka sig att personer med låg subjektiv kompetens och låg systemtillit, vilka alltså har en relativt sett hög grad av problemupplevelse, vänder sig till personer utanför skolan (grannar, vänner, bekanta, etc) i högre utsträckning än övriga, vilka i stället vänder sig till personer inom skolan. Den förstnämnda gruppen kan dessutom tänkas vara så mycket mer aktiv än de senare i sina samtal med personer utanför skolan att deras "aktivitetspoäng" (mätt genom det tidigare beskrivna indexet) faktiskt blir högre. Därigenom kan ett negativt samband uppträda. Då detta resultat dock inte uppstått saknas anledning att föra resonemanget längre; det väsentliga har varit att peka på ytterligare en möjlig mekanism.

5.3.4 Multipl korrelationsanalys

Liksom tidigare genomfördes även för de båda variabler som uttrycker aktivt intresse en multipl korrelationsanalys med samma principiella tillvägagångssätt. En sådan analys gjordes som nämnts endast för 3 E., Total problemupplevelse, och 4 E., Genomsnittlig aktivitet per problem. Övriga kategorier ansågs inrymma för få observationer för en separat analys och skulle dessutom göra att materialet blev alltför svåröverskådligt.

Tabell 5:16. Multipel korrelationsanalys för variabelgruppen Aktivt intresse. Område I/Område II.

	3 E. Problem- upplevelse, totalt	4 E. Problem- aktivitet, genomsnitt
1. Total andel förklarad varians av		
a) Personlig situation +	13,5/28,1	8,2/24,3
b) Psykologiska egenskaper		
2. Tillägg av a) Personlig situation efter b) Psy- kologiska egenskaper	9,2/14,5*	6,6/10,9
3. Tillägg av b) Psykologis- ka egenskaper efter a) Per- sonlig situation	3,1/11,0**	1,2/11,9**
* p ≤ 0,05		
** p ≤ 0,01		

För både problemupplevelse och problemaktivitet gäller det förhållandet att en större andel varians förklaras i område II. Att detta resultat uppkommer är främst en följd av att de psykologiska egenskaperna ger ett större tillägg till andelen förklarad varians i område II. För att underlätta tolkningen av ett sådant resultat redovisas först de enskilda variabelernas bidrag till andelen förklarad varians av varje enskild variabel på samma sätt som tidigare.

Denna analys visar att vissa resultat i nollordningskorrelationsanalysen kvarstår även i den multipla analysen. När det gäller arbets- och hemkomst-tiders samband med de bägge beroende måtten och de negativa samband som konstaterats för de enkla korrelationerna ger den ena av dessa ett signifi-kant tillägg till variansförklaringen av Personlig situation. Den tolkning som ligger närmast till hands är att krävande arbetstider minskar individens benägenhet (och möjligheter) att ägna tid åt problemlösningsaktivitet.

Ett resultat som omnämnts tidigare i texten och som förstärks genom ovan-stående multipla analys är de psykologiska egenskapernas betydelse. Både för

Tabell 5:17. Multipel korrelationsanalys, enskilda variablers tillägg i procent till andelen förklarad varians av varje variabelgrupp. Område I/Område II.

	3 E. Problem- upplevelse, totalt	4 E. Problemaktivitet, genomsnitt
A. Personlig situation		
1. Utbildning, ip ¹⁾	3,8(5,2)* / 3,0(4,6)*	3,0(4,9)* / 2,8(4,8)*
2. Familjens situation	0,7(3,9) / 0,5(1,4)	0,3(3,4) / 0,1(3,3)
3. Kommunikativ träning	0,8/0,1	1,1/2,2
4. Föreningsverksamhet	0,8/3,1	2,1/1,6
5. Kontakt och trivsel	0,2/0,5	1,8/2,9
6. Arbets- o hemkomst- tider	2,6/4,0	1,1/6,4*
7. Barn i hemmet	0,6/0,1	1,2/1,2
B. Psykologiska egenskaper		
8. Vikt, hem-skola	1,6/7,2*	1,3/4,9*
9. Subjektiv kompetens	0,2/2,7	0,1/4,9*
10. Systemtillit	1,3/4,5*	0,4/1,1

* $p \leq 0.05$

1) Se sid 58, not 1.

problemupplevelse och problemaktivitet är uppfattning om vikten av kontakt hem-skola en positiv förutsättning för aktivt intresse. För problemupplevelse ger systemtillit ett signifikant tillägg, vilket kan ges den kausala tolkningen att en låg systemtillit ökar upplevelsen av problem. På liknande sätt kan för problemaktiviteten resoneras så att en hög subjektiv kompetens skapar bättre förutsättningar för att agera på olika sätt i syfte att reducera problemet.

5.4 RELATIONER AKTIVT DELTAGANDE - AKTIVT INTRESSE

Hittills har de fyra måtten på aktivt engagemang behandlats två och två under beteckningarna aktivt deltagande respektive aktivt intresse. I nedanstående korrelationsmatris redovisas samband mellan dessa fyra beroende mått, där som mått på problemupplevelse och problemaktivitet används de indexbildade variablerna.

Tabell 5:18. Interkorrelationer, aktivt engagemang

	1.	2.	3 E	4 E ¹⁾
1	Kontinuerlig aktivitet	11/26	-07/-07	10/15
2	Funktionärsaktivitet		10/17	18/05
3 E	Problemupplevelse, totalt			08/-18
4 E	Problemaktivitet, genomsnitt			
För $r \geq /22/$, $p \leq 0,05$				

1) Beräknat för 33 personer i område I
79 personer i område II,
dvs den andel som upplever problem.

Tabell 5:18 visar genomgående svaga samband. Endast en korrelationskoefficient uppnår signifikans och denna betyder att i område II sammanhänger den kontinuerliga aktiviteten med aktivitet som funktionär. Detta är inte speciellt märkligt. Det är ju rätt självklart att de personer som valts att företräda föräldrarna också ofta går på möten och sammankomster av olika slag.

Ser man till de övriga resultaten finns sådana tendenser som verkar helt rimliga. Dessa kan sammanfattas på följande sätt:

1. I ju större utsträckning en person deltar i de olika samarbetskanalerna hem-skola, desto mer aktiv är hon när det gäller att ta upp och bearbeta problem även utanför dessa etablerade samarbetsformer.
2. Agerande som funktionär eller representant hänger samman med problemupplevelse och aktivitet för att lösa problemen. Den förklaring som ligger närmast till hands är att de personer som utses till funktionärer har en god kännedom om skolans problem och de har också sådana egenskaper att de har förmåga att angripa dessa problem. Det kan naturligtvis också i viss mån tänkas föreligga en kausal relation mellan de här bägge variablerna. Det är troligt att en person som befinner sig i funktionärsställning härigenom lär känna både föräldrar och personal inom skolan bättre än de flesta andra föräldrar. De får alltså förbättrade möjligheter att agera i frågor de upplever som problem.

3. Ett intressant resultat utgörs slutligen av den negativa korrelationen mellan problemupplevelse och problemaktivitet i område II. Här föreligger också den enda egentliga skillnaden mellan de bägge områdena. För område II betyder alltså resultatet att ju fler problem individen upplever, desto mindre aktiv är hon för varje problem. Det är dock svårt att göra en direkt tolkning av detta förhållande.

5.5 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

I kapitlet har inledningsvis redovisats data om intervjupersonens deltagande i de olika samarbetsformerna hem-skola och där har också visats att den kvinnliga föräldern på det hela taget är mer aktiv i kontakter med skolan än vad hennes make är. Därefter har med utgångspunkt från undersökningsresultaten diskuterats de olika bakgrundsvariablernas förklaringsvärden till vad som benämnts aktivt deltagande respektive aktivt intresse.

Som framgått av resultatredovisningen framstår olika förklaringsfaktorer som väsentliga för de skilda beroende mått som använts. Här sammanfattas endast de mest framträdande resultaten.

Man kan notera att de bägge variabelgrupperna Personlig situation och Psykologiska egenskaper är olika viktiga som förklaringsfaktorer i förhållande till aktivt deltagande och aktivt intresse.

De personliga förutsättningarna har sin största betydelse för det aktiva deltagandet i skolans mötesformer och funktionärsaktivitet. I mindre utsträckning är de betydelsefulla för förklaring av problemupplevelse och problemaktivitet. De psykologiska egenskaperna däremot har sin klart största betydelse för dessa båda senare förhållanden. Resultaten är dock inte så entydiga att det är möjligt att konstruera någon konsistent modell för de båda variabelgruppernas eventuella kausala relationer till aktivt deltagande respektive aktivt intresse. De enskilda resultat som presenterats i anslutning till de multipla analyserna får betraktas som hypoteser för en sådan teoribildning.

Inom respektive variabelgrupper är det återigen utbildning, familjens socio-ekonomiska situation och upplevelse av hur viktigt det är med kontakt hem-skola som är de genomgående mest väsentliga. Föreningsverksamhet bidrar signifikant till förklaringen av funktionärsaktivitet i område I, variabeln kontakt och trivsel till förklaringen av kontinuerlig aktivitet i område II.

När det gäller upplevelse av problem skall det noteras att det är endast i området med låg kontaktpotential som psykologiska variabler har signifikanta förklaringsvärden. Det är också möjligt att ge dessa en kausal innebörd. Ju viktigare man tycker det är att kontakten mellan hemmet och skolan är god, i desto högre grad uttrycker man också förhållanden som man upplever som problem. Detta kan tolkas på endera av två sätt:

1. De som tycker att kontakten är viktig är personer som i hög grad är intresserade av skolfrågor och därför - genom att de satt sig in i ämnesområdet - också har möjlighet att se fler förhållanden som problem.
2. Först då man som förälder tycker att det är saker och ting i skolan som är svåra att förstå eller behöver ändras på börjar man inse vikten av att hem och skola kan kommunicera med varandra.

På liknande sätt kan man för de övriga psykologiska egenskaperna ge sådana relationer en kausal innebörd. Med en lägre grad av systemtillit följer en större benägenhet att ange problem. Detta är naturligt, då en misstro mot systemet i sig skapar grund för upplevelse av missförhållanden. Däremot tycks det främst vara den subjektiva kompetensen som har betydelse för den problemreducerande aktiviteten. Ju mer likvärdig samarbets- eller förhandlingspartner man känner sig som förälder, desto troligare är det att man känner sig kompetent att agera på egen hand.

Dessa resultat rörande de psykologiska egenskapernas betydelse gäller som nämnts endast i området med hög kontaktpotential. En annan väsentlig skillnad mellan områdena är att förklaringsnivåerna är genomgående högre för område II (utom i fråga om funktionärsaktiviteten). Därmed överensstämmer resultaten med vad som gäller för informationsinhämtande, vilket visats i kapitel 3. Det är även här svårt att med bestämdhet uttala sig om orsakerna till ett sådant resultat. Den spekulativa tolkning som framförts

i den avslutande diskussionen i kapitel 3 kan dock vara tillämplig även för aktivt engagemang. Resonemanget framförs i första hand på sidorna 63 - 64. Huvudtankegången är att människor som bor i ett område med goda möjligheter till kontakter under vissa förutsättningar kommer att bli mer lika vad gäller åsikter och uppfattningar än personer som bor i ett område med sämre kontaktmöjligheter. Hypotesen kan inte prövas här då grupperna som bor i de båda områdena inte är slumpmässigt fördelade.

Därmed har resultaten rörande aktivt engagemang utförligt redovisats och kommenterats. De tolkningar som gjorts har presenterats som hypoteser - i flera fall också som alternativa antaganden om vad som kan ligga bakom ett visst resultat. För att ge läsaren en något mer lättöverskådlig bild av de tankegångar som lagts fram ges i kapitel 8 en sammanfattning av de resultat som kan bedömas som mest intressanta. Detta görs i samband med att resultaten angående informationsinhämtande och aktivt engagemang diskuteras tillsammans.

Kapitel 6 Samband mellan informationsinhämtande och aktivt engagemang

6.1 INLEDNING

I kapitel 3 och 5 har informationsinhämtande och aktivt engagemang behandlats var för sig. I föreliggande kapitel görs analyser från några olika utgångspunkter för att belysa relationerna mellan dessa båda företeelser. Det är alltså undersökningens tredje syfte, angivet i kapitel 1, som behandlas här. Som klargjorts i kapitel 1 är analysen på denna punkt inte i första hand inriktad på att pröva vissa bestämda hypoteser, utan avsikten är att beskriva sambandet under några olika betingelser och att tolka detta samband - ge det en innebörd.

I kapitlet ges först en presentation av de teoretiska utgångspunkterna för analysen och därefter redovisas det empiriska materialet. Genomgången av detta sker i två steg. Först studeras sambanden mellan de olika mått på informationsinhämtande och aktivt engagemang som använts i de föregående kapitlen. Denna analys görs på de 88 respektive 81 slumpmässigt dragna observationerna i de båda områdena.

Analysens andra steg sker med utgångspunkt från den fyrfältstabell som beskrivits i kapitel 1, sid 16. De data som denna analys bygger på härrör från det slumpmässiga urvalet samt de styrda urvalen II och III. Detta urvalsförfarande finns beskrivet i kapitel 1 och bilaga 1. Totalt omfattar analysen i detta steg 148 personer i område I och 134 personer i område II. Med utgångspunkt från fyrfältstabellen görs även i kapitel 7 ett antal analyser, bl a rörande eventuella interaktionseffekter mellan utbildning och område.

6.2 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

6.2.1 Problemställning

I de avsnitt som behandlat informationsinhämtande respektive aktivt engagemang har vissa principiella definitioner och avgränsningar gjorts vad beträffar innebörden och omfattningen av de båda beroende variablerna. En av riktlinjerna härvidlag utgörs av en distinktion mellan inhämtande av information och avgivande av information. Från vissa utgångspunkter kan hävdas att en sådan åtskillnad är en konstlad uppdelning av variabler vilka egentligen uttrycker ett och samma förhållande, nämligen ett generellt intresse för en bestämd fråga eller ett bestämt ämnesområde.

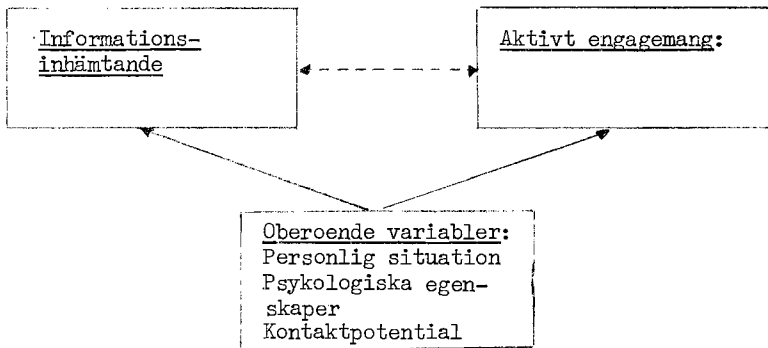
Inom det statsvetenskapliga området är det t ex vanligt att i politiskt deltagande inkludera såväl olika former av direkt och indirekt politisk påverkan (röstning, deltagande i politiska partiers verksamhet, etc) som inhämtande av information i politiska frågor, främst då via massmedier. Lewin (1970) använder t ex "mediaexposition" som ett av sina värden på participation (P-värden) och liknande görs av andra författare (exempelvis Lane, 1959; Milbrath, 1965; Martinussen, 1973).

Sådana olikheter i behandling och sammanslagning av olika företeelser behöver naturligtvis inte med nödvändighet betyda att det finns mer eller mindre korrekta sätt att strukturera enskilda variabler, utan är snarare en följd av skillnader i problemformulering. Inom det politiska fältet har mycket begränsat intresse ägnats åt i vilken utsträckning exponering för olika informationskanaler influerar och/eller influeras av individers benägenhet till politisk verksamhet. I huvudsak har det primära intresset för ett stort antal studier varit att beskriva olika former av politiskt deltagande, utan att i någon större utsträckning speciellt behandla deras inbördes relationer under olika betingelser.

För den studie som här rapporteras utgör dock denna relation en central frågeställning, och detta motiverar alltså att de olika variabelgrupperna genomgående skilts från varandra. Ett annat viktigt skäl härtill är också att informationsinhämtande och aktivt engagemang som de har definierats här är av olika karaktär. Speciellt aktivt intresse skiljer sig från de övriga

måtten. Att det här ändå handlar om variabler vilka åtminstone delvis har gemensamma drag står dock helt klart och bestyrks också av resultaten från de empiriska avsnitten. Till stor del är det samma oberoende variabler som är viktiga som förklaringsfaktorer, även om det långt ifrån är någon fullständig överensstämmelse.

När man närmare vill studera relationen informationsinhämtande - aktivt engagemang är det första steget därför att utröna i vilken utsträckning en sådan relation kvarstår även sedan oberoende variablers inflytande beaktats, dvs då dessa konstanthålls i en analys. Problemet, vilket givetvis inte är ovanligt inom samhällsvetenskaplig forskning, kan illustreras i nedanstående enkla figur:



Figur 6:1. Relationen informationsinhämtande - aktivt engagemang

Som utvecklats redan i inledningskapitlet betraktas informationsinhämtande här som nära relaterat till den kunskap individen skaffar sig om ämnesområdet. Denna kunskap utgör en principiellt positiv förutsättning för utövande av vissa av de aktiviteter som utgör aktivt engagemang. Samtidigt är också den omvända relationen fullt tänkbar, dvs ett högt aktivt engagemang kan ge individen sådana kunskaper som är en förutsättning för att kunna ta emot och behandla information via olika kanaler.

Generellt kan man alltså förvänta sig en positiv relation mellan informationsinhämtande och de delar av de aktiva engagemanget, där kunskap kan tänkas utgöra en betydelsefull förutsättning. Det gäller då relationen

mellan informationsinhämtande och aktivt deltagande samt den del av det aktiva intresset som utgörs av den problemreducerande aktiviteten. Däremot kan något antagande inte uppställas för sambandet inhämtande av information - upplevelse av problem.

Högt informationsinhämtande behöver inte nödvändigt leda till en hög grad av problemupplevelse. Däremot kan man tänka sig att hög upplevelse av problem åtföljs av en generell strävan av individen att lära sig mer om problemet, bl a genom att söka mer information. Det är dock knappast möjligt att ställa upp en entydig hypotes om denna relations utseende.

En hög grad av informationsinhämtande skapar dock bättre kunskapsmässiga förutsättningar för att ta itu med de problem som individen upplever. Dessutom kan ett sätt att minska ett problem vara att lära sig mer om den fråga problemet berör, dvs en hög problemreducerande aktivitet kan också åtföljas av ett högt informationsinhämtande.

Om det alltså finns grund för att anta att den här studerade relationen i flera fall kan antas vara positiv står det också klart att relationens styrka beror på olika förhållanden. Här skall alltså belysas hur sambandets styrka ser ut under kombinationer av individuella och miljömässiga förutsättningar på det sätt som beskrivits i kapitel 1, sid 16, vilket kan sammanfattas enligt figur 6:2.

		Miljömässiga karakteristika	
		Hög kontakt-potential	Låg kontakt-potential
Individuella karakteristika	Hög utbildning	1.	2.
	Låg utbildning	3.	4.

Figur 6:2. Individuella och miljömässiga förutsättningar för kommunikativt beteende

När det gäller att formulera hypoteser om hur relationen informationsinhämtande - aktivt engagemang ser ut under de olika betingelserna i

figuren ovan är det befintliga kunskapsunderlaget så knappt att endast mer generella antaganden kan presenteras. Sålunda är det rimligt att i första hand göra nedanstående två förutsägelser:

1. Området med låg kontaktpotential uppvisar ett starkare samband mellan inhämtande av information och aktivt deltagande respektive problemlösningsaktivitet än området med hög kontaktpotential. Ett sådant antagande görs här från några olika utgångspunkter. För det första kan de bättre möjligheterna till kontakter människor emellan och den högre graden av faktiskt umgänge innebära att det är generellt lättare för enskilda individer både att delta i klassmöten, etc och att prata med grannar och andra föräldrar om sådana saker man upplever som problem.

Det faktum att fler människor är bekanta med varandra och att det finns goda möjligheter att samtala med varandra till vardags gör det troligt att flera hinder för deltagande i klassmöten minskar. Om man däremot inte är så bekant med de andra föräldrarna kan detta fungera som en spärr mot att gå på sådana och liknande möten.

I ett område där kontakterna är mer begränsade är det sannolikt endast de som är särskilt kunniga och intresserade som går på möten. Bara dessa personer når över alla de hinder för deltagande som finns. Det är i linje med detta resonemang troligt att i den mån det förekommer att individer deltar i klassmöten, etc utan att också kännetecknas av ett högt informationsinhämtande, återfinns dessa i högre grad i området med hög kontaktpotential. Detta innebär att sambandet i detta område blir lägre.

För det andra är det troligt att motiven till aktivt deltagande är något olika under de bägge miljömässiga betingelserna. I ett område kännetecknat av hög kontaktpotential och högt umgänge kan sociala kontaktmotiv vara mer framträdande än i områden med låg kontaktpotential och genomsnittligt lägre umgänge. Man kan förvänta sig att ett aktivt deltagande kan utövas utan att individen har goda specifika kunskaper. Av detta skäl är det därför sannolikt att det

återfinns relativt sett fler individer i område I som kännetecknas av högt aktivt deltagande, men lågt informationsinhämtande, vilket sänker sambandet i detta område.

2. För gruppen lågutbildade är sambandet högre än för gruppen högutbildade. Dessa senare har generellt bättre möjligheter att utöva ett aktivt engagemang utan att i lika hög grad som lågutbildade vara beroende av specifik, ämnesanknuten information rörande skolan. Man kan i högre utsträckning bland högutbildade således förvänta sig att finna individer vilka kännetecknas av ett högt aktivt deltagande, men lågt informationsinhämtande.

Det är däremot inte möjligt att mer i detalj formulera antaganden om i vilken utsträckning det också föreligger skillnader mellan enskilda celler i figur 6:2. På denna punkt är undersökningen av explorativ karaktär.

6.2.2 Konsistent och inkonsistent beteende

För att måttet på samband skall kunna ges en djupare innebörd är det inte tillräckligt att i detta sammanhang använda enbart korrelationskoefficienten som ett uttryck för relationen informationsinhämtande (ii) - aktivt engagemang (AE). En koefficient kan nämligen uttrycka relationer som ser helt olika ut vad gäller undergrupper inom materialet. Nedanstående resonemang behandlar detta problem.

Ett positivt samband mellan ii och AE betyder med ett något annat uttrycksätt att individer som kännetecknas av ett högt ii också placerar sig högt på variabeln AE och att människor med ett lågt ii har ett relativt sett lågt AE. Det kan vara adekvat att tala om en sådan kombination som ett konsistent beteende. I linje härmed benämns personer med andra kombinationer av ii och AE som karakteriserade av ett inkonsistent beteende. I denna terminologi ligger givetvis inte några värderande inslag, utan uppdelningen görs enbart i syfte att visa på nödvändig vidareanalys av materialet.

I tabell 6:1 markeras konsistent beteende med K_1 respektive K_2 medan inkonsistent beteende betecknas med I_1 respektive I_2 .

Tabell 6:1. Konsistent och inkonsistent beteende

		Aktivt engagemang	
		Högt	Lågt
Informations- inhämtande	Högt	K_1	I_1
	Lågt	I_2	K_2

Med utgångspunkt från ovanstående fyrfältsfigur är det möjligt att ge en korrelationskoefficient en betydligt mer fördjupad tolkning än vad som kan ske enbart på grundval av koefficientens storlek. Om informationsinhämtande används som utgångspunkt är det alltså möjligt att studera om sambandets storlek huvudsakligen är en följd av avvikelser bland personer med lågt eller högt inhämtande av information. Med de beteckningar som använts i figuren blir det fråga om att jämföra $(K_1 - I_1)$ med $(K_2 - I_2)$.

Om man konstruerar ovanstående uppdelning inom var och en av de fyra cellerna i figur 6:2 möjliggörs alltså jämförelser av hur olika individuella och miljömässiga betingelser sammanhänger med konsistensen i beteendet. Detta görs i resultatredovisningen (avsnitt 6.3.4).

6.2.3 Avgränsningar

I detta teoretiska avsnitt har inte närmare tagits upp i vilken mån sambandet styrka också varierar om olika mått på informationsinhämtande används, t ex massmediekonsumtion, personliga kontakter, osv. I och för sig kan det finnas grund för antaganden om att sambandet därvid förändras både vad gäller styrkan och fördelningen på konsistent respektive inkonsistent beteende. En sådan ytterligare uppdelning görs dock inte här, då huvudintresset riktas mot en mer principiell belysning av relationen $ii - AE$. Det mått som i den empiriska analysen genomgående används för att beskriva ii är det totala informationsinhämtandet (dvs summan av de olika måtten på informationsinhämtande).

Avslutningsvis skall också nämnas att analysen ger möjlighet att belysa vissa samband som behandlats i föregående kapitel, t ex hur aktivt deltagande och

aktivt intresse hänger samman. I varje cell presenteras därför sådana korrelationskoefficienter. De kan underlätta tolkningen och den allmänna förståelsen av resultaten.

6.3 RESULTATREDOVISNING

6.3.1 Uppläggning

Först behandlas frågan om i vilken utsträckning de samband som föreligger mellan informationsinhämtande och aktivt engagemang kvarstår även då de oberoende variablerna hålls konstanta. För detta ändamål genomförs en multipel korrelationsanalys på liknande sätt som tidigare. Detta görs på materialet från det slumpmässiga urvalet, och den analysen kan betraktas som en fortsättning på de analyser som har presenterats tidigare.

Därefter behandlas sambandets utseende under olika kombinationer av individuell och miljömässiga karakteristika. Dessa beräkningar sker på grundval av urvalen I, II och III i de båda områdena och omfattar därmed 148 respektive 134 personer. I Bilaga 7 anges medelvärden och standardavvikelser på de 10 bakgrundsvariablerna för dessa urval tillsammans. Om man jämför med de slumpmässiga urvalen - tabell 3:2 och 3:4 - finner man att det är ganska små avvikelser i fråga om dessa bakgrundsförhållanden.

6.3.2 Nollordningskorrelationer

I tabell 6:2 anges korrelationskoefficienter mellan de olika måtten på informationsinhämtande och aktivt engagemang.

Ser man först och främst till det aktiva deltagandet är de flesta sambanden signifikanta och de är för den kontinuerliga aktiviteten klart starkare i område II. För det beroende måttet funktionärsaktivitet är det ingen direkt skillnad mellan områdena.

Resultaten stöder i viss mån de skäl som framförts till att sambandet skulle vara starkare i området med låg kontaktpotential. Om man så vill kan man säga att resultaten visar att det är större möjligheter att i området med hög

Tabell 6:2. Nollordningskorrelationer, informationsinhämtande - aktivt engagemang. Område I/Område II.

	1. Kontinuerlig aktivitet	2. Funktionsäktivitet	3E Problemupplevelse, totalt	4E Problemaktivitet, genomsnitt
1. Massmedier	01/39	02/16	15/19	19/16
2. Personliga kontakter	03/42	29/16	31/02	25/16
3. Kontakt med barn	17/47	23/21	-16/-09	04/02
4. Passivt informationsmottagande	19/16	15/09	12/04	22/12
5. Totalt informationsinhämtande	08/57	33/22	18/16	23/24
För $r \geq /22/$, $p \leq 0,05$				

kontaktpotential finna människor som kännetecknas av ett inkonsistent beteende. Bland dem som deltar i klassmöten, går på personliga samtal etc, kan man hitta både personer som har intensiva kontakter med informationskanaler och de som inte har det.

Detta resultat kan också användas för att ge ytterligare en kommentar om de mekanismer som kan tänkas ligga bakom skillnaden mellan områdena. Det är uppenbart att vad som här betecknats som kontinuerlig aktivitet både ger den enskilde individen möjlighet att avge synpunkter på skolans verksamhet och utgör en potentiell källa för kunskap. Den intresserade föräldern kan få sådan kunskap i första hand genom att delta i olika möten/sammankomster, men hon har också möjlighet att via samtal med andra föräldrar få reda på vad som sagts på en bestämd sammankomst. Hon kan också i viss utsträckning få andra föräldrar att framföra hennes åsikt, utan att hon själv är närvarande.

I ett område med hög kontaktpotential är möjligheterna större att genom personliga kontakter få denna kunskap, att få andra att avge synpunkter, etc. Det är berättigat att tala om att möjligheterna till substitution av en informationskanal för en annan är större i ett sådant område. I ett område med låg kontaktpotential är substitutionsmöjligheterna mindre och den intresserade föräldern är i stor utsträckning hänvisad till att på egen hand komplet-

tera de olika kanalerna med varandra. Ett sådant substitutions-komplement-förhållande mellan olika informationsvägar kan också vara en tänkbar del av förklaringen till samband av olika styrka i de båda områdena.

6.3.3 Multipel korrelationsanalys

För att utröna i vilken mån relationen mellan informationsinhämtande och aktivt engagemang kvarstår även sedan de oberoende variabelernas inflytande kontrolleras genomfördes alltså en multipel korrelationsanalys på liknande sätt som tidigare. I denna analys utgör aktivt engagemang den beroende variabeln och de olika informationsinhämtande-variablerna betraktas som ytterligare en grupp av förklaringsvariabler, vilka läggs till efter att övriga oberoende variabler intagits i analysen. På detta sätt erhålls för varje ii-variabel dess tillägg i andelen förklarad varians och detta tillägg testas med samma formel som använts tidigare. I tabell 6:3 redovisas sådana värden. För problemupplevelse och problemaktivitet används endast de summerade indexmått.

Tabell 6:3. Multipel korrelationsanalys, aktivt engagemang, tillägg i procent av variabler som uttrycker informationsinhämtande. Område I/Område II.

	1. Kontinuerlig aktivitet	2. Funktionsaktivitet	3E Problemupplevelse, totalt	4E Problemaktivitet, genomsnitt
Andel förklarad varians i procent med variabelgrupperna a. Personlig situation och b. Psykologiska egenskaper	12,2/32,5	29,4/9,0	13,5/27,1	8,2/24,3
1. Massmedier	0,9/7,2 [✱]	0,0/1,2	3,1/2,0	4,4/1,5
2. Personliga kontakter	0,0/5,4 [✱]	0,0/0,0	6,0 [✱] /0,1	6,1 [✱] /0,3
3. Kontakt med barn	1,2/6,2 [✱]	5,9/0,7	3,4/1,1	0,4/0,2
4. Passivt informationsmottagande	4,8 [✱] /0,3	0,5/0,0	1,0/0,5	4,8 [✱] /1,6
5. Totalt informationsinhämtande	0,7/11,1 [✱]	2,6/0,4	2,2/1,1	4,2/4,0
✱ $p \leq 0,05$				
✱✱ $p \leq 0,01$				

Resultaten uppvisar ett ytterst oregelbundet mönster. Det finns signifikanta tillägg från informationsinhämtande, men då bara i ett av de båda områdena. Likaså kan man heller inte påstå att någon av de fem oberoende variablerna i analysen skulle vara mer väsentlig än de övriga. Möjligen kan de personliga kontakterna betecknas som något viktigare.

Det är därför knappast möjligt att utvidga resonemanget utöver de tolkningar som gjorts på grundval av nollordningskorrelationerna. I stället diskuteras sambandets styrka under olika kombinationer av individuella och miljömässiga karakteristika.

6.3.4 Sambandet informationsinhämtande - aktivt engagemang under olika betingelser

6.3.4.1 Resultat

I tabell 6:4 redovisas sambandsmått mellan informationsinhämtande och i tur och ordning aktivt deltagande, problemupplevelse respektive problemaktivitet. Dessutom anges också sambandet mellan aktivt deltagande och problemupplevelse respektive problemaktivitet. Som mått på aktivt deltagande konstruerades en enkel sammanläggning av kontinuerlig aktivitet och funktionärsaktivitet.

Syftet med den här delen av analysen är att diskutera och söka förklaringar till eventuella skillnader i de olika sambandens styrka. Analysen är ett försök att hitta fram till relevanta frågeställningar och ett sökande efter hypoteser. Därför genomförs inte några signifikanstestningar som skett tidigare, utan materialet används för att hitta tendenser och mönster i skillnaderna.

6.3.4.2 Diskussion av sambandet informationsinhämtande - aktivt deltagande

Inledningsvis kan konstateras att det första av de bägge formulerade förhandsantagandena i viss utsträckning styrks. Det är en högre korrelation i området med låg kontaktpotential. Ännu mer markerad är skillnaden i koefficientens storlek för gruppen högutbildade, 0,62 jämfört med 0,21.

Däremot kan inte spåras någon sådan skillnad som utgjort förhandsantagande 2, dvs att sambandet skulle vara starkare för lågutbildade än för högutbildade.

Den enda skillnad som egentligen finns är för området med låg kontaktpotential och då i motsatt riktning, alltså ett högre samband för gruppen högutbildade.

Tabell 6:4. Samband informationsinhämtande - aktivt engagemang under olika betingelser¹⁾

		Hög kontaktpotential	Låg kontaktpotential		
		Område I	Område II		
Hög utbildning	1. r_{ii-AD}	0,21	1. 0,62	1.	0,41
	2. r_{ii-PU}	0,17	2. -0,12	2.	0,02
	3. r_{ii-PA}	0,22	3. 0,16	3.	0,18
	4. r_{AD-PU}	0,09	4. -0,21	4.	-0,05
	5. r_{AD-PA}	0,06	5. -0,10	5.	0,01
Låg utbildning	1.	0,25	1. 0,43	1.	0,34
	2.	0,23	2. 0,14	2.	0,21
	3.	0,15	3. 0,16	3.	0,15
	4.	-0,03	4. 0,06	4.	0,05
	5.	0,13	5. 0,17	5.	0,17
		1. 0,25	1. 0,51		
		2. 0,22	2. 0,09		
		3. 0,18	3. 0,15		
		4. 0,06	4. 0,04		
		5. 0,09	5. 0,11		

ii = informationsinhämtande
 AD = aktivt deltagande
 PU = problemupplevelse
 PA = problemaktivitet

1) Antalet observationer i de fyra cellerna:

n=84	n=40
n=64	n=94

För att göra en tolkning i begreppen konsistent och inkonsistent beteende som beskrivits tidigare konstruerades nedanstående tabell. Där uppdelas variablerna informationsinhämtande och aktivt deltagande efter medianen, och observationer över medianen betecknades som högt informationsinhämtande respektive högt aktivt deltagande. Observationer under medianen betecknades som låga. I tabell 6:5 redovisas antal observationer inom var och en av de 4 cellerna.

Tabell 6:5. Konsistent och inkonsistent beteende. Antal observationer.

		Hög kontakt- potential (område I)		Låg kontakt- potential (område II)		Summa	
		Högt AD	Lågt AD	Högt AD	Lågt AD	Högt AD	Lågt AD
Hög ut- bildning	Högt ii	41	9	16	2	57	11
	Lågt ii	20	14	11	11	31	25
Låg ut- bildning	Högt ii	21	7	17	8	38	15
	Lågt ii	23	13	29	40	52	53
		Summa				Summa	
		Högt AD	Lågt AD	Högt AD	Lågt AD	Högt AD	Lågt AD
	Högt ii	62	16	33	10	95	26
	Lågt ii	43	27	40	51	83	78

Av tabell 6:5 framgår vid horisontell läsning att den främsta anledningen till att område II uppnår ett högre samband är att personer som kännetecknas av ett lågt ii i högre grad är konsistenta än vad som är fallet i område I. Bland de personer i område I som har ett lågt informationsinhämtande är ändå övervägande delen involverade i ett högt deltagande. För område II gäller det omvända förhållandet, och speciellt markerad blir skillnaden om man ser till den lågutbildade gruppen. Av de 36 lågutbildade personerna i område I som har en låg grad av informationsinhämtande är 23 högt aktiva, medan för område II endast 29 av 69 är det. Uttryckt i andel betyder detta att i område I är 63 % av de låginformerade aktiva, medan i område II motsvarande siffra är 42 %.

Tabellen kan givetvis även läsas vertikalt med utgångspunkt från det aktiva deltagandet, och även då framgår att det är bland lågutbildade som den högsta graden av inkonsistens föreligger. Det som gör att område II uppnår större konsistens är att det finns en stor grupp som är relativt sett inaktiv och också har en låg grad av informationsinhämtande. Totalt utgör denna grupp i område II 43 % av samtliga lågutbildade i område II, medan den endast är 20 % i område I.

Av tabellen kan vidare utläsas något om anledningen till att det inte uppnåtts någon skillnad mellan samband i de båda utbildningsgrupperna på det sätt som antagits. Det förväntat högre sambandet bland lågutbildade reduceras genom att en så stor andel av de som har ett högt informationsinhämtande kännetecknas av ett högt deltagande. På motsvarande sätt höjs sambandet i gruppen högutbildade då det här finns en relativt stor grupp som karakteriseras av lågt informationsinhämtande - lågt deltagande. De framförda antagandena om att det i denna senare grupp skulle finnas en stor andel inkonsistenta (framför allt lågt ii - högt AD) har alltså inte bekräftats.

Den mest framträdande skillnaden finns alltså mellan de två områdena. Det är en större grad av inkonsistens i område I genom att det här finns personer som är aktiva utan att ha särskilt stark kontakt med olika informationskanaler. Den tolkning som kan göras av detta resultat är i princip samma som framförts i slutet av kapitel 3 med den innebörden att goda miljömässiga förutsättningar kan kompensera bristande individuella förutsättningar för kommunikativt beteende.

De goda miljömässiga förutsättningarna skulle i det här fallet underlätta för ett aktivt deltagande genom att personerna i område I kan umgås med varandra i högre utsträckning än vad som är fallet i område II. Detta gör det i sin tur lättare att utöva ett aktivt engagemang. Dessutom är det troligt att de högutbildade håller sådana föreställningar som är mer befrämjande för ett aktivt deltagande och att de omfattande kontakterna kan öka sannolikheten att de lågutbildade anammar sådana inställningar. I område I är dessutom de högutbildade i majoritet.

För att ytterligare pröva en sådan tolkning kan man se till de psykologiska dispositioner som använts i intervjuundersökningen.

Följande medelvärden och standardavvikelser kan konstateras:

Tabell 6:6. Medelvärden (standardavvikelser), psykologiska egenskaper

	Hög kontaktpotential	Låg kontaktpotential
	Område I	Område II
Hög utbildning	1. Vikt, kontakt hem - skola 16,08 (3,48)	1. 17,73 (4,11)
	2. Subjektiv kompetens 10,01 (2,59)	2. 9,73 (2,53)
	3. Systemtillit 32,94 (5,38)	3. 30,67 (5,78)
Låg utbildning	1. 15,45 (3,68)	1. 15,56 (3,43)
	2. 8,74 (2,28)	2. 8,67 (2,84)
	3. 29,88 (5,32)	3. 30,00 (7,02)

Resultaten kan dock knappast användas för att styrka eller vidareutveckla det här förda resonemanget. Så skulle eventuellt varit fallet om det funnits klara skillnader mellan hög- och lågutbildade i område II, men inte i område I. Men även i ett sådant fall hade tolkningen måst ses som en hypotes. Skillnader och likheter mellan grupper kan lika gärna vara en följd av att grupperna redan från början är lika/olika. Problemet med självselektion eller naturliga grupper måste hållas i minnet i det här sammanhanget.

Resultaten ger alltså inte stöd för att ytterligare utvidga resonemanget på den här punkten. Visserligen finns det en klart större skillnad mellan hög- och lågutbildade i område II vad avser den första variabeln - vikt av kontakt mellan hem och skola - men samtidigt måste det noteras att detta framför allt beror på att de högutbildade i område II befinner sig på en högre nivå än övriga tre grupper.

För de övriga två måtten ser skillnaderna något annorlunda ut och de ger anledning att peka på några andra förhållanden. I fråga om subjektiv kompetens innehar högutbildade både i område I och II en högre grad av denna disposition, men i fråga om tillit till systemet föreligger en sådan skillnad endast i område I. Anledningen till att område II inte uppvisar någon sådan skillnad är att de högutbildade i området med låg kontaktpotential har jämförelsevis låg grad av systemtillit.

Denna grupp fäster alltså den klart största vikten av alla vid att kontakten hem - skola är god, men den har också samtidigt en låg tillit till skolans förmåga att uppehålla en sådan kontakt och att lösa de problem som uppstår i och kring skolan. Dessa personer kan betecknas som den mest kritiska eller missnöjda gruppen. De här förhållandena utgör sannolikt en väsentlig del av grunden för denna grupps problempåplevelse.

6.3.4.3 Diskussion av sambandet informationsinhämtande - aktivt intresse

Tre av cellerna i tabell 6:4 uppvisar ett svagt positivt samband mellan inhämtande av information och upplevelse av problem.

Det är inte möjligt att ge ett sådant positivt samband en kausal innebörd. Endera av följande två förhållanden är lika tänkbara, liksom det naturligtvis också är tänkbart att det inte finns någon kausal relation alls.

1. Ökat informationsinhämtande leder till ökad upplevelse av problem
2. Ökad upplevelse av problem leder till ökat informationsinhämtande

Den enda grupp som avviker från detta mönster är den som diskuterats i föregående avsnitt, dvs högutbildade i område II. Det negativa samband som här framträder kan möjligen sägas ytterligare förstärka bilden av missnöje hos denna grupp. Det är sannolikt att de inom denna grupp som har en låg grad av ii har en relativt låg grad av umgänge med övriga personer inom bostadsområdet (detta är i många fall en anledning till deras totalt sett låga ii). Just detta förhållande utgör för denna grupp, som alltså mer än övriga betonar vikten av kontakt mellan föräldrar och skola, ganska säkert en väsentlig grund för problem. De upplever ett slags kontaktmässig isolering, vilket kan tänkas resultera i att fler (och andra slags) problem är akuta än för de personer inom gruppen vilka kännetecknas av högre nivå på de personliga kontakterna.

Sambandet mellan informationsinhämtande och problemreducerande aktivitet är positivt i alla de fyra cellerna och är dessutom av ungefär samma storleksordning. Den kausala tolkning som ligger närmast till hands är den som diskuterats i det teoretiska avsnittet i detta kapitel, dvs att båda påverkansförhållandena är rimliga:

1. Ökat informationsinhämtande ger individen bättre förutsättningar för problemreducerande aktivitet i form av samtal med andra, samtal med personal inom skolan etc, genom att hon får bättre kunskaper.
2. En hög problemaktivitet på dessa sätt stimulerar individen till inhämtande av annan information, t ex via massmedier. Även dessa slag av handlingar - att söka mer information - syftar till att reducera det aktuella problemet, men kännetecknas i jämförelse med "diskussions- och påverkansaktivitet" i första hand av sökande och mottagande av information.

Slutligen skall också med några ord beröras de två sista korrelationerna i tabell 6:4, dvs sambanden mellan aktivt deltagande och de två måtten på aktivt intresse. Det första av dessa uppvisar ett samband närmast av nollkaraktär för tre av cellerna, medan högutbildade i område II kännetecknas av ett klart negativt samband. Detta betyder att det inom denna senare grupp finns ett antal personer som kännetecknas av att de upplever fler problem än övriga inom gruppen och att de i mindre utsträckning än övriga inom gruppen deltar i mötesverksamhet eller agerar genom andra kanaler.

Möjligen är det så att denna delgrupps missnöje till stor del riktar sig just mot möjligheterna att göra sig hörd, att kunna påverka sådant man upplever vara problem och att man därför inte tycker att det tjänar så mycket till som övriga inom gruppen att vara aktiv. En sådan tolkning måste dock göras med viss försiktighet, och får betraktas som en hypotes för närmare prövning.

6.4 AVSLUTANDE DISKUSSION

Två olika analyser har genomförts för att belysa relationerna mellan informationsinhämtande och aktivt engagemang. Den första gjordes på det slumpmässiga urvalet som använts i de föregående kapitlen och visade att det finns övervägande positiva samband mellan dessa båda beroende variabler. Ett undantag finns, vilket är sambandet mellan kontakt med barnet och barnets kamrater gentemot upplevelse av problem. Detta kan möjligen tolkas så att ju bättre kontakt föräldrarna har med barnen, desto mindre problem tycker man att det finns hos barnen och i skolan. Man kan naturligtvis

tänka sig en relation i precis motsatt riktning också. Ju fler problem man som förälder tycker sig se att det finns hos barnen, desto mer angeläget blir det att hålla god kontakt med barnen.

I övrigt är alltså informationsinhämtande och aktivt deltagande respektive aktivt intresse positivt relaterade till varandra. Den multipla korrelationsanalysen, där informationsinhämtande betraktades som ytterligare en oberoende variabel utöver övriga oberoende variabler, visade att tillägget i fråga om andel förklarad varians var signifikant för vissa av måtten på informationsinhämtande. Detta betyder att kännedom om en individs informationsinhämtande bidrar till att reducera osäkerheten i uppskattningen av hennes aktiva engagemang. Det är dock inte möjligt att hävda att någon av informationsvariablerna är mer väsentlig än någon annan. De signifikanta resultaten är fördelade på olika mått på informationsinhämtande.

I den andra analysen har delvis samma resultat framträtt, först och främst då att det är ett starkare samband mellan informationsinhämtande och aktivt deltagande i området med låg kontaktpotential. Vid en närmare anblick har detta visat sig vara en följd av att det i området med hög kontaktpotential finns ett antal personer som kännetecknas av lågt informationsinhämtande, men ändå ett högt aktivt deltagande. Denna inkonsistens tycks i viss mån bekräfta de teoretiska tankegångar som framförts på sid 120-121 och kan också tolkas som att det finns ett substitutions- respektive komplementförhållande mellan de olika kontaktvägarna hem - skola i de båda områdena (se sid 124-125).

I den andra analysen har också pekats på de speciella förhållanden som tycks karakterisera de högutbildade i området med låg kontaktpotential. Det är egentligen bara denna grupp som skiljer sig från de övriga. Resultaten uppvisar annars tämligen stor överensstämmelse. De tolkningar i form av kausala relationer som lagts fram i denna analys måste betraktas med viss försiktighet och är att se som hypoteser, vilka kräver ytterligare be-lysning.

Kapitel 7 Interaktioner, behov av mer information, extremgrupper

7.1 FRÅGESTÄLLNINGAR

I det här kapitlet behandlas några olika frågeställningar, varav den första berörts redan i inledningskapitlet och också ingår i undersökningens två första syften. Det gäller de interaktionseffekter som kan tänkas föreligga mellan de individuella och miljömässiga faktorerna i den fyrfältstabell som utgjort grunden för analysen i föregående kapitel.

Den andra frågan som här tas upp gäller individens bedömning av sitt eget beteende i fråga om informationsinhämtande och aktivt engagemang. Denna problematik behandlas med utgångspunkt från frågor som rör individens upplevelse av att besitta tillräckliga eller otillräckliga kunskaper inom ämnesområdet och i vilken utsträckning hon anser sig vara i behov av ytterligare information. Härigenom är det möjligt att belysa i vilken mån ett visst kommunikativt beteende är förenat med en strävan att skaffa mer information och kunskap. Det finns också möjlighet att diskutera de individuella och miljömässiga bakgrundsfaktorernas betydelse för skillnader mellan olika grupper i denna fråga.

Den tredje frågan som diskuteras med utgångspunkt från undersökningsresultaten har angivits tidigare i kapitel 3. Här är syftet att beskriva och tolka några olika gruppers kommunikativa situation, framför allt då grupper som i någon väsentlig mening kan sägas vara extrema.

7.2 INTERAKTIONSEFFEKTER

7.2.1 Teoretiska utgångspunkter

I den modell för undersökningen som presenterats i kapitel 1 har betonats att det inte bara är de oberoende variablerna var för sig som är av intresse som förklaringsfaktorer, utan också interaktioner mellan dessa. Ett flertal interaktionseffekter är tänkbara, men här är det framför allt samspelet mellan miljömässiga och individuella förutsättningar för kommunikativt beteende som är av intresse.

Just denna interaktion bedöms vara av särskilt intresse då det är värdefullt att få en bild av hur individuella egenskaper och den omgivande miljön tillsammans kan tänkas utöva inflytande över - och influeras av - människors benägenhet att ta emot och avge information. Det är möjligt att samspelet mellan dessa båda förhållanden är minst lika viktigt som de enskilda var för sig. På många områden tycks det vara så att individ- och miljöfaktorer i samspel med varandra är de mest väsentliga determinanterna till beteende av skilda slag (se t ex Bowers, 1973).

Som indikator på individuella egenskaper används här utbildning och som mått på miljökaraktäristika kontaktpotential på det sätt denna företeelse operationaliserats tidigare i kapitel 1.

Rent principiellt är både utbildning och kontaktpotential faktorer som var och en för sig utgör varierande grad av positiva betingelser för inhämtande av information och aktivt engagemang (utom upplevelse av problem). Utbildning ger färdighet och intresse, kontaktpotential ger större möjligheter till samtal med andra och intresse för lokala angelägenheter. Dessa förhållanden är i sin tur alltså principiellt positiva förutsättningar för informationsinhämtande och aktivt engagemang. När dessa faktorer samverkar med varandra är det rimligt att anta att de kan förstärka varandra, vilket skulle betyda att högsta medelvärden skulle vara att förvänta i cell 1 i figur 7:1 och lägsta medelvärden i cell 4.

		Miljömässiga karakteristika	
Individuella karakteristika	Hög utbildning	Hög kontakt-potential	Låg kontakt-potential
	Låg utbildning	1.	2.
		3.	4.

Figur 7:1. Individuella och miljömässiga förutsättningar för kommunikativt beteende

Samtidigt kan dock även andra slag av samverkan mellan individuella och miljömässiga faktorer tänkas. I analyser i tidigare avsnitt har i mer eller mindre spekulativ form anförts att det kan finnas en interaktionseffekt som innebär att de lågutbildade i område I blir mer lika de högutbildade i samma område vad gäller det kommunikativa beteendet än vad fallet är i område II.

Om alltså skillnaderna enligt detta resonemang kan tänkas vara mindre i ett område med övervägande högutbildade och hög kontaktpotential kan de tänkas utvidgas än mer i område II genom en något annorlunda mekanism.

För högutbildade inom ett lågutbildat område kan det tänkas att upplevda skiljaktigheter mellan eget beteende/egna uppfattningar kan resultera i en ökad aktivitet för att söka ändra på de existerande förhållandena som av många inom denna grupp antagligen uppfattas som otillfredsställande. För en sådan grupp människor är det rimligt att tänka sig en generellt högre grad av både informationsinhämtande och aktivt engagemang genom interaktionen individuella-miljömässiga förutsättningar.

De analyser som görs här rör alltså delvis sådana förhållanden som till viss del redan visats genom andra resultat. Det skall dock observeras att analysen här dels görs på alla de mått som inryms under informationsinhämtande respektive aktivt engagemang dels gör det möjligt att uttrycka interaktionseffekter i form av ett statistiskt mått. Därigenom är bearbetningarna här betydligt grundligare och mer exakta än vad som varit fallet för de tidigare analyserna.

7.2.2 Resultat

Nedanstående analyser av interaktionseffekter är liksom i föregående kapitel beräknade på det slumpmässiga urvalet och de styrda urvalen II och III. Tillsammans finns alltså 148 observationer i område I och 134 observationer i område II.

Analysen av interaktionseffekter presenteras i två tabeller vardera, först informationsinhämtande och därefter aktivt engagemang.

Tabell 7:1. Medelvärden (standardavvikelser) för informationsinhämtande under olika kombinationer av individuella och miljömässiga förutsättningar.

	Hög kontaktpotential Område I	Låg kontaktpotential Område II
Hög utbildning	1. Massmedier 4,36 (2,06) 2. Pers kont 8,40 (3,19) 3. Barn o kamr 7,94 (2,01) 4. Infor-mott 6,26 (1,20) 5. Totalt 6,90 (2,26)	1. 4,22 (1,84) 2. 7,10 (3,16) 3. 7,20 (2,34) 4. 5,96 (1,51) 5. 5,95 (2,48)
Låg utbildning	1. 4,05 (1,97) 2. 6,80 (2,82) 3. 7,72 (2,06) 4. 5,99 (1,30) 5. 6,06 (2,05)	1. 3,42 (2,09) 2. 6,65 (3,35) 3. 6,91 (2,47) 4. 5,45 (1,51) 5. 4,88 (2,36)

Resultaten går i förväntad riktning vad gäller cellerna 1 och 4, dvs de genomgående högsta värdena återfinns för högutbildade i område I och lägsta värden för lågutbildade i område II, medan de båda "minoritetsgrupperna", dvs cellerna 2 och 3, placerar sig därefter. Det är alltså förstärkningsmodellen som tycks mest tillämplig för att förklara resultaten.

För att få ett mått på de olika bakgrundsfaktorernas betydelse som förklaringsfaktorer genomfördes en variansanalys (unweighted-means analysis beskriven i Winer, 1962, sid 241 ff). Resultaten från denna analys återfinns i bilaga 8. De sammanfattas också i tabell 7:2.

Tabell 7:2. Sammanfattning av variansanalyser rörande informationsinhämtande

Beroende variabler	Utbildning	Kontakt- potential	Utbildning x kontaktpo- tential
1. Massmedier	S		
2. Personliga kontakter	S		
3. Barn och kamrater		SS	
4. Passivt info-mottagande	S		
5. Totalt informations- inhämtande	SS	SS	
S =	signifikant $p \leq 0,05$		
SS =	signifikant $p \leq 0,01$		

Det är alltså bara de enskilda faktorerna var för sig som förklarar de skillnader som finns för de olika måtten på informationsinhämtande. Speciellt utbildningens betydelse framgår tydligt. Det enda mått där det inte finns en signifikant skillnad mellan utbildningsgrupperna är i fråga om kontakten med det egna barnet och barnets kamrater. Detta är kanske inte speciellt överraskande. Rimligen är kontakten med barnen mindre utbildningsberoende än övriga mått. Man skall dock notera att de högutbildade i område I ändå har det högsta värdet, och de lågutbildade i område II det lägsta.

Ytterligare ett resultat att lägga märke till är att de personliga kontakterna visserligen är mer omfattande i område I, men ändå inte signifikant mer. Det är alltså i stället kännedom om och kontakt med barnens kamrater som uppvisar en signifikant skillnad mellan områdena.

Ser man därefter till det aktiva engagemanget kan följande medelvärden och standardavvikelser redovisas i de fyra cellerna, tabell 7:3.

En variansanalys genomfördes även för dessa data och redovisas i bilaga 9 med sammanfattning i tabell 7:4.

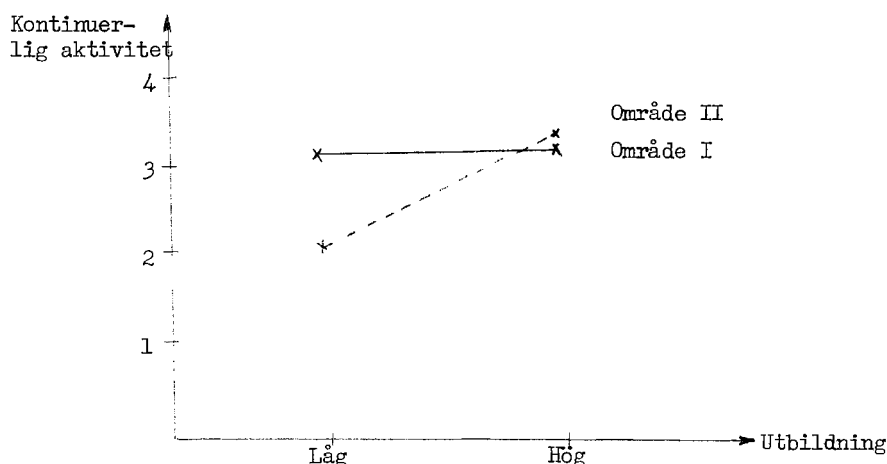
Tabell 7:3. Medelvärden (standardavvikelser) aktivt engagemang under olika kombinationer av individuella och miljömässiga förutsättningar

	Hög kontaktpotential Område I	Låg kontaktpotential Område II
Hög utbildning	1. Kontinuerlig 3,23 (1,18) aktivitet	1. 3,38 (1,30)
	2. Funktionärs- 1,16 (0,93) aktivitet	2. 1,10 (0,91)
	3E Problemlösnings- 2,69 (1,57) nivå	3E 3,58 (1,95)
	4E Problemlösnings- 1,11 (0,81) aktivitet	4E 1,28 (0,98)
Låg utbildning	1. 3,24 (1,22)	1. 2,19 (1,26)
	2. 0,71 (0,85)	2. 1,02 (0,94)
	3E 2,19 (1,47)	3E 2,85 (1,58)
	4E 1,06 (0,94)	4E 1,27 (1,06)

Tabell 7:4. Sammanfattning av variansanalyser rörande aktivt engagemang

Beroende variabler	Utbildning	Kontakt- potential	Utbildning x kontaktpoten- tial
1. Kontinuerlig aktivitet	SS	SS	SS
2. Funktionärsaktivitet	S		
3E Problemlösningsnivå	SS	SS	
4E Problemlösningsaktivitet			
S = signifikant $p \leq 0,05$			
SS = signifikant $p \leq 0,01$			

Även här är det framför allt utbildning och kontaktpotential som för sig som svarar för skillnaderna. Det finns dock en interaktionseffekt som kan tecknas som i figur 7:2.



Figur 7:2. Interaktionen utbildning x område, kontinuerlig aktivitet

Resultaten kan liksom i tidigare analyser ges tolkningen att gynnsamma miljömässiga förutsättningar kan kompensera mindre goda individuella förutsättningar för kommunikativt beteende. Denna spekulativa tolkning tar alltså fasta på att de lågutbildade i området med hög kontaktpotential är så mycket mer aktiva än motsvarande grupp i området med låg kontaktpotential.

Det är emellertid fullt klart att det kan finnas en mängd andra förhållanden inom och utom individerna som kan tänkas förklara att ett sådant resultat uppkommer. Den föreslagna tolkningen är alltså att se som en hypotes för närmare prövning.

7.2.3 Sammanfattning

Genom variansanalyserna har framgått att både utbildning och kontaktpotential har betydelse för informationsinhämtande och aktivt engagemang. När det gäller informationsinhämtande tycks det vara så att de båda enskilda bakgrundsfaktorerna förstärker varandra. De högsta värdena återfinns genomgående för gruppen högutbildade i område med hög kontaktpotential och de lägsta värdena bland de lågutbildade i området med låg kontaktpotential. De övriga grupperna placerar sig emellan dessa och antar ungefär samma värden.

Det aktiva engagemanget, kontinuerlig aktivitet, är av ungefär samma omfattning för tre av grupperna. De lågutbildade i område II däremot uppvisar

en betydligt lägre grad av deltagande i klassmöten osv. Därigenom uppstår en interaktionseffekt, som med ledning av figur 7:2 har givits den spekulativa tolkningen att miljömässiga förutsättningar kan kompensera bristande individuella förutsättningar. De lågutbildade i område I får därigenom en högre grad av deltagande än vad som kännetecknar de lågutbildade i område II.

Slutligen skall också noteras att det är en signifikant skillnad, dvs effekt av både utbildning och område, vad gäller upplevelse av problem i skolan. Däremot finns inga skillnader i fråga om benägenheten att agera för att lösa problemen. För dessa båda mått finns heller inga interaktionseffekter.

7.3 BEHOV AV MER INFORMATION

7.3.1 Teoretiska utgångspunkter

Ytterligare två förhållanden skall redovisas för att belysa det kommunikativa beteendet under olika betingelser. Det ena är i vilken mån individen uppfattar sig vara nöjd med de kunskaper hon har, det andra huruvida hon upplever sig ha behov av ytterligare information. Med utgångspunkt från den tidigare konstruerade fyrfältstabellen är det möjligt att diskutera i vilken mån eventuella skillnader kan hänföras till de olika bakgrundsfaktorerna.

Samtidigt är det också av intresse att belysa vilka samband som finns mellan dessa nya variabler och de som diskuterats tidigare, alltså informationsinhämtande respektive aktivt engagemang.

Man kan rimligen förvänta sig att informationsinhämtande och upplevelse av kunskapernas tillräcklighet är positivt korrelerade. En högre grad av kontakt med olika informationskanaler torde ge individen en upplevelse av mer tillfredsställande kunskapsnivå än en lägre grad av kontakt med olika källor, vilket förmodligen på flera sätt kan upplevas som ett slag av kunskapsmässig isolering.

Det generellt positiva sambandet kan dock inte förutsättas utan vissa reservationer. Samtidigt som en högre grad av informationsinhämtande och aktivt deltagande ganska säkert leder till en högre nivå av absoluta kunskaper kan de också tänkas leda till att individen blir medveten både om nya frågor och problem och om en större komplexitet i sådana frågor där hon tidigare haft en förenklad bild av förhållandena. Sådana skeenden kan betyda att ökat informationsinhämtande och aktivt deltagande kan leda till upplevelse av att de egna kunskaperna är otillräckliga.

Ett ökat informationsinhämtande kan tänkas skapa ett generellt ökat intresse för olika frågor och i vidare mening stimulera det kommunikativa beteendet och då inte bara inom det speciella ämnesområdet. Även här är dock det motsatta förhållandet också fullt tänkbart - genom täta kontakter med skolan, massmedier, personliga samtal etc, skapas hos individen en känsla av att ha fullt tillräckliga kunskaper för att kunna kontrollera situationen och de eventuella problem som kan tänkas uppstå. Något direkt behov av ytterligare kunskaper upplevs inte.

När det gäller möjligheterna att förutsäga vilka resultat som kan tänkas under de olika individuella och miljömässiga förutsättningarna är det liksom i föregående kapitel svårt att ställa bestämda hypoteser och antaganden. Det är dock rimligt att förmoda att det finns en mindre grad av osäkerhet i området med hög kontaktpotential. Detta område är mindre problembelastat och har i fler avseenden bättre förutsättningar för att problem inte skall uppstå. Det finns därför anledning att tro att det här finns en starkare upplevelse av att de kunskaper som innehås är tillräckliga. Behovet av ytterligare kunskaper kan också tänkas vara störst i området med låg kontaktpotential.

För de ovan diskuterade sambanden görs inga bestämda antaganden om dessas utseende under de olika betingelserna, utan resultaten får ge upphov till tolkningar och sökande efter mekanismer vilka kan tänkas tjäna som förklaringsfaktorer i detta sammanhang.

På samma sätt är det svårt att göra några bestämda förutsägelser om eventuella samband mellan problemupplevelse och dels upplevelse av kunskapernas tillräcklighet, dels behov att veta mer. Rimligen borde upplevelsen av att ett problem av något bestämt slag föreligger medföra osäkerhet. Reduktion

av denna osäkerhet kan ske genom inhämtande och avgivande av information. Det är alltså mest logiskt med ett negativt samband problemupplevelse - uppfattning om kunskapernas tillräcklighet och ett positivt samband problemupplevelse - behov att veta mer.

Samtidigt måste man emellertid beakta att det finns andra förhållanden som kan inverka på dessa samband i en annan riktning. Det kan t ex vara så att individen är helt nöjd med sina kunskaper, men att hon trots detta anger fler problem än övriga. I många fall kan just goda kunskaper tänkas utgöra en förutsättning för att kunna artikulera problem av ett visst slag, t ex frågor som är av en mer komplex och sammansatt art.

Resonemanget kan dock inte dras alltför långt då det kräver att man gör en uppdelning på faktiska och subjektiva kunskaper. Endast de senare har dock mätts här. Det är heller inte möjligt att göra någon mer förfinad uppdelning på olika problemtyper då observationerna är alltför ojämnt fördelade. Vad som emellertid kan konstateras är att det kan finnas fall där sambandet problemupplevelse - uppfattning om kunskapernas tillräcklighet även kan uppvisa ett positivt samband.

Likaså kan det naturligtvis finnas sådana slag av problem där individen uppfattar det som meningslöst att fråga efter mer information. Det kan gälla problem som t ex rör relationerna mellan föräldrar eller kontakterna hem - skola. Upplevelse av sådana problem behöver inte åtföljas av ett behov av mer information. Sambandet kan alltså under vissa betingelser tänkas vara av annat utseende än positivt.

7.3.2 Resultat

Följande medelvärden och standardavvikelser redovisas för upplevelse av kunskapernas tillräcklighet¹⁾ respektive behov att veta mer²⁾ om skolfrågor.

1) Skalintervall 0 - 6, där högre värden indikerar en större grad av tillfredsställelse med den egna kunskapsnivån.

2) Skalintervall 0 - 1, där 1 betyder behov av mer information.

Tabell 7:5. Upplevelse av kunskapernas tillräcklighet och önskan att veta mer om skolfrågor. Medelvärden (standardavvikelser).

	Hög kontaktpotential Område I	Låg kontaktpotential Område II
Hög utbildning	1. Upplevelse av kunskapernas tillräcklighet 4,35 (1,27) 2. Behov av att veta mer 0,50 (0,50) $r_{1,2} = -0,43$	1. 3,75 (1,20) 2. 0,70 (0,46) $r_{1,2} = -0,32$
Låg utbildning	1. 3,73 (1,18) 2. 0,48 (0,50) $r_{1,2} = -0,20$	1. 3,46 (1,31) 2. 0,47 (0,50) $r_{1,2} = -0,32$

Samma mönster uppträder här för upplevelse av kunskapernas tillräcklighet som i analysen av interaktioner. Högsta medelvärden i cellen längst upp till vänster, lägsta värden längst ner till höger och de övriga två ungefär på samma nivå och mittemellan föregående.

För det uttryckta behovet att veta mer om skolfrågor är det däremot endast de högtbildade i område II som ligger på en högre nivå än de andra tre betingelserna. Detta resultat kan relateras till vad som tidigare anförts om denna grups situation, nämligen att detta är den grupp som är mest missnöjd. Personer under denna kombination av individuella och miljömässiga förutsättningar tycker att det är viktigt med kontakt hem - skola, de har en relativt sett låg tillit till skolan som system, de upplever flest antal problem. Det är kanske inte så märkligt att de också tycker sig vilja veta mer om skolfrågor.

Av tabellen framgår slutligen att samtliga betingelser kännetecknas av ett signifikant negativt samband mellan upplevelse av kunskapernas tillräcklighet och behov av ytterligare kunskaper. Det finns endast små skillnader mellan de olika grupperna.

I tabell 7.6 anges sambanden mellan informationsinhämtande (det totala indexmättet) respektive aktivt deltagande (sammanläggning av kontinuerlig aktivitet och funktionärsaktivitet) gentemot de två företeelser som behandlas i det här avsnittet.

Tabell 7.6. Samband informationsinhämtande, aktivt deltagande, upplevelse av kunskapernas tillräcklighet, behov att veta mer.

	Hög kontaktpotential Område I	Låg kontaktpotential Område II
Hög utbildning	1. r_{ii-KT} 0,27	1. 0,37
	2. r_{ii-BI} 0,01	2. -0,08
	3. r_{AD-KT} 0,21	3. 0,40
	4. r_{AD-BI} 0,12	4. -0,06
Låg utbildning	1. 0,32	1. 0,37
	2. 0,21	2. 0,22
	3. 0,30	3. 0,24
	4. 0,10	4. 0,06

ii = informationsinhämtande
 KT = upplevelse av kunskapernas tillräcklighet
 BI = behov av mer information
 AD = aktivt deltagande

Tabellen ger upphov till några olika kommentarer. Först kan konstateras att ju högre informationsinhämtande, desto starkare upplevelse av att kunskaperna om skolfrågor är tillräckliga. Inga skillnader finns mellan olika betingelser.

Bland lågutbildade finns ett samband som betyder att ju mer information man kommer i kontakt med via olika kanaler, desto mer tycker man sig behöva veta om skolfrågor. Något sådant resultat föreligger inte bland de högutbildade. Den närmast till hands liggande tolkningen är att låg- och högutbildade här befinner sig på olika kunskapsnivåer. De lågutbildade blir genom sitt informationstillskott medvetna om frågornas komplexitet och önskar därför veta mer. För de högutbildade däremot innebär ett informationstill-

skott i och för sig en ökning av deras kunskaper, men inte så att deras osäkerhet samtidigt ökar.

Slutligen kan även konstateras att ju mer aktiv en förälder är genom att gå på klassmöten eller i egenskap av funktionär, desto mer säker är hon på att hennes kunskaper är tillräckliga.

Slutligen presenteras nedan sambanden med upplevelse av problem (tabell 7:7).

Tabell 7:7. Samband problemupplevelse, upplevelse av kunskapernas tillräcklighet, behov att veta mer

	Hög kontaktpotential Område I	Låg kontaktpotential Område II
Hög utbildning	1. r_{PU-KT} 0,16 2. r_{PU-BI} 0,29	1. - 0,12 2. 0,37
Låg utbildning	1. 0,05 2. 0,35	1. -0,15 2. 0,10

PU = problemupplevelse

BI = behov av mer information

Resultaten visar en stor överensstämmelse i fråga om det andra sambandet. Ju fler problem en person upplever, desto starkare uttrycker hon en önskan att få veta mer om skolfrågor. På denna punkt finns det inte några större skillnader mellan de olika betingelserna.

Däremot är det en viss skillnad mellan område I och II beträffande det första sambandet. I området med hög kontaktpotential finns det ett svagt positivt samband mellan upplevelse av problem och bedömningen av de egna kunskapernas tillräcklighet medan det i området med låg kontaktpotential föreligger ett negativt samband. Det är detta senare resultat som intuitivt verkar mest rimligt - upplever man att det finns problem av olika slag är detta också ett uttryck för att man inte tycker att man vet tillräckligt om dessa frågor.

Anledningen till det positiva sambandet i område I, framför allt då för de högutbildade, kan stå att finna i de tankegångar som antytts i de teoretiska utgångspunkterna. Där sades att det är olika slag av problem som gör sig gällande. De problem som anges i område I är möjligen av en sådan art att man som förälder ändå kan säga att man tycker att man har tillräckliga kunskaper om skolfrågor. Det har ju frångått av kapitel 5 att speciellt de högutbildade anger problem som är av en mer principiell karaktär. Område II är mer belastat av akuta problem som föräldrarna i många fall kan tänkas känna sig osäkra inför. De kan också uppleva att de egna kunskaperna om dessa problem är otillräckliga.

7.3.3 Sammanfattning

Av resultatredovisningen har frångått att det på det hela taget finns ganska stora likheter mellan resultaten i de fyra betingelser som här studerats. Ser man först till hur föräldrarna uppfattar sina egna kunskaper om skolfrågor visar medelvärdena att de allra flesta är ganska nöjda. Allra mest tillfreds är dock de högutbildade i området med hög kontaktpotential. Det är också rimligt att högutbildade är mer nöjda - det är ju ganska säkert så att detta är den grupp som faktiskt har de bästa kunskaperna.

Men de högutbildade i område II är inte speciellt mycket mer nöjda än de lågutbildade i samma område. En tänkbar förklaring till detta förhållande kan vara att område II är mer belastat av problem, vilket givetvis kan ge föräldrarna en känsla av att inte veta tillräckligt om skolans värld. En sådan situation kan också vara ett incitament till att vilja veta mer. Här är det framför allt den "kritiska" gruppen, de högutbildade i område II, som kännetecknas av ett sådant behov.

Av de sambandsmått som därefter presenterats är flera ganska naturliga, som t ex att upplevelse av kunskapernas tillräcklighet och behov av mer information är negativt korrelerade. Likaså att informationsinhämtande respektive aktivt deltagande uppvisar ett positivt samband med upplevelse av kunskapernas tillräcklighet.

En skillnad finns här mellan hög- och lågutbildade. För lågutbildade är behovet av mer information positivt relaterat till informationsinhämtande, medan

något sådant samband inte föreligger för högutbildade. Den spekulativa tolkning som kan ges ett sådant resultat är att de båda grupperna befinner sig på skilda kunskapsnivåer. Ett kunskapstillskott genom ökning av informationsinhämtandet kan för de lågutbildade tänkas betyda en ökad medvetenhet om frågornas sammansatta karaktär och därmed ett behov att veta mer. En sådan mekanism antas alltså inte gälla för de högutbildade.

Slutligen har visats att upplevelse av problem hänger ihop med behov att veta mer om skolfrågor, vilket tycks vara fallet för alla de fyra betingelserna. Däremot är upplevelse av problem positivt korrelerat med upplevelse av kunskapernas tillräcklighet i område I och negativt korrelerat i område II. Den tolkning som har givits detta resultat är att det är skilda slag av problem som dominerar i de båda områdena. I område I är det troligt att flera av problemen är av sådan art att det är en förutsättning att ha ett visst mått av förhandskunskaper för att kunna uttrycka dem. De kan också tänkas vara av en mer långsiktig karaktär till skillnad från område II, där de akuta och möjligen också mer påträngande problemen är mer utbredda.

Det skall avslutningsvis än en gång betonas att de tolkningar som gjorts av skillnader mellan de olika betingelserna är att se som hypoteser, vilka bör utsättas för mer grundläggande prövning innan deras innebörd närmare kan bestämmas.

7.4 EXTREMGRUPPER

7.4.1 Utgångspunkter

Hittills har analysen i kapitel 6 och 7 i första hand tagit sikte på att belysa vad två olika slags förutsättningar betyder för skilda aspekter av individers kommunikativa beteende. I ett tidigare steg har även ett större antal variablers inflytande studerats (kapitel 3 och 5). Det är också möjligt att med utgångspunkt från det insamlade datamaterialet i stället identifiera grupper som karakteriseras av ett visst mönster av kommunikativt beteende. Visserligen har man av de föregående analyserna kunnat dra ganska bestämda slutsatser om vad som kännetecknar personer med ett visst kommunikativt beteende, men ändock har ingen samlad bild erhållits.

En sådan analys genomförs här främst av två skäl. För det första är det ett värde i sig att få en beskrivning av olika grupper med avseende på bakgrunds-karakteristika etc. För det andra utgör en sådan beskrivning ett betydelsefullt underlag för diskussioner av hur och på vilka sätt eventuellt otillfredsställande förhållande kan förändras.

Här är inte platsen att i detalj gå in på vad som utgör otillfredsställande tillstånd - en sådan bedömning beror naturligtvis också i hög grad på värderingsmässiga utgångspunkter. Från den allmänna debatten inom skolområdet kan emellertid konstateras att just kontakterna hem - skola enligt många utgör en fråga där det finns ett behov av förändringar. Diskussionen om skolan handlar ofta om hur samarbetet mellan hem och skola skall kunna fördjupas och utvecklas.

I analysen har tagits ut fyra olika extremgrupper som väsentligt skiljer sig åt i sitt kommunikativa beteende. Urvalet har gjorts från den utgångspunkten att det ger en bild av hur kommunikationssvaga och kommunikationsstarka grupper skiljer sig åt i olika avseenden. Det är också främst kommunikationssvaga grupper som i allmänhet åsyftas när det talas om att det är väsentligt att förändra vissa gruppers situation.

Grupp 1 och 2 utgörs av personer som har låg grad av informationsinhämtande (nedre tredjedelen) och ett lågt aktivt deltagande (nedre tredjedelen) i område I och II. De betecknas som kommunikationsstarka.

Grupp 3 och 4 bildar motpoler till grupp 1 och 2, dvs de består av personer som har ett högt informationsinhämtande och ett högt aktivt deltagande (övre tredjedelen). De kan benämnas kommunikationssvaga.

Grupp 5 och 6 utgörs av personer som upplever att det finns problem i och kring skolan, men inte alls agerar för att lösa problemen i fråga. Det är här fråga om ett slags aktionssvaga grupper.

Grupp 7 och 8 slutligen är motpolerna till grupperna 5 och 6, dvs i grupperna 7 och 8 ingår personer som upplever problem och som agerar väsentligt mer än andra för att lösa problemen (övre tredjedelen). De kan på analogt sätt kallas för aktionsstarka.

I bilaga 10:1 och 10:2 redovisas medelvärden för var och en av dessa grupper på de 10 bakgrundsvariablerna, informationsinhämtande, aktivt engagemang samt upplevelse av kunskapernas tillräcklighet och behov av att veta mer om skolfrågor.

7.4.2 Resultat och diskussion

När det först gäller de kommunikationssvaga och kommunikationsstarka grupperna (de 4 första grupperna) framgår att det finns bestämda skillnader, vilka också i de flesta fall uppträder inom de bägge områdena. De kommunikationsstarka kännetecknas i förhållande till de svaga av att de har:

1. Högre utbildning och högre socio-ekonomisk status
2. Högre grad av kommunikativ träning
3. Högre kontakt och trivsel
4. Starkare upplevelse av att det är viktigt med en god kontakt hem - skola
5. Högre grad av problemlösningsaktivitet
6. Högre grad av tillfredsställelse med den egna kunskapsnivån

Samtidigt är det också på sin plats att uppmärksamma att det finns vissa andra skillnader eller snarare mönster i differenserna mellan den starka och svaga gruppen inom respektive område. Man kan notera att skillnaderna mellan starka och svaga är genomgående mer markerade i område II än i område I, även om det finns vissa undantag. Sålunda finns det bland de kommunikationssvaga i område I ett antal personer som har en medelhög eller hög utbildning, och likaså är det ingen skillnad mellan de starkas och svagas föreningsaktivitet. I område II däremot har det absolut övervägande antalet av de kommunikationssvaga låg utbildning och deras deltagande i föreningsliv är mycket lågt.

Motsvarande resultat gäller för ett antal andra förhållanden, t ex inhämtande av information och kontinuerlig aktivitet. Skillnaderna är större mellan kommunikationssvaga och kommunikationsstarka i område II. Det enda undantag som finns härifrån är för subjektiv kompetens och systemtillit. Den svaga gruppen i område I har en lägre grad av dessa psykologiska egenskaper än den starka gruppen, medan det inte finns någon skillnad i område II. Detta resultat är inte direkt överraskande då det framför allt i kapitel 6 konstaterats

att det finns en grupp högutbildade i område II som är mer kritisk eller missnöjd än övriga. Detta kan förklara att den kommunikationsstarka gruppen i område II karakteriseras av lägre värden än vad man skulle kunna förvänta sig i fråga om subjektiv kompetens och systemtillit.

Avslutningsvis kan alltså konstateras att det i området med låg kontaktpotential finns ett förhållandevis stort antal personer som är relativt isolerade från kontakter med skolan. De är inte direkt missnöjda med sin egen kunskapsnivå, men de är ändå relativt sett klart mindre nöjda än andra grupper. Samtidigt uttrycker de inte något speciellt markerat behov av att få veta mer om skolfrågor.

Den kommunikationssvaga gruppen i området med hög kontaktpotential är inte alls lika svag som sin motsvarighet i område II. Den har en klart högre genomsnittlig grad av kontakter med informationskanaler och deltar också mer i samarbetsformerna hem - skola.

Aktionssvaga och aktionsstarka grupper. För den andra uppdelningen (grupperna 5 - 8) är skillnaderna mellan grupperna inte lika utpräglade. För område I kan man bara utläsa att den aktionssvaga gruppen har en relativt sett lägre omfattning på sina personliga kontakter med andra inom bostadsområdet och att de också har en lägre grad av kontakt med barnen. Möjligen kan man också säga att de upplever färre problem än den aktionsstarka gruppen i område I.

Samma resultat går igen i område II och här är det också så att de som inte agerar är personer med låg utbildning. Dessutom - och detta är ett anmärkningsvärt resultat - har den passiva gruppen här en klart högre systemtillit än den aktiva gruppen. Det ligger nära till hands att göra den tolkningen att de personer i område II som inte gör någonting på egen hand för att ta itu med sina problem har en så stark tilltro till skolan att de i stället låter skolan ta hand om de svårigheter som uppstår. Det är naturligtvis också möjligt att de har tillägnat sig eller bara ger uttryck för ett sådant förtroende för skolan som ett slags försvar för att de inte agerar själva.

7.5 AVSLUTNING

I det här kapitlet har alltså tre olika frågeställningar behandlats. Först gjordes en analys för att ta reda på i vilken mån det kan tänkas föreligga interaktioner mellan utbildning och kontaktpotential som förklaringsfaktor till informationsinhämtande och aktivt engagemang. Endast i en sådan analys befanns en interaktion föreligga (se vidare sammanfattning i avsnitt 7.2.3).

Därefter gjordes en genomgång av hur individen uppfattar sin egen situation med avseende på kunskapernas tillräcklighet och behovet av att veta mer om skolfrågor. Dessa förhållanden relaterades till individuella och miljömässiga förutsättningar för kommunikativt beteende. Resultaten har diskuterats i anslutning till de presenterade tabellerna. De har även sammanfattats i avsnitt 7.3.3, varför det inte finns anledning att upprepa dem även här.

Slutligen gjordes en uppdelning av intervjupersonerna med utgångspunkt från olika slag av kommunikativt beteende och grupperna beskrevs med olika karaktistika. Syftet var att ge en bild av hur människor utnyttjar olika kanaler i kombination med varandra och framför allt att ge en beskrivning av grupper som i någon väsentlig mening kan betecknas som extrema. Fyra grupper urskildes: kommunikationsstarka - kommunikationssvaga, aktionsstarka - aktionssvaga.

Resultaten har presenterats i avsnitt 7.4.2 där framför allt pekats på de skillnader som finns mellan de starka och svaga grupperna i de båda områdena. Analysen är i första hand av deskriptivt slag, men det är heller inte svårt att ge resultaten en rimlig innebörd då de på flera punkter stämmer väl överens med vad som visats vid analys av de enskilda kanalerna var för sig.

En beskrivning av detta slag är av värde då man har som strävan att reducera de skillnader som helt uppenbart finns mellan människor i fråga om kommunikativt beteende. Den anger något om de förutsättningar som föreligger och vilka man har att arbeta utifrån. Hur man rent praktiskt skall gå till väga för att uppnå en sådan målsättning är emellertid ett problem som inte närmare tas upp i den här rapporten.

Avslutningsvis skall också tilläggas att det givetvis är fullt möjligt att med den här analystekniken ta ut grupper med andra beteendekarakteristika om så önskas. Urvalet som gjorts här har skett för att passa in i de analyser som gjorts tidigare i rapporten. Det kan dock finnas speciella skäl som gör att man i andra sammanhang kan vara mer intresserad av andra grupper.

Kapitel 8 Sammanfattning och diskussion

8.1 INLEDNING

I det här sista kapitlet sammanfattas några av de viktigaste resultaten och de diskuteras mot bakgrund av de syften för undersökningen som angivits i kapitel 1. Det är alltså delvis en genomgång av resultat som presenterats i de föregående kapitlen. Den avslutande diskussionen här kan ses som ett slags förtydligande av de empiriska data som har en direkt anknytning till undersökningens tre huvudsyften. Likaså har här också tagits med sådana resultat som kan ge underlag för en teoretiskt intressant vidareutveckling.

Vid tolkningen av resultaten har diskussionen i de tidigare kapitlen inte enbart knutits till det specifika ämnesområdet skolfrågor, utan avsiktligt förts i mer generella termer. Skolan ses i det här sammanhanget som ett exempel på ett bestämt slag av samhällsfrågor. Det har emellertid åtminstone bitvis varit helt nödvändigt och naturligt att resonemanget i stor utsträckning handlat just om skolan, om olika kanaler och kontaktvägar mellan hem och skola.

Här i kapitel 8 gäller diskussionen också i stor utsträckning skolfrågor, men avsikten är även att mer explicit än tidigare söka anknytningar till andra samhällsområden inom vilka resultaten kan tänkas äga tillämplighet. I samband med en sådan diskussion är det vidare naturligt att peka på frågeställningar som är i behov av mer ingående belysning i framtida forskning.

Innan resultaten närmare sammanfattas och kommenteras är det också på sin plats att ta upp frågan om resultatens generalitet. Det gäller att ange det större sammanhang och den ram inom vilken undersökningen kan inplaceras.

8.2 GENERALITET OCH PERSPEKTIV

De undersökningsresultat som presenterats i de föregående kapitlen är ett led i en strävan att konstruera en modell för kommunikativt beteende i ett visst slag av samhällsfrågor. På flera punkter finns det skäl att betrakta resultaten som väsentliga tillskott till en sådan modell. Det gäller framför allt i de avsnitt där det varit möjligt att bekräfta från empirisk grund härledda hypoteser.

På andra punkter däremot får resultaten ses på ett något annorlunda sätt. Det gäller främst de fall där analyserna varit av en explorativ karaktär. Då får resultaten inte samma status som när hypoteser kunnat bekräftas, utan de får ses som en mer tentativ del av modellen. Som sagts i tidigare kapitel betraktas sådana resultat och tolkningen av dem som hypoteser, vilka kräver närmare belysning i framtida undersökningar. Likafullt utgör de en del av den modell som resultaten tillsammans är ett bidrag till.

Den fråga man har anledning att ställa sig när man diskuterar modellens generalitet är främst: För vilka samhällsområden kan modellen vara giltig?

I avsnitt 1.5.1 har angivits de olika grunderna för val av ämnesområde till undersökningen. Mer allmänt uttryckt riktas intresset mot sådana frågor där det finns ett informationsutbyte på lokal nivå mellan medborgare och myndigheter/institutioner. Det gäller problemområden där det ur samhällets och individens synvinkel kan bedömas som väsentligt att det finns möjlighet att inhämta och avge information.

En första avgränsning är att det handlar om deltagande i samhällsfrågor med starkt lokal anknytning. Det är alltså till frågor av en sådan lokal karaktär som det ter sig mest naturligt att se en direkt tillämplighet. Sådana frågor behöver då inte enbart omfatta relationen mellan medborgare och myndigheter, utan det är fråga om den enskilde individens deltagande i det lokala samhället i vidare mening.

En andra avgränsning är att det här handlar om individens deltagande genom ett eget direkt agerande - ett slags personligt aktiv insats både vad avser inhämtande och avgivande av information. Ser man till möjligheterna att i någon väsentlig mening delta i det lokala samhällslivet på detta direkta sätt är det knappast någon överdrift att påstå att de är ganska få. Det finns i stället på många områden utvecklat representativa förfaranden, vilka avses kanalisera människors åsikter och krav. Detta gäller framför allt inom det politiska fältet.

Men det finns ändå vissa möjligheter att delta på ett mer direkt sätt än att välja representanter. Det gäller t ex kommunal planering, där det finns möjligheter för enskilda personer att skaffa sig information om nya stadsplaner etc och också att avge synpunkter på planernas utformning. Det kan gälla även annan kommunal verksamhet, t ex olika delar av det sociala välfärdssystemet på lokal nivå - barnavård, socialvård, fritidssektorn osv.

Intresse för och deltagande i det lokala samhällslivet kan också komma till uttryck genom medverkan i föreningsliv inriktade på lokala frågor. På många platser finns villaföreningar, byalag, aktionsgrupper osv, vilka framför allt sysslar med lokala ärenden. Det finns all anledning att anta att modellen kan vara tillämplig även på detta sätt att uttrycka intresse för lokala angelägenheter.

Det är alltså dessa avgränsningar som i första hand får anses gälla för modellens tillämplighet. Samtidigt är det också sannolikt att modellens användbarhet kan sträckas ännu längre, åtminstone vad gäller vissa delar av den. För informationsinhämtande och aktivt engagemang gäller att vissa bakgrundsförhållanden är mer framträdande än andra då man söker förklara de beroende variablerna. Det är uppenbart att det på flera andra områden kan förmodas vara samma faktorer som är de viktigaste bakgrundsförhållandena. Man kan framför allt anta att det till stor del är samma determinanter till ett kommunikativt beteende av det här slaget både på lokal och "högre" nivå.

Därmed har den ram angivits inom vilken resultaten bör betraktas. Nedan följer så en sammanfattning och diskussion av resultaten.

8.3 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION AV RESULTATEN

8.3.1 En distinktion

Ser man till undersökningens tre syften kan man peka på den skillnad som finns vad beträffar den empiriska grunden för de teoretiska utgångspunkterna. För de två första syftena, alltså förklaring av informationsinhämtande och aktivt engagemang, finns det ett flertal undersökningsresultat som kan utnyttjas för att specificera åtminstone vissa antaganden och hypoteser. För undersökningens tredje syfte däremot finns en betydligt svagare grund och resultatredovisningen och tolkningen har fått göras som ett slags explorativ analys. Detta har också framgått av kapitel 6 och 7.

I det här kapitlet görs diskussionen med utgångspunkt från dessa olikheter i teoretisk grundval. I nästa avsnitt behandlas således informationsinhämtande respektive aktivt engagemang och i det därpå följande avsnittet diskuteras sambandet dem emellan under olika betingelser.

8.3.2 Informationsinhämtande respektive aktivt engagemang

I kapitel 3 och 5 har informationsinhämtande respektive aktivt engagemang var för sig analyserats stegvis fram till den multipla analysen, där enskilda variablers bidrag till andelen förklarad varians har beräknats. För att göra det möjligt med en jämförelse mellan dessa båda multipla analyser redovisas i tabell 8:1 de oberoende variabelernas bidrag till totala andelen förklarad varians. I denna anges endast de bakgrundsförhållanden som givit ett signifikant tillskott, mätt genom att placeras efter övriga variabler i variabelgruppen.

8.3.2.1 De oberoende variabelernas bidrag till förklaring av variansen

För informationsinhämtande är det framför allt föreningsverksamhet samt kontakt och trivsel i bostadsområdet som är de viktigaste förklaringsfaktorerna. För aktivt engagemang är det i stället utbildning som är den mest framträdande oberoende variabeln. Det kan också konstateras att de psykologiska

Tabell 8:1. Enskilda variabelers tillägg till andelen förklarad varians av variabelgruppen. Område I/Område II.

	Informationsinhämtande					Aktivt engagemang			
	Mass- medier	Pers samtal	Barn o kamr	Info- mott	Totalt info- inh	Konti- nuerligakt akt	Funkt upple- velse	Probl akt	Probl akt
<u>A. Personlig situation</u>									
1. Utbildn, ip ¹⁾	-/xx				-/xx	-/x	xx/-	x/x	x/x
2. Fam situation ¹⁾	-/xx				-/xx	-/xx	x/-		
3. Kommunikativ träning		x/xx							
4. Föreningsverks		x/-	x/xx	-/xx	-/x		x/-		
5. Kontakt o trivsel		-/xx	xx/xx	-/x	xx/xx	-/xx			
6. Arbets- o hem- komsttider				x/-					-/x
7. Barn i hemmet									
<u>B. Psykologiska egenskaper</u>									
8. Vikt, hem-skola	x/-			-/x	-/xx		x/-	-/x	-/x
9. Subj kompetens						x/-			-/x
10. Systemtillit			-/x					-/x	
Total andel förkla- rad varians i %	12/16	34/45	32/42	17/18	27/48	12/33	29/9	14/28	8/24
x = $p \leq 0,05$ xx = $p \leq 0,01$									

1) Det korrigerade värdet beskrivet på sid 58 har använts.

egenskaperna tycks ha en större betydelse för det aktiva engagemanget. Här finns emellertid skillnader mellan områdena som gör att en sådan slutsats måste dras med viss försiktighet.

Resultaten är något överraskande när det gäller informationsinhämtande och den betydelse utbildning där tycks ha. I de teoretiska utgångspunkterna - kapitel 2 - betonades just utbildning som en väsentlig faktor för val och utnyttjande av olika informationskällor. När man betraktar resultaten får man emellertid komma ihåg att flera av de kanaler som står till buds

är utpräglat lokala, t ex personliga samtal med barn och vuxna inom bostadsområdet. Uppenbarligen är det alltså så att andra förhållanden än utbildning bättre kan förklara utnyttjandet av sådana kanaler. Det är framför allt individens grad av integration i det lokala samhället som är väsentligt, hennes trivsel och allmänna intresse för området.

Det här betyder naturligtvis inte att utbildning skulle vara oviktigt. Ser man till det mått som använts för massmediekontakter får man lägga märke till att detta är ett sammanläggningsmått. Det är troligt att det blir andra bestämningsfaktorer till den totala kontakten med medierna som helhet än för enskilda medier. Utan att någon speciell analys görs är det rimligt att påstå att utbildning sannolikt kan vara en viktig förklaringsfaktor till medier som i olika avseenden ställer större krav på mottagaren. Detta kan t ex gälla specialtidsskrifter, där individen dels får söka upp informationen på ett mer aktivt sätt än för andra kanaler, dels behöver ha en viss förmåga att ta emot och tillgodogöra sig informationen.

Den övervägande delen av massmedieinformationen om skolan ges emellertid inte på detta sätt utan ingår främst som ett led i mediernas normala och löpande rapportering. Det är därför troligt att andra förklaringsfaktorer kan betyda lika mycket som utbildning, t ex tillgänglig tid, ålder, vanor.

Man måste här också lägga märke till att även de två första kanalerna för aktivt engagemang - klassmöten, personliga samtal, osv - också till stor del har karaktär av inhämtande av information. Som framgår av tabell 8:1 visar sig utbildning här vara en viktig förklaringsfaktor. Det är naturligtvis helt uppenbart att det inte enbart handlar om att ta emot information, utan föräldrar som går på en sådan sammankomst får också vara beredd att yttra sig, komma med synpunkter. Den "kommunikativa situationen" ställer större krav på individen i dessa fall jämfört med flera av de kanaler som hör hemma under enbart informationsinhämtande. Det är därför inte svårt att förstå att utbildning här är mer betydelsefull.

Vad så beträffar den andra delen av det aktiva engagemanget, dvs upptäckt av och agerande i anslutning till specifika problem, är det egentligen bara utbildning och de psykologiska egenskaperna som ger något bidrag till andelen

förklarad varians. Utbildning visar sig återigen vara viktig - att uppleva problem ställer möjligen vissa krav på att kunna se andra alternativ och att kunna formulera krav på att förändringar skall genomföras. Det är rimligt att utbildning kan ge den enskilde individen möjligheter att utveckla sådana föreställningar. En högre utbildning ger också bättre förutsättningar att handskas med problemen.

Ett intressant resultat är att de psykologiska föreställningarna tycks ha större betydelse för det aktiva engagemanget än för informationsinhämtandet. En sådan tolkning får dock göras med viss försiktighet då det finns skillnader mellan de båda bostadsområdena. Det kan emellertid ändå konstateras att mängden information som en person kommer i kontakt med endast svagt hänger ihop med de inställningar som mätts här.

Detta beror åtminstone delvis på att de sätt som står till buds för att få upplysningar om saker och ting i skolan är av en ganska speciell karaktär. Massmedieinnehållet om skolan har diskuterats tidigare - en liten del av det totala massmedieinnehållet, av sporadisk art med få fast rubricerade artiklar/programinslag. Det är alltså inte svårt att anta att det är andra faktorer än de psykologiska föreställningarna som är centrala förklaringsfaktorer. Även för andra sätt att inhämta information, t ex via personliga kontakter med andra föräldrar och grannar i bostadsområdet, verkar det rimligt att det är på detta sätt. Det viktigaste är naturligtvis att man över huvud taget känner andra personer, att man träffar dem och samtalar. Om man får många tillfällen att tala med andra grannar/föräldrar är det rätt naturligt att man också kommer in på förhållanden som rör skolan. Kanske kan detta många gånger vara ett sätt att inleda samtal om man inte är speciellt bekanta i övrigt.

Försöker man så ge resultaten på den här punkten en vidare tolkning är det inte svårt att se anknytningar till det slag av samhällsfrågor som diskuterats under avsnitt 8.2 Generalitet och perspektiv. Man kan betrakta informationsinhämtande och aktivt engagemang tillsammans som ett uttryck för ett intresse för det lokala samhället. Ju mer benägen en person är att hålla sig informerad om och delta i olika aktiviteter som rör skolan, desto mer intresserad kan man säga att hon är av sin lokala miljö. Ett sådant påstående

kan dock inte göras utan vissa reservationer. Just skolfrågor är möjligen av en så speciell karaktär - så starkt personligt relevant för de flesta - att även om individen samtalar med andra och håller sig informerad så betyder detta inte automatiskt att hon också är intresserad av andra lokala samhällsfrågor.

Till viss del är det samma faktorer som kan förklara informationsinhämtande och aktivt engagemang, men det finns också skillnader som är väsentliga att notera. När det gäller sökande efter och utnyttjande av olika möjligheter att få reda på vad som händer i lokalsamhället är det i hög grad en fråga om hur inlemnad individen är i detta samhälle. Framför allt är det hennes personliga kontakter och/eller föreningsaktiviteten som är betydelsefull.

Ett omfattande kontaktnät gör det möjligt för henne att löpande hålla sig informerad om skilda lokala angelägenheter, t ex skolfrågor, nya stadsplaner, bildandet av nya föreningar/aktionsgrupper, daghemssituationen, social service. De personliga kontakterna är speciellt betydelsefulla i frågor av det här slaget då de i praktiken ofta är de enda sätten att få kännedom om sådana ärenden. Känner eller träffar man endast få grannar eller andra personer som bor i området finns det en uppenbar risk att man kommer att ha en klart begränsad kännedom om de lokala aktiviteterna.

Givetvis är även massmedierna viktiga, men ofta är deras rapportering i lokala frågor oregelbunden, varför det oftast inte är möjligt att enbart förlita sig på dem. Sannolikt är det för den enskilde individen fråga om att utnyttja både personliga kontakter och massmedier växelvis.

Det är också troligt att god kunskap om vad som händer i området kan ge en ökad benägenhet att söka ytterligare information på olika sätt. En person kan stimuleras till att ta kontakt direkt med de kommunala organ som handhar en viss fråga eller ärende och även till kontakt med andra myndigheter från vilka ytterligare synpunkter kan erhållas. Det är vidare sannolikt att en känsla av att vara delaktig i områdets aktuella problem och framtid skapar en större beredskap och uppmärksamhet inför meddelanden i form av broschyrer, informationsblad, uppmaningar till demonstrationer, kommunal informationstidning, osv. Tolkningen och bedömningen av sådana meddelanden underlättas naturligtvis också om indi-

viden redan tidigare via de personliga kontakterna skaffat sig ett visst mått av förhandskunskaper.

De personliga kontakterna kan alltså på flera sätt vara av avgörande betydelse för möjligheterna att hålla sig informerad om lokala angelägenheter. Det är fullt klart att de också kan vara av stor vikt även för möjligheterna att på ett mer aktivt sätt ta del i lokalsamhällets problem. Om det förekommer något slag av gemensam aktion, t ex så att flera personer gör en samtidigt uppvaktning hos en kommunal förtroende- eller tjänsteman är det naturligtvis på många sätt enklare för den enskilde att vara med om hon känner de andra som agerar.

Samtidigt visar också undersökningens resultat att när det gäller att avge information är det utbildning som är den främsta förklaringsfaktorn. Detta kan tolkas så att det här krävs en större grad av färdighet när det gäller att handskas med information, framför allt en förmåga att formulera egna synpunkter, krav och önskemål. I och för sig krävs det också en viss färdighet för att kunna ta emot information - tolka den och placera in den i ett större sammanhang. Men det är troligt att ett stort antal meddelanden (inklusive de personliga kontakterna) i de frågor det här gäller inte kräver att mottagaren har en mycket god förmåga att behandla information. Däremot är det sannolikt att avgivande av information redan på en mycket elementär och "enkel" nivå för många människor kan utgöra ett stort problem. Det krävs en viss förmåga och tilltro till denna förmåga för att över huvud taget yttra sig.

8.3.2.2 Skillnader i förklarad varians mellan de båda områdena

Som framgår av tabell 8:1 och som redovisats i kapitel 3 och 5 är den totala andelen förklarad varians högre i område II (med ett undantag). I de avslutande diskussionerna i de båda nämnda kapitlen har detta förhållande närmare berörts. Framför allt i slutet av kapitel 3 har utvecklats ett delvis spekulativt resonemang om olika förhållanden som kan ligga bakom ett sådant resultat.

Det är inte avsikten att här upprepa det ganska långa avsnitt som där ägnats åt problemet. Emellertid skall understrykas att just de tankegångar som

framförts där ses som exempel på sådana undersökningsresultat som kan ge upphov till teoretisk vidareutveckling och därför också är värda att uppmärksammas i framtida forskning. Det skall också påpekas att delvis samma tankegångar kommit igen vid diskussionen även av två andra analyser. Tolkningen av interaktionen mellan utbildning och område i kapitel 7 för den kontinuerliga aktiviteten (figur 7:1) har gjorts i samma termer. Det gäller också analysen av de konsistenta och inkonsistenta grupperna i de båda områdena (tabell 6:5). Läsaren hänvisas till dessa respektive avsnitt för en fullständig bild av de diskussioner som förts i anslutning till de olika delresultaten.

Som sammanfattning av de mest väsentliga delarna av resonemangen i texten presenteras nedan tre hypoteser, vilka enligt författarens mening inrymmer så viktiga frågeställningar att det är väsentligt att få dem närmare belysta.

- H_1 Intensiva kontakter mellan invånarna i ett lokalt samhälle medför att eventuella skillnader i inställningar och normer t ex rörande deltagande i det lokala samhällets problem blir mindre än i ett område med begränsade kontakter.
- H_2 I ett lokalt samhälle med utpräglade majoritets- och minoritetsgrupper i fråga om inställningar och normer finns ett tryck att minoriteten skall bli mer lik majoriteten.
- H_3 Ovanstående hypotes, H_2 , gäller med förbehållet att det finns faktorer som kan dominera över majoritets-/minoritetsresonemanget. Hög utbildning är exempel på en faktor som på ett dominerande sätt kan bestämma i vilken riktning inställningar och normer kommer att förändras, dvs även om de högutbildade är i minoritet kommer det att finnas ett tryck mot att lågutbildade blir mer lika högutbildade.

Med denna genomgång har de viktigaste resultaten för undersökningens två första syften sammanfattats och diskuterats från mer generella utgångspunkter. I nästa avsnitt följer så en liknande sammanställning för undersökningens tredje syfte.

8.3.3 Sambandet informationsinhämtande - aktivt engagemang

Den fråga som ligger bakom undersökningens tredje syfte har angivits i det inledande kapitlet. Det övergripande problemet handlar om i vilken utsträckning människors aktiva samhällsengagemang hänger samman med deras utnyttjande av information. En ännu mer speciell del av detta problem gäller huruvida det är möjligt att med informationsåtgärder påverka människors engagemang, t ex att försöka öka det.

I den undersökning som behandlats här har endast en liten del av hela denna fråga berörts, nämligen på vilka sätt inhämtande av information har ett samband med ett aktivt engagemang i det lokala samhällets problem under olika förutsättningar. I kapitel 6 och 7 har resultaten behandlats tämligen utförligt, och de tolkningar som gjorts har till stor del gjorts i form av hypoteser, i flera fall i kausala ordalag.

Här skall pekas på några resultat vilka kan sägas vara de mest intressanta och - liksom i ett föregående avsnitt i det här kapitlet - kan sägas vara i behov av ytterligare belysning.

8.3.3.1 Sambandet mellan informationsinhämtande och aktivt deltagande

De flesta analyserna på denna punkt har gjorts med utgångspunkt från en fyrfältstabell och för detta samband kan följande värden redovisas:

Tabell 8:2. Sambandet informationsinhämtande - aktivt deltagande

	Hög kontakt- potential	Låg kontakt- potential
Hög utbildning	0,21	0,62
Låg utbildning	0,25	0,43

En närmare analys visar att resultaten till stor del är en följd av att det i område I finns en större andel personer som uppvisar vad som benämnts som

ett inkonsistent beteende. Framför allt finns här personer som inte är speciellt aktiva när det gäller att ta emot information, men som ändå är aktiva genom att delta i klassmöten och andra hem-skola-aktiviteter.

Det är inte svårt att se detta som ett resultat med generell anknytning. Om det finns goda möjligheter till kontakt människor emellan i ett bostadsområde och de faktiskt också utnyttjas skapar detta förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällsfrågor. Människor lär lättare känna varandra, det kan finnas sociala motiv för att vara med, man kan få hjälp och stöd av andra om man tänker sig att vara aktiv osv. I ett område där det finns mindre goda förutsättningar för kontakter är det sannolikt att det främst blir de som är särskilt kunniga och engagerade som går på möten, intresserar sig aktivt för områdets framtid, framför kritik eller synpunkter på olika delar av den kommunala servicen på skilda områden osv. Det är bara denna grupp som når över den "tröskel" av hinder som finns för ett aktivt engagemang.

Med en något vidare tolkning och ett annat uttryckssätt kan man säga att resultaten belyser en viktig bit av samspelet mellan individernas egna förutsättningar för deltagande och de miljömässiga förutsättningarna. Man kan också sätta dessa resultat i relation till den interaktionseffekt som kunnat påvisas i kapitel 7 och konstatera att de hänger nära samman och kan tolkas tillsammans.

Man kan formulera det allmänna antagandet att personer med goda individuella förutsättningar (som t ex hög utbildning) inte är lika beroende av de miljömässiga förutsättningarna som personer med mindre goda personliga förutsättningar (låg utbildning) när det gäller att utveckla det kommunikativa beteendet. Man kan anta att de högutbildade har förmåga att klara sig bra även om de bor i en miljö med dåliga "kommunikativa förutsättningar" (t ex låg kontaktpotential). De lågutbildade däremot är beroende av en god miljö i detta avseende för att kunna inhämta och avge information på en nivå av samma omfattning som de högutbildade. Att vara lågutbildad i ett område med dåliga kontaktmöjligheter är uppenbart en situation som minskar möjligheterna att bli lika aktiv som lågutbildade i ett område med goda kontaktmöjligheter. Att vara högutbildad i ett område med dåliga kontaktmöjligheter minskar inte på samma sätt möjligheterna att bli lika aktiv som de högutbildade i ett område med goda kontaktmöjligheter.

8.3.3.2 Den missnöjda gruppen

För flera av övriga samband som beräknats med utgångspunkt från informationsinhämtande och aktivt engagemang är det en stor överensstämmelse mellan de fyra cellerna, med ett undantag. Det gäller den högutbildade gruppen i området med låg kontaktpotential.

Ser man till de resultat som belyser gruppens situation kan konstateras att personer i den här gruppen i högre grad än andra tycker att det är väsentligt med en god kontakt mellan hem och skola, men att de samtidigt har en relativt sett låg tilltro till skolans förmåga att ta itu med de problem som uppstår i och kring skolan. Det är den grupp som genomsnittligt upplever flest problem och det är också en mycket aktiv grupp i så måtto att de deltar i de samarbetsformer mellan hem och skola som står till buds. De är relativt nöjda med de kunskaper de har om skolan, men de uttrycker ett större behov än övriga att få veta mer om sådana frågor.

Dessa resultat antyder de problem som kan tänkas föreligga för personer med hög utbildning som bor i ett bostadsområde med övervägande lägre utbildade personer.

Utbildningens roll har diskuterats i tidigare kapitel. Ett av de förhållanden som kan tänkas påverkas av just utbildning är aspirationer, krav på tillvaron. Den här gruppen har i högre grad än övriga kravet att det skall finnas en god kontakt mellan hem och skola samtidigt som de har en låg tillit till skolan. Det är naturligt att just dessa uppfattningar kan utgöra en väsentlig grund för de problem som personer inom gruppen uttrycker. Möjligen kan man också med utgångspunkt från resultaten i tabell 6:4, sid 127, göra följande spekulativa tolkning: De övriga grupperna behöver ha specifik information för att kunna ange problem. I den missnöjda gruppen anges fler problem bland dem som har ett relativt sett lägre informationsinhämtande.

Överhuvud taget är det möjligt att den här gruppen på olika sätt känner sig missanpassad. I högre grad än övriga upplever den att det finns skillnader i deras egen bild av hur samarbetet hem - skola bör vara utformat och hur det verkligen fungerar. Den bristfälliga kontakten med andra inom området kan också vara speciellt kännbar för dessa människor.

Detta kan skapa en ovilja att engagera sig i det lokala samhällslivet. Så tycks emellertid inte alls vara fallet just för skolfrågorna, men detta är säkerligen en fråga som är av så hög personlig relevans att man inte vill avstå från de möjligheter som finns till insyn och påverkan av verksamheten. Det skall dock noteras att tabell 6:4 visar att de inom gruppen som deltar mindre är de som upplever fler problem än övriga.

Även om alltså deltagandet genomsnittligt sett är mycket högt för denna grupp just för skolfrågor kan man fråga sig hur det är för andra lokala angelägenheter. Det är naturligtvis rimligt att tro att den här gruppen högutbildade är relativt aktiva även i andra sammanhang. Från flera utgångspunkter kan man hävda att det är sannolikt att gruppen är den mest aktiva då den har de bästa förutsättningarna för kommunikativt beteende. Men samtidigt kan det inte uteslutas att personer inom gruppen kan komma att inta en mer passiv roll om själva grunden för det gemensamma agerandet - samhörigheten - saknas.

Att det verkligen finns anledning att tro att skillnader mellan utbildningsgrupper existerar i vissa avseenden kan styrkas med hänvisning till ytterligare ett undersökningsresultat. Det gäller sambandet mellan informationsinhämtande och individens bedömning av det egna behovet att veta mer om skolfrågor. Följande värden kan redovisas:

Tabell 8:3. Sambandet informationsinhämtande - behov att veta mer

	Hög kontakt- potential	Låg kontakt- potential
Hög utbildning	0,01	-0,08
Låg utbildning	0,21	0,22

Den tolkning som ligger närmast till hands är att för de lågutbildade betyder en högre grad av informationsinhämtande ett ökat behov av att veta mer om olika företeelser i skolan. För de högutbildade finns däremot inget sådant samband. Resultaten kan ses som ett uttryck för att högutbildade och lågutbildade befinner sig på skilda kunskapsnivåer. De lågutbildade blir

genom en mer omfattande kontakt med olika informationskällor medvetna om att frågorna kräver att man lär sig ännu mer om dem. För de högutbildade däremot innebär ett informationstillskott i och för sig en ökning av kunskaperna, men inte på ett sådant sätt att man nödvändigtvis tycker sig ha behov av att lära sig ännu mer.

De här resultaten är naturligtvis inget direkt belägg för det tidigare resonemanget. Men de visar att det finns anledning att anta att skillnader mellan hög- och lågutbildade kan uppträda på ett flertal skilda sätt. Under vissa förutsättningar är det tänkbart att sådana skillnader kan påverka de olika gruppernas intresse och engagemang för det lokala samhället så att resultatet blir endast ett begränsat samarbete dem emellan.

8.3.4 Kommunikationssvaga grupper

I inledningskapitlet har talats om det speciella problem som ligger i att ge människor likvärdig information inom olika samhällsområden. Där har också pekats på att det är nödvändigt att för ett sådant syfte ha en betydligt bättre kunskap om olika gruppers kommunikativa situation och vad som kännetecknar grupper med olika beteenden i detta avseende. Det synes uppenbart att det finns stora grupper som har begränsad tillgång på information och som också i mycket liten utsträckning på ett mer aktivt sätt deltar i samhällslivet.

I undersökningen har behandlats en liten del av denna större fråga, nämligen hur de grupper kan karakteriseras som uppvisar vad som kan betecknas som kommunikationssvaga och -starka beteendemönster. Framför allt i kapitel 7 har denna fråga belysts, men även tabeller i tidigare kapitel har gjort det möjligt att utläsa vilka grupper som kännetecknas av ett visst beteende.

Kommunikationssvaga och -starka grupper kan naturligtvis avgränsas på olika sätt och från skilda utgångspunkter. I analysen har urskilts grupper, vilka uppvisar en hög respektive låg grad av informationsinhämtande och en hög respektive låg grad av aktivt deltagande i de olika samarbetsformerna hem - skola. I sammanfattningen här riktas intresset främst mot den kommunikations-svaga gruppen, vilken består av personer som har ett lågt informationsinhämtande och aktivt deltagande (nedre tredjedelen av samtliga observationer på de båda förhållandena).

Det skall här också påpekas att de analyser som gjorts på denna punkt inte hänför sig till några absoluta värden, utan avser de olika gruppernas relativa nivåer på inhämtande och avgivande av information.

Kännetecknen på denna grupp är knappast direkt överraskande och bekräftar att det delvis är samma förhållanden som faller ut vid beskrivning av svaga grupper även inom andra områden (t ex Låginkomstutredningen, Johansson, 1971). Gruppen har genomgående lägre utbildning än övriga, de har en lägre grad av kommunikativ träning (genom sitt arbete), de har en lägre grad av kontakt med andra i bostadsområdet. Det skall också noteras att skillnaden mellan de starka och svaga är betydligt mindre i området med hög kontaktpotential. I det andra området däremot kan man i stället tala om en mycket aktiv grupp och en grupp som är relativt isolerad från skolan och sannolikt även i andra samhällsfrågor. De är t ex knappast alls aktiva i föreningsliv, vilket däremot de lågutbildade i området med hög kontaktpotential är.

Man kan också lägga märke till att delvis samma faktorer kännetecknar den grupp som inte är speciellt aktiv när det gäller att söka reducera sådana problem som den upplever som väsentliga. Det är också anmärkningsvärt att denna aktionssvaga grupp i område II har mycket stark tillit till skolans förmåga att ta hand om och lösa de problem som uppstår.

Ett sista förhållande att lägga märke till är att den kommunikationssvaga gruppen trots allt inte är speciellt missnöjd med sina kunskaper om skolfrågor. Det riktigaste är närmast att säga att de är "varken nöjda eller missnöjda". Vidare uttrycker den ett mindre behov än den starka gruppen att få veta mer om skolan av i dag.

Om man så utvidgar resonemanget något och också betraktar den här gruppen som svag inte enbart i en relativ mening utan också absolut sett kan ytterligare några kommentarer göras.

Resultaten kan då naturligtvis tolkas så att den här gruppen är närmast indifferent till skolan (och möjligen även till andra frågor med lokal

samhällsanknytning). De bryr sig inte om att söka information, de deltar inte i skolans möten, de är inte med i föreningar med lokal anknytning. En sådan bild av den kommunikationssvaga gruppen är givetvis heller ingen optimistisk utgångspunkt för den som har som strävan att få människor mer intresserade av samhällsfrågor av skilda slag eller att ge likvärdig samhällsinformation.

Men resultaten kan också tolkas på andra sätt och från andra utgångspunkter. Man kan t ex utgå från ett antagande som säger att de allra flesta människor i grunden har ett mycket starkt intresse för sin närmaste omgivning. De vill lära känna den och de vill ha möjligheter att påverka och kontrollera den. Antagandet är inte orimligt, även om det här inte är möjligt att peka på empiriska data som entydigt visar hypotesens riktighet.

Mot en sådan bakgrund är det inte fråga om att på ut till människor med information eller att söka intressera dem för att på ett aktivt sätt delta i samhällslivet. Det gäller i stället att skapa möjligheter för människor att uttrycka det intresse de i grunden har. Resultaten kan då i stället tolkas så att de visar att det uppenbarligen finns mycket att göra innan man kan säga att det finns sådana möjligheter för alla. Nu är det bara vissa grupper med vissa karakteristika som har förutsättningar och möjlighet att uttrycka sitt intresse. Stora grupper står utanför.

Här skall inte närmare diskuteras hur bättre möjligheter kan skapas. Men det gäller inte bara att genomföra förändringar som direkt rör informationen och kanalerna mellan enskilda individer och det lokala samhället. Det gäller kanske i ännu högre grad att skapa sådana levnadsförhållanden att det blir möjligt och meningsfullt att visa sitt intresse och vara aktiv.

8.4 AVSLUTANDE REFLEXIONER

I inledningen till det här avslutande kapitlet har angivits något av den ram inom vilken den här undersökningen skall betraktas. Det har där sagts att de kunskaper som erhållits utgör ett led i en strävan att konstruera en modell för vissa slag av kommunikativt beteende, för människors aktiva intresse för samhällsfrågor. Som framgått av texten är dock en sådan modell

på flera punkter ytterst ofullständig och består till vissa delar av ett antal hypoteser.

I de olika kapitlen, framför allt kapitel 6 och 7, har detta faktum påpekats och det har där också sagts att behovet av ytterligare kunskaper är stort. Samtidigt måste man dock fråga sig om just det här problemområdet är så viktigt att det motiverar att ansträngningar och resurser fördelas till denna fråga. Detta är naturligtvis en bedömningssak. Författarens uppfattning är att det här rör sig om grundläggande kommunikationsproblem - det handlar om människors möjligheter att hålla sig informerade om och kontrollera sin egen omgivning, vilket väl motiverar frågornas prioritet.

Ett väsentligt påpekande måste emellertid göras i detta sammanhang. Inom det här området finns en mängd konkreta och praktiska problem som ofta är aktuella i den allmänna samhällsdebatten. Det är också på många sätt naturligt att utgå från sådana aktuella frågor även i forskningen. Samtidigt måste framhållas det väsentliga i att sträva efter att konstruera mer generella modeller. Det gäller inte enbart att lösa praktiska problem, utan också i lika hög grad att ordna och skapa mönster i de kunskaper som samlas in. Den här undersökningen skall ses som ett led i ett sådant arbete.

BILAGA 1. URVAL OCH BORTFALL

Inom varje område I och II, numrerades samtliga elever. Område I fick därvid en total urvalsram på 272 elever i klasserna 4, 5 och 6 från två skolor.

Skola 1:	klass 4	60 elever	Skola 2:	klass 4	56 elever
	klass 5	50 elever		klass 5	45 elever
	klass 6	<u>30 elever</u>		klass 6	<u>31 elever</u>
		140 elever			132 elever

Totalt 272 elever

Område II hade en total urvalsram på 244 elever likaledes från två skolor.

Skola 1:	klass 4	54 elever	Skola 2:	klass 4	29 elever
	klass 5	56 elever		klass 5	29 elever
	klass 6	<u>48 elever</u>		klass 6	<u>28 elever</u>
		158 elever			86 elever

Totalt 244 elever

Urval I: Inom varje område drogs 100 elever slumpmässigt. Mödrarna till dessa intervjuades.

Då intervjuer med dessa personer skett konstaterades att utbildning hos ipp var snedfördelad så att fler ipp i område I hade hög utbildning. Då avsikten för syfte 3 var att så långt möjligt få en jämn fördelning på olika utbildningsgrupper gjordes därför ett andra urval, vilket styrdes med hänsyn härtill.

Urval II. Avsikten var att finna lågutbildade i område I och högutbildade i område II. Via elevförteckningarna (elevkortet) erhöles männens yrken. Då det kan antas att lågutbildade män i huvusak är gifta med lågutbildade kvinnor och tvärtom fick detta styra urvalet i detta steg.

Vid genomgång av klassförteckningar inom område I klassificerades av de $272 - 100 = 172$ eleverna som fanns kvar 70 st ipp som potentiellt lågutbildade. 54 st av dessa slumpades och intervjuades.

Inom område II klassificerades av de $244 - 100 = 144$ st ett antal av 54 st som potentiellt högutbildade. Dessa uttogs och intervjuades.

Då fördelningen i utbildningshänseende trots detta förfarande ej överensstämde med den önskade gjordes ett tredje urval.

Urval III. Bland elever i klass 3 i område I uttogs potentiellt lågutbildade och bland dessa slumpades 30 elever. Bland elever i klass 3 i område II uttogs potentiellt högutbildade och bland dessa slumpades 30 st.

Sammanfattning

	<u>Område I</u>	<u>Område II</u>
Urval I	100 slump, klass 4, 5, 6	100 slump, klass 4, 5, 6
Urval II	54 slump bland pot. lågutbildade klass 4, 5, 6	54 st potentiellt högutbildade klass 4, 5, 6
Urval III	30 slump bland pot. lågutbildade klass 3	30 slump bland potentiellt högutbildade klass 3
Totalt urval	184 personer	184 personer

	<u>Område I</u>	<u>Område II</u>
Genomförda intervjuer		
Urval I	88	81
II	38	36
III	<u>22</u>	<u>17</u>
Totalt	148	134

forts.

(forts)

Bortfallsredovisning, urval I:

<u>Område I</u>	<u>Område II</u>
Tillhör ej populationen (avflyttade, sjuka, ej svensktalande)	
8	13
Ej anträffade personer, personer som sagt sig ej ha tid, etc	
2	3
Definitiv vägran	
2	3
Bortfall 4 av (100 - 8) $\approx$ 4 %	6 av (100 - 13) $\approx$ 7 %

Bortfallsredovisning, urval II + III

Tillhör ej populationen (avflyttade, sjuka, ej svensktalande, ej avsedd utbildningsgrupp)	
17	22
Ej anträffade personer, personer som sagt sig ej ha tid, etc	
3	3
Definitiv vägran	
4	6

BILAGA 2: FRÅGEFORMULÄRET

Svarsfördelning i procent. Område I / Område II.

Intervjuguide

Ip:

Kontaktden:

Intervju bestämd till den kl, plats

Intervju genomförd den

mellan kl och kl

Intervjuare:

Skolområde:

OM MINDRE ÄN TVÅ ÅR:

4. b. Var bodde Ni förut och i vilka skolor gick Era barn då?

Boendeort:

Barnen gick i samma skolor	95/66
samma rektorsområde	2/10
samma stad	0/14
skolor på annan ort	2/11

5. a. Förvärvsarbetar Ni utanför hemmet?

Ja 69/68

Nej 31/32 OM IP ÄR GIFT ELLER

SAMMANBOENDE - GÅ TILL

7 ANNARS - GÅ TILL 10.

- b. Vad arbetar Ni med ?

- c. Hur är möjligheterna i Ert arbete att samtala och diskutera med arbetskamrater under arbetstid?

Mycket goda	35/33
Ganska goda	11/11
Varken goda eller dåliga	5/1
Ganska dåliga	3/10
Mycket dåliga	8/5
Ej förvärvsarbete	31/32
Arbetar ensam	7/7

6. Vilka arbetstider har Ni ? Räkna från den tidpunkt Ni går hemifrån tills Ni kommer hem igen.

Ej förvärvsarbete	31/32
1/4-tid	13/9
1/2-tid	25/20
3/4-tid	14/11
Heltid	18/28

Arbetstider:.....

OM IP ÄR GIFT ELLER SAMMANBOENDE:

7. Vad arbetar Er make med?

8. Vilka arbetstider har han? Räkna från den tidpunkt han går hemifrån tills han kommer hem igen.

ej gift	2/6
1/4-tid	0/0
1/2-tid	2/1
3/4-tid	2/3
Heltid	85/83

Arbetstider:

9. a. Har Ni eller Er make arbete utöver de tider Ni nämnde här - dvs jobbar Ni eller han övertid, har någon av Er extraarbeten, förekommer det tjänsteresor?

Ja

Nej GÅ TILL 10

9. b. Hur mycket tid tar detta?

IP Övertid Tim/vecka

Make Övertid Tim/vecka

IP Extraarbete Tim/vecka

Make Extraarbete Tim/vecka

IP Tjänsteresor Dagar/månad

Make Tjänsteresor Dagar/månad

10. a. Deltager Ni i verksamheten i något slag av förening eller annan aktivitet där Ni träffar andra människor - t ex idrottsklubb, syförening, villaförening, politisk organisation, byalag, studiecirkel, facklig organisation eller liknande?

Ja

Nej GÅ TILL 10e

a. Förening/aktivitet b. Uppdrag c. Regelbundet d. Tid (månad)

1.

2.

3.

4.

IP ej medlem i någon förening 44/67

IP deltar i 1 förening 35/26

IP deltar i 2 föreningar 15/7

IP deltar i 3 föreningar 6/0

b. Innehar Ni någon post eller något uppdrag i någon/några av föreningarna?

Ja Vilken/Vilka?

Nej

IP innehar förtroendeuppdrag 14/5

IP innehar ej förtroendeuppdrag 86/95

10. c. Deltager Ni regelbundet i någon/några av föreningarnas verksamhet?

OM JA: I vilka föreningar?

- d. Ungefärligen hur mycket tid (per månad) brukar Ni ägna åt verksamheten i föreningarna?
- e. Har Ni någon hobby eller fritidsintresse som Ni brukar lägga ned tid på någorlunda regelbundet?

Ja Vilken/vilka 1.

2.

Nej GÅ TILL 11 a.

- f. Ungefär hur mycket tid brukar Ni lägga ned på den/dem?

.....

11. a. Om vi tänker på den trakt Ni bor i, hur många av Era grannar/grannfamiljer känner Ni själv så väl att Ni träffas och umgås någorlunda regelbundet med varandra?

0-2 grannfamiljer 42/82

3-5 " 31/16

6-10 " 24/1

11 el fler" 3/1

11. b. Ungefärligen hur ofta brukar det bli att Ni själv träffar och umgås med Era grannar?

Flera gånger i veckan	13/31
Någon enstaka gång i veckan	26/15
Någon gång i månaden	34/16
Mera sällan eller aldrig	27/31

- c. Hur ofta brukar barnen vara med då Ni träffas?

Varje gång eller nästan varje gång	33/43
Någon gång då och då	27/12
Mera sällan eller aldrig	33/26
IP träffar ej grannar	7/19

- d. Hur många av Era grannar/grannfamiljer känner Ni så väl att Ni stannar och byter några ord med varandra då och då?

0-5 grannfamiljer	11/47
6-10 "	36/30
11-20 "	23/5
21 eller fler "	30/19

- e. På det hela taget, hur god eller dålig tycker Ni att Er kontakt med grannarna är?

Mycket god	73/37
Ganska god	16/31
Varken god eller dålig	4/11
Dålig	5/15
Mycket dålig	3/6

12. a. Om Ni tänker på den tid Ni har möjlighet att vara tillsammans med Era barn, hur pass gott eller knappt om tid tycker Ni att Ni har?

Mycket gott om tid	57/54
Ganska gott om tid	34/27
Ganska knappt om tid	8/11
Mycket knappt om tid	1/7

- b. Som förälder får man knappast träffa sina barn som man själv vill, utan det beror på om barnen är hemma, osv. Om vi tänker på den tid Ni faktiskt träffar Ert barn i mellanstadiet, tycker Ni den är lagom eller skulle Ni önska att Ni träffades mer eller mindre?

Mer	16/23
Lagom	83/75
Mindre	1/1

13. a. Hur många av barnets klasskamrater känner Ni så väl att Ni åtminstone hälsar på varandra då Ni träffas?

0-5	11/30
6-10	28/26
11-15	23/16
16 eller fler	38/28

- b. Hur ofta brukar Ni träffa och prata med någon eller några av barnets kamrater?

Varje dag eller nästan varje dag	58/65
Några gånger i veckan	31/23
Någon eller några ggr i månaden	7/9
Mera sällan eller aldrig	5/2

Vi är, som jag nämnde tidigare, intresserade av att få en bild av hur föräldrar skaffar sig information om och hur man ser på sina barns skolsituation. Jag skulle därför först vilja ställa några frågor som rör tidningar, radio, TV, etc.

14. a. Brukar Ni läsa eller titta i någon dagstidning varje dag eller nästan varje dag?

Ja

Nej GÅ TILL 15

- b. Vilken/Vilka

		c. <u>Tim/dag</u>	Läser
Rikstidning, morgon	{ DN		48/18
	{ SvD		
Rikstidning, kväll	{ AB		32/57
	{ Expr		
Lokaltidning	{ Östg Corr		99/92
	{ NTÖD		
	{ Folkbladet		
	{ Östgöten		
	Annan:		

- c. Hur lång tid dagligen ägnar Ni åt att läsa var och en av dem?

- d. Vilket innehåll i tidningen/-arna skulle Ni helst inte vilja missa?

.....

15. a. Hur ofta brukar Ni titta på TV?

5-7 dagar i veckan	58/65
3-4 dagar i veckan	28/15
1-2 dagar i veckan	13/17
Mera sällan eller aldrig	1/3

b. Hur många timmar i veckan brukar det bli, ungefärligen?

0-5 tim/vecka	40/26
6-10 tim/vecka	44/47
11-15 tim/vecka	14/14
Mer än 15 tim	2/14

c. Tittar Ni regelbundet på några speciella program?

Nej

JaVilka?

1.

2.

d. Brukar Ni titta på programmet Knuff?

Nej 55/40

Ja Hur ofta?

1-2 gånger i månaden 10/10

Någon gång då och då 23/37

Mera sällan eller aldrig 13/14

16. a. Hur ofta brukar Ni lyssna på radio?

5-7 dagar i veckan	72/72
3-4 dagar i veckan	8/4
1-2 dagar i veckan	10/12
Mera sällan eller aldrig	10/12

b. Hur många timmar i veckan brukar det bli, ungefärligen?

0-5 tim/vecka	35/31
6-10 tim/vecka	25/17
11-15 tim/vecka	13/14
Mer än 15 timmar	27/38

c. Lyssnar Ni regelbundet till några speciella program?

Ja Vilka? 1.
 2.
 3.

Nej

d. Brukar Ni lyssna till? OM JA - Hur ofta?

Familjespegeln	Nej ...	35/47
	Ja 3-5 gånger i veckan	18/14
	1-2 gånger i veckan	19/15
	1-2 gånger i månaden	25/25
Tidsspegeln	Nej ...	75/83
	Ja ... 3-5 gånger i veckan	16/10
	1-2 gånger i veckan	8/5
	1-2 gånger i månaden	1/2

16. d. (forts)

Något av Ekoprogrammen (morgoneko, luncheko, kvällseko)

Nej		33/58
Ja	Varje dag elller nästan varje dag	9/9
	Några dagar i veckan	25/10
	Några dagar i månaden	32/23

17. a. Läser Ni några veckotidningar eller tidskrifter?

b. Hur ofta

Nej 6/12 GÅ TILL 18

Ja 94/88 Vilken/vilka

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

b. Hur ofta brukar Ni läsa den/dem?

Varje nummer eller nästan varje nummer = 3

De flesta nummer = 2

Något enstaka nummer = 1

OM IP REGELBUNDET LÄSER FLER ÄN 1 VECKOTIDNING:

- c. Antag att Ni blev tvungen att avstå från de här tidningarna
utom en - vilken skulle Ni allra helst vilja behålla?

.....

17. d. Vad i den tidningen menar Ni är speciellt bra?

.....

18. Tidningar, TV, radio tar ju då och då upp frågor som allmänt rör skolan och "skolvärlden" - jag tänker då på frågor som rör många elever och inte bara enstaka barn.

Har Ni uppmärksammat om några frågor av detta slag har tagits upp under det senaste året?

Nej

Ja

Vilka då ?

1.

2.

3.

ANTINGEN: Ja GÅ TILL 19

ELLER: Ämnen som tagits upp en del under senare tid tycks vara betygen, mobbning, läxorna, skolluncherna.

GÅ TILL 19

19. a. När Ni ser att artiklar om sådana här ämnen finns i Er dagstidning/ Era dagstidningar, hur ofta brukar Ni då läsa igenom dem?

FRÅGA FÖR VARJE TIDNING FÖR SIG.

	Rikstidning		Lokal-
	morgon	kväll	tidning
	<u>Tidn 1</u>	<u>Tidn 2</u>	<u>Tidn 3</u>
Alltid eller nästan alltid	40/14	27/52	80/78
Ganska ofta	6/2	2/5	11/9
Ganska sällan	2/1	1/1	6/2
Aldrig	0/0	0/0	3/1
Läser ej	52/83	69/41	1/8

19. b. Hur ofta under de senaste månaderna tycker Ni att Ni har läst några sådana artiklar i Er dagstidning (Era dagstidningar)?

FRÅGA FÖR TIDNINGARNA TILLSAMMANS.

	<u>Tidn.</u>
Varje dag	6/4
Flera gånger i veckan	16/11
Någon gång i veckan	31/21
Ett par gånger senaste månaderna	32/46
Mera sällan eller aldrig	14/16
Läser ej dagstidning	2/2

20. a. När Ni uppmärksammar att det sänds program om dessa ämnen i TV, hur ofta brukar Ni då se på dem?

Alltid eller nästan alltid	56/51
Ganska ofta	19/28
Ganska sällan	22/9
Aldrig	2/11
Ser ej TV	1/2

- b. Hur ofta under de senaste månaderna tycker Ni att Ni har sett några sådana program i TV?

Varje dag	0/0
Flera gånger i veckan	2/4
Någon gång i veckan	10/12
Ett par gånger senaste månaderna	48/43
Mer sällan eller aldrig	39/38
Ser ej TV	1/2

OM IP LÄSER VECKOTIDNINGAR/TIDSKRIFTER (FRÅGA 17) - GÅ TILL 21 a.
ANNARS - GÅ TILL 21 c.

21. a. Är det någon bland veckotidningarna/tidskrifterna Ni läser
som brukar ta upp skolfrågor?

Ja	Vilken/Vilka
	1.
	2.
	3.
Nej	GÅ TILL 22 c.

- b. Hur ofta händer det att Ni läser om skolfrågor i den/dem?

FRÅGA FÖR VARJE TIDNING FÖR SIG.

	<u>Tidskrift 1. ...</u>	<u>2. ...</u>	<u>3. ...</u>
Varje nummer			
Flera nummer i			
månaden/kvartalet			
Något enstaka num-			
mer om året			
Sällan eller aldrig			

- c. Känner Ni till om det finns några (andra) tidskrifter (förutom
den/de Ni läser) som behandlar skolfrågor?

Ja	Vilken/Vilka?
	1.
	2.
	3.
Nej	

22. a. Hur ofta brukar Ni prata med föräldrar till andra barn om skolfrågor, t ex om Era egna och andra barn i skolan?

b. Hur ofta brukar Ni prata om sådant med andra vänner och bekanta?

OM IP FÖRVÄRVSARBETAR - GÅ TILL 22 c

ANNARS - GÅ TILL 23

c. Med arbetskamrater?

	a.	b.	c.
	För- äldrar	Andra vän- ner o be- kanta	Arb. kamr.
Varje dag eller nästan varje dag	7/5	3/10	24/16
Flera gånger i veckan	19/15	9/14	5/5
Någon enstaka gång i veckan	24/17	23/16	9/6
Några gånger i månaden	25/42	34/28	6/6
Mera sällan eller aldrig	24/0	31/32	23/33
Ej förvärvsarbete			31/32

OM IP DELTAGER I FÖRENINGAR/AKTIVITETER (Fråga 10 a.) GÅ TILL 23

ANNARS - GÅ TILL 24 a.

23. I de föreningar/aktiviteter Ni deltagar, brukar Ni träffa föräldrar som har barn i samma klass, där Ert barn i mellanstadiet går?

Ej medlem	52/72
Nej	30/23
Ja	18/5 I vilka föreningar?
	1.
	2.
	3.

24. a. Om vi går över till skolan och dess område - hur får Ni reda på hur Ert eget barn i mellanstadiet har det i skolan, vilka ämnen hon har undervisning i, hur det går för henne, hur hon anpassar sig i skolmiljön, osv.

Tag ut de 3 svars kort som Ni tycker är Era viktigaste sätt att få reda på saker och ting om sådant.

LÄGG UT SAMTLIGA SVARSKORT FRAMFÖR IP.

	<u>a. Barnet</u>	<u>b. Allmänt</u>	<u>Fråga 24 f</u>
Eget/egna barn	68/73	18/20	1/1
Andra barn	6/7	2/0	0/0
Andra föräldrar	7/7	10/10	0/0
Föräldraföreningen	9/4	24/19	1/2
Samtal med lärare	97/93	34/33	21/20
Samtal med rektor och studierektor	2/14	13/17	2/5
Åhörardagar, föräldramöten	74/75	31/36	3/5
Broschyrer och skrifter, information från skolan	25/11	55/49	5/9
Dagstidningar	1/1	47/43	0/0
Radio- och TV program	5/4	41/47	0/1
Tidskrifter och veckotidningar	0/0	10/11	1/0
Annat - Vad?	2/5	11/6	30/30

- b. Hur får Ni reda på vad som allmänt sker i skolan och skolvärlden av i dag - vilka ämnen det undervisas i, hur man sätter betyg, hur skolmyndigheter fungerar, osv? Använd samma kort som tidigare och ta även här ut Era tre viktigaste sätt att få reda på sådant.

LÄGG ÅTER UT SAMTLIGA SVARSKORT FRAMFÖR IP.

24. c. Hur tillräckliga tycker Ni Era kunskaper är om sådana här allmänna frågor?

	<u>c. Allmänt</u>	<u>d. Barnet</u>
Absolut tillräckliga	18/9	50/32
I stort sett tillräckliga	39/27	39/54
Knappast tillräckliga	33/47	8/9
Inte alls tillräckliga	10/17	3/5

- d. Hur tillräckliga tycker Ni Era kunskaper är om Ert barns skolsituation, dvs Ert barn i mellanstadiet?

- e. Vad tycker Ni framför allt att Ni skulle vilja veta mer om när det gäller skolan och Ert eget barn i skolan?

.....

- f. På vilket eller vilka sätt skulle Ni vilja att Ni fick mer information om dessa saker Ni just nämnt?

Se fråga 24 a - till höger.

.....

25. Skolan sänder ju då och då ut meddelanden och upplysningar av olika slag till föräldrarna. Har Ni under det här läsåret fått

LÄS UPP VARJE AV NEDANSTÅENDE.

	<u>Ja</u>	<u>Nei</u>	<u>Vet ej</u>
1. Schema för undervisningen	98/95	2/5	0/0
2. Förteckning över lov dagar	93/95	7/5	0/0
3. Skolans ordningsregler	98/96	1/4	1/0
4. Förteckning över eleverna i barnets klass	95/79	3/19	1/2
5. Några andra meddelanden eller upplysningar	74/61	25/35	1/5

OM JA, Vilka?

.....

26. a. Har det varit några möten eller sammankomster i Ert barns (i mellanstadiet) klass det här läsåret, där föräldrarna kunnat vara med - jag tänker på klassmöten, åhörardag, osv. Har det varit något eller några

LÄS UPP VARJE AV NEDANSTÅENDE.

Nej ... GÅ TILL 26 c

Ja ...		b.	b.	g.	
		<u>Möte 1</u>	<u>Möte 2</u>	<u>Allm frekv</u>	<u>Vet ej</u>
a.					
1. Klassmötenst	IP				
	Make				
2. Åhörardagst	IP				
	Make				
3. Klassfestst	IP				
	Make				
4. Enskilt samtal med inbjudan från lärarenst	IP				
	Make				
5. Andra möten eller sammankomster ..st	IP				
	Make				

- b. Gick Ni eller Er make på något/några av de mötena?

Nej

Ja Vilka?

- c. Hur ofta, i allmänhet, brukar Ni och Er make gå på sådana här möten som anordnas i Ert/Era barns klasser?

LÄS UPP VARJE AV OVANSTÅENDE.

Varje möte eller nästan varje möte	=4
De flesta möten	=3
Något enstaka möte	=2
Aldrig eller nästan aldrig	=1

OM IP GÅR PÅ KLASSMÖTEN ELLER LIKNANDE

26. d. Hur ofta händer det att Ni yttrar Er på sådana här möten?

Varje möte eller nästan varje möte	41/51
De flesta möten	9/5
Något enstaka möte	23/20
Aldrig eller nästan aldrig	26/19
IP går ej på klassmöten eller liknande	1/7

27. a. Är Ni medlem i Föräldraföreningen?

Ja	85/35
Nej	15/59
Vet ej	0/7

b. Är Ni medlem i Hem och Skola-föreningen?

Ja	32/33
Nej	65/63
Vet ej	3/4

c. Har Ni fått några meddelanden från föreningen/föreningarna under det här läsåret? OM JA - Vad handlade de om

Nej	
Ja	

1.
2.
3.

- 27 d. Känner Ni till om den/de har anordnat några aktiviteter under det här läsåret? OM JA - Vilka?

Nej GÅ TILL 27 f

Ja

Delt

1.	IP	
	Make	
2.	IP	
	Make	
3.	IP	
	Make	

OM TILLÄMPLIGT

- e. Deltog Ni eller Er make i dem/någon av dem?

- f. Hur ofta, i allmänhet, brukar Ni eller Er make deltaga i för-
äldraföreningens och Hem och Skola-föreningens möten och aktivi-
teter?

Varje möte eller nästan varje möte	19/23
De flesta möten	9/15
Något enstaka möte	23/10
Aldrig eller nästan aldrig	49/52

28. a. Är Ni eller Er make aktiv i skolarbetet som klassombud eller på annat sätt? OM JA: Vilka?

Nej GÅ TILL 28 c

Ja

b. Tid

IP 1.

2.

Make ... 1.

2.

- b. Hur länge har Ni/han varit det?

- c. Har Ni eller Er make tidigare varit aktiv på något sätt?

Nej GÅ TILL 28 e

Ja

Tid

IP 1.

2.

Make ... 1.

2.

- d. Hur länge var Ni/han aktiv?

OM IP EJ VARIT/ÄR AKTIV

28. e. Skulle Ni kunna tänka Er att vara aktiv?

Nej

Ja

OM JA: På vilka sätt?

1.

2.

3.

29. I de allra flesta skolor och klasser finns det saker och ting som inte fungerar helt bra. Det kan vara t ex lärarbyten, läxor, disciplin, betyg, skolluncher, osv.

a. Om vi först tänker på Ert barn i mellanstadiet och den klass där han/hon går - tycker Ni att det finns någon eller några saker som inte fungerar helt bra i den klassen eller skolan?

GE IP TID ATT TÄNKA EFTER PÅ VARJE DELFRÅGA i FRÅGA 29.

Ja

Nej.....

Vet ej.. GÅ TILL 29b.

OM JA - Vad då?

1.

2.

3.

OM NEJ - Kan man alltså säga att den fungerar helt igenom bra?

Ja
 Nej Vad då?

1.
2.
3.

- b. Om vi tänker mer bestämt på Ert eget barn i klassen - tycker Ni att han/hon har några speciella motigheter eller svårigheter i sitt skolarbete?

Ja
 Nej
 Vet ej

OM JA - Vad då?

1.
2.

OM IP HAR FLER BARN I SKOLAN

29. c. Tycker Ni att Era andra barn har några speciella svårigheter i sina klasser?

Ja
 Nej
 Vet ej

OM JA - Vad då?

1.
2.

- d. Är det (i övrigt) några saker i Era andra barns klasser (och skolor) som Ni inte är nöjd med?

Ja
 Nej
 Vet ej

OM JA - Vad då?

1.
2.

OM IP UPPLEVER "PROBLEM" - GÅ TILL 29 e. ANNARS - GÅ TILL 29 f.

- e. Vilka av (alla) dessa olika saker Ni har nämnt nu tycker Ni känns mest viktiga att få ändringar på?

1.
2.
3.

29. f. Är det några (andra) förhållanden i skolan av i dag som Ni tycker bör ändras på - t ex något som har med undervisningen eller skolmiljön i allmänhet att göra?

Ja
 Nej
 Vet ej

OM JA - Vad då?

1.
2.
3.

OM IP UPPEVER "PROBLEM" ELLER ATT SAKER BÖR FÖRÄNDRAS

- GÅ TILL 29 g.

ANNARS - GÅ TILL 29 j.

- g. Har Ni på något sätt tagit upp och diskuterat någon eller några av de här frågorna Ni nu har nämnt med någon eller några personer inom eller utom skolan - make, andra föräldrar, grannar, någon i skolan, osv.

Nej ... GÅ TILL 29j

Ja ...

OM JA - Med vem eller vilka?

	<u>Fråga</u> 1.	2.	3.	4.
Barnet				
Barnens kamrater				
Make				
Andra föräldrar				
Grannar, bekanta				
Klasslärare				
Klassombud				
Kurator/psykolog				
Rektor/studierektor				
Syster				
HoS-representant				
Föräldrafören. repr.				
Annan				

29. h. Hur kom det sig att Ni vände Er just till den personen/ de personerna?

.....

- i. Har Ni vidtagit några andra åtgärder för att komma tillrätta med någon eller några av de här frågorna - tagit upp det på klassmöte, skrivit insändare/artikel, skrivit på upprop/namn-listor?

Nej

Ja

OM JA - Vilka?

1.

2.

3.

- j. Har Ni tidigare, dvs tidigare än detta läsår haft anledning att ta upp några problem rörande Era barn i skolan eller andra missförhållanden i klass eller skola?

Nej GÅ TILL 30

Ja

OM JA - Vad gällde det?

1.

2.

3.

- k. Vilka personer inom och utom skolan tog Ni då upp dessa saker med?

1.

2.

3.

OM IP TAGIT UPP PROBLEM MED PERSONER INOM SKOLAN?

29. 1. Tycker Ni att de personer inom skolan Ni tog upp problemen med lyssnade och försökte hjälpa Er?

Ja, absolut	26/38
Ja, i viss mån	10/6
Nej, knappast	8/0
Nej, inte alls	2/5
Har ej tagit upp problem tidigare	18/10
Vet ej	35/41

30. Jag vill nu att Ni går igenom ett antal påståenden som olika människor har gjort om "föräldrar, lärare och skola" och för vart och ett av påståendena markerar hur Ni tycker att det stämmer med Er egen åsikt.

På de här påståendena finns inga riktiga eller felaktiga svar. Vi är endast intresserade av att få reda på Er uppfattning och åsikt i dessa frågor. Fundera därför inte alltför länge på varje påstående utan markera endast hur Ni tycker att uttrycket stämmer med Er egen åsikt.

Sätt en ring kring det svarsalternativ som bäst uttrycker hur väl varje påstående stämmer med Er egen uppfattning.

Jag vill också be Er fylla i samtliga påståenden.

GE IP PÅSTÅENDEDELEN OCH VISA ATT IP SKALL TA PÅSTÅENDE FÖR PÅSTÅENDE OCH SÄTTA EN RING KRING DET SVARSALTERNATIV SOM BÄST MOTSVARAR HENNES EGEN ÅSIKT

UPPREPA ATT DET EJ FINNS RIKTIGA ELLER FELAKTIGA SVAR, UTAN ATT VI ÄR INTRESSERADE AV IP:s UPPFATTNING OCH ÅSIKT I DESSA FRÅGOR. VISA HUR IP SKALL GÖRA GENOM ATT GÅ IGENOM PÅSTÅENDE 1.

Har Ni några frågor - annars börjar vi.

SE PÅSTÅENDEDELEN, sid 204-211

31. a. Nu har jag slutligen endast två frågor kvar. Först vill jag fråga vilken skolutbildning Ni har?

.....

- b. Har Ni genomgått några kurser eller liknande efter Er skolgång?

Ja

Nej.....

OM JA: Vilka slags kurser? Hur lång tid tog den/de?

1.
2.
3.
4.

OM IP ÄR GIFT ELLER SAMMANBOENDE.

- c. Vilken skolutbildning har Er make?

.....

32. Till sist: Ungefär hur stor var hushållets sammanlagda bruttoinkomst under föregående år (1972)?

0 - 10 tusen kronor	0/3
10 - 20 " "	1/9
20 - 30 " "	0/15
30 - 40 " "	2/22
40 - 50 " "	37/28
50 tusen eller över	58/21

TACKA IP OCH BE IP ATT EJ TALA ALLTFÖR MYCKET OM UNDERSÖKNINGEN MED GRANNAR, VÄNNER, OCH BEKANTA FRAM TILL DEN 1 APRIL, DÅ VI BERÄKNAR ATT SAMTLIGA INTERVJUER ÄR GENOMFÖRDA.

IP FÅR PRATA ALLMÄNT OM INTERVJUN, MEN EJ GÅ IN PÅ ENSKILDA FRÅGOR.

30.

IP:

1. Skolans personal lyssnar till föräldrarnas synpunkter endast i frågor som direkt rör de egna barnen.

	(1) mycket bra	22/28
	(2) ganska bra	30/31
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	13/18
	(4) ganska dåligt	26/15
	(5) mycket dåligt	9/9

- - -

2. Alla föräldrar har åtminstone några problem med sina barn i skolan.

	(5) mycket bra	27/36
	(4) ganska bra	45/46
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	11/11
	(2) ganska dåligt	11/3
	(1) mycket dåligt	2/5

- - -

3. Det är nyttigt för barn att få klara sig själva på egen hand - föräldrar och lärare bör därför ha kontakt med varandra endast om några speciella problem dyker upp.

	(1) mycket bra	18/21
	(2) ganska bra	15/19
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	9/4
	(4) ganska dåligt	34/30
	(5) mycket dåligt	22/27

- - -

4. Det är inte nödvändigt att föräldrar är med och diskuterar frågor som lärarval, betygens utformning, undervisningens uppläggning.

	(1) mycket bra	15/10
	(2) ganska bra	24/22
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	11/14
	(4) ganska dåligt	27/22
	(5) mycket dåligt	22/32

- - -

5. Rektorer och andra personer i skollnedningen har så mycket bestämmanderätt att de kan lösa de flesta problem.

	(5) mycket bra	9/12
	(4) ganska bra	23/26
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	16/19
	(2) ganska dåligt	33/22
	(1) mycket dåligt	17/21

- - -

6. Skolans personal lyssnar bara till föräldrar som är väl insatta i problemen och förstår fackuttrycken.

	(1) mycket bra	8/6
	(2) ganska bra	10/15
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	11/15
	(4) ganska dåligt	33/32
	(5) mycket dåligt	33/30

- - -

7. I första hand är det föräldrarnas sak att se till att de får reda på hur barnen har det i skolan.

	(1) mycket bra	25/46
	(2) ganska bra	28/20
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller fattning	dåligt med min egen upp- 14/17
	(4) ganska dåligt	25/9
	(5) mycket dåligt	7/9

- - -

8. Lärarna borde anstränga sig mer för att försöka få reda på föräldrarnas åsikter och önskemål i olika frågor.

	(5) mycket bra	15/22
	(4) ganska bra	27/36
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller fattning	dåligt med min egen upp- 23/15
	(2) ganska dåligt	23/22
	(1) mycket dåligt	11/5

- - -

9. Det finns alltid någon ansvarig person i skolan som är beredd att ta del av ens frågor eller klagomål.

	(5) mycket bra	41/37
	(4) ganska bra	42/38
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller fattning	dåligt med min egen upp- 7/11
	(2) ganska dåligt	3/10
	(1) mycket dåligt	5/4

- - -

10. När man pratar med lärare om skolfrågor känner man sig som förälder för det mesta i underläge.

	(1) mycket bra	8/14
	(2) ganska bra	22/19
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	15/17
	(4) ganska dåligt	30/33
	(5) mycket dåligt	25/17

- - -

11. Många missförstånd mellan skola och föräldrar skulle försvinna om föräldrar fick vara med när beslut skall fattas i skolan.

	(5) mycket bra	17/37
	(4) ganska bra	34/28
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	20/22
	(2) ganska dåligt	18/7
	(1) mycket dåligt	9/4

- - -

12. Det är mycket i dagens skola som behöver förändras för att man skall kunna säga att den fungerar helt bra.

	(5) mycket bra	30/31
	(4) ganska bra	43/33
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	15/14
	(2) ganska dåligt	11/16
	(1) mycket dåligt	0/6

- - -

13. Som förälder har man ingenting att säga till om när det gäller skolan.

	(1) mycket bra	14/16
	(2) ganska bra	19/21
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	19/15
	(4) ganska dåligt	31/31
	(5) mycket dåligt	15/17

- - -

14. I första hand är det lärarnas sak att se till att föräldrarna får reda på hur barnen har det i skolan.

	(1) mycket bra	20/27
	(2) ganska bra	26/25
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	17/15
	(4) ganska dåligt	24/22
	(5) mycket dåligt	10/11

- - -

15. Det är inte stor idé att försöka ändra på sådant som är fel i skolan, eftersom ingen ansvarig har tid och ork att lyssna på vad man säger.

	(1) mycket bra	9/11
	(2) ganska bra	8/15
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	14/19
	(4) ganska dåligt	39/28
	(5) mycket dåligt	30/27

16. Det borde i första hand vara föräldrarnas sak att själva se till att de får vara med och diskutera beslut som skall fattas i skolan.

	(1) mycket bra	16/28
	(2) ganska bra	42/33
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	24/21
	(4) ganska dåligt	15/12
	(5) mycket dåligt	1/4

- - -

17. Det händer så mycket komplicerade och svårförståeliga saker i skolan i dag att föräldrar har svårt att komma med synpunkter och kritik.

	(1) mycket bra	16/19
	(2) ganska bra	31/40
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	20/16
	(4) ganska dåligt	24/16
	(5) mycket dåligt	7/9

- - -

18. Statustänkandet lever fortfarande kvar i skolorna - lärare och andra i skolan tar bara intryck av vad föräldrar i god ställning har att säga.

	(1) mycket bra	6/10
	(2) ganska bra	3/19
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	20/17
	(4) ganska dåligt	32/20
	(5) mycket dåligt	36/32

19. Det skulle i och för sig vara bra om föräldrar och lärare lärde känna varandra bättre, men det skulle ta alltför mycket tid och bli alltför besvärligt.

	(1) mycket bra	15/21
	(2) ganska bra	36/31
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	10/9
	(4) ganska dåligt	27/22
	(5) mycket dåligt	10/16

- - -

20. Lärare och annan skolpersonal lyssnar nog om man tar upp personliga problem, men någon verklig hjälp får man inte.

	(1) mycket bra	3/12
	(2) ganska bra	16/23
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	22/15
	(4) ganska dåligt	42/32
	(5) mycket dåligt	14/17

- - -

21. De flesta föräldrar har i och för sig kritiska synpunkter på skolan, men vill inte framföra dem då det finns risk att de uppfattas som kverulanter.

	(1) mycket bra	11/20
	(2) ganska bra	26/26
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	19/12
	(4) ganska dåligt	31/28
	(5) mycket dåligt	11/14

22. Det är i och för sig en bra idé att föräldrar skall vara med och påverka skolan men den är omöjlig i praktiken.

	(1) mycket bra	13/14
	(2) ganska bra	30/32
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	18/16
	(4) ganska dåligt	31/25
	(5) mycket dåligt	8/14

- - -

23. Skolans personal är så bunden av läroplan och föreskrifter att man måste vända sig till högre skolmyndigheter om viktigare missförhållanden skall kunna rättas till.

	(1) mycket bra	25/25
	(2) ganska bra	27/27
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	18/16
	(4) ganska dåligt	20/17
	(5) mycket dåligt	6/15

- - -

24. Från skolans sida lyssnar man till alla föräldrar med lika stor respekt, oavsett deras utbildning eller arbeten.

	(5) mycket bra	34/36
	(4) ganska bra	33/27
Detta påstående stämmer	(3) varken bra eller dåligt med min egen uppfattning	17/21
	(2) ganska dåligt	7/14
	(1) mycket dåligt	7/2

- - -

BILAGA 3. DE 25 URSPRUNGLIGA OBEROENDE VARIABLERNA INOM GRUPPEN PERSONLIG
SITUATION

	<u>Klasser/Intervaller</u>
1. Utbildning, ip	0 - 6
2. Utbildning, make	0 - 6
3. Inkomst, hushållet/familjen	0 - 5
4. Förvärvsarbete, ip	0 - 1
5. Tjänsteställning, ip	0 - 3
6. Tjänsteställning, make	0 - 3
7. Kommunikation under arbetstid	0 - 5
8. Föreningsmedlemskap, totalt	0 - 6
9. Föreningsmedlemskap, politiska föreningar	0 - 6
10. Uppdrag i föreningar, totalt	0 - 6
11. Uppdrag i föreningar, politiska föreningar	0 - 6
12. Boendetid i området	0 - 2
13. Barnets tid i nuvarande skola	0 - 7
14. Kontakt med grannar (fråga 11a i frågeformuläret)	0 - 3
15. Umgänge med grannar (fråga 11b)	0 - 3
16. Kännedom om grannar (fråga 11c)	0 - 3
17. Trivsel i området	0 - 4
18. Ålder	0 - 4
19. Har barnet äldre syskon?	0 - 1
20. Antal barn i familjen	0 - 4
21. Antal barn under 7 år	0 - 4
22. Arbetstider, ip	0 - 4
23. Hemkomsttid, ip	0 - 5
24. Hemkomsttid, make	0 - 5
25. Tid ip ägnar åt föreningsarbete	0 - 4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	
1	31	34	30	44	34	32	-04	15	06	10	00	04	08	-05	08	08	-03	11	-06	03	38	04	-08	-13	BILAGA 4:1. KORRELATIONER ¹⁾ MELLAN DE 25 URSPRUNGLIGA OBEROENDE VARIABELERNA INOM GRUPPEN PERSONLIG SITUATION, OMRÅDE 1.
2		44	05	15	32	12	06	06	02	03	13	10	18	-02	16	04	06	12	-02	02	08	-01	-21	-13	
3			20	21	38	24	07	06	11	06	10	02	15	05	25	17	04	19	-23	-11	25	09	-18	01	
4				83	06	85	-02	10	11	12	-07	03	-07	-26	-04	07	17	-02	-20	-24	82	72	02	-22	
5					18	72	-04	15	12	15	-01	04	-09	-15	-01	11	15	03	-15	-17	72	56	-02	-31	
6						10	06	15	17	16	19	06	11	-02	18	-05	16	-02	-01	-08	06	-11	01	-10	
7							01	16	12	13	-02	-01	-01	-12	-01	07	-07	00	-20	-20	78	60	06	-20	
8								42	31	25	-04	12	04	21	06	01	18	05	06	02	-03	-04	-01	57	
9									45	58	02	10	06	02	10	14	07	01	-01	-06	14	08	07	17	
10										79	07	13	-01	-09	11	02	13	03	-06	-14	11	09	-07	17	
11											03	07	-01	-02	11	03	12	02	-05	-13	12	10	01	16	
12												18	09	10	28	05	24	-08	-05	01	-01	-12	07	-04	
13													03	03	02	00	25	-25	12	-14	01	-07	-11	02	
14														27	51	20	-01	01	12	08	-05	-17	06	11	
15															18	18	-17	18	11	05	-16	-30	04	20	
16																28	03	08	-02	05	03	-12	-01	-01	
17																	-10	12	-01	04	13	07	09	-07	
18																		-41	-05	-39	06	07	00	09	
19																			-37	28	05	-01	05	-02	
20																				39	-21	-19	-01	11	
21																					-17	-26	05	12	
22																						56	04	-22	
23																							01	-16	
24																								00	
25																									

1) Korrelationerna anges utan 0:a och decimalpunkt.

[illegible]

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
1		-17	30	27	-20	20	12	01	-08	06	03	01	23	26	18	09	07	-01	16	12	08	16	09	03
2			-03	-04	-17	-06	01	14	03	-08	18	25	-15	04	-09	14	-16	-15	-25	-19	-26	-17	-14	-09
3				36	-21	22	07	-12	-06	00	-03	07	09	28	13	01	14	10	25	15	00	26	14	04
4					-26	-04	-01	05	-13	04	13	19	01	08	-02	-10	-01	-04	12	-03	-09	09	-06	-19
5						-20	-24	16	08	-06	12	-12	-06	-20	-21	-06	-16	-13	-17	-12	02	-16	-17	01
6							-05	-27	32	42	-16	-24	40	32	41	-05	35	56	10	26	25	15	26	46
7								01	-20	02	13	14	01	01	10	39	08	-07	11	-03	-03	18	05	-08
8									-10	-29	35	10	-24	-25	-24	-09	-31	-18	-13	-23	-23	-07	-23	-21
9										35	-06	-10	16	11	38	-22	08	16	00	22	10	02	18	27
10											-24	-12	50	22	41	13	40	35	11	32	25	22	23	25
11												39	-21	-11	-07	-09	-35	-31	-07	-29	-30	-17	-12	-17
12													-24	03	-06	04	-28	-32	03	-22	-30	-15	-23	-26
13														16	46	00	38	33	18	24	21	31	34	29
14															29	05	22	17	16	11	06	09	08	05
15																-12	25	24	27	37	16	39	39	17
16																	14	08	-02	-12	10	09	-01	08
17																		53	34	42	31	41	37	22
18																			22	35	26	26	22	56
19																				27	21	51	38	-06
20																					32	26	38	15
21																						27	26	29
22																							30	03
23																								19
24																								

BILAGA 5:2. KORREKTIONER MELLAN DE 24
 OMRÅDE II.

BILAGA 6:1. NOLLORDNINGSKORRELATIONER OBEROENDE VARIABLER - AKTIVT INTRESSE.
OMRÅDE I.

	3. Problemmupplevelse ¹⁾				4. Problemaktivitet			
	A.	B. ²⁾	C.	D.	A.	B. ²⁾	C.	D.
A. Personlig situation								
1. Utbildning, ip	23	-	22	-16	19	-	15	-11
2. Familjens socio-ekonomiska situation	07	-	19	-09	14	-	10	-15
3. Kommunikativ träning	10	-	09	02	07	-	01	-03
4. Föreningsverksamhet	05	-	17	00	01	-	11	-01
5. Kontakt och trivsel	01	-	01	-04	00	-	03	-04
6. Arbets- och hemkomsttider	32	-	-18	07	19	-	-14	-02
7. Barn i hemmet	01	-	-13	-08	00	-	-09	-17
B. Psykologiska egenskaper								
8. Vikt, hem-skola	-01	-	13	00	07	-	08	14
9. Subjektiv kompetens	-23	-	31	04	-14	-	18	01
10. Systemtillit	-23	-	21	11	-03	-	01	16

- 1) A. Problem i undervisningssituationen
 B. Problem som gäller föräldrarnas roll
 C. Målsättnings-/Principfrågor
 D. Det egna barnets situation

- 2) Korrelationskoefficient beräknas ej, för få observationer

BILAGA 6:2. NOLLORDNINGSKORRELATIONER OBEROENDE VARIABLER - AKTIVT INTRESSE,
OMRÅDE II.

	3. Problemapplevelse ¹⁾				4. Problemaktivitet			
	A.	B. ²⁾	C.	D.	A.	B. ²⁾	C.	D.
A. Personlig situation								
1. Utbildning, ip	09	-	33	-13	15	-	26	00
2. Familjens socio-ekonomiska situation	-09	-	05	-07	-02	-	19	09
3. Kommunikativ träning	07	-	03	-21	19	-	06	-11
4. Föreningsverksamhet	28	-	13	-05	13	-	13	-02
5. Kontakt och trivsel	07	-	-19	-02	06	-	-16	-04
6. Arbets- och hemkomst-tider	-20	-	-10	-23	-10	-	-08	-25
7. Barn i hemmet	07	-	-25	21	-12	-	-24	10
B. Psykologiska egenskaper								
8. Vikt, hem-skola	22	-	16	-05	14	-	17	-06
9. Subjektiv kompetens	-16	-	-13	-12	15	-	15	21
10. Systemtillit	-18	-	-03	-10	-21	-	-08	00

- 1)
 A. Problem i undervisningssituationen
 B. Problem som gäller föräldrarnas roll
 C. Målsättnings-/Principfrågor
 D. Det egna barnets situation

- 2) Korrelationskoefficient beräknas ej, för få observationer

BILAGA 7. MEDELVÄRDEN (STANDARDVARIATIONER) FÖR BAKGRUNDSVARIABLER
URVAL I+II+III

	<u>Område I</u>	<u>Område II</u>
1. Utbildning, ip	2,93 (2,05)	1,64 (1,88)
2. Familjens socio-ekonomiska situation	14,08 (4,26)	8,27 (4,76)
3. Kommunikativ träning	3,82 (2,98)	3,51 (2,61)
4. Föreningsverksamhet	1,49 (1,74)	0,66 (1,37)
5. Kontakt och trivsel	7,35 (2,49)	5,31 (2,81)
6. Arbetstider	3,71 (1,61)	3,79 (1,97)
7. Barn i hemmet	2,20 (0,73)	2,39 (1,01)
8. Vikt av kontakt hem-skola	15,81 (3,58)	16,20 (3,78)
9. Subjektiv kompetens	9,46 (2,54)	8,98 (2,79)
10. Systemtillit	31,62 (5,57)	30,20 (6,68)

BILAGA 8. VARIANSANALYSER, INFORMATIONSMOTTAGANDE

1. MASSMEDIER

<u>Varianskälla</u>	<u>SS</u>	<u>df</u>	<u>MS</u>	<u>F</u>
Utbildning	19,63	1	19,63	4,74
Kontaktpotential	9,50	1	9,50	2,29
Utbildning x Kontaktpotential	3,80	1	3,80	0,92
Inom cellerna	1150,87	278	4,14	

2. PERSONLIGA KONTAKTER

<u>Varianskälla</u>				
Utbildning	64,57	1	64,57	6,37
Kontaktpotential	31,03	1	31,03	3,06
Utbildning x Kontaktpotential	22,80	1	22,80	2,24
Inom cellerna	2818,09	278	10,14	

3. BARN OCH KAMRATER

<u>Varianskälla</u>				
Utbildning	4,43	1	4,43	0,88
Kontaktpotential	37,99	1	37,99	7,52
Utbildning x Kontaktpotential	0,01	1	0,01	0,01
Inom cellerna	1403,47	278	5,05	

4. PASSIVT INFORMATIONSMOTTAGANDE

<u>Varianskälla</u>				
Utbildning	9,50	1	9,50	4,95
Kontaktpotential	11,40	1	11,40	5,94
Utbildning x Kontaktpotential	0,63	1	0,63	0,33
Inom cellerna	534,65	278	1,92	

5. TOTALT INFORMATIONSMOTTAGANDE

<u>Varianskälla</u>				
Utbildning	57,62	1	57,62	10,91
Kontaktpotential	72,18	1	72,18	13,67
Utbildning x Kontaktpotential	0,63	1	0,63	0,12
Inom cellerna	1467,56	278	5,28	

BILAGA 9. VARIANSANALYSER, AKTIVT ENGAGEMANG

1. KONTINUERLIG AKTIVITET

<u>Variationskälla</u>	<u>SS</u>	<u>df</u>	<u>MS</u>	<u>F</u>
Utbildning	22,16	1	22,16	14,38
Kontaktpotential	12,66	1	12,66	8,22
Utbildning x Kontaktpotential	22,80	1	22,80	14,81
Inom cellerna	429,05	278	1,54	

2. FUNKTIONÄRSAKTIVITET

<u>Variationskälla</u>				
Utbildning	4,43	1	4,43	5,09
Kontaktpotential	1,27	1	1,27	1,49
Utbildning x Kontaktpotential	1,90	1	1,90	2,24
Inom cellerna	235,07	278	0,85	

3E PROBLEMUPPLEVELSE

<u>Variationskälla</u>				
Utbildning	23,43	1	23,43	8,90
Kontaktpotential	37,99	1	37,99	14,44
Utbildning x Kontaktpotential	1,27	1	1,27	0,48
Inom cellerna	732,11	278	2,63	

4E PROBLEMAKTIVITET

<u>Variationskälla</u>				
Utbildning	0,02	1	0,02	0,02
Kontaktpotential	1,80	1	1,80	1,96
Utbildning x Kontaktpotential	0,01	1	0,01	0,01
Inom cellerna	255,69	265	0,92	

BILAGA 10:1 EXTREMGRUPPER

	<u>Grupp 1</u>	<u>Grupp 2</u>	<u>Grupp 3</u>	<u>Grupp 4</u>
	Lågt ii Lågt AD Område I <u>n=27</u>	Lågt ii Lågt AD Område II <u>n=51</u>	Högt ii Högt AD Område I <u>n=62</u>	Högt ii Högt AD Område II <u>n=33</u>
1. Utbildning, ip	2,56 (1,85)	1,21 (1,88)	3,42 (2,04)	2,61 (2,07)
2. Familjens socio-ekonomiska situation	12,15 (4,69)	7,20 (4,94)	15,45 (3,62)	10,24 (4,94)
3. Kommunikativ träning	3,89 (2,74)	3,22 (2,53)	4,53 (2,84)	4,24 (2,71)
4. Föreningsverksamhet	1,41 (1,83)	0,29 (0,72)	1,57 (1,84)	1,33 (2,16)
5. Kontakt och trivsel	5,89 (2,87)	4,12 (2,76)	8,18 (2,03)	6,58 (2,38)
6. Arbets- och hemkomst-tider	3,97 (1,77)	3,70 (1,82)	3,86 (1,65)	3,70 (2,24)
7. Barn i hemmet	2,22 (0,74)	2,39 (1,07)	2,18 (0,66)	2,36 (0,92)
8. Vikt, kontakt hem-skola	14,85 (3,06)	15,63 (3,81)	16,57 (3,98)	17,42 (4,01)
9. Subjektiv kompetens	8,48 (2,45)	8,71 (2,67)	9,85 (2,53)	9,21 (2,64)
10. Systemtillit	28,55 (6,96)	29,91 (6,92)	32,92 (4,47)	30,82 (5,72)
11. Massmedier	3,24 (1,93)	2,87 (2,24)	5,11 (1,88)	5,14 (1,67)
12. Personliga kontakter	6,59 (3,02)	5,25 (2,69)	9,05 (2,97)	9,21 (3,24)
13. Barn och kamrater	6,11 (2,18)	5,75 (2,34)	9,00 (1,26)	8,88 (1,74)
14. Passivt informations-mottagande	5,64 (1,58)	4,91 (1,69)	6,62 (1,02)	6,27 (1,11)
15. Kontinuerlig aktivitet	2,11 (0,83)	1,47 (0,98)	3,74 (0,88)	3,82 (0,80)
16. Funktionärsaktivitet	0,22 (0,42)	0,41 (0,60)	1,35 (1,02)	1,67 (1,12)
17. Totalt informations-inhämtande	4,52 (1,13)	3,35 (1,79)	8,39 (1,13)	8,06 (1,13)
18. Totalt antal problem	2,41 (1,64)	2,78 (1,51)	2,80 (1,40)	2,97 (1,70)
19. Aktivitet per problem	0,77 (0,71)	1,21 (1,13)	1,14 (0,78)	1,48 (1,01)
20. Upplevelse av kunskapernas tillräcklighet	3,67 (1,72)	3,06 (1,29)	4,60 (0,98)	4,03 (1,27)
21. Behov av mer information	0,48 (0,50)	0,43 (0,50)	0,55 (0,50)	0,70 (0,46)

BILAGA 10:2. EXTREMGRUPPER (forts)

	<u>Grupp 5</u>	<u>Grupp 6</u>	<u>Grupp 7</u>	<u>Grupp 8</u>
	Upplever problem Agerar ej alls	Upplever problem Agerar ej alls	Upplever problem Agerar mer än andra	Upplever problem Agerar mer än andra
	Område I <u>n=21</u>	Område II <u>n=12</u>	Område I <u>n=42</u>	Område II <u>n=47</u>
1. Utbildning, ip	2,19 (1,99)	0,75 (0,83)	2,88 (1,90)	1,62 (1,93)
2. Familjens socio-ekonomiska situation	12,86 (5,50)	7,92 (3,38)	14,42 (3,67)	8,44 (5,00)
3. Kommunikativ träning	3,86 (2,92)	3,33 (2,49)	3,33 (2,93)	4,08 (2,59)
4. Föreningsverksamhet	1,10 (1,44)	1,00 (1,53)	1,82 (1,89)	0,80 (1,90)
5. Kontakt och trivsel	7,00 (2,29)	6,45 (2,39)	7,33 (2,28)	5,63 (2,72)
6. Arbets- och hemkomst- tider	4,00 (1,69)	4,67 (1,97)	3,49 (1,61)	3,68 (1,61)
7. Barn i hemmet	2,43 (0,90)	2,17 (0,69)	2,14 (0,53)	2,21 (0,85)
8. Vikt, kontakt hem-skola	16,35 (3,47)	16,75 (2,95)	15,98 (4,01)	16,26 (3,35)
9. Subjektiv kompetens	9,45 (1,67)	9,92 (2,36)	9,32 (2,65)	9,10 (2,53)
10. Systemtillit	31,69 (4,63)	34,75 (6,37)	31,22 (5,13)	29,60 (6,45)
11. Massmedier	3,67 (2,12)	2,58 (2,25)	4,31 (2,36)	3,64 (1,88)
12. Personliga kontakter	6,33 (1,14)	5,75 (2,20)	8,12 (2,79)	7,81 (3,52)
13. Barn och kamrater	7,05 (2,40)	7,33 (2,63)	8,29 (1,89)	6,91 (2,51)
14. Passivt informations- mottagande	5,89 (1,31)	5,70 (1,14)	6,29 (1,18)	5,90 (1,32)
15. Kontinuerlig aktivitet	3,24 (0,75)	2,75 (1,16)	3,33 (1,15)	2,70 (1,25)
16. Funktionärsaktivitet	0,48 (0,67)	0,84 (0,69)	1,10 (1,11)	1,17 (1,08)
17. Totalt informations- inhämtande	5,62 (2,78)	4,53 (1,85)	6,96 (1,98)	5,96 (2,61)
18. Totalt antal problem	1,67 (1,32)	1,83 (1,21)	2,43 (1,12)	2,51 (1,25)
19. Aktivitet per problem	0,00 (0,00)	0,00 (0,00)	1,99 (0,71)	2,33 (0,95)
20. Upplevelse av kunskaper- nas tillräcklighet	3,86 (1,12)	4,00 (0,82)	4,25 (1,10)	3,57 (1,16)
21. Behov av mer information	0,43 (0,50)	0,33 (0,47)	0,51 (0,50)	0,53 (0,50)

Litteraturförteckning

- ALMOND, G. & VERBA, S., 1963, The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Princeton.
- ANTRITTER, W., 1973, Bibliographie (Auswahl). Ingår i GREIFFENHAGEN, M. (red.), Demokratisierung in Staat und Gesellschaft. München.
- ATKIN, C., 1972, Anticipated communication and mass media information seeking. Public Opinion Quarterly, 36, 188-199.
- AUGEDAL, E., 1972, Pattern in Mass Media Use and Other Activities. Acta Sociologica, 15, 145-156.
- BAUER, R., 1965, A Revised Model of Source Effects. Presidential Address of the Division of Consumer Psychology, American Psychological Association Annual Meeting. Chicago, Ill.
- BELL, R. & WESTIUS, S., 1972, Några teorier om grannskap och grannrelationer. Statens Institut för Byggnadsforskning. Rapport R 29.
- BENGTZON, O., DELDEN, J. & LUNDGREN, J., 1970, Rapport Tensta. Stockholm.
- BIRGERSSON, B.O. et al., 1971, Den kommunala självstyrelsen. 2. Medborgarna informeras. Stockholm.
- BLUMBERG, P., 1971, Företagsdemokrati i sociologisk belysning. Stockholm.
- BLÜCHER, G. & NILSSON, R., 1971, När folket skulle tycka. Resultat av kampanjen Tyck om Nackablocket. Nacka.
- BOHM, K., 1975, Anteckningar om kommunal bostadområdesplanering. Sociologisk Forskning, 12, 33-53.
- BOTTOMORE, T.B., 1966, Klass och elit. Klasskillnader och klasskonflikter i modernt samhällsliv. Stockholm.
- BOWERS, K.S., 1973, Situationism in Psychology: An Analysis and a Critique. Psychological Review, vol. 80, no. 5, 307-336.
- BRÅTEN, S., 1973, Model Monopoly and Communication: Systems Theoretical Notes on Democratization. Acta Sociologica, no. 2.

- BUCKLEY, W., 1967, *Sociology and Modern Systems Theory*. Englewood Cliffs, N.J.
- CAMPBELL, A., 1962, The Passive Citizen. *Acta Sociologica*, 6, 9-21.
- CAMPBELL, A. et al., 1965, *The American Voter*. New York.
- CHAFFEE, S.H., McLEOD, J.M. & WACKMAN, D.B., 1966, Family Communication and Political Socialization. Paper presented to Theory and Methodology Division, Ass. for Education in Journalism, Iowa City, Iowa. (August)
- CLARKE, P., 1966, Selective Media Exposure: A Review of Current Findings. Communication Research Center, University of Washington. (Mimeo)
- CLARKE, P., 1971, Co-orientation and Information Seeking. Paper presented at the Association for Education in Journalism Meetings. (August)
- CLARKE, P. & JACKSON, K., 1968, Media Use, Information Seeking and Knowledge About the War in Vietnam. Communication Research Center, University of Washington. (Mimeo)
- CLARKE, P. & JAMES, J., 1967, The Effect of Situation, Attitude Intensity and Personality on Information Seeking. *Sociometry*, 30, 235-245.
- COHEN, J., 1968, Multiple Regression as a General Data-Analytic System. *Psychological Bulletin*, 70, 426-443.
- DAHLSTRÖM, E., 1969, Fördjupad företagsdemokrati. Forskningslinjer och handlingsalternativ. Lund.
- DAUN, Å., 1974, Förrortsliv. En etnologisk studie av kulturell förändring. Institutet för folklivsforskning, Stockholm.
- Di PALMA, G., 1970, Apathy and Participation. Mass Politics in Western Societies. New York.
- EK, K. & SVENNILSSON, B., 1972, Tyck om Nackablocket. Sociologiska Institutionen, Stockholms Universitet.
- EKECRANTZ, J., 1971, Om makt och information. Rapport från Filmcentrum, nr 15. Stockholm.
- EKECRANTZ, J., 1972, Informationspolitikens teori och praktik. Rapport från Filmcentrum, nr 17. Stockholm.
- EKECRANTZ, J., 1975, Makten och informationen. Lund.
- FINDAHL, O. & HÖIJER, B., 1974, Människan som mottagare av information. Om kunskaper, privilegier och nyhetsinformation. Sveriges Radio/PUB 201/72:1.
- FLEMSTRÖM, K. & RONNBY, A., 1972, Fallet Rosengård. Stockholm.
- GARDELL, B., 1971, Produktionsteknik och arbetsglädje. En socialpsykologisk studie av industriellt arbete. Personaladministrativa Rådet, Stockholm.

- GORDON, H., & MOLIN, P., (red), 1972, Man bara anpassar sig helt enkelt. Stockholm.
- GORE, P.M. & ROTTER, J.B., 1963, A Personality Correlate of Social Action. Journal of Personality, 31, 58-64.
- HAGBERG-SÖDERSTRÖM, D. & JANSSON, I., 1973, Effekter av intensifierad kontakt mellan hem och skola. Pedagogiska institutionen, Göteborgs Universitet.
- HARRÉ, R. & SECORD, P.F., 1972, The Explanation of Social Behaviour. Oxford.
- HATT, P.K. & REISS, A.J., 1957, Cities and Society. Glencoe.
- HEDEBRO, G., 1970, Medietrovärdighet och informationsanvändning - en konstruktiv replikation. EFI, Stockholm.
- HOLTER, H., 1973, Naermiljø og sosialpolitisk forskning. Tidsskrift for Samfunnsforskning, 14, 125-136.
- HÄGGROTH, S., 1971, Byalagsrörelsen i Stockholm 1968-1970. Statsvetenskaplig tidskrift, 74(53), 93-113.
- JOHANSSON, S., 1971, Politiska resurser. Om den vuxna befolkningens deltagande i de politiska beslutsprocesserna. Stockholm.
- KJELLMOR, S., 1974, "Informationsklyfteprojekt". Några teoretiska och värderingsmässiga utgångspunkter. Sveriges Radio /PUB, (Stencil 1974-01-24).
- KLINE, F.G. et al., 1970, Family Communication Patterns, Family Autonomy, and Peer Autonomy: a Theoretical Model of Socialization. Paper presented to the Research Committee on the Sociology of Mass Communication of the International Sociological Association. Varna, Bulgaria. September.
- KNUPFER, G., 1947, Portrait of the Underdog. Public Opinion Quarterly, 11, 103-114.
- KORNHAUSER, A., 1965, Mental Health of the Industrial Worker. New York.
- LANE, R., 1959, Political Life. Why People Get Involved in Politics. Glencoe, N.Y.
- LEFCOURT, H.M., 1966, Internal Versus External Control of Reinforcement: A Review. Psychological Bulletin, 65, 206-220.
- LEWIN, L., 1970, Folket och eliterna. En studie i modern demokratisk teori. Stockholm.
- LUNDBERG, D., 1973, Medietrovärdighet och informationsanvändning. Ett experiment rörande informationsfunktionens betydelse för trovärdighets-effekter. Studier i ekonomisk psykologi: 85. EFI, Stockholm.
- LUNDBERG, D., 1974, Informationsklyftor och etermedia. Anförande vid Sveriges Radio/PJB:s debattforum torsdagen den 10 maj 1973. Sveriges Radio/PUB, 204/72, sid VII:1-6.

- LUNDBERG, D. & HULTÉN, O., 1968, Individen och massmedia. Stockholm.
- MARTINUSSEN, W., 1973, Fjerndemokratiet. Sosial ulikhet, politiske ressurser og politisk medvirkning i Norge. Oslo.
- McKENNELL, A., 1970, Attitude Measurement: Use of Coefficient Alpha with Cluster of Factor Analysis. Sociology, 2, 227-248.
- McLEOD, J., WARD, S. & TANCILL, K., 1965, Alienation and the Uses of the Mass Media. Public Opinion Quarterly, 29, 582-594.
- McQUITTY, L.L., 1957, Elementary Linkage Analysis. Educational and Psychological Measurement, 17, 207-229.
- MILBRATH, L., 1965, Political Participation. How and Why do People Get Involved in Politics? Chicago.
- MISCHEL, W., 1973, Toward a Cognitive Social Learning Reconceptualization of Personality. Psychological Review, 80, 252-283.
- NOWAK, K., 1971, Från informationsteknik till kommunikationsteknik. Ingår i MATTSSON, L.-G. (red), Människor och företag i kommunikationssamhället. Några bidrag till debatten om medinflytande, konsumentfrågor och företagsbeslut. Stockholm.
- NOWAK, K., CARLMAN, B. & WÄRNERYD, K.-E., 1966, Masskommunikation och åsiktsförändringar. Stockholm.
- NOWAK, L. & NOWAK, K., 1975, TV Viewing as an Activity vs. Information Seeking. Papper presenterat vid Nordisk Mediaforskerkongress II i Bjerringbro. (Augusti 1975)
- NUNNALLY, J. C. 1967, Psychometric Theory. New York.
- OSCARSSON, V., 1974, Politiskt deltagande. En jämförande studie av politisk participation i Sverige, USA, Storbritannien och Västtyskland. Representationsundersökningen. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet.
- OVERALL, J.E. & SPIEGEL, D.K., 1969, Concerning Least Squares Analysis of Experimental Data. Psychological Bulletin, 72, 311-322.
- PERRY, C.A., 1939, Housing for the Machine Age. New York.
- PIETILÄ, V., 1969, On the Accumulation of the Mass Media Use. Research reports from the section for Long-Range Planning, The Finnish Broadcasting Company, nr. 4, sid 1-17.
- PIETILÄ, V., 1970, Alienation and Use of the Mass Media. Acta Sociologica, 13, 237-252.
- QVARFORT, R., 1971, Om relationen hem-skola. Sociologiska Institutionen, Uppsala Universitet.

- ROBINSON, J.P., 1972, Mass Communication and Information Diffusion. Ingår i KLINE, F.G. & TICHENOR, P.J. (red), Current Perspectives in Mass Communication Research. Beverly Hills, Calif.
- ROTTER, J.B., 1966, Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement. Psychological Monographs, 80(1).
- SAMUELSON, M., CARTER, R. & RUGGELS, L., 1963, Education, Available Time and Use of Mass Media. Journalism Quarterly, 40, 491-496.
- SEARS, D.O. & FREEDMAN, J.L., 1967, Selective Exposure to Information, A Critical Review. Public Opinion Quarterly, 31, 194-213.
- SEEMAN, M., 1959, On the Meaning of Alienation. American Sociological Review, 24, 783-791.
- SEEMAN, M., 1963, Alienation and Social Learning in a Reformatory. American Sociological Review, 69, 270-284.
- SEEMAN, M., 1966, Alienation, Membership and Political Knowledge: A Comparison Study. Public Opinion Quarterly, 30, 353-367.
- SEEMAN, M., 1972, Alienation and Engagement. Ingår i CAMPBELL, D.T. & CONVERSE, P. (red.), The Human Meaning of Social Change. New York.
- SEEMAN, M. & EVANS, J.W., 1962, Alienation and Learning in a Hospital Setting. American Sociological Review, 27, 772-782.
- SEPSTRUP, P., 1973, Individets erhvervelse av information. En empirisk analys og en revideret model. Skriftserie: E nr 3, Institutet for Markedsøkonomi, Handelshøjskolen, Århus.
- SEPSTRUP, P., 1975, Massekommunikationsforbruk - udvikling af en teori om informationsforbrugsadfærd. Paper fremlagt vid Nordisk Mediaforskar-kongress II i Bjerringbro. (Augusti 1975)
- SOLEM, P.E. & TRAELOH, A., 1970, Om internalitet och eksternalitet. Oslo Universitet, Oslo.
- STOLT, B., 1976a, Dialog mellan medborgare och myndigheter - en utopi? Effekter av myndighetsinformation med återföringssyfte. Studier i ekonomisk psykologi: 92. EFI, Stockholm.
- STOLT, B., 1976b, Om samhällskommunikation: Deskriptiva, stipulativa och normativa utgångspunkter för informationsutbyte mellan medborgare och myndigheter samt ett klassificeringsschema för individens politiska resurser. Studier i ekonomisk psykologi: 93. EFI, Stockholm.
- SUNDSTRÖM, G., 1971, Kommunal demokrati och social position. Sociologiska Institutionen, Stockholms Universitet.
- TENGVALD, K., 1973, Vårdapparaten och den informella strukturen. Sociologisk Forskning, 10, 19-41.

- TICHENOR, P.J., DONOHUE, G.A. & OLIEN, C.N., 1970, Mass Media Flow and Differential Growth in Knowledge. Public Opinion Quarterly, 34, 159-170.
- WEIBULL, L., 1972, Information som värde. Ingår i NORDENSTAM, G. (red), Värde, välfärd, jämlikhet. Lund.
- WEIBULL, L., 1976, Samhällsorientering och masskommunikation. Massmediernas betydelse för allmänhetens orientering i samhällsfrågor. En rapport från forskningsprojektet Pressens funktioner i samhället. Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborgs Universitet.
- WIIO, O., 1974, System Models of Information and Communication. Revaluation of Some Basic Concepts of Communication. Liiketaloudellinen Aikakauskirja, no 1, 1-24.
- WIKMAN, A., 1974, Alternativa kvällsaktiviteter. Rapport 35/74, Sveriges Radio/PUB, Stockholm.
- WINER, B.J., 1962, Statistical Principles in Experimental Design. New York.
- WÄRNERYD, K.-E., 1967, Ekonomisk psykologi. Stockholm.
- WÄRNERYD, K.-E., 1971, Kommunikationsvägarna i samhället. Ingår i MATTSSON, L-G. (red), Människor och företag i kommunikationssamhället. Stockholm.
- ÖLANDER, F. & SEIPEL, C.-M., 1970, Psychological Approaches to the Study of Saving. Urbana.
- ÖRTENDAHL, C., 1969, Politisk information - Politisk kommunikation. En rapport från kommunalforskningsgruppens väljarundersökning. Statsvetenskapliga Institutionen, Uppsala.
- Skolöverstyrelsen, 1969, Läroplan för grundskolan. 1. Allmän del. Stockholm.
- SOU 1969:48. Vidgad Samhällsinformation.
- SOU 1975:78. Svensk press. Pressens funktioner i samhället. En forskningsrapport från 1972 års pressutredning.
- Svenska Institutet för Opinionsundersökningar, 1970, Föräldrarna, lärarna och grundskolan. En SIFO-undersökning av attityder och information bland föräldrar och lärare hösten 1969. Stockholm.
- Sveriges Radio/Publik och Programforskningsavdelningen, 1972, Radio och tv möter publiken. Stockholm.

Summary in English

Title: INFORMATION AND ACTIVE COMMITMENT

Individual and environmental premises for participation in the local community: the school as an example.

BACKGROUND AND AIMS OF THE STUDY

One of the characteristics of Swedish society of today is the rapid increase in flows of information. This applies both to the private and the public sector and is largely a function of structural tendencies and changes.

A governmental investigation documented this fact with reference to the public information activities of authorities and agencies of government. One main principle the committee asserted is that citizens must be informed about their rights and duties. They also have the right to demand such information and knowledge as make it possible for them to maintain and promote their ideas and interests in the democratic process. This in turn requires that information about the public authorities is made available to the public.

A third principle in this context is that all groups of citizens are entitled to equivalent information. It is evident that a large number today have very limited access to information on societal issues. People do not know that information is available, often do not understand it or know how to use it.

The first aim of the study reported here is to contribute to the knowledge necessary to be able to provide equivalent information. Toward this end people's use of available information channels within a particular subject matter area has been studied. Various background factors are used to explain differences

in information intake, and special emphasis is put on what are called "communication-weak" and "communication-strong" groups.

The second objective of the study derives from the general debate about participation in decision-making. In many quarters of society and from different points of departure demands have been raised that people should be able to exert greater influence over decisions that are of direct importance to their own daily lives.

This debate, however, is characterized by a certain lack of conceptual clarity. Various concepts are used to describe participation, and it is obvious that more precise definitions are needed to distinguish between different kinds of participation. What is studied in the present empirical investigation has been designated "active commitment", which is a form of direct participation, i.e. not via representatives.

There is also a large amount of uncertainty about the actual extent of participation/commitment. Therefore, the second aim of the study is both to analyze different concepts of participation and their relation to each other, and to assess and discuss the importance of various background factors with respect to actual behavior.

The third and final aim of the study stems from a somewhat different issue in the general debate. It is sometimes said that the question of participation is a question of information, that is if people are only provided with information they will more or less automatically become active. This argument seems to build upon rather simplified assumptions, which make any conclusions very doubtful. This is an important question, however, and this study addresses itself to a portion of this vast problem.

The relationship between acquisition of information and active commitment is calculated under different individual and social conditions and although this is not a causal analysis, it is possible to make causal interpretations. These are presented as hypotheses for further research.

FRAME OF REFERENCE

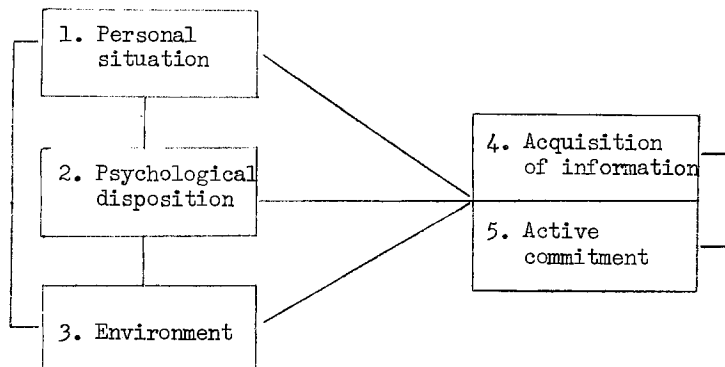
The model that has exerted greatest influence on the frame of reference for the empirical investigation is the so-called Stimulus-Organism-Response Model. Expressed in general terms, this model means that both factors outside (S) and within the individual (O) are used to explain variations in behavior (R).

Compared to the perspective in the original model, two differences are to be observed in the present context. First, organism variables are included not because they can be used as intervening variables to increase the possibilities of explaining variations in R with S, but because the O-variables form an essential ground for understanding the mechanism underlying any given behavior.

The second difference is an addition. It can be argued that just as important as the background factors S and O by themselves is the interaction between them, $S \times O$. Some empirical data even show this interaction to be the most important factor explaining variance in the dependent variable (see e.g. Bowers, 1973). Therefore an interaction factor of this kind was also included in the principal model.

MODEL FOR THE EMPIRICAL INVESTIGATION

The different groups of variables included in the empirical investigation can be summarized in the following scheme:



The first two aims of the study are to analyze and to explain acquisition of information and active commitment. The three groups of variables to the left in the box diagram are used as independent variables in these analyses. The third aim of the study is to calculate and discuss the relationship between boxes 4 and 5 under different conditions.

In the diagram all boxes are connected with lines instead of causal arrows. This is to indicate mutual dependency between all groups of variables.

In chapters 1, 3 and 5 the model is elaborated. A literature survey is conducted to find such variables as can be assumed to be related to or exert influence over "communication behavior", or the sum of the dependent variables.

Personal situation comprises a group of variables that have to do with both stimuli and the organism. In this group the following indexes were constructed:

- Formal education
- Family socio-economic status
- Communication training at work
- Contact with neighbors in the local community
- Activities in organizations
- Working hours
- Children at home

Psychological disposition comprises:

- Importance of the subject matter
- Subjective competence
- Belief in the system

Environment, lastly, is represented in a specially constructed variable - potential for contact. This index is constructed of several items, all of which indicate the possibilities of contacts and social life in the local community. In the empirical investigation this factor was represented by two different neighborhoods in a middle-sized town. One was considered to have a high and the other a low potential for social contacts.

It can be assumed that all these variables are of some importance as explanatory factors with respect to acquisition of information and active commitment in questions concerning life in the local community. Hypotheses could be put forth for some of these background factors (e.g. the role of formal education), but for others only alternative assumptions could be constructed. The investigation is therefore partly of an explorative character. This also applies to the third aim of the study - analysis of the relation between information receiving and information sending (active commitment).

THE EMPIRICAL INVESTIGATION

It was decided to study these questions with reference to a single example of the questions considered of interest. The following criteria were used in selecting the subject matter:

1. The investigation should be carried out within a subject matter, about which is considered important, both from society's and the individual's viewpoint, to have access to information and the opportunity to make an active commitment.
2. The subject matter should be a question with direct relevance to the local community.
3. Several information sources should be available.
4. Different forms of participation should be possible.
5. It should be possible to express interest via continuous participation, not only on single occasions.
6. It should be possible to single out groups that may be described as communication-weak and communication-strong, respectively.

On these grounds the subject matter chosen was the school or, more precisely, how parents acquire information about their children's school life and the extent to which they themselves take part in school activities.

The empirical investigation was carried out in March - April 1973. For the first two aims of the study a random sample of all mothers to pupils in grades 4 - 6 was drawn. A total of 88 and 81 interviews were conducted in

the two respective neighborhoods. For the third aim of the study this random sample was complemented with a stratified sample to equalize education levels of the respondents as far as possible. The analysis for the third objective of the study is therefore based on 148 and 134 interviews in the two neighborhoods.

SOME RESULTS

Two background factors stand out as most important in explaining acquisition of information and active commitment: namely, social contacts with other people living in the neighborhood and activities in organizations of different kinds. In the multiple correlation analysis these two variables added a significant amount of explained variance.

These results are not difficult to interpret. It is likely that the existence of a social communication network between the inhabitants in a local society promotes interest in local matters. This in turn increases the propensity to seek information and to take part in activities that offer an opportunity to express views and opinions on local affairs.

The role of formal education, however, seems to be of less importance here than in many other areas of social life. But this is true only for some of the channels of information. It is essential to note that in the school world existing forms for contact between the home and the school give parents the chance both to receive and to give information at the same time. Of greatest value to most parents are parent-teacher association meetings, personal talks with teachers, etc.

It is clear that education is of greater importance when it comes to explaining variations in participation in these latter "information situations". This result, too, is fully understandable. To take part in meetings at the school demands a certain amount of skill in expressing one's own views, debating, arguing, etc. This is not the case with respect to many of the information channels that together form the total flow of information offered on the schools.

But, on the other hand, it is quite evident that the receiving of information demands a great deal of the individual as well. Higher education gives the individual a better chance to understand and interpret a message correctly and to place it properly into a larger perspective. Even though people may expose themselves to the same amount of information, this need not mean they will derive the same knowledge out of it.

In this study a particular aspect of active commitment consists of the individual's formulation of problems in and around the school. Four different categories of problems were defined. The results show that also here education has great influence. Higher education probably leads to a higher level of aspiration, an increased propensity to be critical, an ability to see other alternatives. Also, this group tends to mention problems of a somewhat more principal nature.

The perception of problems and the means of resolving them also point to the importance of psychological properties. Little faith in the school's ability to manage difficulties arising in the school or in the relation between the school and the home naturally means that a ground for problems exists. In the same way, a lack of confidence in one's own ability to handle the contacts with school personnel may serve to limit the individual's range of activities when trying to solve problems. The results of the empirical investigation corroborate these rather self-evident mechanisms, and they also show that it is only in this latter context that psychological disposition is of any significant importance.

The relation between acquisition of information and active commitment is discussed with the help of the following cross-table:

		Environmental characteristics	
		High potential for contacts	Low potential for contacts
Individual characteri- stics	High education		
	Low education		

Several analyses are made with this four-fold table as a point of departure. One important result is that the correlation between the two variables is higher in the local community with a low potential for social contacts. A closer look shows that in this local neighborhood only the most interested and well-informed persons avail themselves of the channels that provide opportunities for active participation. In the community with a high potential for contact between people there is a larger variation. People who do not otherwise appear to be very well-informed also attend such meetings.

These results (and others) illustrate the interaction between social and individual factors in this context. They form a complex pattern, but it is possible to speculate that social and environmental characteristics together can, to a certain extent, make people more apt to take part in the social life in a community. If the community characteristics are unfavorable, the differences in participation which are a function of individual differences are likely to be maintained (or even increased).

ONE FINAL REMARK ABOUT GENERALITY

The results together contribute to a model for communication behavior in issues with connections to the local neighborhood. The model is considered as applicable to other areas of the local community where people have the opportunity to seek information and to try to influence decisions that affect the community in a direct way. Such areas include local physical planning (housing, roads, schools), local service (children's care, leisure-time facilities and activities), local organizations and interest groups.

The results can most likely also be generalized "upward" to levels beyond the local community. One may assume that largely the same factors and mechanisms may lie behind interest and activity in a more general sense.

FÖRTECKNING ÖVER EFI:s PUBLIKATIONER SEDAN 1970¹⁾

Cirka pris kr.
exkl. moms

1976

BRODIN, B., Produktutvecklingsprocesser - En studie ur marknadsföringssynvinkel av produktutveckling i svenska företag. Stockholm 1976.	85:- (paketpris)
Del I - Analys	51:-
Del II - Praktifallbeskrivningar	51:-
BRODIN, B., JÖNSSON, S., NYSTRÖM, H. & SANDKULL, B., Fyra uppsatser om produktutveckling. Stockholm 1976. EFI/MTC.	17:-
HEDEBRO, G., Information och engagemang - Individuella och miljömässiga förutsättningar för deltagande i det lokala samhällslivet: exemplet skola. Stockholm 1976.	39:95
HEDEBRO, G. & NOWAK, K., Studiecirklar om U-landsfrågor - Undersökning av studiecirklar med internationell inriktning i Göteborgs kommun våren 1975. Stockholm 1976. Stencil.	
Rapport nr. 1: Beskrivning av deltagarna.	25:50
Rapport nr. 2: Deltagarna och cirkelarbetet	17:85
Rapport nr. 3: Ett halvt år efter cirkelarbetet	15:30
Rapport nr. 4: Sammanfattande analys och diskussion	15:30
HEDLUND, G., Det multinationella företaget, nationalstaten och fackföreningarna - En diskussion av utgångspunkter och metoder. Stockholm 1976.	39:95
LINDH, L. G., Dagligvaruleverantörernas samaktiviteter. Stockholm 1976.	42:50
RYDÉN, I., Transportkostnader och regional utveckling - Modeller för analys av regionalpolitiskt stöd av godstransporter. Stockholm 1976.	39:95
STOLT, B., Dialog mellan medborgare och myndigheter - En utopi? Effekter av myndighetsinformation med återförings-syfte. Stockholm 1976. Stencil.	40:80
STOLT, B., Om samhällskommunikation: Deskriptiva, stipulativa och normativa utgångspunkter för informationsutbyte mellan medborgare och myndigheter samt ett klassificeringsschema för individens politiska resurser. Stockholm 1976. Stencil.	25:50
TELL, B., A Comparative Study of Some Multiple-Criteria Methods. Stockholm 1976.	39:95

1975

ASPLUND, G., Strategy Formulation - An intervention study of a complex group decision process. Stockholm 1975.	50:-
BIRGEGÅRD, L-E., The Project Selection Process in Developing Countries - A study of the public investment project selection process in Kenya, Zambia and Tanzania. Stockholm 1975.	45:-
DOCHERTY, P. & STJERNBERG, T., Decision Making in Contingencies - Perception and action. Stockholm 1975.	51:-
FJAEASTAD, B. & HOLMLÖV, P. G., Swedish Newsmen's Views on the Role of the Press - Paper presented at the 30th annual conference of the american association for public opinion research, June 1975. Stockholm 1975. Stencil.	17:85
FORSGÄRDH, L-E. & HERTZEN, K., Information, förväntningar och aktiekurser - En studie av den svenska aktiemarknaden. Stockholm 1975.	56:10

1) En förteckning över institutets samtliga skrifter, inkl. Studier i ekonomisk psykologi, kan erhållas från EFI.

FÖRTECKNING ÖVER EFI:s PUBLIKATIONER (forts.)

Cirka pris kr.
exkl. moms

1975

GAVATIN, P., Budgetsimulering - Innebörd, effektivitet och införande. Stockholm 1975. EFI/Sveriges Mekanförbund.	51:-
JOHANSSON, S-E., Företagets räntabilitet, tillväxt och finansiering. Stockholm 1975. IFL.	12:75
JONSSON, E., Samhällskostnader för trafikolyckor, yrkesskador och sjukdomar orsakade av tobaksrökning - En studie över vårdkostnader, produktionsbortfall och andra välfärdsförluster. Stockholm 1975.	19:55
JONSSON, E., Hälsoekonomi - Några artiklar om aktuella frågor. Stockholm 1975. (Särtryck ur Landstingets Tidskrift, 1968:2, 1968:4, 1974:4, 1974:6, 1975:2).	10:-
JONSSON, E., Sätt pris på arbetsmiljön - En jämförelse mellan avgifter och kostnader för yrkesskador. Stockholm 1975.	11:50
JULANDER, C-R., Sparande och effekter av ökad kunskap om inkomstens användning - En beteendevetenskaplig studie av individers inkomstanvändning. Stockholm 1975.	46:75
LYBECK, J. A., A Disequilibrium Model of the Swedish Financial Sector. Stockholm 1975.	61:20
ÅHRÉN, P., Ekonomiska utvärderingsmetoder i samhällsplanering. Stockholm 1975.	34:-

1974

AHLMARK, D., Produkt - Investering - Finansiering - Ett bidrag till en teori för företaget som ett produktcentrerat finansiellt system. Tabelldel till Produkt - Investering - Finansiering. Stockholm 1974. Stencil.	60:-
ASPLUND, G., Osäkerhetsfaktorer i företaget och i dess miljö - En taxonomisk studie. Stockholm 1974.	45:-
BACK, R., DALBORG, H. & OTTERBECK, L., Industrial Location Patterns - A multidimensional analysis of relationships between firms and regions. Stockholm 1974. Stencil.	40:-
BERG, C., Samrådssystemet - En klinisk undersökning i ett växande företag. Stockholm 1974.	40:-
BERGMAN, L. & BERGSTRÖM, C., Energipolitik och energianvändning. Stockholm 1974. Stencil.	17:85
BERGSTRAND, J., Budgetary planning - A summary of two previous books. Stockholm 1974. EFI/Sveriges Mekanförbund.	10:-
BERGSTRAND, J., Budgetuppställande II - Bedömning av budget-samband. Stockholm 1974. EFI/Sveriges Mekanförbund.	30:-
Bilsektionen - Rapport från ett försök med chefslösa grupper i ett försäkringsbolag. 2:a uppl. Stockholm 1974. Stencil.	17:85
BLOMQUIST, S., Beskattnig av hushållens sparandeformer. Stockholm 1974. Stencil.	30:-
DALBORG, H., Research and Development - Organization and Location. Stockholm 1974.	30:60
HEDLUND, G. & OTTERBECK, L., Det multinationella företaget, nationalstaten och fackföreningarna. Stockholm 1974. PA Norstedt & Söner.	44:20

FÖRTECKNING ÖVER EFI:s PUBLIKATIONER SEDAN 1970¹⁾

Cirka pris kr.
exkl. moms

1976

BRODIN, B., Produktutvecklingsprocesser - En studie ur marknadsföringssynvinkel av produktutveckling i svenska företag. Stockholm 1976.	85:- (paketpris)
Del I - Analys	51:-
Del II - Praktifallsbeskrivningar	51:-
BRODIN, B., JÖNSSON, S., NYSTRÖM, H. & SANDKULL, B., Fyra uppsatser om produktutveckling. Stockholm 1976. EFI/MTC.	17:-
HEDEBRO, G., Information och engagemang - Individuella och miljömässiga förutsättningar för deltagande i det lokala samhällslivet: exemplet skola. Stockholm 1976.	39:95
HEDEBRO, G. & NOWAK, K., Studiecirklar om U-landsfrågor - Undersökning av studiecirklar med internationell inriktning i Göteborgs kommun våren 1975. Stockholm 1976. Stencil.	
Rapport nr. 1: Beskrivning av deltagarna.	25:50
Rapport nr. 2: Deltagarna och cirkelarbetet	17:85
Rapport nr. 3: Ett halvt år efter cirkelarbetet	15:30
Rapport nr. 4: Sammanfattande analys och diskussion	15:30
HEDLUND, G., Det multinationella företaget, nationalstaten och fackföreningarna - En diskussion av utgångspunkter och metoder. Stockholm 1976.	39:95
LINDH, L. G., Dagligvaruleverantörernas samaktiviteter. Stockholm 1976.	42:50
RYDÉN, I., Transportkostnader och regional utveckling - Modeller för analys av regionalpolitiskt stöd av godstransporter. Stockholm 1976.	39:95
STOLT, B., Dialog mellan medborgare och myndigheter - En utopi? Effekter av myndighetsinformation med återförings-syfte. Stockholm 1976. Stencil.	40:80
STOLT, B., Om samhällskommunikation: Deskriptiva, stipulativa och normativa utgångspunkter för informationsutbyte mellan medborgare och myndigheter samt ett klassificeringsschema för individens politiska resurser. Stockholm 1976. Stencil.	25:50
TELL, B., A Comparative Study of Some Multiple-Criteria Methods. Stockholm 1976.	39:95

1975

ASPLUND, G., Strategy Formulation - An intervention study of a complex group decision process. Stockholm 1975.	50:-
BIRGEGÅRD, L-E., The Project Selection Process in Developing Countries - A study of the public investment project selection process in Kenya, Zambia and Tanzania. Stockholm 1975.	45:-
DOCHERTY, P. & STJERNBERG, T., Decision Making in Contingencies - Perception and action. Stockholm 1975.	51:-
FJAESTAD, B. & HOLMLÖV, P. G., Swedish Newsmen's Views on the Role of the Press - Paper presented at the 30th annual conference of the american association for public opinion research, June 1975. Stockholm 1975. Stencil.	17:85
FORSGÄRDH, L-E. & HERTZEN, K., Information, förväntningar och aktiekurser - En studie av den svenska aktiemarknaden. Stockholm 1975.	56:10

1) En förteckning över institutets samtliga skrifter, inkl. Studier i ekonomisk psykologi, kan erhållas från EFI.

FÖRTECKNING ÖVER EFI:s PUBLIKATIONER (forts.)

Cirka pris kr.
exkl. moms

1975

GAVATIN, P., Budgetsimulering - Innebörd, effektivitet och införande. Stockholm 1975. EFI/Sveriges Mekanförbund.	51:-
JOHANSSON, S-E., Företagets räntabilitet, tillväxt och finansiering. Stockholm 1975. IFL.	12:75
JONSSON, E., Samhällskostnader för trafikolyckor, yrkesskador och sjukdomar orsakade av tobaksrökning - En studie över vårdkostnader, produktionsbortfall och andra välfärdsförluster. Stockholm 1975.	19:55
JONSSON, E., Hälsoekonomi - Några artiklar om aktuella frågor. Stockholm 1975. (Särtryck ur Landstingets Tidskrift, 1968:2, 1968:4, 1974:4, 1974:6, 1975:2).	10:-
JONSSON, E., Sätt pris på arbetsmiljön - En jämförelse mellan avgifter och kostnader för yrkesskador. Stockholm 1975.	11:50
JULANDER, C-R., Sparande och effekter av ökad kunskap om inkomstens användning - En beteendevetenskaplig studie av individers inkomstanvändning. Stockholm 1975.	46:75
LYBECK, J. A., A Disequilibrium Model of the Swedish Financial Sector. Stockholm 1975.	61:20
ÅHRÉN, P., Ekonomiska utvärderingsmetoder i samhällsplanering. Stockholm 1975.	34:-

1974

AHLMARK, D., Produkt - Investering - Finansiering - Ett bidrag till en teori för företaget som ett produktcentrerat finansiellt system. Tabelldel till Produkt - Investering - Finansiering. Stockholm 1974. Stencil.	60:-
ASPLUND, G., Osäkerhetsfaktorer i företaget och i dess miljö - En taxonomisk studie. Stockholm 1974.	45:-
BACK, R., DALBORG, H. & OTTERBECK, L., Industrial Location Patterns - A multidimensional analysis of relationships between firms and regions. Stockholm 1974. Stencil.	40:-
BERG, C., Samrådssystemet - En klinisk undersökning i ett växande företag. Stockholm 1974.	40:-
BERGMAN, L. & BERGSTRÖM, C., Energipolitik och energianvändning. Stockholm 1974. Stencil.	17:85
BERGSTRAND, J., Budgetary planning - A summary of two previous books. Stockholm 1974. EFI/Sveriges Mekanförbund.	10:-
BERGSTRAND, J., Budgetuppställande II - Bedömning av budget-samband. Stockholm 1974. EFI/Sveriges Mekanförbund.	30:-
Bilsektionen - Rapport från ett försök med chefslösa grupper i ett försäkringsbolag. 2:a uppl. Stockholm 1974. Stencil.	17:85
BLOMQUIST, S., Beskattnig av hushållens sparandeformer. Stockholm 1974. Stencil.	30:-
DALBORG, H., Research and Development - Organization and Location. Stockholm 1974.	30:60
HEDLUND, G. & OTTERBECK, L., Det multinationella företaget, nationalstaten och fackföreningarna. Stockholm 1974. PA Norstedt & Söner.	44:20

FÖRTECKNING ÖVER EFI:s PUBLIKATIONER (forts.)

Cirkapris kr.
exkl. moms1974

HÄGG, C., Periodiska betalningsvariationer - En studie i företagsekonomisk tidsserieanalys. Stockholm 1974.	34:-
LIND, R., Skatteeffekter av förändrad taxenivå för kollektivtrafik - En kvantifiering av effekterna på statens, landstingets och primärkommunernas skatteinkomster av förändringar i taxenivån för Storstockholms Lokaltrafik. Stockholm 1974. Stencil.	25:50
MACNUSSON, Å., Budgetuppföljning - Analys av budgetutfall. Stockholm 1974. EFI/Sveriges Mekanförbund.	45:-
PAULANDER, H., Distributed Lags. Stockholm 1974. Stencil.	17:85
SJÖSTRAND, S-E., Företagsorganisation i byggnadsbranschen - En studie av trettioåtta svenska byggföretags organisation. Stockholm 1974.	15:30
SWAHN, H., Järnväg i Fryksdalen. Stockholm 1974. Stencil.	34:-
THORSLUND, S., Erfarenheter av trafikinformation via massmedia - Trafikanterers problem före, under och efter högertrafikomläggningen som objekt för informationsarbete. Stockholm 1974. Stencil.	17:-
VALDELIN, J., Produktutveckling och marknadsföring - En undersökning av produktutvecklingsprocesser i svenska företag. Stockholm 1974.	35:70
de VYLDER, S., Chile 1970-73 - The political economy of the rise and fall of the unidad popular. Stockholm 1974. Unga Filosofers Förlag.	17:-

1973

AHNSTRÖM, L., Styrande och ledande verksamhet i Västeuropa - En ekonomisk-geografisk studie. Stockholm 1973. EFI/Almqvist & Wiksell.	51:-
ARVIDSSON, G., Internal Transfer Negotiations - Eight experiments. Stockholm 1973.	34:-
BACK, R., Beslutskoordinering. Stockholm 1973.	25:50
BACK, R., DALBORG, H. & OTTERBECK, L., Forskningsprogrammet Lokalisering och ekonomisk strukturutveckling - En översikt. Stockholm 1973.	5:10
BERGSTRAND, J., Budgetuppställande - Metoder, praktikfall och beskrivningsmodeller. Stockholm 1973. EFI/Sveriges Mekanförbund.	35:-
FJÄSTAD, B., Supplement till Massmedia och företagen. Stockholm 1973.	8:50
GAVATIN, P., MAGNUSSON, Å. & SAMUELSON, L., Budgetering och planering i USA - En reserapport. Stockholm 1973. EFI/Sveriges Mekanförbund.	40:-
HAMMARKVIST, K-O., Lansering och spridning av nya produkter på byggmarknaden. Stockholm 1973. EFI/Industrins Byggmaterialgrupp. Stencil.	25:50
JONSSON, E., Den kommunala sektorns utgifts- och inkomstutveckling 1973-1977 - Några modellframskrivningar. Stockholm 1973. (Särtryck ur SOU 1973:21).	10:-

1973

- JONSSON, E., Kommunal ekonomi - Några artiklar om aktuella frågor. Stockholm 1973. (Särtryck ur Landstingets Tidskrift, 1972:9, 1972:13/14, 1973:1 samt Kommunal Tidskrift, 1972/20). 10:-
- JONSSON, E., Kommunens finanser - Fem artiklar med några resultat och slutsatser. Stockholm 1973. (Särtryck ur Kommunal Tidskrift, 1972, nr 15, 16, 17, 18 och 20). 10:-
- LUKDBERG, D., Medietrovärdighet och informationsanvändning - Ett experiment rörande informationsfunktionens betydelse för trovärdighetseffekter. Stockholm 1973. Stencil. 20:-
- NORSTRÖM, G., Transportgeografiska studier i svensk utrikeshandel. Stockholm 1973. 55:25
- OTTERBECK, L., Location and Strategic Planning - Towards a contingency theory of industrial location. Stockholm 1973. 22:10
- SAMUELSON, L., Effektiv budgetering - En analys av beslut om budgeteringens utformning. Stockholm 1973. EFI/Sveriges Mekanförbund. 45:-
- SJÖSTRAND, S-E., Företagsorganisation - En taxonomisk ansats. Stockholm 1973. 51:-
- WIBBLE, A., Selektiv ekonomisk politik. Stockholm 1973. Stencil. 34:-
- ÖSTMAN, L., Utveckling av ekonomiska rapporter - En empirisk studie med tonvikt på mottagaråsikter och utvecklingsförlopp i företag med datorbaserad redovisning. Stockholm 1973. 38:25

1972

- ANLBERG, G., Beslutsfattande - Teori och praktik. Stockholm 1972. Stencil. 21:25
- BERTMAR, L., Effekter av 1970 års investeringsavgift - En empirisk studie. Stockholm 1972. Stencil. 30:-
- Budgeteringspraxis. Stockholm 1972. EFI/Sveriges Mekanförbund. 25:-
- DOCHERTY, P., The Management of Contingencies. Stockholm 1972. 46:75
- ELMGREN-WARBERG, J., Kortsiktig likviditetsplanering - Utveckling av beskrivningsmodeller. Stockholm 1972. Stencil. 34:-
- FJÄSTAD, B. & NOWAK, K., Massmedia och företagen. Stockholm 1972. EFI/Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. 29:35
- HEDBERG, S., Behandlingen av anslagsöverskridanden i offentlig förvaltning - Deskriptiva studier av regler och praxis. Stockholm 1972. Stencil. 38:25
- JENNERGREN, L. P., Studies in Mathematical Theory of Decentralized Resource-Allocation. Stockholm 1972. Stencil. 25:50
- JONSSON, E., Budgetautomatik - En studie över den kommunala sektorns automatiska verkningar under perioden 1953-1965. Stockholm 1972. Stencil. 20:-
- JONSSON, E., Kommunens finanser. Del I - En studie över årliga utgifts- och inkomstförändringar under perioden 1953-1965. Tabeller till del I. Del II - Modeller över budgetförloppet. Stockholm 1972. 95:-
- KRISTENSSON, F., Människor, företag och regioner. 2:a uppl. Stockholm 1972. EFI/Almqvist & Wiksell. 23:80
- LINDSTRÖM, B., Utlandstransaktionerna och konjunkturen - Svenska erfarenheter under Bretton Woods-perioden. Stockholm 1972. Stencil. 25:-

1972

MAGNUSSON, Å. & SAMUELSON, L., Budgetering - Studier i några företag. Stockholm 1972. EFI/Sveriges Mekanförbund.	15:-
NOWAK, K., The Psychological Study of Mass Communication Effects - On the validity of laboratory experiments and an attempt to improve ecological validity. Stockholm 1972. Stencil.	46:75
RYDÉN, I., En höjd isbrytarberedskap i norrländska farvatten - Företagsekonomi och regionalpolitik. Stockholm 1972. Norrlandsfonden/EFI.	-
STÅHL, I., Bargaining Theory. Stockholm 1972.	50:-
THORNGREN, B., Studier i lokalisering - Regional strukturanalys. Stockholm 1972.	33:-
TJERNSTRÖM, S., Kommunala kostnadsstudier - En redogörelse för statistiska uppskattningar av långsiktiga kostnadsfunktioner inom kommunal åldringsvård och undervisning. Stockholm 1972. Stencil.	30:-

1971

ABRAHAMSON, A., GORPE, P. & NYGREN, B., Japan - Ekonomi och politik. Stockholm 1971. EFI/HHS/IFL.	18:70
ARVIDSSON, G., Internpriser - Styrning - motivation - resultatbedömning. Stockholm 1971. EFI/Sveriges Mekanförbund.	65:-
ARVIDSSON, G., LARSSON, L. & SUNDQUIST, L., Internprissättning. Stockholm 1971. Stencil.	17:-
BJÖRKMAN, J., Kortsiktiga effekter av trafikinformation - En studie av förekomsten och effekten av informationen via massmedia i samband med högertrafikomläggningen 1967. Stockholm 1971.	40:-
von ESSEN, G., Investeringar i skog - En lönsamhetsanalys. Stockholm 1971.	30:-
Förteckning över trebetygsuppsatser i företagsekonomi 1965-1970. Stockholm 1971. Stencil.	5:-
GUSTAFSSON, L., Förhandlingar. Stockholm 1971. EFI/Prisma/SCF.	17:50
HULTÉN, O. & LUNDBERG, D., Massmediaforskning enligt användningsmodellen. Stockholm 1971. Stencil.	9:-
JANSSON, J.O., Prissättning av gatuutrymme. Stockholm 1971.	30:-
JONSSON, E., Två modeller över budgetförloppet i kommunen. Stockholm 1971.	30:-
LUNDBERG, E., Svensk finanspolitik i teori och praktik. Stockholm 1971. EFI/Aldus/Bonniers.	50:-
MATTSSON, L-G., Människor och företag i kommunikationssamhället - Några bidrag till debatten om medinflytande, konsumentfrågor och företagsbeslut. Stockholm 1971. EFI/Prisma/SCF.	16:50
PERSSON, S., Beslutstabeller - 1. Beskrivning av regelsamband. Lund 1971. EFI/Studentlitteratur.	45:75
STOLT, B., The Congruity Principle and the Effect of Relation Strength. Stockholm 1971. Stencil.	15:-
UGGLA, C., Valutaproblem och valutapositioner i exportföretag och importföretag. Stockholm 1971.	40:-

FÖRTECKNING ÖVER EFI:s PUBLIKATIONER (forts.)

Cirkapris kr.
exkl. moms1970

AHLBERG, G. & SUNDQVIST, S-I., Traditionella kalkylmetoder och linjär programmering. Stockholm 1970. EFI/Prisma/SCF.	35:-
BACK, R., DALBORG, H. & OTTERBECK, L., Lokalisering och ekonomisk strukturutveckling. Stockholm 1970.	40:-
BERGSTRAND, J., GAVATIN, P., MAGNUSSON, Å. & SAMUELSON, L., Budgetering - en litteraturöversikt. Stockholm 1970. EFI/Sveriges Mekanförbund.	60:-
GUSTAFSSON, L., Gemensamt beslutsfattande genom förhandlingar. Stockholm 1970. Stencil.	20:-
LAINE, V., Linjär programmering vid företagsstyrning. Stockholm 1970. EFI/Prisma/SCF.	30:-
MELESKO, S., Mål-och målformuleringsproblem i en organisation. Stockholm 1970. Stencil.	25:-
NOWAK, K., Inducing Resistance to Persuasion - Generality and Specificity in the Effects of Defense-by-Refutation. Stockholm 1970. Stencil.	5:-
NYSTRÖM, H., Retail Pricing. Stockholm 1970.	45:-
ODHNOFF, J. & OLOFSSON, C-G., Sammansatta planeringsprocesser. Stockholm 1970. Stencil.	15:-
SANDELL, R. G., Situational Factors in Choice Behavior - four research papers. Stockholm 1970. Stencil.	15:-
SEIPEL, C-M., Konkurens med presenter och tjänster. Stockholm 1970. Stencil.	20:-
SEIPEL, C-M., Premiums - Forgotten by theory. Stockholm 1970. Stencil.	9:-
Seminarieuppsatser i ekonomisk psykologi 1965-1970. Stockholm 1970. Stencil.	10:-
STAEL VON HOLSTEIN, C-A. S., Assessment and Evaluation of Subjective probability Distributions. Stockholm 1970.	31:50
SUNDQVIST, S-I. & ÖSTERLUND, J-E., Beslutsfattande med dator-simulering. Stockholm 1970. Stencil.	25:-
WÄRNERYD, K-E., CARLMAN, B., CARLZON, J., CASSEL, U., NOWAK, K. & THORSLUND, S., Reklam och uppmärksamhet - Några artiklar och uppsatser. Stockholm 1970. Stencil.	16:-
ÖLANDER, F., HJELMSTRÖM, E., LILLIESKÖLD, J.J. & PERSSON, A., Konsumenters beteende i smakprovningar av blindtest-typ jämfört med verbalt uttalade märkespreferenser. Stockholm 1970. Stencil.	9:-
ÖLANDER, F. & SEIPEL, C-M., Psychological Approaches to the Study of Saving. Urbana, Ill. 1970. EFI/University of Illinois, Bureau of Economic and Business Research, Urbana, Ill.	17:50